Memorialistică

CONSTANTIN ȚOIU

MEMORII ÎNTÂRZIATE

patru

CARTEA ROMÂNEASCĂ

CONSTANTIN ŢOIU

Memorii întârziate

patru

CARTEA ROMÂNEASCĂ
2009

CUPRINS

Despre autor

CONSTANTIN ŢOIU s-a născut la 19 iulie 1923 în Urziceni. Este licenţiat *Magna Cum Laudae* al Facultăţii de Litere şi Filosofie, Universitatea Bucureşti.

Debutează în anul 1965 cu *Moartea în pădure*, roman. Urmează: *Duminica muţilor* (1967), *Destinul cuvintelor* (1971), *Pretexte* (1972), *Alte pretexte* (1974), *Galeria cu viţa sălbatică* (1976), roman tipărit în cinci ediţii la rând, tradus în limbile: franceză, engleză, germană, maghiară, polonă.

După succesul repurtat cu volumul *Galeria cu viţă sălbatică,* publică romanele *Însoţitorul, Obligado, Căderea în lume*, *Barbarius* şi volumele de eseuri *Prepeleac*, *Caftane şi cafteli, Morsus Diaboli, Răvaşe din Kamciatka.*

Din anul 2003 începe să publice la Editura Cartea Românească volumele de memorii, *Memorii din când în când.*

A primit numeroase premii literare: Premiul Uniunii Scriitorilor din România, Premiul Academiei Române, Premiul Naţional de literatură al Uniunii Scriitorilor din România în anul 2002 şi multe alte distincţii pentru întreaga sa operă literară, în anul 2005 a fost nominalizat pentru prestigiosul Premiu Prometheus, Secţiunea Opera Omnia.

În anul 2006, apare, la Editura Cartea Românească, romanul *Istorisirile signorei Sisi.*

Cuvânt înainte

La acest volum, al patrulea, al *Memoriilor din când în când,* repet punerea în vedere a celor gata apărute: nimic extraordinar în ele sau senzaţional, ci mai curând o cronică a lecturilor mele, un… *imaginar al existenţei.*

Nu înseamnă că mă dau deoparte…

Dar şi aceasta, doar strictul necesar, când nu se mai poate.

Volumul este, de fapt, tipărirea seriei de articole cuprinse în rubrica PREPELEAC, revăzute, adaptate, nu numai stilistic…

Un prieten scriitor a binevoit să numească mai demult cartea… un roman, ţinând seama de schiţele care reproduc ţesăturile unor povestiri. Aşa cred că şi pare…

Oricum, nu este doar consemnarea cronologică a unor întâmplări, fapte personale, ca în orice jurnal ce se respectă.

E o măsură, umană, abstractă, luată ideii de om, ca om atent la lume…

Văzând că timpul trece, – celui de-al patrulea, nu i-am mai spus *din când în când*, ci… numai *întârziate…* sau *Memorii întârziate.*

Autorul

Însemnări, personaje, caractere

Prospecţii

Numele şters, apăsat, ilizibil.

Urmează. Mi-a citit două poezii frumoase. Plăcerile maturităţii şi, mai rafinat, ceva barbian, cu absenţa ritmului, a muzicalităţii brutale.

Mi-a arătat apoi un fel de atlas cu *vederi* din lumea infinitului mic.

De unde porneşte arta abstractă, de la imaginile fantastice ale lumii vii şi anorganice, privită la microscop.

De unde şi poezia modernistă.

E necesară o schimbare totală a intuiţiei, o pătrundere mai subtilă a realului…

— Crezi că poeziile mele nu au căldură? m-a întrebat.

Am ezitat.

— Ba da, i-am răspuns, au un fel de căldură, dar ascunsă

— E ca şi cum ai face plajă la stele…

Mi-a deschis şi mie pofta să scriu – să scriu versuri, dar, Doamne, sunt atât de apăsat şi de obosit…

*

4 noiembrie 1958. Convorbire cu M. Rad. *(Mihai Rădulescu, lizibil),* o expunere simplă, admirabilă.

Arta abstractă. O dislocare a realului. Şi reintegrarea, restructurarea lui nouă, complexă.

Repudierea naturii şi a instinctului imitativ…

Muzica electronică serială. Se renunţă la gamă, la temă, la laitmotiv, la cadenţă, la întoarcere, la variaţii – la toată

arhitectura armoniei.

În loc de gamă, se aleg arbitrar douăsprezece sunete şi cu ele se construiesc, geometric, într-o rigoare absolută, patruzeci şi opt de posibilităţi într-o permanentă înnoire, fără reveniri – totul dominat de o mare rigoare matematică în care spiritul, dezîncarnat, atinge esenţa numerelor.

Muzica se realizează mecanic prin circuite electrice – compozitorul poate să controleze sunetul – nu mai există interpretare dirijorală – se pot imita instrumentele, pianul, vioara, vocea omenească cu amplitudini infinite, sau se pot crea sunete noi – ceva demoniac – reintroducerea zgomotului ca element muzical – megafoane care emit sunt instalate pe principiul stereofonic şi au şi o mişcare giratorie…

*

E în căutarea febrilă a artei primitive, în neobişnuitul imaginilor ei, căutarea unui suflet uman de mult pierdut, ascuns în straturile cele mai vechi ale istoriei – emoţia pură, contactul imediat cu lumea, fără schemele raţiunii organizate. Şi, oricât ar părea de paradoxal, arta abstractă, tocmai prin acest contact nemijlocit cu lumea, e mai concretă decât cealaltă, concretă de gradul al II-lea…

Concretul fiind atins printr-o epuizare paroxistică a abstractului…

Necesitatea de a uni ideea cu concretul, de a le face invizibile, datorită unei întoarceri printr-un proces de fabuloasă şi neverosimilă investigaţie, la date primare…

*

George Braque: „J'aime la règle qui corrige l'émotion." O spune un pictor!…

Cinematograf 1929

Primul cinematograf văzut în Urziceni prin 1930-’31, la doi ani după deschiderea lui în târg, când aveam vreo opt-nouă ani – eram măricel… Ţin minte că a fost un eveniment mai mare decât venirea circului „Sidoli”; mai mare fiind… mai abstract, spun cu o vorbă de astăzi, în sensul că nu îţi arăta lei, tigri, pantere şi alte animale sălbatice, ci doar amăgeli, iluzii, care se desfăşurau repede pe o pânză albă întinsă numită ecran. Cinematograful se chema… „La Tomescu”. Ca orice prăvălie, unde intri, dai, cumperi… Era un fel de sală lunguiaţă, cu acoperişul de tablă ondulată, care vara se încingea până ce luai foc… Dar atunci reprezentaţiile aveau loc numai după orele şapte seara… I se spunea cinema „Tomescu”, după cum îl chema pe patronul lui… Era instalat la intrarea în târg, pe dreapta, cum veneai pe şoseaua dinspre Bucureşti, cu maşina-cursă a lui nea Toma, cumnat cu Tomescu. Făceai vreo cinci-şase ore de-acolo prin gropi – era vai şi amar de călători… Acest domn Tomescu, patronul, mie îmi impunea mult respect, dar şi frică… Arăta ca un drac. Era scund şi cu o mustăcioară plină de nişte ţepi ce-i creşteau deşi sub nas, ascunsă de petele groase de ulei ce-i mânjeau întruna faţa, mică şi ea şi a naibii când vorbea, repede, cu un sâsâit neîntrerupt – îi lipseau doi dinţi din faţă… Umblând mereu pe la motor, pe la maşinăriile sale din curte, care alimentau cinematograful, pe la sursa de energie, care se defecta din zece în zece minute, înfăţişarea lui căpătase ceva din suflul ei rapid, stricăcios şi care îţi dădea cu ulei pe faţă. Era, aşadar, nu cu mult după încheierea Primului Război

Mondial, când România se trezise deodată mare şi începuse să se arate şi în locurile ei mai rurale, cum era şi fusese Bărăganul... Respect mie domnul Tomescu, am uitat să adaug, îmi impunea fiindcă nu bea ca ceilalţi din târg, până ce cădeau jos de beţi. Din contră, era mereu treaz şi cu gândul doar la aparatele lui. Nu l-ai văzut intrând alături, la „Doi lei burta de vin”, cum scria cu litere mari vopsite alb pe geamul crâşmei. Acolo se strângeau toţi cei care voiau să uite de ei. Or, domnul Tomescu nu voia să uite. Nici măcar când dormea... În cinematograful lui am văzut filme mute în care nu se vorbea, bineînţeles, dar se cânta tot timpul, fără vreo legătură cu ce se petrecea pe ecran, doar tonul muzicii devenea mai de îngropăciune ori mai de viaţă, vesel, după împrejurări... Mai scria şi dedesubt câte ceva; dar parcă nu româneşte – nu înţelegeam ce. Înţelegeam când scria: *Eroul plânge părăsit*... Şi altele de acest fel. Odată au răsunat nişte împuşcături, publicul a crezut că se trage afară pe stradă, pe ecran era o scenă de iubire – era aşa-numita desincronizare? şi lumea s-a bulucit să iasă; eu rămăsesem cu gura căscată, iar banca, golită de cei zece inşi care şezuseră lipiţi de ea şi unul de altul, se răsturnase cu mine şi căzusem pe podea. Nu erau scaune. Ci bănci comune lungi, ca la pomană. Când eroii se pupau, era gălăgie lungă şi mare, cu ţocăituri, imitaţii. Fiind mic, tăceam... Eram impresionat de subiect... Într-un film trist, eroul era aşa de sărac şi de mort de foame – scenă urmărită de mine cu sufletul la gură – încât a intrat într-o curte să ceară ceva. Acolo a dat de un câine fioros ţinut în lanţ. Eroul, văzându-l, s-a apropiat de el, făcând cuţu-cuţu – scria dedesubtul ecranului –, iar câinele, sătul de cât mâncase şi dând din coadă, s-a aşezat cu labele întinse lângă farfuria din care tocmai mâncase. Dulăul cel fioros, topindu-se de mila omului, l-a lăsat să ia cu mâna osul din farfurie şi să-l roadă lacom, cu o gură luată în prim-plan.

— Săracu, – s-a auzit în urmă – câine-câine, da’ milos, nu ca ăia... ca oamenii... care-l lasă să moară de foame...

Reprezentaţiile… când nu aveau loc vara, în căldura Bărăganului, se ţineau pe la orele cinci după-amiază şi, cum filmul se întrerupea des, durau până la unu-două, noaptea. Atunci domnul Tomescu se ducea în spate, la motor, însoţit de liota de beţivani care beau la „Doi lei burta de vin”, cu sfaturi… în sala aproape goală, unii dormeau, alţii se ţineau de vorbă, – până se anunţa: *Gata*, *începe!…* Iar domnul Tomescu reapărea, mic şi mai negru pe faţă de ulei decât în restul zilei şi, cu ţăcănitul peliculei desfăşurate, reîncepea drăcovenia – despre care ştiam sigur că avea, la sursa ei, un om…

Chefalii

Pe la prânz, sosiseră în port chefalii. Veniseră mulţi, aferaţi şi iuţi, înainte de vremea lor, cu aerul unei inspecţii inopinate.

Era pe la începutul lui mai şi marea era friguroasă, urâtă. „Domnule, spunea maiorul de infanterie, care pescuia guvizi între cuburile uriaşe de beton ale digului, chefalii ăştia sunt nemaipomeniţi: umblă după oameni. Vara, când înoţi, te trezeşti cu ei lângă tine, nu ştiu ce-or fi având cu noi, eu crez că cine i-a făcut a greşit. Se-ntâmplă…”

Maiorul era un om vorbăreţ, cum sunt bărbaţii umblaţi, pe la cincizeci de ani. Dacă şi-ar fi scos chipiul înfundat în cap până la urechi, nişte urechi mari, pleoştite, şi n-ar fi fost chel, ar fi avut frizura unui bărbat cuminte care vine devreme acasă.

Alături, pe ciment, avea o servietă străvezie de plastic plină cu guvizi ţepeni. Cel mai caraghios lucru, la mare, este un ofiţer de infanterie încheiat nasture cu nasture pân la gât, cu cozorocul tras pe frunte şi dând la guvizi…

Chefalii intraseră în portul Constanţa fix la unsprezece şi patruzeci şi cinci, susţinea maiorul, care pretindea că se şi uitase la ceas. Că… odată văzuse bazinul calm dintre ţărm şi dig fierbând, clocotind de năvala lor.

— Domnule, – făcea, bătând cu degetul în ecranul mare al cronometrului strâns pe încheietura braţului stâng de o curea lată de piele neagră, fix la unşpepatruşcinci! (ca şi cum natura chefalilor, care era să nu fie niciodată la timp, ori să nu admită nicio măsură de timp omenească, acum se schimbase, acceptară deodată timpul, sosind şi ei precis ca

acceleratul în gară). Chestia era că nu puteai să-i pescuieşti. Erau iuţi şi nepăsători, lor păsându-le doar de viteză şi de cine ştie ce scop. Cu guvizii era altceva, complet altceva; şi chefalii ăştia, dacă veniseră aşa de grăbiţi, veniseră aşa, mai mult în vizită; cum, adică, să-i pescuieşti?

…Tocmai prinsese una din vietăţile acelea băloase despre care se poate spune că sunt orice, numai peşti nu. Luase în mână guvidele, laş, moale, fără onoare, îi scosese strâmbându-se cârligul din botul hidos făcut numai să înhaţe orbeşte orice, azvârlindu-l cu scârbă spre o găletuşă roşie fără mâner. Dar el se nimerise să cadă alăturea, peste geanta străvezie de plastic, ţopăind pe ea, peste captura veche dinăuntru, zbătându-se deasupra câteva secunde bune înainte de a aluneca jos, pe betonul digului. Câţiva, din geantă, răspunseseră oarecum, ca şi cum ei n-ar fi fost morţi-morţi, ci doar ar fi făcut-o până atunci pe morţii.

Între timp, în apropiere, pescarii de la punctul piscicol îşi întinseseră năvoadele verzi. Ştia cât de putrede şi de cârpite sunt, trecuse pe la ei odată.

— Chefalii ăştia, domnule, mai explica maiorul, au tactica lor şi sunt de un curaj nebun-nebun. Mărşăluiesc, mărşăluiesc cu săptămânile, cu lunile, ca nişte proiectile trase şi care, când e să cază, fiindcă orice cade la un moment dat, sunt trase de alţi trăgători care vin din urmă şi le mai trag o dată şi aşa mai departe; toată marea-i a lor. Ce marea… mările, oceanele, Atlantic, Pacific, oceane pe pământ avem, slavă Domnului, cum zice şi fi-miu. Asta spunea şi el, băiatul meu, care e mus pe „Dobrogea”, cred că, după calculele mele, poimâine ajunge la Yokohama. Că am acasă un glob terestru mare cât un dovleac, cu măsurători cu tot. I-am pus înăuntru şi un bec de 40, noaptea-l aprindem şi mă uit cu nevasta la el… într-o zi, mai de mult, se-ntoarce Gigel, că aşa îl cheamă, cu „Dobrogea” lui, şi zice… permiteţi? nu vă plictisesc?… spuneţi sincer… Venea taman din India, ţigani ca la noi,

cică… Şi-mi spune… şefule, că aşa mă ia el pe mine câteodată, nu că aş fi tac-su… ci ca navigator principal… aşa că zice, planeta, el nu zice niciodată pământ, zice planeta – nu e cum crezi tu, hărţile se laudă când te uiţi pă ele, şi că atunci când dai de insule, de insuliţe de-alea, după atâta apă şi iar apă, de nici nu mai crezi că lumea ar fi şi altceva, te şi miri dacă ne oprim şi călcăm pă ele, ştii cum sunt ele… tăticule…

— Că am un fecior bun şi mă ia şi aşa, cu respect – cum credeţi că i se părea lui când vedea iar pământ? – şi tăcu, aşteptând.

Tăcui şi eu, făcându-mă că mă gândesc.

— Cum? am întrebat serios.

— Ca atunci – a zis – când îşi zbârceşte calul la fund pielea, ca să alunge musca… Iar tactica lor, a chefalilor, mai spunea maiorul, era, cum ziceam, curajul, era îndrăzneala, adică să înfrunte lumea direct, la suprafaţă, fără ascunzişuri. Să se dea ei cumva la fiind, unde apa-i mai turbure? nici pomeneală. Degeaba-şi aruncau la fund ăi de la mahune năvoadele îngreunate cu plumb, dedesubt, unde orişice fiinţă făcută să fie prinsă şi mâncată se bagă, se ascunde, ca să scape; nu, chefalilor ăstora, domnule, le place lumina, le place soarele, umblă numai pe sus… Când orişice pescar vrednic de acest nume ştie că un chefal adevărat, demn de numele lui, care în greceşte înseamnă cap, chefalos, căpăţână, nu?… Înfruntă isteţ orice pericol, făţiş, unde totul se vede limpede: însăşi limpezimea asta bărbătească fiind firea lui adevărată. Aţi mâncat vreodată chefali? întrebase din senin.

— Iooo!… Noooo! făcuse tot el, jignit.

Cel mai bun ascunziş, ori cea mai bună direcţie de atac, depinde – mai reieşea – că era… taman claritatea, spusese cu un accent brusc oltenesc. Că inamicul, nu-i aşa? nu se aşteaptă niciodată să vii taman d-acilea…

*

Blambecii de la punctul piscicol nu făcuseră nicio ispravă. Nu te pui, oricum, cu chefalii. Pescarii zbierau, tropăiau în bărci, gata să le răstoarne, dând din mâini ca după orătănii în ogradă, iar chefalii săreau printre bărci, peste năvoadele lor, se avântau liberi prin aer, albi şi albaştri, cu sutele, spintecând apa…

Ai fi jurat că, între timp, ei aflaseră cu cine au de a face şi, în loc s-o şteargă, mai întârziau acolo dinadins, să se joace, să se distreze. Pe urmă jocul se lărgise, partida se încălzea, iar peticul de mare devenise un fel de stadion de fotbal unde se disputa un meci între o echipă de babalâci şi alta de juniori driblând ca diavolii, făcând giumbuşlucuri anume pentru galeria de pe dig. Învinse, mahunele dădeau să se întoarcă. Mult nu mai era şi ar fi căzut seara. Pe dig, printre cuburile de beton prăvălite în apă, amatori îmbătrâniţi, pensionari se strecurau agăţându-se de cârligele înfipte în beton, să se ţină, să mai apuce să prindă câte ceva. Alţii, mai departe, pe ţărm, la „Trei Papuci” începuseră să-şi învârtă firele de nailon cu plumb şi să le arunce în larg, cu speranţa că măcar lor le va surâde norocul. Alţii şi alţii soseau grăbiţi, auzind vestea, punând întrebări, în dreapta, în stânga, cum, întârziind într-o sală de spectacol, întrebi dacă piesa a început de mult şi ce act.

Digul se umpluse de lume. Totul se încâlcise. Firele se încurcau între ele, nimeni nu mai ştia a cui era prada şi toţi înjurau urât.

Lângă maiorul de infanterie, în spatele lui, între servieta străvezie de plastic plină de guvizi înţepeniţi şi găletuşa roşie fără mâner, goală, un chefal mic, un băieţel probabil, zăcea într-o spărtură practicată în betonul digului, cu apa, mică de vreo trei degete, ceva mai caldă de razele soarelui ce se pregătea să apună. În zburdălnicia lui, peştele albăstrui ca un proiectil de calibru inferior, proiectat poate de vreun talaz mai puternic, ajunsese drept pe uscatul digului, se zbătuse el acolo cât se zbătuse şi, în spărtură, îşi dăduse duhul, spusese maiorul, privindu-l cu regret.

Arăta într-adevăr ca un obuz de artilerie uşoară, cu ochiul lui deschis ca o capsă percutată privind spre marea agitată în amurg.

Un puşti, alergând cu o undiţă în mână şi care părea că nu prinsese nimic, se opri în spatele maiorului, întrebându-l aţâţat:

— Nene, dumneata ai prins chefalul?…

Maiorul se întoarse cu undiţa în care se zbătea un guvide, ultimul prins în ziua aceea, şi, fără a mă privi, ca şi cum nici n-aş fi fost de faţă, zise:

— Tu şterge-o şi te du acasă, *că te ceartă mă-ta!…*

O discuţie pe bulevard

Iunie 1958... Orbul, pe stradă, lui Ilie, miliţianul pe care mai mult îl simţise, după glasul cu care îşi îndemna cetăţenii să circule.

— Eşti în patrulare pe-aicea?…

— Da, da… sunt Ilie… merg alături de matale. Suntem pe bulevard. Ştii care…

— Ştiu… ştiu, vai de mine şi de mine…

— Ei, fii atent să nu te lovească vreo maşină…

— Sunt… sunt… Da e ceva nori pe cer, ori să mi se pară mie?… Parcă e a ploaie…

— E încolo, spre şosea… poate diseară plouă…

— Auzi, tov. Ilie… am citit în ziar… adică n-am citit eu, zicea unu că a citit, că o să avem o vară ploioasă… O fi aşa?

— Mai ştii… S-ar putea.

Orbul ridică puţin bastonul său alb, de nevăzător, şi zice:

— O iau încoace, în Amzei, să iau nişte zarzavat, face nevastă-mea o supă…

— Bine, face Ilie, atent la semafor. Da coana Evdochea ce face?…

— Bine, bine, o cam dor şelele…

— Ei, trece…

— Eu m-aş duce… Până acilea mă aduse nepotu-meu, Sile, care nu-ş’ ce umblă p-acilea – mă lăsă singur-singurel…

Ilie râse, apoi întrebă:

— Vrei să te trec io strada?

— Păi, dacă vrei… Văd că Sile nu mai vine…

— Las' că-i spun eu că te-am trecut – pă Sile îl ştiu…

— Bine, atunci să trecem… Şi orbul ridică bastonul.

Miliţianul interveni:

— Las'că nu merge aşa – te conduc io… şi înălţă braţele încrucişate.

La ora aceea nu prea circulau maşini. Ilie se apropie de orb şi-i spuse să meargă liniştit şi să nu mai ridice bastonul, că mai mult încurcă. Îl luă de braţ, nu înainte de a face un semn către automobiliştii care treceau la ceasul acela pe bulevard. Şoferii se opriră şi miliţianul, ţinându-l de braţ pe orbul care mergea în felul lui, dezordonat, păşi înainte prin faţa maşinilor ce staţionau.

Rar, cu toată grija, miliţianul îl conduse pe zebră, liniştindu-i pe conducători.

Unul mai tânăr scoase capul pe geam şi îl întrebă pe miliţian cu un respect prefăcut: – Ce-are, tovarăşe, nu vede deloc sau…? Miliţianul făcu semn că nu vede omul *dăloc, dăloc,* îl ştie. — Dacă-l ştiţi, se schimbă situaţia, întrebam şi eu aşa… nu zic nimica!

În fine, încet-încet, trecură pe partea ailaltă a bulevardului, în dreptul locului în care se face strada ce duce spre Piaţa Amzei. Aici Ilie îşi termină misiunea sa de om al legii, ajutându-şi tovarăşii cetăţeni în dificultate. Dar sosi momentul să aprindă şi o ţigară: dacă trecea dincolo, reintra în serviciu, unde nu mai putea să fumeze, şi aici mai putea sta niţel de vorbă…

Stătea şi privea aglomeraţia. Şi atunci îi veni o idee. Că tot îl trecu el pe orb bulevardul… Să-i povestească lui chestia aia cu răţuşca, care le-o spusese un ziarist de-al lor care fusese de faţă la… Londra, unul din băieţii ăia deştepţi, cu şcoală, trimis acolo… Cică au ei în *mijlocul* Londrei un… eleşteu cu rate, de-ale de care avem şi noi, raţe!… şi nu ştiu cum se face că un pui de raţă… o răţuşcă, cum ar veni, trece strada aia care vine pe lângă palatul lor… regal, că are ei unul, fir-ar să fie…

Orbul asculta cu mâinile la piept…

Şi când colo… ca să vezi… trece garda călare, că au ei şi gardă aşa cu coifuri… cu zale… cu fel de fel, cu comandantul călare în frunte. Şi vede el răţuşca trecând strada – şi miliţianul nostru o imită, făcând încoace şi-ncolo, ca raţele, cum umblă ele, înţelegi? — şi orbul clătină din cap, – şi atunci, reia Ilie, – comandantul strigă îndărăt, la soldaţii care veneau după el… STĂI!… drepţi, adică, să înlemnească acolo, să lase să treacă raţa, şi răţuşca trecu strada ca o regină… fata unei regine, ţanţoşă… uite-aşa… şi îşi bombă niţel pieptul… Orbul bătu o dată din palme, şi, cu necaz parcă, făcu:

— Ai dracului engleji!…

Pecetea finală

Era locul unde îngropasem banii adunaţi pentru o motocicletă Zundapp, veche. Îi ţineam într-o cutie de tutun de lux, în care îi învelisem frumos într-o foaie de nailon, să nu se ude. Decât că lui Paulică tocmai asta îi plăcea să facă: să-i stropească de sus, de pe scaunul său de paralitic, după ce se ţinea mult, şi apoi se desfăcea la pantalon, aruncând, cu un arc puternic şi lung, urina sa, pe care noi o contemplam cum cădea jos, ca o pecete în faţa noastră, chiar pe locul unde noi îngropasem, pentru motocicleta Zundapp, banii strânşi zi de zi. Iar Paulică o făcea dinadins. Pentru că el nu mai putea să se mişte. Pe când noi, ceilalţi, visam la raliurile noastre în cartier sau prin pădurile din preajma Bucureştiului. N-are nimic că se p… peste ei… peste bani… e de metal cutia, mai e şi pământ deasupra; până se adună cât o trebui, cumpărăm Zundappul, şi pe urmă Paulică să se uşureze peste ea cât vrea – aşa gândeam noi. Culmea era că el era mult mai mare ca noi – mergea spre treizeci – când avusese accidentul acela de maşină, cu ruptura de şira spinării, şi zăcuse vreun an în spital. Tocmai în ziua, ori după ziua în care dăduse la Drept examenul acela cu ghinion, când păţise ce păţise… Noi eram mai mici, dacă împlineam douăzeci de ani… şi nu ne comparam cu el, băiat cu carte, citit: nu se punea nimenea cu Paul… Da ne strângeam la el şi-i dădeam raportul, ce s-a mai întâmplat, cine cu cine, chestii de-astea, de-ale noastre – Paulică murea după ele, murea, că el nu mai le vedea… Astfel că discutând, noi povestindu-i întâmplările noastre, el citindu-ne, vorbind despre cele ce se petreceau în cărţile lui

– de care noi nu prea aveam habar – ne lega şi pecetea aceea pe care el o punea din când în când peste groapa în care ascunsesem, sub veghea lui, banii noştri pentru motocicletă. Era, fără s-o vrem, şi ca o aluzie la cele ce păţise după accidentul de maşină care îl imobilizase. În ziua aceea venisem cu ziarul de dimineaţă, să-i citesc lui Paulică rubrica de fapte diverse. Era una nouă, intitulată după un ziar chinezesc „Cuvânt despre plângeri şi rugăciuni”, se traducea mai greu în româneşte… Am sărit peste articolele de propagandă – Paulică făcuse un gest enervant – hai, gata, treci la rubrică, să vedem ce se mai întâmplă… Era o rubrică adresată ţăranilor chinezi, care aveau cu toţii, ca peste tot – ca şi românii noştri, – aceleaşi amărăciuni, ştiam, ţăranul este ţăran pretutindeni, ca-n Vlaşca şi Teleorman, cum zicea Paulică… Am luat gazeta şi am citit întâi articolul despre Marşul cel Lung. O fotografie arăta un ţăran chinez zdrenţăros, cu tălpile unor bocanci rupţi legaţi cu sfoară, cu un afet greu de mitralieră cărat în spinare, cu o mulţime de burjui chinezi, bine îmbrăcaţi, la Şanhai, privindu-i, uitându-se la el ca la o apariţie preistorică, şi acel ţăran singur, ca la un marş nesfârşit, îşi continua mersul cel lung în istorie. Paulică l-a aplaudat. Ca la o sosire un atlet ultraextenuat… Am vrut să facem şi noi, dar am renunţat, Paulică nu suporta să-l imităm. A stat ceva, s-a gândit… Apoi a scotocit pe sub masa lui şi a scos o carte pe care a răsfoit-o. A ales ce trebuia şi a început fără a anunţa mimic, rar, privindu-ne: – „Şi această copilă înconjurată de centurioni era (la douăzeci de ani, preciză el) separată de viaţă prin presimţirea nenorocirilor sale, fără a se bucura de repaosul morţii. (Tuşi de câteva ori, privind ascultătorii.) Puţine zile după aceea primi ordinul să moară… Fu legată şi i se tăie vinele tuturor membrelor. Fiindcă sângele întârzia să curgă din cauza fricii, ea fu înăbuşită în aburii unei băi calde. Şi pentru a mări cruzimea, capul ei tăiat fu adus la Roma şi înfăţişat Poppaiei.” – Ştiţi cine era Poppaia? întrebă el în scârbă. Cei de faţă nu ştiau. – Nevasta lui Nero, îi

lămuri vorbitorul. „Cu acest prilej se decretară daruri pentru toate templele. Amintesc acest fapt dinadins (nu eu, negă modest Paulică, ci autorul!) ca toţi cei ce vor ceti istoria acestor vremuri în cartea mea sau în alte cărţi să ştie dinainte că toate exilurile şi asasinatele poruncite de împărat au fost urmate de mulţumiri aduse zeilor, astfel încât ceea ce odinioară anunţa lucruri fericite devenise semnul unei nenorociri publice." Paulică închise cartea şi o ţinu astfel strânsă la piept, murmurând: – Tacit, *Anale*... Şi ştiţi ce-a mai făcut Nero, înainte de a da foc Romei, zicând că ce artist pierde lumea dacă moare el?... Nimeni nu ştia. Tot el îi lămurise că i-a dat un şut în burtă Poppaiei, că era însărcinată, şi aia a murit pă loc... domnule... pă loc!...

Note cu femei

Premieră la 14 martie 1958... Femei elegante, contrastând cu cenuşiul modei proletare, al celorlalte surori, puţine nepotrivite cu teatrul, în care la *donna* joacă rolul ei social, admis până şi de oamenii de partid, şi ei rari, la un spectacol cu *Noaptea regilor*.

Sunt stingher. Deşi mi-au crescut ceva acţiunile.

M-am gândit imediat la Stendhal: „...Talent, inteligenţă, *bah! soyez d'une côterie!"*

După-amiază, am trecut pe la Nina. Am avut explicaţia în legătură cu Karin.

A negat. I-a vorbit în glumă Sidoniei – şi Sidonia, care a luat totul în serios...

Ceea ce mi-a rămas din toată conversaţia – mai târziu a venit şi Nego – este senzaţia unei amiciţii literare scăpărătoare.

Foarte sensibilă... dar, vai! Aventurile...

La plecare a râs de mine şi de Nego, făcându-ne *nişte culturali.*

Noi, în vestiar, am ţinut-o numai în maxime – în timp ce ne îmbrăcam – pe care le debitam unul după altul, la repezeală, absurd, pe când ea se prăpădea de râs.

În timp ce deschideam uşa ca să ieşim, Nego a mai spus una din maximele lui... *Iubirea este un lucru mare*, ea a aprobat serioasă, pentru ea amorul e ceva sacru, şi am ieşit. În timp ce coboram, mi-am dat seama că îmi uitasem mănuşile în vestiar şi m-am întors repede, am sunat. Nina mi-a deschis mirată... *„Iubirea este un lucru mare",* i-am spus, dar oricum trebuie să umbli cu mănuşi, luându-mi de

pe cuier mănuşile – iarăşi râsete…

Baudelaire despre femeile pictate de Delacroix – idealul feminin din 1895.

„S-ar zice că ele poartă în ochii lor un secret dureros, imposibil de cufundat în profunzimile disimulării…

Paloarea lor este ca o revelaţie a bătăliilor interioare…

Aceste femei cu inima sau spiritul suferinde au în ochi plumbul febricitării ori nitescenţa anormală şi bizară a răului lor, şi în privire intensitatea suprarealismului.”

André Breton – definiţie a suprarealismului:

„Automatism psihic pur prin care îţi propui să exprimi, fie verbal, fie prin scris, fie oricum, funcţionarea reală a gândirii… în afara oricărei preocupări estetice sau morale… (Din *Manifestul suprarealismului.)*

Cabina de machiaj

Octombrie 1956. La teatrul din Reşiţa, despărţire de actriţa X, înaintea spectacolului *Gaiţele.*

Şedea în cabină, în faţa oglinzii, şi, în timp ce vorbeam, se machia privindu-se atentă, deschizând mare gura, căscând ochii, încreţindu-şi fruntea…

Avea 35 de ani şi trebuia să se machieze pentru rolul ei din piesa lui Kiriţescu… Trebuia să fie o babă de 65 de ani.

Este greu, dar cu răbdare… mă gândeam, privind-o. O cunoşteam de la Bucureşti – fusese repartizată recent la Reşita, unde oamenii se duceau des la teatru…

Aşadar, se machia încet înaintea oglinzii, aruncându-mi câte o privire în timp ce vorbea – eu o vedeam în oglinda înaltă, dreptunghiulară? înăuntru nu mai era nimeni, numai noi, pentru moment…

Pe faţa ei, straturile de vaselină se îngroşau, apăreau, se săpau riduri adânci, – tenul devenea tot mai blafard sub metamorfoza aceasta…

Până la plecare mai rămăsese aproape un sfert de ceas, socotind după mersul trenului…

Am condus-o în culise până în clipa despărţirii – n-aveam s-o mai văd niciodată, mă gândeam că lăsam în urmă o bătrânică-bătrânică – şi de undeva, totuşi, cu faţa ascunsă sub farduri, mi-a surâs, spunându-mi: „Îmi pare rău că nu-ţi rămân în amintire decât o babă…”

Mi-am luat rămas-bun, încurcat. Nu mai era ea. Trecuseră treizeci de ani.

Şi m-am simţit şi eu, deodată, foarte bătrân…

*

17 octombrie 1957. Am suferit cu Frédéric şi cu doamna Arnoux la sfârşitul *Educaţiei sentimentale.*

Ce ciudat, era ora 3 noaptea şi, de emoţia despărţirii lor, sfâşietoare regăsire şi despărţire în pragul bătrâneţii, când doamna Arnoux albise – parcă mi-a venit să plâng, inima s-a umplut de un sentiment dureros – ce trist este totul, ce tristă şi absurdă-i viaţa!

În acest timp, îl admiram cu luciditate pe Flaubert. Sfârşitul, într-adevăr, este admirabil.

După seria de aventuri, Frédéric îşi redescoperă iubirea, iar iubirea cea mai neîmplinită este o întoarcere, o reluare a vieţii de la capăt, cu o calmă şi plină de amărăciune înţelegere a lucrurilor.

*

Talentul este o chestiune de cantitate. Talent nu e să scrii o pagină numai: ci să scrii cinci sute de pagini…

Cei puternici nu ezită… Ei se vor aşeza la masă şi vor asuda… Vor merge până la capăt…

E singurul lucru ce-i deosebeşte de cei laşi, care nu vor începe niciodată…

În literatură… *il n'y a que des boeufs!* Nu există… decât plăvani…

Femei din ’58

24 martie 1958. Noaptea am visat-o pe femeia de serviciu de la ESPLA, tânără, pe care n-am mai văzut-o de vreo cinci ani. Îmi rămăsese în minte fiindcă ştiam că era o adventistă, alegând credinţa pe care nu mulţi ortodocşi o au – şi mai ales dobândită recent – ceea ce, având în vedere stricteţea regimului politic de la noi, nu era ceva obişnuit.

Dar mi-o mai aduceam aminte şi pentru felul cum arăta – slăbuţă, păr deschis, castaniu, cuminte, muncitoare, curată. Şi mai era ceva: îi lipsea un deget de la mâna stângă – inelarul…

Nimic personal nu îndreptăţea visul avut. Dar parcă este neapărată nevoie de logică…

Nu era nicio obsesie… Nu mă gândisem deloc la ea. Poate că doar o surprinsesem mai demult, privindu-mă într-un anumit fel…

Şi totuşi, o visasem că îşi pieptăna părul castaniu dusă pe gânduri… Că buzele albicioase, subţiri, păreau închise într-un surâs lăuntric…

Şi chiar în ziua aceea, după vreo cinci ani şi mai bine, să mă întâlnesc cu ea, să dau piept în piept, iar ea să lase capul în jos şi să treacă mai înainte, fără a se opri…

*

Îmi place să mă uit, la teatru, la repetiţiile actorilor, actriţelor. Într-o zi, cam în acelaşi an, nu mai ţin minte la ce

teatru, îl aud pe regizorul principal, căruia ceva mai târziu am aflat că i se spunea Şecspir, îl aud că zbiară pe scenă la trei actriţe – erau trei pe scenă…

— Fetelor, m-aţi omorât… sunteţi voi geniale, dar tâmpite de tot… Aici trebuia să…

Tâmpite, mai mergea, – dar de tot!…

Nu mai zic ce credea regizorul – bătrân-bătrân – că trebuia…

Stătuse puţin, se gândise că fusese prea tare. Mai ales cu una dintre ele, care era foarte deşteaptă, tocmai pe ea s-o facă… cu celelalte două, care nu se bucurau de aceeaşi faimă… Plus că era şi oarecum prieten cu prima, dar îl luase valul…

În pauză, îmi făcusem drum spre Lelia… — na, că scăpai numele ei mic; – şi avurăm următorul dialog.

Întâi că în teatru, actorii… actriţele, una, două, când se văd, se pupă, uneori şi cu civilii: eu eram civil. Şi Lelia m-a pupat, înjurându-l pe… Şecspir, cum îi spuneau ei regizorului lor. Mă pupă deci, înfierbântată, exclamând:

— Ai auzit cum ne-a făcut Şecspir?… „Nişte tâmpite!”…

Am încercat să schimb direcţia lingvistică regizorală…

Am zis:

— Zicea că eraţi geniale, dar… nu ştiu cum… a scăpat cuvântul acela… în sensul că, uneori, veniţi aşa, cu o trăznaie, că se miră mult cum de v-a trecut prin cap…

— Cum adică? făcu Lelia, aiurită.

— Nu o tâmpenie… o trăsnaie!

— Aşa, aşa! Ai nimerit-o!

— Exact.

— Deci… Şecspir – cum îi spuneţi voi – v-a făcut, de fapt, un compliment, numai că l-a luat gura pe dinainte…

— Uite, sări ea, de pildă eu, pe scenă, n-am niciun haz, nu pot juca în roluri caraghioase. Nu râde nimeni, nimic!

— De ce?…

— Pentru că sunt inteligentă, de-aia…

— Nici eu nu prea am haz, să ştii, măresc eu potul.

— Atunci – deduce Lelia, şi mă pupă imediat – n-ai haz, dar eşti spiritual!

Să zicem, m-am gândit. Asta era, într-adevăr, altceva.

Actriţe cu Zaharia zis Ochi albastru

15 septembrie 1958. Azi am cunoscut-o pe Tanti Cocea, după premiera la *Bădăranii*.

Am fost în culise împreună cu Karin. Ea vorbea cu celelalte actriţe. Tanţi Cocea, cu dezinvoltura ei exagerată, a ieşit pe coridor ca şi cum m-ar fi cunoscut, strigându-mă: *domnule* (nu tovarăşe) – ca fiică a lui Cocea, de stânga – fiică nenaturală. *Unde eşti, domnule?*

În momentul acela trece pe coridor Zaharia Stancu, pe atunci director al teatrelor, şi el, pe vremuri, prieten cu năbădăiosul Cocea.

Ea îl opreşte ciripind şi mă prezintă monden... *Costi Ţoiu* – zice declamând, şi Zaharia Stancu o ascultă, *rău* cum era, în timp ce ea vorbea şi vorbea, excitată de tăcerea lui morocănoasă.

Stancu nu mă cunoştea încă, fiindcă în 1958 nu eram nimeni. A stat, gândindu-se indiferent de ce Tanţi Cocea făcea atâta caz de mine... cine mai era şi ăsta?... Vreun *gagicar de actriţe*...

După ce mi-a mai aruncat o privire cercetătoare, s-a întors şi a plecat mai departe pe coridor.

După Stancu, bărbat bine – un domn, deşi el spunea că este ţăran, mândrindu-se cu originea sa –, mureau toate actriţele.

Una îl supranumise *Zaharia-Ochi albastru*, fiindcă avea nişte ochi de un albastru rece, te intimidau privirile lui...

Cel mai frumos îi şedea într-un costum gri de lână, în care l-am văzut cel mai des... Avea o eleganţă de domn, nimic nu-i trăda originea, nici îmbrăcămintea, nici

apucăturile sau vorbirea cântată…

Uneori vorbea cum scria, repetând frazele, întorcându-le pe dos… *Verde era valea*… *valea era verde…, râul curgea repede şi înspumat, înspumat şi repede curgea râul…* Şi aşa mai departe, pagini întregi. Zaharia Stancu nu era un prozator, el, care se trăgea din lumea lui Preda, ci un poet mascat de o forţă telurică… Un rapsod… *Desculţ* şi celelalte romane sunt *răzbunări* ale unui ţăran *sans le vouloir…*

Faptul că actriţele se prăpădeau după el arată această domnie, această boierie trucată… Un scriitor de sorginte ţărănească n-ar fi avut atâta trecere la femei… Karin, pe care Zaharia Stancu o plăcea, observase într-o zi un amănunt la el… era timid cu actriţele, în ciuda aerului său bărbătesc, agresiv în purtări.

Şi apoi, Stancu era, tot ca un domn, dur cu activiştii şi mai-marii vremii…

Îmi aduc aminte de reacţia lui… ce spusese şi mai ales *cum o spusese…* Remarca sa la ce ar fi trebuit să facă scriitorii, faţă de nişte măsuri luate de autorităţile comuniste…

— Atunci – spusese cu tonul său dur – o să vă lăsăm cu curul pe gheaţă…

Adică, noi, scriitorii, o să vă punem în situaţia arătată…

De această trăsătură colegială a lui Zaharia Stancu s-a vorbit mai puţin; a fost un preşedinte al scriitorilor vrednic de ţinut minte.

Rămas singur cu Tanţi Cocea, am suportat locvacitatea ei debordantă, înţelegând de ce se îndepărtase Stancu.

Ea era la fel ca pe scenă: rigidă cu un efort de a părea spirituală, însă nereuşind, menţinându-se într-o vorbărie aproape puţin vulgară, de cucoană quincagenară. Şi totuşi este o femeie frumoasă. Gura, ochii, spatele. În ochi are ceva verzui, stătut. Atrăgătoare… Dar talentul e altceva.

La urmă ne-am plimbat tuspatru cu maşina condusă de doctorul Panait Sârbu, bărbatul ei, doctor ginecolog faimos, al cărui nume îl poartă o maternitate bucureşteană.

Ne povesteşte cum veneau la el femeile cu probleme, să le consulte. Asta o spunea Tanţi, care o ştia de la el. „Domnu doctor, viu mâine, că azi nu sunt pregătită...” (Că nu se spălase...)

Ţuchi a tăcut tot timpul. Tace. Tace. Tace. Mai ales când Tanti turuie...

Îmi este foarte simpatic, şi lui Karin, pentru că tace.

Marele drog, foamea

În general se spune că, fără sare, nimic n-are gust. Despre un tip care nu dispune de niciun haz, se zice că-i nesărat… Şi altele… Dacă lipseşte, în orice, substanţa în chestiune, se spune… iarăşi… că lucrul nu are… sarea pământului.

Niţică sare, acolo, ce-o fi, nu strică, aşadar. Totuşi, dacă suferi de maladia numită în zilele noastre aproape muzical diablerii… hm-hm… diabet, se schimbă povestea.

Cum mi s-a întâmplat şi mie, nu demult.

Când cumpăr ceva care nu trebuie să conţină sare, zic imediat: „Fără sare, vă rog…”

„Şi ce are, strică? – face vânzătorul. Puţintel, aşa…”

„Nimic, domnule, că-i foc!…”

Lumea crede că sunt exagerat. Până ce nu-l loveşte pe individ diabetul – categoria întâia sau a doua, Doamne fereşte!

Pâinea fără sare cam lipseşte şi, ca un făcut… alimentarele respective o ocolesc – cică nu se fabrică aşa ceva că ies în pierdere etc.

Ba, în ultimul timp… ca un alt făcut, prăvăliile astea se transformă în bănci, în cazinouri… în absolut tot ce nu se mănâncă… Auzi că aia cu sare se găseşte la… şi te cruceşti de atâtea distante.

În orice caz, e ca un produs rar… rar. Uneori, mă aprovizionez ca în timp de asediu!

Dar să vedeţi ce întâmplare…

*

Am cinstea şi plăcerea să fiu vizitat uneori de tineri scriitori – poeţi, prozatori, critici. De cele mai multe ori, îi cunosc prima dată.

Cum s-a petrecut cu tânărul M. V. din Oradea, de origine moţ din Câmpeni, un băiat deştept, bine, înalt cu o figură… nu ştiu de ce mi se pare mie, de neamţ.

Tânărul a fost invitat la mai multe instituţii din Capitală, datorită cunoştinţelor studiilor făcute la Cluj, şi în general talentului său de critic literar.

Vizita are loc după ora opt seara.

Vine băiatul încărcat de cărţi şi manuscrise, se vede că-i nemâncat şi mai are un tren pentru Oradea pe la orele 22 şi ceva, cu sosirea a doua zi dimineaţa.

Vă daţi seama, ce corvoadă pe el!… De mâncat, nu am nimic ce să-i ofer, doar să-i fac ceva, un ceai. Propun şi cafea, decafeinată.

Nimic! Refuză totul. Ce-nseamnă tinereţea! Nu se poate, insist, ceva, până a doua zi, trebuie să mănânce – îl apucă foamea pe la Predeal… Braşov… Şi-atunci, mi-aduc aminte că am în frigider, nu ştiu cum capturată, o pâine fără sare, şi mai găsesc şi un măr mare, verde, acrişor, nu dulce, de care vânzătorul zicea, lăudându-se, că ar fi olandez…

Îi explicasem lui M. starea mea, dându-i aceste două lucruri care să-i ţină de foame până la Oradea: o pâine albă-albă, fără sare, şi-un măr – e drept că ţi se strepezeau dinţii dacă muşcai din el.

Şi pleacă la gară bunul Marius încărcat de manuscrise şi cărţi, abia le ducea…

Maşină, ioc. A doua zi, seara, primesc un telefon de la tânărul din Oradea ajuns cu bine.

A doua veste mă înfioară. Aud în telefon: „Pâinea şi mărul au fost formidabile!”

— Ei! fac în pâlnia telefonului, şi cred că răsună în tot oraşul de la Vest, unde şi D.R.-ul (Dumitru Radu Popescu, n.n.) a făcut liceul. Cum a fost?

— Bine, cum să fie. Am avut noroc cu pâinea şi cu mărul.

— Dar asta nu este mâncare, fac eu pe modestul.

— Ba efectul a fost colosal!

— Efectul?… zic. – şi rămân pe gânduri.

Nu-mi închipuiam că astâmpărarea foamei se poate numi efect… Dar cine ştie, cu generaţiile noi şi cu limba vorbită azi de tineri acum…

— Dacă nu aveam pâinea şi nu le dădeam pâinea… se aude vocea lui Marius tocmai de la Oradea…

— Cum!?

Nu înţeleg: cui să le-o dea?

— Erau trei băieţi drogaţi-drogaţi, şi mi-au cerut pe drum ceva de mâncare, eram pe la Muzeul Literaturii, că mă văzuseră încărcat cu atâtea bagaje, crezuseră că duc nişte alimente, şi că dacă nu le dau ceva să mănânce, îmi bagă cuţitu-n burtă, şi-atunci, le-am dat… pâinea dumneavoastră fără sare.

— Şi?…

— Şi-atunci au strigat deodată cuminţi, de treabă, tustrei, *Bogdaproste*! – cred că erau moldoveni.

Elefantul din patul meu

Este volumul de debut al poetei Ofelia Manole, născută în Urziceni la 12 ianuarie 1976.

Liceul teoretic l-a făcut tot la Urziceni, secţia matematică-fizică, – apoi Facultatea de Sociologie, la Universitatea din Bucureşti.

Este deci o poetă instruită; a căpătat vâna poeziei în orăşelul a cărui echipă trăsnită, intrată în divizia A de fotbal, a fost gata-gata să ia campionatul, nu numai Cupa…

Ca să vedeţi!… Un târg de pomină.

Volumul a primit Marele Premiu pentru debut în poezie. Şi, fiindcă poeta a ţinut să mă cunoască şi i-am spus mai întâi să-mi lase volumaşul în cutia de scrisori, la căsuţa 34, prevăzător – să-l citesc, mai întâi şi abia pe urmă s-o cunosc… Iată acum ce-am citit, surprins. O încântare!…

pi

într-o gară
cineva mi-a furat o valiză

în valiza aceea era doar mâncare

cât am călătorit cu trenul m-am gândit la ce oare
se aştepta omul
ala să găsească în valiza mea şi la
cele două studente la mate care s-au
îmbătat cu mine aseară

şi am discutat toţi trei beţi muci
despre pi
la un moment dat eram convinşi
că pi este cheia universului
şi de bucurie eu am sărit
de pe scaun în sus masa
s-a răsturnat şi toată băutura
s-a vărsat pe cele două studente

curgea băutura pe ele
şi râdeau de se prăpădeau
râdeam şi eu iar în mintea mea mahmură
le vedeam goale (...)

atâta ştiu
că m-am trezit flămând dimineaţa
şi m-am dus direct la carrefour
şi-am umplut două sacoşe cu mâncare
mâncarea din valiza mea furată

oare pi este cumva cheia?

câteodată sunt aproape convins
dar niciodată mai mult ca în seara aceea

mă plimb
fetele astea două aşa plinuţe
una cu un cojocel roz cealaltă râzând tare şi
eu aşa adormit auzeam fioros mă scotoceam prin buzunare
dă doamne să găsesc o ţigară
una măcar
bine să-mi fie
lene să-mi fie
parcă şi kant se plimba la oră fixă

apoi prin faţa mea trec fetele astea două

aş vrea să am un înger grăsuţ
şi un demon grăsuţ
de păcate să nu-mi ceară socoteală
păcatele mele hrană lor să le fie
şi când oi obosi de-atâta viaţă
să adorm leneş şi fericit între fundurile lor moi

elefantul
în patul meu adormise elefantul

m-am dus în bucătărie să-mi fac o cafea
privirea mi se înceţoşa
şi mâinile mi se desfăceau de lene

mergeam atât de uşor că nici
gândacii nu mi-au simţit paşii

numai elefantul a ridicat o ureche
apoi trompa
a sărit sprinten ca un copil din pat
şi mi-a turnat zahăr în cafea
P.S. Am mai descoperit, aşadar… un poet.

Jurnalul unui informator român

6-7 iulie 2007’, Cornu, Prahova. Personaj care se numea Viorel Pandeluţă, dar care, după moartea lui Stalin, parcă în martie 1953... membru de partid serios, fost agent priceptor, şi-a schimbat numele mic, zicându-şi Visarion Pandeluţă.

Ce Viorel, care Viorel!...

E un om citit, dar numai în realism-socialism, ştiinţific, romane...

Rapoartele lui Pandeluţă vor fi un mijloc al naratorului de a-şi prezenta şi descrie personajele, multe ca perceptor şi apoi, între timp, Visarion, devenind şef de cadre, foarte activ – e tânăr încă, nu are decât patruzeci şi unu de ani când, va atinge culmea carierei.

Lucrează numai în mediul intelectual. Pentru care are o mare slăbiciune. Este convins că aici zace răul de clasă, cum îi zice el, cu definiţie aproape religioasă.

Jurnalul nu-l scrie el. I-l scrie un profesor în vârstă, pe care l-a scăpat de la o condamnare grea (trec peste detalii), în orice caz acesta îl ajută să treacă toate examenele, bacalaureatul, chiar şi Facultatea de Litere, uşoară de tot pe vremea aceea...

Profesorul îi dă să citească romanele vechi, printre care pe N. Filimon, care pomenea primul despre comunism şi despre artiştii parveniţi (aici se ascundea... iepurele lui Visarion!).

Pandeluţă nici nu-şi dădea seama că avea de a face cu un mare autor român...

*

Tehnica auctorială… a naratorului, care pune în scenă acţiunea, va fi şi veche, şi modernă, ca tonul adresării directe din MARIO, magicianul lui Thomas Mann, frazele repetate des… vă atrag în mod serios atenţia… nu vă supăraţi că vă spun… cum credeţi… cum ziceţi dvs.… cum veţi considera.

O omniscienţă supărătoare, o falsă, prefăcută familiaritate, la care se adaugă o vulgaritate română, o băgare în vorbă… o vorbire băgăreaţă, gen Rânzei, personajul enervant din romanele lui Ţoiu, care pune în evidenţă, mai târziu, dupe revoluţie, activitatea foştilor comunişti, ca Visarion Pandeluţă, membru, senator de onoare al Partidului Speranţelor Înşelate Şi Veşnic Reînnoite.

A fi un… PSIVR-ist era o chestie în 1994. Care avea să schimbe ordinea literelor, înţelesul cu cât se transformase, cu atât… vorba franţuzului…

Cu cât se schimbă, cu atât rămâne acelaşi lucru!

Eliberarea şefului vişiniu

Venind şi ziua aceasta, e bine să ne aducem aminte…

A fost mai întâi o grevă de operetă. Sticle de şampanie roz pitite prin tufişuri, discursuri, răţoieli făloase…

Pe măsura „poetului”, fără gramatică, dar cu lămpaş de cowboy subteran ce conduse operaţia, în echipamentul său de culoarea vişinei putrede.

Manevrat? Nu se ştie de cine. Adică, ştim noi, dar degeaba o spunem.

Oricum, este genul de putere a inşilor duri, înapoiaţi, neînvăţaţi – învăţaţi numai cu bezna.

La momentul oportun, „dialecticianul” din Olteniţa le-a făcut semn să vie, să-l ajute, să-i rezolve problemele, şi ei veniră, acuşica…

Adresându-le şi felicitări dupe aceea cel ce bâţâia din cap şi da din mâini… – nu mai da din mâini… nu mai da din mâini… striga lumea, vorbele mulţimii de epocă ce rămaseră în istorie – aceia se retraseră cu înfumurarea lor proptită în bâte.

Dar mai veniră ei o dată… şi încă o dată…

Nu a venit clipa ca preşedintele de atunci să fie luat la răspundere – şi luat de tot! – şi debarcat cine ştie unde, moralmente, că altfel istoria trecu.

Dar un martor direct există, eliberatul vişiniu, scăpat la urmă de preşedintele vremii, ca să fie rearestat în douăzeci şi patru de ore, la protestele generale, şi iar eliberat, şi iar dus la Jilava – tamjă mare.

Parcă am fi avut de-a face cu un mare matematician, ori poet rebel neînţeles.

Pe spaţii mai întinse, lucrături ca acestea se pierd. La noi, ţară mică, veşnic alarmată, intrată la idei, ele se văd numaidecât. Nu mai spun că nici naivi nu suntem.

*

Noroc că acel preşedinte era, când nu trebuia să fie, în Barbados. Dacă nu era în Barbados… Dar era în Barbados!

Un Cezărică… care a venit, a văzut şi a rezolvat. Cum susţine un pensionar înrăit: el e naşul, dumnealui le face şi le desface.

Scurt şi cuprinzător. Şi culmea era că el, care era cu ei împotriva celorlalţi, devenise acum cu toţi ceilalţi împotriva purtătorilor de ciomege. Alianţa, baza, nădejdea.

Vorba aceea: (Baza) „era pe când nu se zărea, azi o vedem şi nu e”…

Simplu. Totuşi… Puterii, de aici înainte, nu îi va mai rămâne decât să-şi pună speranţa în Dumnezeu.

Şi dacă nici în Dumnezeu, într-o istorie ceva mai blândă.

Şi dacă nici în aceasta, care o fi… atunci măcar în noi, în noi, în noi…

La teatru

Martie 1958. Premieră la *Noaptea regilor.* Multă lume. Femei elegante. O văd pe V. cu o prietenă a ei pe care n-o cunosc. Acest teren de vânătoare care este foaierul unui teatru îmi place totdeauna, din cauza obligaţiei de a fi nenatural, politicos chiar şi cu inamicii, dezarmat de atâta amabilitate impusă, prefăcută. Iar aici, în acest cadru, pe acest teren – pe care o cochetă puţin fanată se spune că poartă, pe an, cam o sută şi ceva de pălării de toate sezoanele, încât prezenţa uneia din pălăriile ei aduse de la Paris e un semn că *spectacolul merită* – aici, vreau să zic, viaţa renaşte... Majoritatea femeilor bucureştene umblă cu basmale... Există însă o castă privilegiată – nu de activişti, în niciun caz, de *foşti* cuminţi, şi care joacă rol de foşti figuranţi pentru străini...

Vorbesc mai întâi cu V., care e un prieten de-al ei, arhitect. Au fost la *Strada mare* şi le-a plăcut la nebunie Betsy Blair. V. e actriţă...

Cealaltă, T., spre care mă îndrept acum, o blondă vaporoasă, extrem de bine îngrijită şi răspândind mirosuri de parfum dintre cele mai rare şi scumpe, T. deci e doar decoratoare, nemăritată, cu un iubit, scenograf, rămas în Canada. Cam rău! Unii o ocolesc! Evenimentul e prea aproape...

Prietena ei, urâtă – cum se împrietenesc şi le adoră urâtele pe frumoase, prietenii de nezdruncinat şi de o fidelitate absolută, se poartă ca un fel de roabă a ei. Nu are cercei, inele, nu se fardează, e îmbrăcată modest, doar într-un taior cenuşiu, cu aspect cazon, cum se îmbracă

inspectoarele de tramvai. Se pretinde că urâtele astea, din contră! ca să nu mă exprim vulgar. Se poate. E o idee. E o logică! O lege a compensaţiei, în primul rând, pentru că *frumoasele* se iubesc numai pe ele şi nu ştiu de ce afectează ele virtutea, *chestiile normale.*

T., platinată, cu unghiile lungi, roşii, date gros cu ojă, mâini nefiresc de curate şi de îngrijite, de femeie care se scoală târziu şi stă în baie două ceasuri, vorbind la telefon ceasuri întregi cu prosopul pe cap, mă întâmpină cu cea mai mare bucurie. Îmi întinde mâna cu o brăţară grea de aur, care-i alunecă până la cot, să o sărut, depun sărutul galant sub cerul totuşi proletar, şi ea se roşeşte brusc, privindu-mă cu braţul încă întins. De ce-o fi roşit T.? mă gândeam, schimbând banalităţile împrejurării. Pe urmă, deodată, mi-am adus aminte.

Cu ani în urmă, la Atheneu, când o cunoscusem, îi făcusem în glumă un compliment, şi poţi să fii şi cocoşat, complimentele cu schepsis nu se uită, se aştern pe pielea frumoaselor ca pe un pergament hărăzit veşniciei, cât poate să ţină şi ea, veşnicia asta… „Doamnă – îi spusesem atunci, prima dată, pupându-i mâna, o leopardă ar muri de necaz dacă m-ar auzi acum spunându-vă că aveţi ghearele… pardon, unghiile, omeneşte vorbind, cele mai frumoase din toată Europa de Est şi până la Ural…”

Bărbaţii uită ce scot pe gură, în joacă. Patru, cinci cuvinte astfel legate între ele şi cu simţire dărâmă în femei fortăreţe mai tari decât fortul Doamnei de Renal (care, totuşi, căzu, la simpla strângere de mână a nemernicului de Julien).

*

Şefa de cadre este o femeie tânără, măritată, cu doi copii. E cuminte, frumoasă, seamănă cu Venus; dacă ar fi

fost o şefa şi mai mare, întreg Olimpul s-ar fi colectivizat şi el. Remarc, pe lângă timiditate, şi o anume pudoare când de fată se află mulţi bărbaţi. Îşi piaptănă părul strâns pe spate, lins, făcându-l coc, iar acest coc, bine făcut şi curat, castaniu spre blond, îi dă figurii o nobleţe de matroană romană. Nu înţelegeam purtările ei atât de cuviincioase şi de deosebite, aerul că reprimă sau ascunde ceva, până în ziua în care avui norocul... ocazia, nu ştiu cum să zic – întrucât defectul era prea mascat – până când am văzut că inelarul ei de la mâna dreaptă era retezat chiar de la încheietură, un ciot alb, şi mi s-a făcut milă, şi de atunci mă gândesc la cei ce judecă omul după integritatea sa corporală, şi, oricât de superiori ar fi, când discută cu un ciung genial: un geniu, un matematician de forţă, îl ascultă, îl admiră, cu oroare însă: ciungul, tot ciung!...

Doi poeţi

Pietre ninse. Plimbare cu Nichita Stănescu prin curtea Muzeului de Arheologie. Urmele păsărilor. Ghearele fine întipărite pe neaua nu demult trainic aşezată. O crustă de zăpadă care îngemăna sus două lespezi alăturate. Garajul întunecos din curte… uneltele… cutiile de ulei – unde am urinat, discutând, împreună. Grafia clară pe piatra netă în decorul încărcat de omăt.

*

Mulţi băieţi, înghesuindu-se duminica la poarta unei şcoli de munte (fete), vorbeau peste gard cu mâinile, agitându-se cu o mare iuţeală. Vorbeau – cum s-ar zice despre inşii normali că „li se bat turcii la gură”. Păzite de pedagoge, vorbitoare, după câte mi-am dat seama, fetele răspundeau febrile, bulucindu-se, cu gesturi înfrigurate şi ele şi contorsionându-şi mult gurile, gata parcă să scape câte un cuvânt. Mi s-a părut că una, arătându-şi insistent degetele, vrea să-i spună unuia să se întâlnească la şase.

*

Un activist bătrân, fumând, trăgând din ţigara înfiptă într-un ţigaret de lemn – de vişin? cireş?… „Un scriitor – spusese el rar şi pufăind – trebuie să fie şi în cer, şi pe pământ, şi pe linie” – şi aici râsese tuşind: suferea de astm…

Întâlnire cu actorul Vasile Niţulescu pe stradă, iarna, înfofolit în ursonul lui şi părând foarte băut, se oprise înaintea mea. Clătinându-se uşor, încerca să-mi spună ceva şi nu reuşea; apoi, dând din mână a lehamite, plecase, legănându-se şi alunecând pe gheţuşcă. M-am uitat după el un timp, să nu cadă. Fără să ştie, fără să mă vadă, pe mine, care îl preţuiam ca artist – mai şi scria bine. Nici până azi nu am putut să ghicesc ce se căznea să articuleze. Când s-a prăpădit sau de câte ori trec pe lângă mormântul său de la Bellu, mă gândesc ce-o fi vrut să-mi spună…

*

Vorbeşte un fost slujbaş destul de important. „Sunt nevoit – spune el – să fiu meschin. Ştiu că istoria nu mă va condamna pentru împiedicarea unui băiat foarte înzestrat să meargă la studii în străinătate, şi din care ar fi ieşit cine ştie ce om de seamă. Ştiu că eu am fost o piedică în calea lui şi că am fost rău şi meschin, ajutând maşinăria statului să-l zdrobească. Istoriceşte, însă, eu (pretinde slujbaşul) sunt motivat, justificat, în acţiunea mea urâtă. Nu scuzat, dar de-ter-mi-nat. Mai târziu este foarte uşor să spui «dobitocul ăla» nu l-a lăsat să plece în străinătate; dar lucrurile erau în aşa fel aranjate, încât şi «dobitocul» care eram a avut un rol istoric prin frâna pe care o puneam şi, cine ştie, dacă nu era acel «dobitoc» care pusese frână, destinul lui X poate că ar fi devenit prea uşor. Uneori e nevoie de un obstacol…” (şi a mai spus pe tema asta o mulţime).

Mai zice… a mai zis:

„Să zicem că un proprietar l-a dat afară pe un artist chiriaş că nu i-a plătit chiria. Dăm un exemplu. O revoltă, o suferinţă se naşte în acest artist, în seara aceea are o premieră cu o piesă clasică… cred că era *Hoţii* de Schiller. Datorită acestei stări… că proprietarul l-a dat afară, mai

târziu artistul, având un succes în chiar seara aceea, avea să mărturisească, glumind, că succesul său s-ar fi datorat faptului că fusese în dimineaţa aceea aruncat afară, în stradă, ca rău platnic. Şi culmea fusese că, datorită acestui fapt, că rămăsese pe străzi, avea să se însoare «la întâmplare», cu o doamnă admiratoare, care avea să-i facă un copil şi cu care începuse o căsnicie fericită. Poftim! (făcea activistul respectiv sau slujbaşul). De câte ori istoria culturii universale nu a înregistrat cazuri asemănătoare de nedreptăţi în urma cărora genii, poate că în faşă doar şi privilegiate până atunci, din cu totul alte motive, nu s-au afirmat tocmai din pricina unui act de injustiţie socială.

Privilegiile, dragul meu, astea să ştii că se plătesc totdeauna – în altă ordine de idei. Ce dracu? — îşi pierduse brusc răbdarea – n-ai mai auzit până acuma că nu se poate face nimic temeinic fără suferinţă?!”

Ai fi putut să te învoieşti… aşa-i, îmi spusesem. Totul este să nu se exagereze.

Costică Pagubă şi Stanică prostul

Şofer care toată viaţa a zis… „Paguba asta s-o am eu” – orice i s-ar fi întâmplat – şi căruia i-a rămas numele ăsta, *Pagubă*, aşa îl cunoştea lumea.

Culmea era că, având copii, un băiat şi-o fată, continuase cu aceeaşi denumire, ca şi când ar fi fost… DINASTIA PAGUBĂ… deşi copiii, cât se putea, refuzau să-i zică Pagubă, fiind altfel decât tatăl lor…

Când trecea pe roşu şi-l amenda miliţia, plătea numaidecât şi-i zicea ăluia de alături „Lasă, paguba asta” etc., şi rostind vorba a avut parte numai de pagube, până ce a ajuns la pensie.

În plus, ieşise la pensie cu un nume nou pe de-a-ntregul – Costică Vasile, zis Pagubă – ca un rezumat normal al experienţei şi vorbelor provocatoare – provocând un destin cinstit, mic şi simplu de om cumsecade…

Pornit în căutarea unui agronom prin mai 1969, ajung în Bărăgan la Piua Petrei, la Târgul (Cetatea) de Floci, adică de lână – la portul de la Dunăre, un loc istoric cu Zidul… dărâmat, rămăşiţă de zid, al fostei cetăţi…

Şi în soarele arzător, la umbra Zidului, dau de acest flăcău slab la minte, ce păzea oile îngrămădite la umbră, în cap cu el şi cu doi dulăi flocoşi de Bărăgan, unul alb şi unul negru, care, când mă văzură, au mârâit ameninţători.

Stănică stătea între câinii lui cu ciomagul între picioare, şi cum câinii dădură să se ridice din umbră şi să se repeadă la mine, care veneam din soare, cel pe care îl întrebasem şi care mi-a răspuns respectuos că Stănică îi zicea a pus

ciomagul de-a latul peste grumazul dulăilor, oprindu-i şi silindu-i să rămână nemişcaţi şi lipiţi de restul de zid istoric, năpădit de muşchi şi de istorie.

Acest biet băiat bătut de soartă, cu minte puţină, cu graiul împleticit, părea cel mai conştiincios şi mai eficace oier din o bună parte a câmpiei străbătute – intratabil în lucrul său, păzirea oilor, conştiincios; şi de la el am înţeles că pentru a fi conştiincios trebuie să fii ca Stănică, *prost*, nu şmecher, puţin şi imposibil de păcălit ca cei doi dulăi care-l păzeau şi care păzeau şi oile, îngrămădite acum în petecul de umbră lăsat de Zidul istoric şi care încet-încet se retrăgea într-o parte, silind şi oile să se mişte după mutarea lui… doar câinii rămânând vajnici, neiertători, în vipia soarelui…

L-am întrebat dacă îl văzuse cumva trecând pe agronom, *nenea Lache*, aşa, mai mult ca să spun ceva.

El scoase un sunet scurt, gâjâit, care putea fi o negaţie.

Dulăul din stânga lui, care era negru, înaintă spre mine un pas, mârâind.

Stănică îl apăsă de grumaz cu ciomagul şi câinele se retrase la loc.

— Şi stai acilea până pe-nserat? am întrebat.

El aprobă, tot aşa, gâjâind, dar în alt fel, ce putea să fie o afirmaţie.

— Te-nsori anul ăsta? am încercat să glumesc, la toamnă?…

Stănică râse şi lăsă capul în jos.

— Să iei, am zis, o fată frumoasă… — îmi veni să spun, aşa, ca Lenuţa, care lucra la cantină; dar m-am oprit, nevrând să merg prea departe în intimitatea lui…

Dar el parcă îmi ghici gândul şi râse iarăşi.

— Ei, atunci rămâi cu bine şi să ne vedem sănătoşi.
Câinii se mişcară, văzând că mă mişc din loc. Dar Stănică-i ţinu.

Folclor, deţinut politic şi altele

Şerban Ghica, lui Carandino, după ce au ieşit din închisoare (1961 – 1962) pe Calea Victoriei, ţipă de pe un trotuar pe celălalt:

— Măi, Carandino, e adevărat că Iuliu Maniu a murit în braţele tale?...

— E adevărat, mă, şi te mai bag şi în p.m.! – îi răspunde de pe celălalt trotuar Carandino, în culmea surescitării.

Acum, în însemnarea făcută de mine, văd în Şerban Ghica *un ramolit*, dar nu am mai pus epitetul din respectul datorat oricărui om care a făcut închisoare, ca deţinut politic. Dar lucrul este real.

*

Tot Bani Ghica, în închisoare, se scoală la unu noaptea să-şi facă rugăciunea şi îl scoală şi pe Carandino, întrebându-l sfios... dacă, în rugăciunea lui... rugându-se pentru nevastă-sa... poate să-i spună... „Pizdulicea mea”, şi dacă Dumnezeu s-ar supăra, cumva...

*

Fotograful Scupievschi, românizând numele: *Scupiescu>* vede o parte raţională în el, vezi... *Young...* şi o parte a noneului său, o zonă obscură, numită „zona”, ori *Celălalt*, *Alterego,* care sunt sutele de milioane de celule ale sistemului nervos ale creierului său, ce par nefolosite...

*

Am venit, purtând în noi povestea Universului pe care am uitat-o sau nu o mai putem spune… (Decembrie 1996)

*

Despre felul de a vorbi al unui cinic: vorbea rar şi în scârbă, ca şi cum şi-ar fi dispreţuit propriile-i cuvinte sau suspecta…

Mania persecuţiei, infiltrându-se într-un personaj.

Defilarea mâinilor pământii (nu bronzate) ridicate deasupra capului, bătând ritmic…

Cămăşile albe, ordinare, pantalonii din viaţa de zi cu zi, necălcaţi – „oamenii de ordine”, încheind defilarea.

Senzaţia că erau făcute din pământ braţele argiloase… (23 August 1981)

*

La compozitorul Theodor Grigoriu, acasă, ascultat *Harold în Italia* (Berlioz), ideea de pelerin, care este chiar Artistul.

Ascultat apoi *Das klagende Lied* de G. Mahler…

La optsprezece ani, la Viena, el vede o fanfară, pe care o pune în toate compoziţiile sale (străină de ţesătura sonoră a compoziţiei). O obsesie.

La moartea sa, convoiul mortuar al lui Mahler se întâlneşte întâmplător cu o fanfară care cânta acelaşi… *Das klagende Lied…*

*

Apropo de B., băiatul, înfiat al lui N., căruia îi muriseră mai înainte alţi doi *fii originali*, făcuţi de acesta însuşi.

Destinul intervine unde se produce o fisură în ordinea

naturală, o alegere tragică, cum fusese şi aceea. Putea *să nu fi fost…* Fusese ceva nenatural.

În ideea de cenzură interioară, într-o reţinere faţă de starea politicii, tabuurile sexuale, cele religioase, ipocriziile, tot ce împiedică să fie afirmat *adevărul nud,* dacă acesta este util, ori sincer dorit, la urma urmei…

Berlin ori nicăieri

În volumul al doilea al memoriilor mele, există notele de călătorie în Germania (în R.D.G.): Weimar, Leipzig... Ele figurau la început sub titlul *Chitanţe pentru nemurire*, comasate într-un fel – ca mai sus – fără modificări importante, decât în ordinea în care sunt aşezate.

Din aceste... *Chitanţe pentru nemurire* nu face parte Berlinul (de Est), *et pour cause...* şi este clar de ce.

De altfel, voi reproduce fidel întâmplarea, fiindcă se va râde mult, citind-o, astăzi, când nu mai e nimic de râs.

Să începem cu acest Berlin de Est... De fapt, cum era să ieşim noi din Est, ca să ajungem tot în Est; şi cum, neajungând în Est, nu mai puteam să ne întoarcem în Est, totuşi fără să fi ajuns vreodată în vest; uite-aşa!

Veneam cu Bălăiţă din Suedia. Trecusem prin Finlanda, prin Danemarca. Mergeam cu trenul. Şi ne opriserăm în Berlinul de Est ca să schimbăm trenul... Pe la orele unsprezece noaptea, aveam în Berlinul de Est tren spre Bucureşti.

Ce să faci, singur şi într-o zi, în Berlinul tăiat în două de zidul fatal?...

Şi-atunci ne veni o idee năstruşnică.

Ce-ar fi să vizităm în câteva ceasuri celălalt Berlin, din Vest, în care nu mai fuseserăm niciodată? Ni se părea simplu. Nu veneam noi din Suedia, ţară capitalistă? Logic!

În jurul orei douăsprezece, ne aşezarăm la coada din dreptul staţiei de metrou pe unde se trecea dincolo, dacă aveai paşaport în regulă. Cu paşapoartele noastre, purtând ştampila deplasărilor prin zona occidentală, stăteam la

coada de la Friedrichstrasse, dacă nu greşesc.

Tot aşteptând, observasem un lucru ciudat. Nu departe de noi, se mai afla încă o coadă, paralelă cu noi, – nişte oameni ce păreau că fac parte dintr-o cu totul altă rasă. Nu numai înfăţişările, atitudinea, dar până şi îmbrăcămintea, portul în general erau altfel. Femeile îndeosebi erau de o eleganţă izbitoare. Întorcând capul, văzurăm localnicele – femeile nepieptănate, nefardate, cu tocurile pantofilor scâlciate. Nici bărbaţii nu arătau mai bine. Nişte amărâţi, cu aere de activişti, nişte mutre antipatice.

Trecurăm cu bine şi de cea de-a doua linie a frontierei de stat. Grănicerii redegişti se uitau la noi curioşi. Nicio intervenţie, însă. Păream liberi ca pasărea cerului. La fel se întâmplă şi cu a treia linie, ca şi cu a patra. Eram liberi! Ne venea să ţopăim – să ţopăim de bucurie.

În faţă, în sfârşit, ultima linie, linia a cincea. Ea pare ceva mai însingurată.

Când ne apropiem, vedem doar câţiva colonei în uniformă, foarte politicoşi, civilizaţi.

Le arătarăm paşapoartele. Unul dintre colonei vâră documentele noastre pe dedesubtul unei perdele negre de stofa ce atârna de sus şi până jos pe faţada gheretei, ca şi cum ghereta ar fi în doliu, astfel încât nu-l poţi vedea pe ofiţerul care trebuie să-ţi ştampileze paşaportul. Reţinusem şi amănuntul că documentele, fiind vârâte pe sub stofa neagră, aceasta făcuse un pliu dedesubt…

În aceeaşi clipă, mă gândisem că poate şi în infern există asemenea posturi mascate, condamnaţii să nu vadă cu cine au de-a face – cu Diavolul-şef. Aşteptam de vreun sfert de oră. Ceilalţi trecuseră cu toţii dincolo. Numai pe noi ne opriseră.

Într-o germană de şcoală, cum recitam în liceu la Braşov poeziile lui Schiller, la cererea profesoarei Frau Netolitzka, îl întrebaserăm pe colonelul dinaintea gheretei ce se întâmplă…

Acesta interveni numaidecât, adresându-se prin pânza

neagră personajului invizibil de dincolo de ea. Amândoi sporovăiră un timp. Apoi, paşapoartele noastre reapărură unul după altul, tot aşa, făcând un pliu al stofei, de astă dată în sens invers.

Am mai scris despre aceasta. De teamă să nu fie uitată scena, risc şi mă repet…

Înmânându-ne paşapoartele, colonelul ne lămuri cu multă gentileţe că documentele noastre nu purtau agrementul de trecere în Berlinul de Vest al Ambasadei române. Că ar fi fost să i se aducă o ofensă, dacă s-ar fi trecut peste voinţa ei. Regret, regret, făcea colonelul distins, salutându-ne şi lipindu-şi călcâiele cu un pocnet uşor.

Ne-am făcut că ne grăbim, că vom lua un taxi şi ne vom repezi la ambasada noastră, să rezolvăm cazul pe loc. Nici pomeneală! Dar ţineam capul sus.

Când ne-am întors de pe linia a cincea înapoi, spre linia a patra, halt! Nu ne lăsau în Est fiindcă n-aveam pe paşaport viza respectivă de intrare…

Aruncam priviri disperate în urmă, spre colonelul fatal. Care, sesizând situaţia, făcu santinelei un semn energic.

Şi astfel, răsuflând uşuraţi, intrarăm, a doua oară, în Berlinul de Est.

Dimineaţa, eram la Budapesta. Or, când ajungi la Budapesta, e ca şi cum ai fi gata să intri în Bucureşti.

Bagatele

Alergând cu taxiul prin Bucureşti, tânărul care îl conducea a exclamat la un moment dat, vesel: hait, a-ncasat-o, a-ndoit dunga!… Era pe calea Dorobanţi. Cam pe la Perla… Mirat, întrebasem ce se întâmplase. Şoferul mi-a explicat că o maşină de dinaintea lui trecuse nereglementar peste linia neîntreruptă ce desparte drumul în două.

Tipul – luat la ochi imediat de agentul de circulaţie, care avea să-l oprească şi să-i dea o amendă piperată. Nu că sunt eu un băgăcios… dar am o patimă. Când aud o vorbă nouă… cum ar fi *marfa*, care-nseamnă excelent… mă interesez imediat, să nu rămân în urmă cu vocabularul nou care creşte-creşte ca o pâine de Braşov, de patru kile, pusă la dospit…

În general, având în vedere meseria, sunt pe fază. Din când în când însă, şuvoiul vorbirilor de tot felul, mai ales cea argotică, mă întrece, mă ia la vale cu el… Am mai spus cu alt prilej ce păţesc eu în Piaţa Amzei, când intru în vorbă cu vânzătorii de legume şi fructe… Nu mai repet celebra mea rostire, când, vrând a mă da pe lângă jargonul pieţii… cum dai nucşoarele astea, bade?…

În altă zi, repetând întrebarea, cel ce vindea nucile, s-a uitat lung la mine şi m-a întrebat de unde sunt şi unde am învăţat eu româneşte, şi dacă n-oi fi basarabean. Culmea, basarabenii se exprimă, după mine, perfect, atât că înmoaie niţel unele litere, ceea ce le dă farmec. Omul se exprima însă într-o limbă *ex-cathedra.* Era, ca să vedeţi, un profesor de limba română, pensionar, din Muscel, care venise în Capitală să-şi vândă producţia, avea în livada lui

moştenită de la nevastă-sa (că intraserăm imediat în vorbă) cinci nuci bătrâiori, dar harnici! Sunt şi astfel de cazuri, deşi rare. De atunci, nu mă mai joc de-a vorbitul aşa şi-aşa…

Ajungând cu bine acasă, am pus *Bagatelele* beethoveniene, care în ultimul timp mă liniştesc, mă binedispun, declanşând în memoria mea fel de fel de imagini răzleţe, care în loc să mă înalţe, mă coboară în iureşul cotidian al faptelor şi întâmplărilor, asemeni unei muzici de mult deprinse. Atunci, în ţinerea mea de minte muzicală, răsări chipul surâzător al bunului meu prieten de-o viaţă, compozitorul Theodor Grigoriu. Fusese ca un stop-cadru.

Şedeam opriţi pe strada Washington, sub arborii ocrotitori ai verii, unde ne întâlniserăm întâmplător. Şi cum avusese el un mare succes la Slobozia, cu o cantată a lui pentru pian şi voce, piesă muzicală intitulată *Scrisoare către păsări*, după Francisc din Assisi. Că mă citise şi el pe mine în *România literară*, unde scrisesem şi eu despre cultul sfântului italian – ce coincidenţă pe noi, care nu ne vedeam decât cu anii sau chiar mai mult…

Şi, ascultând *Bagatelele*, mă mai gândeam la Teo, vorbindu-mi şi despre Mallarmé, care le spunea ucenicilor săi îmbătaţi de poezie să lase poezia, pentru că Muzica este, dintre toate vorbirile umane, Vorbirea la apogeu! Plus Rilke cu al său:

Tu, Muzică, suflu al statuilor, tu, grai, unde graiuri sfârşesc.

Reclame

Era chemarea scurtă a unei mici dughene din perimetrul Lipscani, la care mă tot uitam, în trecere, dar în care nu intrasem niciodată. După atâţia ani, bănuiesc de ce... Cine ştie de ce aveam să dau înăuntru, în mica, misterioasa vizuină. Romane poliţiste faimoase mă învăţaseră că-n astfel de ateliere modeste se ascund cele mai periculoase centre de spionaj. Exageram, fireşte. E bine însă să fii prudent. Apoi, mă cuprinsese respectul pentru concizia stilistică a firmei: *La Arthur*: îmi aduc aminte, cu acest prilej, ce ne spunea un mare maestru al scrisului, când trăia: „Copii, fiţi scurţi!” Şi astăzi, când scriu, nu uit acest sfat.

Până şi-n comerţ, în reclama lui, contează măsura. La Londra, de pildă, în metrou, sunt scrise pe ziduri reclame pe care abia dacă poţi să le distingi cu lupa... Curiozitatea umană este totdeauna aţâţată de ezoterismul textelor. De aceea, sunt destinate eşecului toate reclamele enorme, desfăşurate pe panouri gigantice, în metropolele lumii.

Omul nu mai ştie cum să scape de ele. Excesul, se ştie, plictiseşte.

O lecţie de limbă franceză, în clasa întâi, arăta astfel: John Thomson, pălărier, face şi vinde pălării. Un client cusurgiu a întrebat logic: „De ce mai pui, domnule, pălărier? Din moment ce mai jos scrii că vinzi pălării – se înţelege.”

Negustorul a şters ce era de prisos. Atunci criticul a mai zis că de ce scrie şi *face* şi *vinde*. Din moment ce le face, înseamnă că le vinde. Iar dacă şterge vinde, nu mai are rost

să scrie pe firmă că face.

Fără s-o mai lungim, acest John Thomson a pus să se picteze sub numele lui o pălărie frumos desenată, şi-atât.

*

Iată unde se ajunsese, scurtându-se cuvintele de pe firma modestă.

Apelaţiunea scurtă a prăpăditei dughene semăna cu a cine ştie cărui institut a cărui producţie socială o cunosc şi-o caută doar iniţiaţii. Las la o parte filosofia gălăgioasă a reclamei în general, risipa ei de vorbe, care-ţi făgăduieşte şi-ţi propune atâtea. Vorba lungă, sărăcia omului, cum zice poporul.

Pe când dugheana aceasta modestă de pe Lipscani, pe a cărei firmă scrie: *Nasturi la Arthur...* Nicio îngâmfare. Nicio pălăvrăgeală. Nicio promisiune mirobolantă şi deşartă. Demonul din client veşnic nemulţumit şi băgăcios din client şopteşte că *Nasturi* era inutil, şi că pentru muşterii mai atrăgător ar fi fost să scrie, misterios, doar: *La Arthur.*

Aşadar, nu că fără nasturii pe care i-ai fi cumpărat de la acest Artur viaţa nu ar fi avut niciun rost; nu că, fără ei, pantalonii ţi-ar fi căzut în vine; nu că, în lipsa lor, nimeni nu ar fi avut de ce să te ţină ori să te tragă. Nicio ademenire retorică, în acest caz. Nicio invitaţie flecară. Niciun tupeu. Ori mai ştim noi ce... Ca şi cum acest Arthur, stăpânul dughenei – cine ştie dacă nu vreunul din cavalerii Mesei Rotunde... Dar, mă rog. Se poate orişice.

Prin urmare, interesaţi-vă la Arthur. El tine cheia ce va deschide, măcar în comerţ, poarta grea a mileniului al treilea.

*

Când, într-una din zilele luptei noastre pentru societatea

de consum, cu reclamele ei cu tot, în anul 1997, ce văd pe aceeaşi uliţă de altădată, pe care scria, tainic, *La Arthur* şi care îţi stimula imaginaţia? În locul acelei firme spartane citesc firma cea nouă, adaptată epocii de tranziţie, de transformări iuţi şi bezmetice: „*Atelierul de nasturi Eterna.* Executăm şi confecţionăm nasturi de metal şi nasturi îmbrăcaţi în orice fel de material doreşte clientul. Preturi mici, de concurenţă. Încercaţi cu toată încrederea. La Mişu, nepotul celebrului Arthur. Un nasture solid este o dovadă de viaţă trainică şi durabilă. Cu nasturele, ca şi cu focul, au început marea civilizaţie şi era noastră modernă. Rugăm Onor Clientela să ne viziteze urgent.”

Fofo a III-a

Criticului Eugen Negrici

Să vă spun cum e cu Fofo a I-a, numită aşa ca reginele, Ecaterina întâia a Rusiei, Elisabeta a Angliei – pe care am cunoscut-o – străbunica lui Fofo a II-a, pe care n-am avut cinstea s-o cunosc până acum.

Profesorul care ţinuse mult la ea şi pe care eu personal o văzusem, aşadar, la vânătoare pe teren, cum aducea în bot pasărea împuşcată, fără s-o înghită, ca gămanul lui Zorel, câinele lui Nouăfraţi, notarul, spre ruşinea întregii Craiove…

Prepeliţe eu nu mai văzusem decât vii şi naturale înconjurate de puişorii lor, când mă duceam la coasă cu Vodă. Aveam zece ani, cred, şi mergeam cu el, tot aşa, ca să privesc. Aveam acest nărav, de mic, să mă uit… De curiozitate! Exact ce-i şi plăcuse la mine şi profesorului, stăpânul căţelei.

De atunci, câine mai fidel, mai cuminte, n-am văzut. Fofo a III-a, din contră, era zburdalnică, neastâmpărată, voia să ştie tot şi să plece la vânat oricând şi imediat. Altă generaţie. Ca azi. Toţi tinerii vor să circule, să umble, să cutreiere lumea. Nu ca altădată! Când Fofo a întâia îşi culca botul pe genunchiul profesorului, în timp ce conducea maşina, ea privind câmpia săracă, oltenească, pe când moţăia…

Să vă spun cum am văzut eu, întâia dată, o prepeliţă, vie, cu puzderia ei de puişori, într-un lan de ovăz, la coasă cu Vodă, după cum ziceam mai sus, pe la Cotorca… El dădea rar cu coasa, culcând în stânga ovăzul, pentru cai, la iarnă.

Veneam încet după el, atent să nu-mi ia glezna, cum mă uitam după gâzele răscolite... La un moment dat, Vodă s-a oprit, cu fierul coasei sus, în mâna dreaptă; făcându-mi semn cu stânga undeva înaintea lui şi ducând un deget la buze în semn de luare aminte.

Era un om bun. Nu dădea niciodată în câini, în vite. Nici în caii pe care îi mâna. Cel mult vorbea cu ei. Înlemnisem în ovăz. Lanul, abia secerat, la începutul lui... Şi-atunci, urmărind cu privirea braţul lui stâng întins, am văzut în ovăzul rar, nesecerat, o prepeliţă durdulie. O mamă prepeliţă, în mijlocul unei droaie de puişori agitaţi, cum fac ăi de găină cu găina mamă, la noi, în ogradă, observasem.

Cred că proza de aici se trage: să vezi totul, să nu ratezi nimic... Scosesem un ţipăt de uimire, cu palmele lipite sub bărbie. Vodă mă privea vesel. Era – băgasem de seamă mai demult – un ins deştept şi cumsecade.

Eram aşa de copleşit de ce vedeam... Era limpede că prepeliţa nu făcea faţă, încercând să-şi apere odraslele.

N-am cosit nimic, niciodată. Adică am încercat eu să-l imit pe Vodă, dar mereu vedeam scena aceasta, care mi se întipărise pentru totdeauna.

*

În decembrie 2006, la telefon, pe la Crăciun, îl întrebasem pe profesor dacă nu s-a gândit să mă ia şi pe mine, din nou, la o vânătoare. De iepuri, mă gândeam. Şi atunci pe n.v. – pe nevăzute –, mi se vorbise de... această regină nepoată: de Fofo a III-a.

S-ar fi dus la iepuri, dar se temea să ia cu el căţeaua, să nu tragă, din greşeală, vreun... dobitoc din ăştia noi, s-o omoare. Că acum se întâmplau des astfel de lucruri. Vin nişte... ăia, granguri, cum am văzut la tv. Şi vor să fie şi ei în rândul lor, fără nicio experienţă;... şi-ţi împuşcă, domnule, câinele tău, pe care l-ai crescut de mic, numai că nu vorbeşte şi nu strigă la tine: eu sunt Fofo! ia-mă, nene,

şi du-mă şi pe mine prin câmpii…
Şi profesorul râse. Râdea ca un haiduc, spre 60.

*

Chiar! Sunt unii câini care parcă vor să intre în vorbă cu tine… Latră întruna, domnule, şi tu nu înţelegi. Dar să văd – zice – ce s-a întâmplat într-o zi… Voia într-adevăr să se ducă la vânătoare de vulpi… Şi pune mâna în birou pe cartuşieră. S-o verifice. În clipa aceea, în casă am auzit un lătrat, că o ţin undeva în casă, într-un loc izolat, destul de departe de mine... Pun mâna pe un cartuş să-l vâr în cartuşieră. Iar o aud lătrând… Repet mişcarea. Latră iar…

Măi, mă simţise. Deşi nu făcusem niciun zgomot. Urma să plec la vulpi… da, la vulpi, chiar mă gândeam că semăna cu ele la culoare, tot castanii… şi ochii, aşa, puţin piezişi…

Ei bine, în alea trei zile se dădea pe lângă mine, de unde aş fi venit, mirosind altfel, de la treburi, de pe la cursuri… Ştia precis că am de gând să plec, – şi, culmea, fără ea! Şi mă lătra întruna, îmi dădea de înţeles că e la curent.

— Şi n-ai luat-o niciodată…

— Nu, numai la păsări o duc, îi plac ei fazanii. După culori. Se joacă, ţopăie, e un spectacol la fazani. Îi plac bărbătuşii… că sunt mai coloraţi şi au cozile alea lungi. Ştii cum se deplumează un fazan: trebuie să-i smulgi penele; dar mai întâi trebuie să-l laşi să se fezandeze bine – şi mi-a explicat pe larg cum se găteşte, făgăduindu-mi că îmi va aduce unul într-o zi…

— Deci numai la prepeliţe, potârnichi, fazani şi la raţe sălbatice, zic. Şi… ai fost.

— Mi-amintesc cum a făcut… buf regele bălţii, când a picat din văzduh drept în mijlocul bălţii… Aş duce-o o dată şi la vulpi… la iepuri. Dar mi-e frică să n-o împuşte vreunul din… ăia… Din dobitoci!

— Îhî! am făcut, cutremurat de idee… Trebuie, am spus, trebuie s-o duci o dată şi pe ea… Altfel, se întristează şi mai

rău, şi tristeţea prea lungă se vindecă greu. Intră şi rămâne în ochi, ca la oameni.

— Şi-n glas, domnule… Ştii că în ultima vreme, câteodată, începe să latre aşa… a jale. Nu mult. Dar destul ca să-mi bată inima, nu?… Parol!

— Rezon! am făcut, sperând ca-ntr-o zi tristeţea să i se ducă din ochi…

Domnii fatali ai României…

Cine a avut curajul să facă lista de intelectuali de care ar depinde soarta ţării – Constituţia şi celelalte – îşi aprinse paie-n cap…

— Cum, domnule, ăia da, şi noi nu?!…

— Rezon. Ce-nseamnă să fii intelectual?…

— Păi… să fii dăştept… Şi dacă nu eşti…?… Cine nu – ăia e proşti!…

— Colosală definiţie. Da n-am văzut eu şi scriitori p-acolo – uite, să-l fi pus pe Cărtărescu, întrucât mâine-poimâine ia Nobelul, orişicât!…

— În fine. Dar să dăm un exemplu. Îl rugăm pe Rebreanu să aranjeze el Constituţia… Crezi că iese? Aiurea! Tot un roman scrie… Când nouă ne-ar trebui un sistem ţeapăn de legi, trainic întocmit…

— Atunci, s-o ia Liiceanu, că tot dumnealui îi veni ideea.

— Filosoful?… îţi trage o prolegomenă… Sau ceva… contra lichelelor; ori să torni niţică afecţiune peste ură… să scoţi capra…

— Poetul naţional proceda altfel; …el venea atunci întâia oară să modifice lucrurile… să schimbe… sapa-n condei şi brazda-n călimară… Alfabetizare generală.

— Nu, să nu o luăm de la început, că între timp am mai evoluat. Trebuie stil, fineţe…

— Aaaa, mi-a venit o idee, îl rugăm pe domnul Pleşu!…

— Care şi-a dat anu trecut demisia din postul de consilier al Preşedintelui? Taman dumnealui!…

— Mda, poporul nu-nţelege… Că la noi demisia nu şi-o dă fieştecare…

— Atunci, ce s-a mai băgat între ăia?!…

Celălalt potrivi arătătoarele, unul lângă altul, şi le frecă cu înţeles…

— Aaaa, că sunt amici?!… Ce, parcă nu i-am văzut acu câteva luni la televizor discutând?…

— Domnul Liiceanu vorbea mai mult, că e mai locvace, iar domnul Pleşu mai mult tăcea, se uita, şi zâmbea, cu aerul că-şi zicea, franţuzit, cum suntem câteodată… *cet emmerdeur!…*

— Pe autorul insurpasabil, care scrie despre îngeri, nu-l pui să-ţi cârpească o Constituţie… Cu prietenul său, filosof, e invers, la dânsul totul e spus, ori scris, prea adânc – nu înţelegi…

— Asta nu înseamnă că suntem părtaşi cu ziariştii răi care-i înjură; ori cu analistul politic peltic care teoretiza pe vremuri violul la găini.

*

— În căutarea unora care să vină de hac relelor ce se strânseră în biata Românie, să vedem, cu felinarul în mână, ce mai găsim pe lumea cealaltă. Poate dăm de unii mai înţelegători ai zilelor noastre – renunţăm la Iorga şi la ceilalţi mai vechi – şi ne oprim întâi la Cioran.

— *Schimbarea la faţă* ar fi o idee. Dar nu, dreapta aia e ori la, ori în pământ.

— E cum l-ai combina pe Montesquieu cu nihilismul balcanic.

— Nu merge. Să-l întrebăm pe Ionesco, cu al *lui Amedeu sau cum să scăpăm de el.* Prea mult teatru strică, o Constituţie, am zis, vrea logică.

— Afară doar dacă nu gândim… *Amedeu sau cum să scăpăm de… Tăriceanu…*

— Aşa, da; dar nu se cade într-o Lege a legilor.

(La Mircea Eliade nu mai recurgem, că suntem sătui de mituri…)

*

Să ne întoarcem la actualitatea noastră, unde, vrând-nevrând, vom da iarăşi de ura noastră naţională. Care ură toată lumea ar vrea-o pătrunsă de iubire şi, în general, de o afecţiune, pozitivă, – excluzând, iarăşi, capra.

Şi aici tot Tudor Arghezi, care e numai poet, ne dă soluţia. Citām din nou, din memorie – şi dacă greşim ceva, să fim iertaţi.

…Am luat ocara şi torcând usure,

Am pus-o când să-mbie, când să-njure… ş.a.în.d.

Arghezi e bun cu uitucii. Inversăm drumul acelei ure, fecând-o să umble după… mure… în voia ei, pentru că nicicând nu ştim unde poate să ajungă.

*

Dar să lăsăm Constituţia pe seama juriştilor, lipsiţi de imaginaţiune, buni doar de preciziunile necesare ale Dreptului.

Restul să-l aşezăm în raftul literaturii, al marii literaturi.

La standul dezbaterilor băţoase este locul celor ce nu avură niciodată nimic comun cu scrisul adevărat.

Vise de noapte

Foarte ciudat, acest articol mi-a venit în minte şi îl scriu cu gândul la Iliescu. Fostul preşedinte, pur şi simplu. Acest norocos marxist, domn, Ion Iliescu.

De fapt, ştiu de ce scriu despre dânsul. L-am visat, scuze, dus, pe lumea cealaltă. Iar eu deţin un fel de drept de autor asupra domniei sale. Nu am prezis eu, în august 1989, că va ajunge şeful României?

Am martori importanţi. Passons…

Aşadar, îl visai mort, zilele trecute, pe domnul Ion Iliescu… Doamne fereşte! Sunt un om cumsecade. Nu doresc nimănui răul. Când şi-l face omul singur, cu mâna lui, e cu totul altceva, – nici Cel de Sus nu mai poate să intervină.

Dar visele sunt vise. N-ai ce face. Cel mult să le interpretezi. Cum am citit eu ieri în cărticica de vise: înmormântare de vei visa, petrecere vei avea.

Aici totul e pe dos. Dar să vedem ce fel de vis…

Cortegiul trece în jos, pe Calea Victoriei. E o zi de început de toamnă frumoasă. Stinsă şi clară. Acum văd, defilând cu căştile lor pe cap, mineri care îi aduc salutul lor: Corpul minerilor. Ei calcă apăsat, rar, flegmatic, ca Legiunea străină. Ţin pe umeri nişte bâte colorate, dar nu în culorile tricolorului nostru, ci ale unui stat african de curând eliberat: verde, negru şi alb.

Visasem şi oficialităţile, care veneau după tancheta sovietică, nouă, pe care era depus defunctul.

Pe preşedintele ţării, cel nou, domnul Aurel Bumbăcescu, urmat de suita sa de intelectuali, culmea! Din contra lui

Iliescu (singurul care în visul meu îşi păstra numele lui adevărat, restul fiind doar nişte mascaţi, toţi lucrând pe brânci la noua Constituţie…).

O fanfară cânta din tromboanele ei lustruite. Erau toţi muzicanţii nişte moşnegi foarte, foarte bătrâni şi care executau în vis imnul naţional: *Trăiască Regele în pace şi onor, de ţară iubitor…* ş.a.m.d.

Tinerele generaţii habar nu au. Moşnegii îl cântă totdeauna cu înfocare.

Era pe la Capsa. Nişte băbuţe boceau. Tancheta trecu pe lângă ele duduind.

La un semn, cortegiul opri. Aici avu loc (în vis) o minune…

„Mortul” se ridică de la brâu în sus, proptit pe şezut, jumate scos afară din racla grea de nuc armenesc, şi cuvântă înaintea mulţimii îndurerate.

Buzele însă nu i se mişcau. Semn că lucra un aparat. Era, clar, o înregistrare de pe timpuri, voce mai tânără:

„Dragi cetăţeni, scumpi mineri, vreau să vă aduc un prietenesc omagiu celor ce aţi restabilit liniştea în Capitala noastră.

(Strigăte de entuziasm, aplauze, ceea ce avea să devină o modă în cimitirele noastre.)

În loc de ură, aici voi aţi sădit flori, ca sufletele voastre gingaşe. (Un poet, din mulţime, recită cu avânt o strofă, dar nu se înţelese nimic, doar dispărutul, care tăcuse cu respect pentru artă, avusese un zâmbet al lui, schimonosit de atâta încordare.)

Vă mulţumesc încă o dată – continuă cel din racla de nuc – pentru acţiunea voastră cinstită de forţă muncitorească, şi să ne revedem cu bine, oricând, scumpi reprezentanţi ai clasei muncitoare.”

(Un trosnet repetat se auzi ca de puşti descărcate, între bâtele ridicate în sus; erau pe acolo şi câteva kalaşnikovuri…)

Vocea marelui dispărut, sonoră, dar şugubeaţă, cu clătinările ei din cap, mai rosti câteva cuvinte, care însă nu se mai desluşiră…

Şi, parcă obosit, se întinse comod în raclă cu… *picerele înainte*, cum zice poporul, precis, orişicât.

M-am trezit în zori de uguitul tare al unei perechi de porumbei, care îşi făcuseră cuib sub streaşina casei.

M-am uitat la ceas. Era cinci şi ceva. Am răsucit butonul aparatului, ca să ascult vremea. Să-mi intru în obişnuinţă.

Buletinul meteorologic anunţa călduri catastrofale pentru ziua ce urma.

M-am bucurat că în Groenlanda se topise un gheţar mare, lăsând să apară o felie imensă de viaţă, un brâu verde pe Coasta de Est…

Litra de cafea boabe împrăştiată…

Luni, 30 iulie a.c., am citit într-un ziar o ştire ce m-a pus pe gânduri, lăsându-mă visător puţin şi…

În Japonia cică, în ultimul timp, cineva depune pe la toaletele publice plicuri cu bani, ca un dar sau, pur şi simplu, în semn de moştenire.

Nu sunt sume colosale. Dar, pentru un om ceva mai nevoiaş, contează. De exemplu, un milion şi ceva de yeni te surprinde, dar suma nu face mai mult de unsprezece mii de euro, bani europeni…

Măcar de mi i-ar lăsa mie, parcă aud un românaş de-al nostru, în ziua noastră de azi…

Ei, dar nostimada e că cetăţenii… japonezii adică, primindu-i, îi şi duc imediat la Politie. Şi nu-i vorba de un caz, două, ci de zeci, chiar sute de cazuri de donatori nedescoperiţi, care puseră Poliţia cu ochii oblici pe gânduri…

Un bogătaş, pe moarte, probabil fără moştenitor, care face pomeni, nu la întâmplare, îndreptate către nişte oameni săraci – cum ar fi la noi, în România: pensie mică, jumate o dai pe medicamente, jumate pe chirie, ori hrană elementară – şi bogătaşul presupus, acest lucru îl ştie, de-aia le şi trimite yenii…

Unuia i-a şi scris – reproduc din gazetă: *Să fructificaţi această moştenire, pentru a vă instrui.*

Era, poare, un student sărac, ori vreun profesor şomer, dacă aşa ceva, în arhipelagul nipon, există.

Chestia era că plicurile buclucaşe erau uneori aruncate de la etaj, ori în marile magazine, hârtiile, ca manifestele, picau peste clienţi (mulţi neavând cu ce să-şi cumpere cele

dorite), ceea ce pe un poliţist japonez avea să-l facă să declare… că banii cădeau peste muşterii, din cer…

Halal naţiune!… Dar punctul forte era că nimeni nu lua banii, ci toţi îi duceau îndărăt, cu respect, la Poliţie!…

Cine poate să fie… binefăcătorul?… Încât omul, cât de sărac, să refuze…

Cu cincizeci şi ceva de ani în urmă, în România se trăia pe cartelă. Nu intraserăm încă în 1960… Altă planetă. Pâine, hrană, îmbrăcăminte, totul pe bonuri… Era ce avea să susţină şi Fidel Castro, încă adolescent, şi ce susţine şi azi, când moartea-l caută pe-acasă şi el nu vrea s-o vadă – sigur că va intra cu Cuba lui în comunism.

Şi întâmplarea face să ni se distribuie, pe cartelă, şi nişte cafea boabe, nemăcinată, pentru băutorii de cafea, care apucă…

Am mai povestit acest incident în memoriile mele apărute. Repet, deşi vieţuim pe acelaşi glob terestru ca şi japonezii…

Era o zi ploioasă de vară. Nu ştiu ce mai ţineam în mână, când începuse să plouă iar. Ştiu că urma să mă întorc acasă cu tramvaiul 19. Neavând umbrelă, nici haină de ploaie, ţineam în mână punga de o litră de cafea boabe verzi, cine ştie cum ajunse pe la Alimentara, iar pungile de hârtie ordinară, ştiţi, se scămoşează repede. Dacă le mai udă şi ploaia…

Repede, să scap, urcasem la a doua, care vagon nu era plin, mai erau libere câteva scaune. Nu m-am aşezat pe niciunul; fiindcă, punga, rupându-se, boabele începuseră să se împrăştie în jurul meu…

Nu mai era nimic de făcut. Şi, cu un gest de om disperat, le lăsasem pe toate să cadă pe duşumeaua vagonului de a doua, proaspăt dată cu păcură, motorină, la depou…

Abia atunci am observat că oamenii de pe scaunele celelalte erau, toţi, bătrâni, pensionari; nici nu era o oră la care să se lucreze… Erau nişte tipi foarte săraci. Unul, nu

ştiu cum, dar m-a văzut şi a văzut şi cafeaua, boabele verzi risipite pe podeaua unsă recent. Şi, ca şi cum ar fi contemplat un fenomen, a exclamat tare, ridicându-se: CAFEA!…

Parcă ar fi plouat cu cafea.

Nu am mers multe staţii… Destule însă ca să văd până la capăt spectacolul acela, pe care nu-l voi uita niciodată: vreo nouă-zece bătrâni, îngenuncheaţi pe duşumeaua vagonului de clasa a doua şi culegând boabele de cafea intrate între interstiţiile duşumelei date cu motorină ori păcură, vorbind între ei, zicându-şi o vorbă… care?… nu-mi mai aduc aminte.

Noaptea am visat frumos. Că ninge cu fulgi mari, ciudat, verzi…

În vise totu-i invers, se ştie.

Transhumanţe

Drumul spre Sinaia nu mai foloseşte acum centura spre Ploieşti-Vest, în reconstrucţie, ca mai toate drumurile din ţară. Ai astfel ocazia să revezi capitala prahoveană – în luna iunie 2008 – tăiată în două până la supermagazinul METRO...

Ploieştiul istoric al lui Caragiale, cu observaţia (*cuminte, mama!...)* că-l ţinuse pe autorul nostru naţional acasă, nelăsându-l să participe şi el la revoluţia ploieşteană, având în vedere urmările.

Vasăzică, oraşul petrolului... Unde scriitorii români, în trecere, se opreau ca să bea un ţap sau o halbă de bere la restaurantul lui Dobrogeanu-Gherea. Nod de cale ferată, unde întoarce trenul, de unde şi vorba... *a-ntors-o ca la Ploieşti...* Plus că vezi casele frumoase din centru, făcute în *la belle époque*, şi *muzeul ceasului*, unic în lume, ca şi cum Ploieştiul are mania veche să-şi potrivească mereu ora exactă, să fie în rând cu marile capitale ale vestului european.

Dar nu asta voi a spune... Eu vreau să spun că merg în maşină cu prietenul meu Audi Damiri, grec tânăr, inteligent şi amabil, care are bunătatea să mă ducă cu automobilul lui spre locul meu de vacanţă şi de lucru – la Sinaia.

Fiindcă suntem după alegerile de primari, discutăm despre urmările lor, despre ce vor face de aici înainte aleşii naţiunii, cum vor gospodări ei oraşele în suferinţă, despre înfăţişarea Bucureştiului, din care abia am ieşit, cu chiu, cu vai...

Lăsând Ploieştiul, o luăm spre munţi, trecând prin

Băicoi… oraşul de care unii se ruşinau şi căruia i se zice astăzi Floreşti.

Ne-am angajat, în fine, pe o autostradă ca lumea, de care putem să fim mândri.

Ne apropiem de Câmpina… După ce lăsăm în urmă Cornu, *cu ouăle le lui cu tot*, şi care era cât pe-aci să fie municipiu, dacă *Tase, alde patru case,* ajungea în 2004 preşedintele ţării, cu chilipirurile sale, discuţia se înteţeşte…

Cum vom străbate noi Bucureştiul de la sud la nord, dar de la est la vest, fără să mai pierdem atâta timp?!…

Maşina a prins viteză, nemaiavând înainte atâtea obstacole… Dacă vom pune un primar vrednic?!…

Îmi vine o idee şi zic: dacă primar ar fi ieşit… dacă ar fi candidat şi ieşit… *Ciobanu…* „mândrul ciobănel, tras ca prin inel” îmbogăţitul, binefăcătorul lumii sărace, care-l adoră, şi căruia el îi dă atâtea parale şi le face şi case… când e *cu inundăţiile*…

— Ei, face Andi, curios, anunţând temperatura de afară: douăzeci de grade! Ca primăvara…

— Care-i simbolul nostru naţional? întreb.

— Oaia! – exclamă el.

— Vezi că ştii?… întâi şi-ntâi a fost *Podul Mogoşoaiei –* o iau metodic… Pe urmă, *Calea Victoriei*… *Piaţa Victoriei…*

Acum i se zice *Calea Oilor*, nu?…

— Zic şi eu… Şi mai zic *Strunga Oilor* Pieţii Victoriei, unde şade guvernul, unde este *Mulgătoria… Mulsul Oilor*, adică pe noi ne mulge… *Mulsul naţional.* Cum ar fi nişte sonde de pe Valea Prahovei? Multe cruci aici, stropite cu agheazmă, adusă de la muntele Athos…

— Şi cum construim noi… *Calea*… *Drumul asta al Oilor*?… se interesează atent conducătorul auto.

— Be… beee! fac treaba arhitecţilor, behăi, va fi o construcţie grandioasă.

— Aeriană? se încumetă şoferul.

— Cosmică! Nu ne încurcăm, – e vorba de *Oraşul lui*

Bucur Ciobanul, la urma urmei!

Aici prietenul meu opri maşina, trase pe dreapta, puse capul pe volan şi râse înfundat, cum ar fi plâns…

— *Al lui Bucur… Ciobanul*, – apucă să articuleze. Ieşisem din Comarnic, unde începuse să plouă mărunt.

Când am intrat în Sinaia, un tunet prelung, glorios, se auzi.

E ca şi cum dumnezeul ăl mic, de la secţia ovine, al *Şefului Oiery* ar fi fost de accord! Şi începu să plouă torenţial.

Zgărbura

Lui Ion Vartic, la Cluj

Pârâul curge nevăzut, doar auzit când plouă mai tare – chiar vijelios, dacă se revarsă, la inundaţii… Fiindcă-i ascuns adânc între două dealuri împădurite.

Pe jos, prin vegetaţia crescând printre pietroaie uneori auzi urşi, când se adapă; câteodată şi o căprioară speriată. Dacă o iei spre cartierul Izvor, pe lângă şoseaua mare care dă în Sinaia, treci de un pod, nu demult construit, pe care scrie frumos Pârâul Zgărbura; şi dacă te uiţi în jos, abia zăreşti firul de apă cu acelaşi clipocit, care abia se aude…

În fine, pârâul trece dincolo, pe sub şosea, pe la Mecanică Fină, şi cred că se aruncă… e mult zis… expiră în Prahova, râul important al judeţului ce-i poartă şi numele, geografic…

Zgărbura, sus, când dă în ea strada Muncii, de fapt se întretaie cu o uliţă mică, stradă numită pretenţios strada Zgărburei, după pârâu, despre care am spus că şipoteşte nevăzut mai jos – atenţie! că aici numele este scris cu s, Sgărbura, ăştia de sus, unde locuiesc şi eu, arătându-se de altă părere: scris cu s, nu cu z. Altceva…

Nume vechi, slav parcă, ori cuman…

În orice caz, copiii îl strigă… ne ducem… ne jucăm în Zgărbura, pârâul, aici în plin munte având o altă rezonanţă…

*

Domnului Ion Vartic, criticului clujean, pe care îl admir, şi căruia anii trecuţi i-am purtat corespondenţă, venind eu într-o vară la Sinaia să lucrez… răspunzându-i la o scrisoare, am pus adresa: …Strada Muncii nr. 9.

Nu-mi dădusem seama, venind aici, să scriu… să muncesc, şi trecusem la expeditor strada Muncii, parcă dinadins, iar criticul clujean, ştiind că eram aici spre a lucra… spre a munci… făcuse un haz nespus de potriveală… şi ce se amuzase pe chestia asta…

Dar nu-i pomenisem nimic de Zgărbura; că eu scriam pe malul Zgărburei, al acestui biet, discret pârâiaş…

*

Pe vremuri, un funicular trecea peste valea Zgărburei chiar deasupra străzii Muncii, din pădure, jos, către uzina Costinescu, ceva mai jos de gară, ridicată în dreapta căii ferate ce duce spre Ardeal.

Numele industriaşului s-a dus; deşi era un om bun, foarte priceput. Azi, uzinei, modernizate, i se spune de Mecanică Fină.

Cartierul Muncii atunci s-a făcut, pentru muncitorii fabricii…

Un obicei al lui Costinescu era să trimită în Germania să înveţe acolo cei mai tineri şi mai buni strungari, tehnicieni, să facă meserie.

Era înainte de război. Şi tinerii se întorceau, excelenţi meseriaşi, curaţi, bine îmbrăcaţi, cu purtări nemţeşti, civilizate.

Aşa era şi Jean Popa, cumnatul meu, cel pe care avea să-l ia de bărbat sora mea, Marica, având acum 91 de ani împliniţi.

După şederea în Germania, Jean, cu tatăl său vitreg, Frantz Skalca, un ceh, îşi construise în căsuţă o baie. Căpătase mania spălatului şi zilnic făcea duş.

Îşi cumpărase şi motocicletă, un Zundapp, parcă îl văd, şi

făceau duminicile excursii…

O fotografie îi arată, tineri, în Făgăraş.

Marica, tânără şi foarte frumoasă, ne priveşte din poză, cu braţul sus ridicat, a victorie… am ajuns!…

A născut doi băieţi, unul Costel, care a murit, şi pe Marian, care stă la Braşov.

Acum e singurică Marica – o nonagenară sprintenă, care urcă repede strada Muncii în pantă, întrecându-i pe toţi…

Invită vecinii la o cafea, la o dulceaţă…

O femeie harnică şi care a fost capabilă să facă numai băieţi, pe Muncii, la numărul 9…

La Marica

Înainte de sărbătoarea Sfinţii Petru şi Pavel, care pică la 29 iunie, stau la surioara mea Marica, la Sinaia, care a împlinit de curând 92 de ani.

Acum e singură. Bărbatul ei, nea Jean, a murit demult. Marian, băiatul, care a rămas din cei doi fraţi, e primul născut şi trăieşte la Braşov. Costin nu mai e printre noi.

Marica este bisericoasă. E respectată de vecinii de pe strada Muncii, cartier muncitoresc, toţi lucrând pe vremuri la uzina Costinescu, de sub Zgărbura. Am mai scris despre acest cartier.

Strada urcă binişor… Dar surioara mea vine singură şi încărcată – trage la deal tinereşte… Câte un vecin mai tinerel sare de o ajută… Lumea o laudă pentru tenacitatea ei, o dă de exemplu.

Pe 26 – 27 iunie, ea aprinde lumânări, de sărbătoare. Dă de pomană. Face prăjituri, împarte… Ştiu că Sfântul Petru este în 29 iunie şi îi atrag atenţia. Nu uită nimic. Le ţine minte pe toate. Şi îmi răspunde că e o altă sărbătoare, nu ştiu?… Şi îmi aduce aminte că mi-a mai spus, dar oi fi uitat

— Şi-mi reaminteşte întâmplarea…

Asta se petrecea prin anul una mie nouă sute şi treizeci. Era în preajma Sfinţilor Petru şi Pavel, când se termină şcolile. Marica era elevă la Şcoala de menaj „Gheorghe şi Maria Filipescu”, avea 14 ani şi venise mama – coana Ifighenia, cum i se zicea – la Bucureşti, să o ia în vacantă. Soră-mea mare, Tanţa, răposată demult, la 70 de ani, care era elevă pe atunci la Şcoala Centrală, plecase mai devreme la Urziceni, iar mama nu o însoţise.

— Era o fată tare deşteaptă, nu ca mine, zice Marica, d-aia eu nu făcusem decât şcoala de menaj, se bate ea cu pumnul în cap, sunt mai tută, aşa eram de mică.

Or, tocmai ăsta era farmecul ei: simplitatea! Aşa se explică cei 92 de ani pe care i-a împlinit şi că mai mult dă la pomeni decât ia…

Drumul la întoarcere se făcea tot cu maşina de la Obor, Colentina. Marica avea o colegă, cu care era prietenă, şi o roagă pe mama s-o lase să vină în direcţia aia, dar cu altă maşină, nu cu a lui nea Toma. Coana Ifighenia îi zice scurt să vină cu ea, cu maşina lui nea Toma.

— Cu el am venit, cu el ne întoarcem! Ce să stai la palavre cu Firuţa?

Firuţa era prietena ei…

Nu o lasă, aşadar, să plece cu maşina a doua şi astfel o scapă de la moarte. Fiindcă maşina asta, a doua, trece peste o barieră, deschisă, a căii ferate, pe la Fierbinţi, şi trenul o face praf şi ia foc şi sunt arşi de vii toţi călătorii…

Eram pe atunci în clasa întâi, cred că aveam vreo şapte ani şi luasem un premiu.

— Copii, cine ne dă nouă pâinea cea de toate zilele?… a întrebat învăţătorul.

— Spun eu, spun eu – am sărit, ridicând două degete.

— Zi tu, Ţoiule, să te văd!

— Nouă, pâinea cea de toate zilele ne-o dă nea Radu, brutarul (era prietenul tatei), am răspuns eu.

*

În Urziceni se zvoneşte că maşina domnului Toma Georgescu a fost făcută praf de tren. Vestea a circulat repede şi a fost adusă de domnul Spiridon, cel cu magazinul de fierărie. El se urcă pe scena şcolii, publicul crede că vrea să anunţe un premiu, dar omul de pe scenă tace, gâtuit de emoţie, apoi strigă ce s-a-ntâmplat.

Femeile leşină. La şapte ani, copil, nu înţelesesem.

Moartea, când vine, nu se ţine minte. Copilăria e ferită. Grozăviile nu se memorează.

Soră-mea, Tanţa, care era la premiere, îşi revenise cu greu din leşin. Degeaba o zgâlţâia Marica şi o pălmuia, să se trezească.

— Tanţo… sunt eu, Marica… trăiesc, tu!… N-am murit, acum am sosit!

Coana Ifighenia îşi salvase fata a doua…

Şi de atunci, Marica, an de an, nu uită să se roage de

Sfinţii Petru şi Pavel şi să-i mulţumească lui Dumnezeu că i-a fost dat să trăiască atâta timp după cumplitul accident…

Crochiuri

Moale, vicios, afemeiat, abraş doar la câştiguri, când dezvăluie dedesubturile unui fel de demon şchiop, întreprinzător, dar lipsit de curaj. Incapabil să treacă de o anumită limită a lui, pe care el o crede – limita? un crez ideologic. Consecvenţa acestui crez sau fidelitate ideologică.

Este însă doar o incapacitate, de fapt „o laşitate funciară” ori fundamentală, care l-a desfigurat, paralizat pe viaţă, dându-i aerul fals dârz, prefăcut intratabil…

*

Politica şi Erosul. Al doilea caracter aparţine categoriei care e o înclinare certă spre partea senzuală a vieţii, spre plăcerile imediate şi uşoare.

Lectura lui sunt moraliştii, autori de romane dulcege.

Maxima lui preferată este: *Nimic nu durează mai puţin decât ceea ce continuă.*

Este oare a lui? Sau o voi mai fi auzit-o?…

*

El este un om atât de fin şi aude atât de bine, încât dă impresia că este surd şi că nu aude din cauza intensităţii, a solicitărilor percepţiilor auditive, a puterii maxime a auzului.

Sau tot el mai are obiceiul să spună: *Prea puţin noroc pentru atâţia amatori.* Un cinic.

*

Doi tipi de caracter care se felicită reciproc unul pe altul.

— Vom mai avea nevoie de dumneavoastră – zice primul.

— Şi vom veni să vă căutăm, să vă cerem sfatul…

— Şi noi vă vom căuta, să ne spuneţi dacă în cutare ori cutare lucru am procedat corect… Va fi greu fără dumneavoastră.

Perfectă armonie politicoasă între doi mari adversari: valoarea etică europeană supremă.

Întreb sau spun nostalgic:

— Toate acestea oare vor dura?…

K. clatină din cap şi spune:

— Nu, vor rămâne numai nişte flori şi păsări. Restul… acea etică europeană a înfrângerii şi victoriei generoase, va pieri sau va deveni de neînţeles.

*

Când vorbea, cuvintele lui nu păreau să spună ceva; pentru el, acestea, cuvintele, aveau rolul să transmită ceva…

*

N. Îşi arătă stiloul de aur cu o falsă naivitate.

*

Femeile cu nas mare, când îmbătrânesc, din cauza nasului mare ce le făcea să pară urâte în tinereţe, capătă o nobleţe de matroane distinse, trufaşe, nasul devenind, în alcătuirea fizionomiei lor, un semn de aristocraţie.

*

Bătrânii, cum mănâncă ei; mestecă rar, cu ochii în gol, mişcând încet din falei – privindu-i, îţi dai seama, poate prea târziu pentru ei, de rostul fălcilor în ansamblul scheletului, de a zdrobi „victima” şi care acum, la bătrâneţe, nu mai slujesc la nimic.

Prada este iluzorie; a rămas din ea numai ideea.

Marşeuza

Cam aşa s-ar scrie în româneşte substantivul francez, care înseamnă cel ce merge sau mergător: *marcheur*, -*euse*.

Cuvânt folosit de Balzac într-un roman, la pluralul feminin, *les marcheuses.* Expresie dată în teatrul clasic actriţelor care apar doar pe scenă, în mers, fără a vorbi, făcând numai figuraţie – figurantele, cum ar veni.

La noi, altădată, astfel erau numite actriţele ce jucau roluri clasice de umplutură – curţi regale, grupuri din înalta societate, femei bine, cu dosarul aşa şi-aşa; duşmance de clasă, dar care nu zic nimic, nu pot, n-au voie, care măcar ştiu să meargă, şi merg frumos, nu ca proletarele – zdravăn, apăsat.

Aşa era şi Zizy a noastră. Prin una mie nouă sute şi şaizeci şi nouă, figurantă frumoasă, distinsă, boieroaică. Dată afară de peste tot. Numai la Teatrul Naţional din Iaşi nu, unde juca… adică mergea în rolul unei regine cu suita ei, nu mai ştiu din ce piesă clasică de epocă, parcă Hugo…

I se trăgeau clopotele mai peste tot, era curtată pe şest de la director până la cei mai tineri actori; dar Zizy, nimic, îşi ţinea rangul de clasă şi de regină în teatru – şi… mai avea şi-un iubit, la puşcărie, un băiat din aristocraţie şi el, un… element periculos.

Până ieşea el din detenţie, cine ştie… Dar Zizy îl aştepta, se spunea.

Am uitat că i se mai zicea în teatru şi Margot, de la regina aia hugoliană; nu mai conta fiindcă, de zis, cel mai des i se zicea Zizy.

Pe lângă acestea, era şi o norocoasă şi o darnică. Numai că dărnicia asta exagerată aducea des şi ghinion. Ca atunci când, luând odată bilete de avion să se ducă la Bucureşti, i-l dăduse, la insistenţele unei mari actriţe, vorbitoare, care avea o treabă urgentă în Capitală şi, toate biletele de avion fiind vândute, disperată – se mărita cea mai bună prietenă a ei – i-l dăduse aşadar Zizy pe-al ei, să ajungă în Bucureşti când era nevoie, iar avionul, un 11-14, se prăbuşise, murind toţi pasagerii.

Se întâmplă. Şi mai fusese un caz. Dar nu cu un avion. Aşa că lumea începuse să creadă că orice binefacere venea de la Marşeuză... I se dusese vestea că ar fi fost o ghinionistă, ea fiind o generoasă – poate tocmai de aceea...

*

În momentul când are loc acţiunea – toamna lui 1969 –, Marşeuza avea treizeci de ani bătuţi pe muche şi era într-o formă fizică deosebită.

Înaltă, cu păr castaniu, cu ceva napoleonean în tăietura nasului, însă având picioare lungi, superbe, de săritoare în înălţime, gambe fine, de oţel, parcă lucrate la polizor, râdea ca o copilă şi îi plăcea să cânte romanţe vechi. Juca tenis şi biliard, fiind şampioana Iaşului. Când întindea tacul peste masa verde, privitorii de pe margini se adunau în spatele ei să-i contemple piciorul lung ridicat şi fesele mici bombate sub rochia de mătase bleu – se îmbrăca numai în ce alegea ea ca materiale, pe care le croia singură.

În ziua aceea, din toamna lui 1969, voise să plece la Bucureşti şi se dusese să-şi cumpere bilet de avion – nu suporta trenul, chiar şi rapidul de Iaşi –, dar nu mai erau bilete, se epuizaseră.

Era cunoscută povestea ei cu biletul acela cedat cu niciun an în urmă şi cu prăbuşirea, plus faima creată că purta ghinion.

Era ca şi cum însăşi aviaţia ar fi ocolit-o acum pe

donatoarea de bilete buclucaşe... Fusese, sigur, o nimereală funestă.

Funcţionara de la agenţie o simpatiza pe Zizy – să joace biliard o femeie ca ea şi să devină şi campioana ieşeană la jocul ăsta viril cu tacul era ceva care îţi impunea.

Cum-necum, îi făcuse rost în cele din urmă de un bilet, dar la un avion poştal, care ducea corespondenţa în Capitală. Era un aeroplan sovietic, vechi, dar trainic, cu viteză mică, la înălţime mică, care te ducea mai încet la Bucureşti, dar sigur, în perfectă siguranţă, se zicea în lumea specialistă a aviaţiei. Se interesaseră dacă o puteau lua şi pe Zizy, aia de la teatru, care juca şi biliard. Sigur că da! exclamase pilotul, flatat de companie. Era pentru el, singur pe micuţul biplan, o plăcere şi o onoare. Să se prezinte la aerodrom, că o ia. Numai că se ştie, cu golurile astea de aer, la un aeroplan aşa de mititel şi de nărăvaş, trebuia să te ţii bine.

Dar nu se îndoia că jucătoarea aceea năstruşnică de biliard, tânără, îndrăzneaţă, curajoasă şi drăguţă, domnule! s-o mănânci, nu ar fi făcut faţă...

*

La orele opt dimineaţa, micul aeroplan de poştă aştepta într-un colţ retras al Aeroportului, unde o cursă de pasageri, un 11-14 tocmai se pregătea să decoleze.

Când Zizy, cu pasul ei gimnastic, cu o sacoşă neagră în mână, se apropie de avioneta tăcută, nemişcată, ca o gâză în repaus, gata să-şi ia zborul, constată că nu o aştepta nimeni.

Aşteaptă, studiind aeroplanul. O jucărie, cu două aripi, părând ceva mai uşor decât ideea de zbor ori ca zborul însuşi, amintindu-şi, din filmele de demult, că pe un as celebru al Celui Dintâi Război Mondial, – un neamţ, îl chema Richtofen. Doborâse o mulţime de avioane aliate. Şi se gândi la mutra lui de bărbat bine, când se auzi deodată

salutată din urmă, fără să-l fi văzut sau simţit, de un tip foarte scund, cu o mustăcioară caraghioasă, frizată parcă, asemeni celei a unui detectiv celebru…

Era pilotul. Care se recomandă, după ce o salutase ca un civil nu un ofiţer: Volcovăceanu… Ce nume! îşi spuse ea. Era pesemne de la Volcovici. Ucrainean, poate. Era cu cel puţin un cap mai înaltă decât el.

Pe Marşeuză, pilotul o cunoştea de la teatru şi din oraş, fiind prea cunoscută.

Ea îi întinsese bărbăteşte mâna, pe care el, nu se ştie de ce, i-o pupă cu un fel de respect, ceva nepotrivit cu epoca, dar care ei îi făcu plăcere.

Se ştia tot. Intervenţia. Până şi ghinionul ei. Cel puţin, nu avea să funcţioneze de astă dată, sperase.

Aparatul avea două locuri alăturate în faţă, pilotul i-l arătă pasagerei, pe cel din stânga, şi se pregăti să o ajute să urce, întinzând piciorul pe un fel de scăriţă, dar femeia, sprintenă, cu o mişcare într-adevăr de săritoare în înălţime, se săltă cu uşurinţă, proptindu-şi talpa pantofului cu toc jos pe treaptă, aruncându-se lejer în căuşul aparatului, în dreapta celui în care urma să se aşeze pilotul… Voi, îl numi în gând ea, scurtând numele aceluia ce avea să ducă poşta aeriană la Bucureşti.

Pilotul controlă aparatele. Umblă pe la ele. Puse contactul şi întrebă dacă mai zburase…

Ea negă cu vioiciune, ca şi cum ar fi aprobat. Reieşi că, în orice caz, nu mai zburase cu un asemenea avion. Dar că era mândră, emoţionată şi recunoscătoare că o luase.

Pilotul îi atrase atenţia că aveau să treacă prin multe goluri de aer şi că trebuia să se ţină bine, arătându-i cum să se lege, să nu cadă cumva, Doamne fereşte! şi, culmea, se închină, cam pe furiş.

Pe urmă făcu semn cuiva, care între timp se apropiase de elicea mică a aeroplanului, s-o pună în mişcare, ceea ce acela şi făcu.

O explozie de motor pornit urmă, cum ar fi tuşit un uriaş

de câteva ori. Şi totul începu să toarcă lin şi, neaşteptat, plăcut auzului.

Pilotul aşteptă, ascultând ronţăitul acela, dând mai tare, mai încet, reluându-l cu şi mai mare putere, apoi, salutându-l pe cel de jos care participase, porni.

Acum arăta altfel. Ca un războinic. Cascheta trasă pe cap, ochelarii şi ei traşi pe tâmple îi ascundeau fizionomia, aerul pe care i-l dăduse, parşiv, mustăcioara.

Ea se legase strâns cu o basma bleu, ce părea a fi culoarea ei preferată, a acelei masculinităţi, ca să zicem aşa, şi se mişcă încolo şi-ncoace ca o cloşcă pe ouă, atingându-i cu pulpa piciorului stâng pulpa lui dreaptă – ea se scuzase, dar nu mai avea rost, fiindcă, ţopăind uşor, avioneta începu să decoleze. Puţin câte puţin, luă înălţime – şi Voi îi ţipă la ureche… s-a făcut!!! — râse de plăcere, dar şi de satisfacţie, şi Voi lua treptat înălţime, fredona ceva, dar nu se auzea ce, acum, dacă trebuiau să se înţeleagă, trebuia să-şi vorbească la ureche, ca nişte secrete. Ea spuse tare că decolarea a fost superbă, când se zice că e cel mai periculos lucru, nu? Parcă aşa se spune, şi el auzind-o perfect, aprobă, şi ocoli în dreapta, nu se ştie de ce în dreapta… Ea se înclinase, iar pe busola de pe bord, văzu că se înclinau în stânga… Nu se aflau decât la 210 metri înălţime, după altimetru. Cam aceasta rămăsese înălţimea la care zburau de vreun sfert de ceas. Era o zi de septembrie minunată. Soarele strălucea, dând peisajului un ton auriu, blând. Băgă de seamă că pilotul îi făcea semn către ceva ce se afla între ei, şi pricepu că era vorba de sacoşa ei neagră destul de grea care dezechilibra aparatul, nefiind aşezată chiar în mijloc, ceea ce o făcu s-o mute spre centrul aparatului, care se echilibră deodată, dovadă cât de fragil era. Totul era de lemn. Concentrându-se, simţi chiar că miroase a lemn vechi şi a pânză. Vru să-l întrebe ceva, dar prin huruitul care crescuse, plus presiunea aerului, nu se mai putea auzi decât dacă zbierai, astfel că renunţă. Ar fi vrut să-ntrebe cum se numeau munţii din dreapta spre care

zburau, luând tot mai multă înălţime…

Nici pomeneală de golurile de aer. Meteorologia părea la locul ei. Acul altimetrului se ridicase la 630… Peisajul se întinsese parcă tras de un elastic…

Pentru că nu mai puteau schimba vorbe între ei, se gândea la fel de fel. Aşa, de pildă, ce ştia că se spune *partir, cest mourir un peu…* devenise *marcher cest mourir un peu…* Da. Chiar! A merge este a muri puţin. Suna bine. Nu era cazul să-i spună pilotului cu mustăcioara lui şi care o tot ameninţase cu golurile alea de aer.

Pilotul întoarse faţa lui ca o mască spre ea şi zbieră – Focşaniul… cu cutremurele!…

Ea încuviinţă – dacă spunea dumnealui…

Tăcerea se restabilea după fiece indicaţie. Aşa cu Buzăul, cu Ploieştiul… până ce la orizont apăru, în cele din urmă, ceea ce părea finalul călătoriei: BANEASA!…

După aterizare, care fusese, – ca totul în ziua aceea – perfectă, rulau destinşi spre un hangar. Aici opriră, nu fără ca motorul să scoată un urlet lung de animal ajuns la bârlogul lui.

Staţionau lângă un grup de trupeţi, care căscau gura la ei, văzându-i coborând. Mai ales că Marşeuzei, dându-se jos, i se umflase fusta bleu din cauza curentului emis de motor, care încă mergea, *au ralenti*, arătându-i chiloţii tot bleu.

Doi ofiţeri, dintre care unul chipeş, se apropiară, salutând. Unul avea maşină şi, galant, se oferi s-o ducă… pe doamna… pe domnişoara până acasă.

Zizy îşi luă rămas bun de la pilotul care adusese corespondenţa, mulţumindu-i cu graţiozitatea ei, ce părea şi ea la aceeaşi culoare, cerească.

Când ajunseră cu maşina la căsuţa plină de verdeaţă, coborî, se despărţi de ofiţerul elegant, sună la uşă, iar în prag apăru Georgică, tatăl Marşeuzei. Venise cu un aeroplan! îl anunţă ea.

Nu se aştepta. Exclamă cu franceza lui de secretar de

ambasadă la Berna, pe vremuri… *Ah*… *te voilà*… *ça par exemple!…* Vii, vasăzică, pe mătură, prin aer ca vrăjitoarele…

Servituţile iubirii

20 decembrie 1957. Discuţie despre F., care vrea o aventură nouă. S-a plictisit. Este nervoasă. Urâţenia ei o alarmează. Pentru o femeie, pauzele astea de iubire sunt grele. Unei frumoase nu-i pasă, mai aşteaptă niţel, o săptămână, două, şi vine ea, ocazia…

Dar, pentru o femeie urâtă, lipsa asta a unei legături amoroase este prăpăd…

Amicul V. mi se destăinuie. Şi ce aflu eu despre… servituţile iubirii, în cazuri ca acestea, mi se pare un chin, un canon. V. este un om delicat cu femeile, mai ales cu cele lipsite de vreo atracţie.

Astfel, el îmi povesteşte ce i se întâmplă lui când are de a face cu o asemenea criză… sexuală.

Nu poţi avea o discuţie raţională, fără să nu te târască în obsesia ei…

— Ia-mă – face – fa cu mine ce vrei (auzi!), te doresc la nebunie.

El o respinge uşor-uşor, ea insistă. La un moment dat spune tare că, dacă el nu vrea, înseamnă că-i homosexual, chestii de-astea. Şi zice că-i vine să zică: ei bine, sunt! numai să scape de ea. Dar tipa e în stare să umple a doua zi tot oraşul.

Nu-i o soluţie, nu merge.

Deşteaptă foc cum este şi sensibilă, pictoriţă talentată, V. Încearcă să apeleze la raţiunea ei…

— Iubirea, zice, nu e cum ai bate din palme, trebuie timp, timp…

Şi ea râde. Ce timp, când arzi de dorinţă, cum ardea

dânsa, în loc să… (şi spune verde ce).

Iar el spune: *calma*, *calma*, *calma* – să se potolească. De unde!…

Am spus că amicul meu este atent cu femeile, caută să le intre în voie. Îi reproduc argumentele: că el nu poate să se îndrăgostească oricum, repede, aşa-i făcut el, se roagă de ea să fie crezut (minte el mai abitir decât mine) să lase ea ceva timp să-i mai treacă puţin, poate că încet-încet îi vine şi lui… cheful, da, aşa spunea, chef, ca şi când ar fi fost vorba de vreo beţie…

— Bine, zic, dacă aş fi în locul tău… ştii ce aş face?

— Ce-ai face tu dacă ai fi în locul meu. Să te văd.

— Aş spune că… sunt logodit… aşa aş spune, şi că nu este moral…

— Poftim, ce-i trece dumnealui prin minte! Ei şi? Păi, pe femeile urâte le aţâţă totdeauna când un bărbat e logodit cu alta, o întărâtă ideea că i-l fură celeilalte, mă-nţelegi?…

— Înţeleg, înţeleg, se-ntâmplă, mă dau bătut.

— Dar ştii cum am scăpat eu o vreme de pictoriţă?…

— Cum? am făcut intrigat.

— Am lăsat-o să mă picteze. La propunerea ei, într-o zi. Să mă facă aşa cum îşi închipuie ea. Tăcu un moment, scotocind în minte, şi râse pentru prima dată de când povestea.

— Te-a pictat, care va să zică…

— Exact. Dar portretul nu mi l-a dat. A rămas la ea. Colecţie, zice.

— Şi nu ţi l-a dat…

— Cum zici. Mă făcuse… ştii cum?…

— Cum? zi odată!

— Un Apollo… cu muzicuţă!

— Cum?…

— Apollo cântând la muzicuţă… una de-aia, de bâlci, ştii. În rest, Apollo, Apollo, numai că avea mutra mea, cam zbanghie… şi în loc de viţa-de-vie clasică acoperind sexul… un strugure, dom’le, un ciorchine negru cam de două-trei

kile, un Hamburg frumos, care astupa locul unde de obicei arată bărbăţia… Era un tablou splendid. Chestia cu muzicuţa era o idee nostimă. Simbolul artei kitsch în plină virilitate. Nu e mai interesant decât o bestială împreunare? … Ce zici?…

— O fi, am zis, dar F. alta voia.

— Vezi? Spuse. Totdeauna iese altceva…

Întâlnire cu mareşalul Antonescu

Era un băiat înalt, osos, cu faţa lată, ochi îndepărtaţi, albaştri, feciorul primarului din Braşov – mare schior.

În ultima clasă, după bacalaureat, unul câte unul, toţi elevii fuseseră fotografiaţi la tablă, iar eu, ca *poet al clasei*, le scrisesem, tot pe tabla neagră, câte o poezie, făcându-le un soi de portret.

Lui Gelu, îi scrisesem aşa:

Când schiul său năvalnic o porneşte,
Distruge tot ce-n cale întâlneşte,
Pe lume, altul ca Gelu nu mai este!...

De aceea i se spunea „Gelu sparge-tot”!... Spărsese şi lada de lemne a clasei a opta, de lângă soba înaltă ce trona în coltul clasei.

Până în clasa a cincea, el învăţase la liceul german „Honterus” (bustul marelui umanist se află şi azi, alături, la intrarea în Biserica Neagră, afară, în dreapta).

Pe urmă se mutase la noi. Dar firea lui de *neamţ* liber rămăsese.

Era argintul-viu al clasei. La mine ţinea... „*Dichtungund Warhei”.* Poezie şi adevăr – îmi spunea –, ca o parolă.

După terminarea liceului, mai târziu, s-a căsătorit cu Stanca, de la liceul „Principesa Ileana” – şi aşa avea să rămână – pereche nedespărţită. Avură, împreună, doi băieţi.

Întâi pe Radu şi apoi pe Călin, ingineri amândoi la o fabrică de avioane din Germania.

I-am cunoscut de mici. De Radu se putea spune că „era leit” Gelu. Călin cred că aducea mai curând cu maică-sa: mai gingaş…

Prin 1994, trecând prin Braşov, îi făcusem lui Gologan o vizită. El locuia pe strada Warthe la nr. 8, dar aveau şi un apartament în centru, pe Bd. Bucureşti, închiriat unui cotidian.

Aici mă găzduise Gelu o noapte…

La 30 septembrie 1994, Gelu îmi încredinţase un plic pe care scria: „De la Gelu, 30 VII 1994. Cartea tatălui meu, Dr. N. G. V. Gologan, Braşov, Strada Warthe la nr. 8 A. În plic, o carte: *Cercetări privitoare la trecutul comerţului românesc din Braşov* – şi jos, Bucureşti, 1928.

O vreme, caietul s-a rătăcit. L-am găsit în octombrie 2007.

Îl ţin la dispoziţia familiei. Dar altceva voi să spun. În seara aceleiaşi zile, petrecută la Braşov, Gelu îmi povestise cum l-a chemat pe tatăl lui în 1941, ca primar, la Predeal, mareşalul Antonescu, în calitate de şef al statului. O întâmplare istorică.

Taică-său i-o povestise cu toată mândria lui de cărturar ardelean, din împrejurimile Braşovului, de la Satu Lung – ceea ce se putea citi şi pe figura virilă a fiului…

*

Înainte de unsprezece dimineaţa ajungeau la vila de la Predeal a mareşalului.

Cele două maşini de teren kaki, ca gemene, merseseră parcă în acelaşi timp.

Din una dintre ele, primarul braşovean coborî îmbrăcat ca de iarnă, cu căciula pe cap, pe care şi-o scoase respectuos, când ofiţerul de gardă, un căpitan de cavalerie, se prezentă, salutându-l: „Căpitanul cutare, sunteţi aşteptat

de domnul mareşal”.

Abia la urmă, Gologan îşi îndesă căciula lui de urs bătrân pe capul încărunţit.

Intrară în vilă. Ofiţerul străbătu cu pas de paradă biroul şi îi împinse un fotoliu.

Primarul se postă înaintea fotoliului fără să se aşeze.

Aşteptă. Trecură cam trei minute, în care, alături, se auzi vocea uşor piţigăiată a lui Antonescu. Paşi repezi şi, îndată, apăru el în uniformă, cu cizmele strălucind, frecate dimineaţa de ordonanţa lui – Gheorghe: le lustruise cu os de miel…

Mareşalul îl salută pe primarul Braşovului, întrebându-l dacă drumul fusese bun – şi Gologan, intrigat; care putea fi, totuşi, scopul acelei invitaţii neaşteptate?…

Ascultam foarte atent relatarea fiului. Ştiam că aveam în faţă o pagină necunoscută, sau foarte puţin ştiută, de istorie.

Mareşalul se plimbase un timp, aşa, repede şi nervos. Pe urmă, văzându-l pe primarul chemat că şedea în picioare, îi făcu semn să ia loc. Dar Gologan nu se aşeză; rămase în picioare. Parcă mai întâi voia să ştie de ce-l chemase la el Antonescu…

Acesta, parcă sesizând intenţia şi caracterul musafirului, nu mai zise nimic.

Se oprise din mersul lui precipitat, fără să ia loc, întrebând aşa, în picioare: ce crede domnul Gologan despre judeţul Prahova şi despre capitala lui – Ploieştiul?

Gologan, mirat, se gândi ce se gândi, după cât ştia el… benzina se face la Ploieşti, spuse. Atât.

— Atât?… făcu mareşalul, şi începu să râdă.

Gologan era uluit. Încă mai şedea în picioare.

— Domnule primar, v-ar plăcea să fiţi în acest moment în judeţul Prahova? — întrebă, după ce încetă să râdă… Predealul – adică – să nu aparţină de judeţul Braşov, ca mai înainte, ci de judeţul Prahova?…

Gologan îşi permise să râdă şi el, aici. Apoi zise:

— Cu capul, nu! Mai bine, ca primar al Braşovului… îmi dau demisia. Eu, fiu al Braşovului, prahovean nu pot fi niciodată!

Mareşalul râse din nou.

— Aşa e. Ştiam, zise. De aceea, v-am şi chemat aici. Să aflu… de fapt, ce ştiam de la bun început. Şi-i întinse mâna, pe care tata o strânse.

Iar Gelu-fiul mai povestea că taică-su fusese invitat la prânz.

Rămăseseră la Braşov. La Predeal. Judeţul Braşov. La locul de graniţă ştiut, vechi… Ca şi când atât se aşteptase… să fie la locul său, Pre-Deal. Sus de tot, la înălţime…

Iarna, la mareşal, se mânca româneşte. Chifteluţe cu pireu de cartofi, ardei umpluţi stropiţi cu iaurt, sărmăluţe-n foi de viţă, gogoşi mici, perfect rotunde. Şi, ca băutură, în ziua aceea aveau un vin negru, Busuioacă de Bohotin…

Genealogii

Dacă eroina, în genul M. R., o fată cu o figură de pasăre de pradă, cu buze mici, roşii, ochi arzători, negri, pe un ten de lapte, ambiţia în persoană, povesteşte ce ştia de la bunică-sa sau străbunică-sa, de 87 de ani, ramolită complet, când era ea, copilă, de unsprezece ani, pe vremea când bunică-sa, la rândul ei, avea pe atunci 89 de ani – asta ageră însă, pe ea se punea baza –, era vorba de peste 160 şi ceva de ani, deoarece bunica asta, a doua, îi povestea ramolitei şi sclerozatei întâmplări de pe vremea când avea 9-10 ani, şi încă nu se ştia dacă nu era vorba chiar de două secole, întrucât bunica asta a doua, ageră, povestea la rândul ei lucruri pe care le auzise de la tatăl tatălui său, aşa că, dacă ar mai fi fost o verigă, s-ar fi vorbit, cine ştie, şi de paşoptişti ca despre nişte tipi care ar fi trăit abia ieri… dar ce spun eu paşoptişti!… ar fi fost, genealogia asta, o bază bună pentru a se referi la bătălia de la Waterloo, dacă bătălia aceasta avea vreun sens în raport cu acel Bucureşti de stampă (aici căuta ceva din istoria, totuşi, nu prea recentă, a Capitalei noastre…).

Bătrâna, prima-prima, nu mai recunoscuse pe nimenea, nici pe fiica, nici pe fiul său, nici pe… strănepoata, pe aceea pe care o chema M. R., cea care povestea. Asta, strănepoata, tânăra, povestea că bunica sta toată ziua pe colacul closetului, că acolo îi plăcea ei să şadă toată ziulica şi din când în când să urineze, vorbind cu cea de-a doua bunică şi prin aceasta cu toţi ceilalţi, până la acel Tată de început, cel mai aproape de 1848 sau de Waterloo, vasăzică 1815…

*

A treia era contemporană cu secolul douăzeci, când începuse, fiindcă se născuse de Sfântul Ion, la 7 ianuarie, şi deci avea 16 ani când se măritase, la 10 aprilie 1916, când începuse războiul, dar în august 1916, bărbatul ei având 24 de ani, când şi murise pe front în Moldova, la Viile lui Negroponte, dealul ăla unde se coceau cei mai frumoşi struguri, primise acolo un glonte în piept şi murise strigându-i numele, Ioana. Un camarad ţinuse minte numele şi îl raportase ca la regiment, aşa că ea rămăsese văduvă la nici şaptesprezece ani, când îl şi născuse în vară, vara lui 1917, pe Petrică, dacă murise şi el tot de glonte de război, de al Celui de al Doilea, Mondial, nu mai ţinea minte anul, ce ştia era că fusese la Cotul Donului, unde nu erau vii ca la ta-su… că nici nu-l cunoscuse, şi ea, rămânând singură pe lume, nu se mai măritase, rămăsese cu cei doi bărbaţi, tatăl şi fiul, şi trăise astfel până la 90 de ani cu mintea la locul ei, trează, dar gândindu-se mereu cum murise Ioasaf, bărbatul ei, în via aia de pe dealul Negroponte, iar de la o vreme o apucase dorul şi se dusese să vadă cum era via aia şi era la locul ei neschimbată, struguri mari, negri, luase un ciorchine mare, greu, dar nu-l mâncase, îl dăduse de pomană unui copil, nu ştiu câţi ani să fi avut pe atunci. Poate că vreo patruzeci, că era prin 1940, când sta să înceapă ălălalt rezbel, căruia i se zicea al doilea…; încât le confunda pe acele două războaie care îi luaseră pe cei doi bărbaţi, pe tatăl şi pe fiul lui, aşa că ce-i mai rămase să mai facă era să-şi povestească singură ce i se mai întâmpla în singurătatea ei, de pildă, cum venea câte cineva să-i spună că s-a mai născut careva şi o apuca aşa, un râs – nici ea nu înţelege de ce râdea, dar râdea ca nebunele, zicându-şi săracii… vai săracii!…

Pe urmă se oprea din râs şi se gândea la altele, la strugurii negri de pe dealul cu viile lui Negroponte…

Cele trei fraze memorabile ale prozatorului Paul Georgescu

Pe mentorul ideologic al *Gazetei literare* îmi pusesem în gând, în anul *1959* – când mă tratase urât, ca pe un sclav – să-l fac erou într-o noapte, dacă regimul s-ar schimba cumva, oricât timp ar trece.

Iar clipa sosi: *Căderea în lume.*

Dar şi aici a fost o chestie... La Editura *Eminescu* cartea nu apărea. Valeriu Râpeanu, directorul, mă luase deoparte şi-mi spusese că doi confraţi se opun la partid: Eugen Barbu şi Paul Georgescu.

Primul că romanul ar fi pro-comunist; al doilea că era pro-legionar.

Amândoi duşmani de moarte – înţeleşi, fără să se înţeleagă, de fapt. N-am intervenit. Am aşteptat. Romanul apare la Editura *Cartea Românească*, iar mai târziu aflu că Paul Niculescu-Mizil, mai-mare la partid, spusese despre roman: în definitiv, nu este decât o ficţiune: daţi-i drumul!...

Am tot scris despre asta; am dat şi interviuri, după revoluţie. Se ştie. Plus *Memoriile*, apărute...

Azi, în 2008, în ianuarie, ziua 9, într-unul din caietele mele de însemnări, dau de pagina următoare din 1960, pe care o ţin la dispoziţia oricui, spre a fi fotografiată, eventual.

„Subtilă revenire într-o cuşcă spartă.” – pag. 346 Diesel 060203.

A doua: „Iar miriştea întinsă până la copilăria mea” – a lui

P.G., – nu a lui C. Ţ.

Ciudată afinitate; ca şi obsesia galbenului din lanul bărăgănean, pârjolit de soare.

A treia: „Armele dimineaţa sunt frumoase şi marea” (tot Paul Georgescu, exclamam pe hârtie), în continuare, ce scrisesem eu atunci – să fi fost o dedicaţie copiată, nu ar fi exclus. Cert este că stă scris: Prozatorului de mare revelaţie, Paul Georgescu, această *Anabasis, Expediţie în interior*, perpetuă *Duminică a muţilor*, pe care Domnia sa, cred, îl va înţelege cel mai bine, – bizară afinitate… „subtilă revenire într-o cuşcă spartă”.

Duminica muţilor apăruse în 1967. Dedicaţia e deci posibilă, – deşi nu înţeleg…

În 1957 lucram – neangajat – la revista *Secolul 20*, primul număr, singur, cu o dactilografa. Edificiul Uniunii Scriitorilor se afla pe Kiseleff, clădirea unde azi e sediul P.S.D.ului.

Veneam dimineaţa la şapte şi lucram singur într-un birou uriaş, cameră de oaspeţi, până la 7 seara, cu întrerupere pentru masă.

Eram dat ca exemplu de muncă şi de seriozitate – voiam să fiu angajat şi se oferise prilejul, aşa că n-aveam încotro.

Director provizoriu – Marcel Breslaşu (care ţinea la mine). Mă angajează cu jumătate de normă. Breslaşu mă chemase la el şi-mi dăduse vestea. Bucurie mare.

A doua zi, fix, tot Breslaşu vine la mine şi, încurcat, zice: „Ţoiule, îmi pare rău, dar nu te vor ăia” – şi-mi face semn cu capul – adică sus.

Chiar în aceeaşi zi este numit în locul meu – cu normă întreagă – Dinu Săraru, care se prezintă imediat, fără să mai fi dat vreodată p-acolo…

Ce voi povesti acum s-a petrecut cu o lună înainte.

Aud voci, discutând la intrare – şi intră, primul, Milo Petroveanu, pe urmă Paul Georgescu şi încă unul, pe care nu-l mai ţiu minte.

Vorbeau între ei cu aprindere. Unul dintre cei trei striga… pe ăsta să nu-l mai văd, nu ştiu cum să scăpăm de el…

Eu, aproape nevăzut, şi care tocmai îl citisem pe Ionescu, sar ca-n povestea *Capra cu trei iezi* şi strig: Amedeu sau cum să scăpăm de el…

Se lasă o tăcere neagră.

Abia atunci Paul mă descoperă şi ţipă la mine enervat – mai ales că replica eu o rostisem în franţuzeşte:

„Tu să taci acolo, *conţopistule*, *şi vezi-ţi de treaba ta!…*”
M-am uitat la el ce m-am uitat… aşteptai vreun sfert de secol; am aşteptat aşa, gândind…

Pe urmă, la capăt, apăru… Leo Negotei pe funie, coborând… mirat de ţinerea mea de minte, după douăzeci şi cinci de ani.

P.S. Armele dimineaţa sunt frumoase şi marea…

într-adevăr. „Ideologicalele” trec. Arta rămâne.

Fraze regăsite.

Căruţă trasă de un cal bătrân, înăuntru un fel de coşciug triplu, o ladă paralelipipedă lată, vopsită în verde şi pe care scrie cu litere nu prea sigure, „Pâine”. O foaie de tablă acoperă fundul căruţei, dacă dai foaia în lături iese un abur des, semn că e caldă pâinea… Vehiculul este condus de un bătrân mic, slab, cu o faţă de asiatic. Pe capră, lângă el, un fel de bunic al ei, o fetiţă de şase-opt ani, gravă, la locul ei, cu nişte ochelari groşi. Un alt copil, ceva mai mare, văzându-i, strigă: „Şi noi avem acasă un cal, da e frumos, nu ca ăsta!…”

O fată de 16 ani dezvirginată într-o popicărie pustie, cu popicele drepte, în picioare – profesorul de educaţie fizică o luase la pumni, trântind-o pe jos. Fata mărturisise acest lucru, veselă, lăudându-se cu el, parcă.

„Închipuiţi-vă un şobolan impotent.” (Cioran)

Călugărul care seamănă cu Michelangelo. Mic bătrân, vioi, orbeşte treptat; vorbăreţ: întâi, mai vedeam doar soarele; pe urmă, luceafărul, luna; pe urmă câteva stele şi, la urmă de tot, lămpile, cu asta mai rămăsesem, şi pe urmă crezusem că rămâi cu ele – dar nu, s-au dus şi ele – asta a fost tot!…

„Iată o religie (iudaică) în care raporturile de la om la Creator se epuizează într-un război de epitete care îi împiedică să mai mediteze…

O religie pe bază de adjective, de efecte de limbaj, în

care stilul e singura trăsătură de unire între cer şi pământ.”

Bătrânul de 94 de ani de la 2 Mai, decolorat tot, pălărie, cămaşă, pantaloni, faţa, mâinile, părul. Adjectivele, atributele, nuanţele, tot ce era culoare, se uită…

Maniile, redute ale bătrânilor, concentrându-şi atenţia în jurul micilor lor acţiuni automatizate; altfel, dacă nu s-ar déroba, eschiva, ar înnebuni; alţii, pentru că nu s-au confesat ca unui duhovnic…

Când se vorbeşte prea mult de morală, ceva nu-i în regulă.

Un epicurean al oribilului, Cioran. Există plăceri… însoţite de surâsul mască, ce întârzie pe figura omului mai mult decât ceea ce îl poate produce…

Invers. Ce spune I. În capitolul fără de soţ este ca şi un ecou la viaţa lineară a lui C., – ceva vag, îndepărtat, ce produce parcă un fenomen de rezonanţă repetată, asemeni unei vibraţii peste altă vibraţie, suprapusă altei mişcări…

Cel ce punea întrebări duse ceaşca mare de cafea la buze, în timp ce celălalt, care vorbea febril, se simţi privit altfel decât până atunci, cu ochii numai, intens, foarte atenţi şi, nu ştiu cum, parcă străini de restul fizionomiei, deoarece gura, nasul, care, de regulă, pot transforma natura unei priviri, se abţineau, lăsând numai ideea… ori numai unui singur gând…

A., care deţine secretul lui B., din când în când ia asupră-şi povestea în modul cel mai natural.

De exemplu, trecerea de la o persoană la alta.

Studiind atent existenţa, el o face să se oprească… o imobilizează…

Fiind prea reale, personajele devin, astfel, simbolice. Parcă nici nu ar fi.

Astfel se-ntâmplă când eşti prea real… Prea real, faţă de

ceilalţi care se prefac numai că trăiesc…

Moartea lui Vasi

Înmormântarea lui Vasi. Cei patru ţărani, improvizaţi în ciocli, înainte de a sălta coşciugul şi de a-l scoate afară din biserică îşi pun pălăriile pe cap – două gri, una maro şi ultimul o bască.

Felul cum îşi pun ei pălăriile. Se vede că erau împrumutate – le pun ca şi cum ar îndesa o căciulă. În biserică se află la rând alt mort, cu beretă pe cap.

Trecând, o femeie exclamă: „Uite un mort cu bască!”.

Moartea lui Vasi. Femeile, nevestele de mult măritate, care nu îşi mai cred bărbaţii nici când mor…

— Mor! spune el, ţinându-se după ea, stai lângă mine că mor. Dă-mi mâna să ţi-o ţiu.

Ea se oprea din treburile ei, din dereticat, vădit enervată, când nu mai suporta, se lăsa extenuată pe un scaun alături de el, crispată, să ţină mâna „muribundului”, – abia aştepta să se termine frica aia a lui că moare, frica de moarte, credea că este o prefăcătorie şi da să iasă, să plece din odaie.

Şi el face, ce n-ai fi crezut că va face: MOARE!

Ea, după aceea, nevenindu-i să creadă: „Cum, a murit cu adevărat?”…

*

Ideea unui profesor de naturale: totul e să ştii de la început că vei rata viaţa, că ai să mori…

Cum vei muri? De moarte bună, prin glonţ, otravă, ştreang, într-un azil de bătrâni?… Dar singura teamă nobilă este că, oricum, vei rata…

Obsesia unui perdant.

*

Regăsirea exerciţiului libertăţii, ca o haină nouă, mult prea largă, în care te simţi slab şi pipernicit… Te sileşti să atingi limita adevărată a libertăţii, dar un gol rămâne între ce faci şi comportamentul liber: atât de mult a intrat frica în tine – lupta cu reflexele vechi.

*

Trecând odată graniţa cu trenul în U.R.S.S., pe la început, dimineaţa, în vagon apar în inspecţie doi soldaţi sovietici în uniformele lor pământii, culoarea lutului, cu epoleţi roşii şi stele mici de metal galben… Până şi locomotiva care se ataşează la trenul nostru este vopsită în culori ţipătoare… Roşu, botul ei, acelaşi roşu ca al epoleţilor, şi galbenul bielelor – un gust barbar, primitiv. Când intrăm, peisajul. Senzaţia de imperiu. Forţa pământului slav. Pământ cu zăpadă şi foarte multe „pene de apă” între pământuri, ca şi cum ar bălti îngheţate. Care gheaţă are aici altă culoare.

Recunoaşterea puterii numite Rusia şi senzaţia de teamă apoi: nu se poate îndrăzni nimic! Soldatul sovietic, păzind graniţa:

— Armi eşti?…

— Niet, niet, zic, doar aşa, un tanc mititel, malinki, încerc să glumesc, româneşte…

*

Interviul luat lui Emst Jünger în *La Quinzaine littéraire*:

„Aici, îndărătul ordinii superioare, există ceva total nediferenţiat… o substanţă foarte densă… Şarpele pământului… Pământul, care a produs atâtea rase de animale şi de straturi geologice, se pregăteşte acum să producă un *renouveau*, o primăvară a speţelor, alte vieţuitoare şi alte straturi şi animale, omul fiind executorul acestui plan de creaţie nou…” Teama este din cauza unui lucru primitiv… a necivilizării… (tot Jünger).

Apropo de prizonierii ruşi văzuţi în 1917: cum scrie el în *La Quinzaine*… „Il est étrange de voir que ce sont ceux-là justement qui font de grandes choses, qui sont incapables d’en parler.”

Este ciudat să vezi că tocmai cei ce fac lucruri mari sunt incapabili să vorbească despre ele.

Frau Sorge

Un înalt funcţionar (întâmplarea are loc în anii şaptezeci) este divorţat şi are o fată de 18 ani care toată ziua stă în pat, sub plapumă, cu ochii în tavan. (Asta povesteşte Frau Sorge, guvernanta casei.)

Soţia acestui înalt slujbaş era foarte gospodină şi, în blocul vechi în care locuiau, totdeauna era văzută cum cobora scările, să-şi întâmpine bărbatul, când venea cu maşina de la minister.

Soţie ideală. Într-o zi, înaltul funcţionar primeşte un telefon de la Miliţie, să confirme dacă cetăţeana X este într-adevăr soţia lui. Femeia fusese găsită, întâmplător, într-un apartament dintr-un bloc, unde se săvârşise un furt.

Se fac cercetări amănunţite la etajele blocului de două etaje, se sună pe la uşi, hoţul s-ar fi putut ascunde în vreunul, fusese gata-gata să fie prins asupra faptului…

La uşa unui apartament, se sună ca la celelalte, dar nu răspunde nimeni.

Înăuntru se auzea totuşi muzică… deci înăuntru se afla cineva. Proprietarul, neavând încotro, nu putuse până la urmă să nu deschidă – cu Miliţia nu-i de glumit, şi aici soţia respectivului înalt funcţionar este prinsă, ea nu are buletin, nimic, şi spune că este soţia demnitarului şi că trecuse pe acolo cu o treabă, respectivul era un tânăr doctor ginecolog, şi venise s-o examineze, nu acasă la ea, ci la domiciliul lui, medicul nu dădea consultaţii – adică – decât la el…

Chestie cusută cu aţă foarte… albă…

Pe scurt, locotenentul anchetator îl sună la telefon pe

soţul ei, se recomandă, e cazul unui furt în blocul X, un cartier sus-pus, nu are încotro, cetăţeana dădea semne de vinovăţie, abia după aceea spusese că este soţia lui Icsulescu – lucru suspect – soţia putea, la urma urmei, să fie complicea celuilalt…

Lucru urât de tot. Şi căzând prost. Cauţi un hoţ şi dai de alt hoţ, nu mai zicem ce fel de hoţ – morala regimului este dură. Stupefacţie!

Imediat, vestea se întinde. Ca să vezi!… Locotenentul anchetator crezuse că femeia, disperată, spusese că e nevasta lui X, ca să scape, ofiţerul dăduse telefon bărbatului ei, i-o descrisese – ea era, dar ce căuta ea acolo?!…

— Nu ştim. Noi căutam persoana care comisese celălalt furt, real.

Asta era! Fusese gata să spună „scuze pentru confuzie”. Dar ce confuzie?!…

Înaltul funcţionar dă divorţ. Atât. El nu o ia la bătaie, cum se întâmplă la mahala – văzuse atâtea cazuri… Oamenii se mai împacă… nu însă în clasa de sus – zicea ofiţerul. Aici se umblă totuşi cu un fel de delicateţe…

Fata a crescut mare între timp. 18 ani. Dar Frau Sorge, angajată după aceea, a aflat de prin vecini întâmplarea. Este o femeie severă, care a fost luată în tinereţe de ruşi să muncească la minele din Orientul siberian… Susţine că ruşii din popor sunt oameni de treabă şi că iubitul ei, pe acea vreme, era un rus alb… Purtarea soţiei trădătoare – care avea de toate – o condamnase cu asprime. O condamna şi în faţa fetei, care părea indiferentă.

— Ştiţi din ce cauză a pierdut comunismul? mă întrebase ea odată.

— Din care? am făcut curios.

— Din cauză că te sileau rău de tot să munceşti.

— Eiii, am făcut, d-aia?…

— Dacă munceşti cum am muncit eu, este cu totul altceva, a răspuns.

Am tăcut. Îmi povestise prin câte trecuse şi despre condiţia ei de sclavă…

— Vasăzică aşa, înţelesei.

— Într-o familie, astfel de lucruri, ca fapta mamei, se iau… Cert e că au urmat faptele… fetei, povesteşte nemţoaica.

Într-o zi, tatăl, fiind plecat în străinătate, Frau Sorge a văzut venind la ea un bărbat bine, cam în vârstă. Ea i-l prezentase… campion de scrimă. Se cunoscuseră la clubul, cică, unde şi fata luase câteva lecţii. Având cheile casei, într-o dimineaţă, intrase pe neprevăzute, şi îi surprinsese tăvălindu-se în pat, goi, patul în care înainte ea dormea cu capul vârât sub plapumă.

După, îi spusese fetei să-i zică tatălui ei plecat ce făcuse. Dacă nu, îi va spune ea…

Nu se ştie cine vorbise întâi. În ziua aceea, fusese de faţă, dreaptă, lângă eternul înşelat, lângă acest… Karenin al doilea… înaltă, uscată, cu părul scurt, alb-alb, având în privirile ei albastre tot gerul siberian.

Pe bărbatul care era campion de scrimă, colonel de Securitate, îl trimiseseră în Libia. Aşa era pe-atunci…

Ulterior, am aflat că numele nemţoaicei, Sorge, însemna… grijă.

Expediţie în interior

1 ianuarie 1968. Ştiu că mă repet, dar trebuie, pentru istoria literară…

La miezul nopţii, puţin după 12, intrând în anul cel nou, mă pomenesc cu un telefon de la Radu Tudoran. Şi nici măcar nu eram prieteni… Ne ştiam din scris – eu admirându-i proza bărbată. Ţin minte că îl tachinam mereu pe chestia basarabencei, Ludmila parcă, din *Un port la răsărit.* Când cei doi amanţi, locotenentul şi ea, stau în pat, dimineaţa, după o noapte năprasnică de amor, când fata, somnoroasă încă şi ciufulită, mormăie, printre căscături, replica celebră: *Dar noi doi nici n-am făcut cănăstinţă…* De zeci şi zeci de ori repetată de mine…

Tudoran râde, timid, ca şi cum nu el ar fi autorul, şi lasă capul în jos, vinovat… Că a făcut revelionul singur; că s-a gândit la mine, nu ştia nici el cum şi de ce; şi că de aia mi-a şi telefonat; că, de fapt, era primul telefon pe care îl dădea în anul acela; că el, prima zi din an, şi-o petrece totdeauna singur, lucrând…

Îl invidiam pentru disciplina lui, în scris. Mai cu seamă că mă anunţase telefonic că se şi apucase de un nou roman…

Leneşul din mine se înviorase subit.

Am ieşit în balcon şi am tras adânc în piept aerul primei nopţi.

1968 mirosea bine. De câteva luni, mă gândeam la

Anabasis. Opera, aventura grecului filosof, general, strateg şi istoric, Xenofon, prieten cu Socrate. Cartea lui, scrisă în Secolul de Aur, al patrulea, dinainte de Hristos. Despre marşul, despre retragerea ordonată a celor zece mii de greci, din Asia Mică, plus bătălia dintre autohtoni, Cirus contra Artaxerxes. Faimoasa expediţie în interior.

Ar fi fost un bun început pentru o carte... Bineînţeles, eu, nefiind un epic (cum eratudoran), aş fi optat pentru o expediţie, orişicât, subiectivă.

Stimulat de telefonul primit din partea unui asemenea prozator, m-am pus imediat pe treabă. Numai că, se ştie, imitaţia nu are valoare. A fost primul meu asalt epic, deşi oarecum lipsit de forţă.

O poveste pe care n-am terminat-o niciodată. Din care n-a ieşit nimic.

Iat-o – ideea, totuşi. (Eram, vasăzică, un fel de grec, şi eu, modern, în maniera lui, strecurat printre anabasiştii epocii.)

*

„Înainte de a coborî, am mai aruncat îndărăt o privire. Ca să văd ce vedeam eu pentru ultima oară. Am văzut munţii ninşi, bătuţi de soarele dimineţii, cu spinările lor crenelate de milioane şi milioane de ani. Şi, mai mult cu mirare decât cu melancolie – care este mai curând a după-amiezilor –, mi-am amintit de Octav, subţire, palid, slăbit, de la optzeci la cincizeci şi trei de kile, ceea ce o făcuse pe Valeria, fosta lui iubită, femeie deşteaptă, cinică – cinismul frumoşilor – să spună, în glumă: „Măi Octave, tu ai devenit băiat, întinereşti, ce naiba? La cincizeci şi ceva poţi să iei viaţa din nou, nu?”

Aşa spusese Valeria. Care, şi când era studentă, vorbea şi se purta la fel. Care vorbise acum din Dacia ei de culoarea berii blonde, cu portiera larg deschisă, privindu-se în oglinda retrovizoare, în timp ce îşi muşca buzele bine desenate, cum fac femeile, oricât de inteligente, când se văd în câte o oglindă, şi îşi aranjează părul, deşi nu-i nevoie. Şi Valeria se uitase la mine, cu complicitatea celor vii care au de-a face cu un ins pe ducă. Cu mirare deci, întrucât doar cu vreo unşpe ore în urmă, cu Octav făcusem bancuri, prefăcându-mă. Ca într-o veşnică întoarcere, expediţie în interior…

Pe catafalc, el zâmbea, puţin încurcat. Cum face fizionomia pielii umane, încă intactă, încă vie parcă, cu ale ei. Iar cei ce mor de inimă, se ştie, întineresc subit.

Munţii, aşadar, străluceau cu spinările lor ninse, cu nepăsarea lor gigantică.

A, şi ce-i mai spusesem eu atunci Valeriei?… îi spusesem că… Dar ce mai contează!… Şi aşa mai departe.

Fusese de Anul Nou, al lui ’68… De întrecut, oricum, nu-i bine să te întreci decât pe tine însuţi.

Recrutul

Nu de mult, aduceam vorba de copiii neavuţi de mine, ori nedoriţi, din felurite motive, pe care, acum, la senectute, îi regret, totuşi…

Nu-i nimic – îmi spuneam – în schimb, ai, domnule… o droaie de fete, chiar dacă multe din ele deja măritate… Fete sau fiice fidele, ca sarea în bucate…

Cărţi, adică; o carte, două cărţi, pagini şi pagini… o pagină, două pagini… Dar literatura, toată, nu este în definitiv şi ea de sex feminin, o fată? (nu mai declin) la care, ca să umbli, nu-i neapărată nevoie să citeşti manualul ingenuului specialist de care aminteam deunăzi cu simpatie.

Cum s-a întâmplat şi dată trecută cu pagina răzleţită, pitită într-un sertar cu lucruri vechi desperecheate.

La început crezusem că era o traducere străină, dintr-un clasic, întrucât suna perfect. Pe urmă, încet, încet, cu stupefacţie, îmi dădusem seama că îmi aparţine.

Iat-o, cu începutul fatal lipsă:

…un posibil loc de ispăşire, în orice caz diferit de puşcăria săracă şi mizeră făcută… Invers; ceva grandios, o viaţă plină de Horaţiu… de Virgiliu… de Tit-Liviu… Tacit… Suetonius cu cei *Doisprezece Cezari* ai săi, până şi de Salustius… de finuţul, viciosul de Salustius, pe toţi îi

înghiţise pe timpuri cu pofta lui didactică de latinist eminent, zăpăcit însă.

Când Sevastiţa, profesoară de geografie, pleca de acasă cu treburi, rămânând numai ei, tatăl şi fiul, începeau să discute între ei numai latineşte, uneori chiar şi să se ia la înjurături, să se certe, tot latineşte; şi era mai mare hazul: cu nişte cuvinte, complet uscate, lipsite de vreun miez real, ca nişte melci băloşi ce şi-ar fi lepădat de mult cochiliile, lăsându-le în urmă în soarele torid al desertului unei existenţe expurgate de orice conţinut.

Fără a exagera prea mult, nu ar fi fost câtuşi de puţin de mirare dacă primele lui cuvinte, ale lui, ale lui Cezărică – cum îşi botezase băiatul –, fuseseră, ca prunc… *mater* şi *pateri..* Până şi plânsetele, ţipetele specifice plozilor, purtau în ele accentul poruncitor, arogant, dominator, al romanilor (dacă aceştia plângeau); ori, în locul gângurelilor fericite, scandările stricaţilor, decadenţilor detriburţiu et compania, semnele împrăştiate prin Evropa de îndelungata filiaţie a lui Aeneas, fugarul, răsădind zeii troieni ca pe nişte lăstari verzi încă mai întâi pe pământul Penisulei Italice, de unde energia Troiei nimicite avea să renască întinzându-se din nou îndărăt până la Eufrat, dincolo şi de locul de origine…

Recrutul, pedepsit de sergentul Cioancă să execute culcări pe aerodromul înzăpezit al lui ianuarie 1940, le făcea bucuros ca pe o gimnastică, în timp ce scanda tare tocmai din *Eneida*, contra olteanului Cioancă, gradatul rău care avea boală pe teterişti: *Infandum, regina, jubes, renovare dolorem…* porunceşti, regină, să reînnoiesc o durere de negrăit!…

De ger, recrutul îngheţase în contact cu zăpada întărită, în ciuda exerciţiului fizic impus. O clipă, se întoarse pe o rână în omătul bătătorit, şi, privindu-l de jos pe gradat cum

îşi sugea mucul ţigării, dincolo de cotor, fără să se ardă, chiştoc pe care-l ţinea strâns între două deşte, între arătător şi cel gros, îi adresă latineşte vorbele urâte pe care le rosteau şi soldaţii lui Cezar între o bătălie şi alta, jucând rişca…

Şi le debită aşa, gâfâind, cum şedea cu umărul proptit în zăpadă, întors spre ălălalt, ca şi cum sergentul le-ar fi priceput, cum le asculta el atent, probabil gândindu-se ce pedepse să-i mai dea indisciplinatului…

Dar recrutul trăgea mai departe în el cu vorbele lui, cum tragi nişte focuri cu gloanţe oarbe, de avertisment, înainte de a trage în urmărit cu propriu-zisele…

— Ce tot borboroseşti acolo!? făcu gradatul aruncând în zăpadă chiştocul de nicio centimă, dar care încă mai arse un timp, jos, de-al dracului, de capul lui.

„Ce ar fi vrut recrutul să spună, nu se putea spune decât româneşte, ceea ce şi zise…”

Pagina se termină… neterminată. Ca şi începutul, ne-nceput.

*

Sergentul Cioancă, aşadar, din a cărui grupă făcea parte şi Cezărică, explicase mai înainte situaţia: de unde provenise pedeapsa sutei de culcări ordonate şi făcute pe aerodromul troienit de zăpadă… salt-nainte, recrut! ceea ce putea fi şi o bucurie, la urma urmei, copilăroasă, având în vedere că era prima ninsoare mai zdravănă din acel an…

Cioancă zisese mai întâi, după ce îşi aprinsese una din mărăşeştile lui puturoase: Io… dacă era după mine… io îţi

ardeam o lună dă zile la mititica… la carceră, filfizonule… cu apă ş-o coajă dă pâine, atâta!… şi consemn trei luni, să nu te mai duci duminica la curve şi să ti-o iei la labă, la mititica, m-auzi?!

Cioancă parcă dădea în bobi. Cum era nou, auzise de la ăi mai vechi că aşa se făcea în cazul ăsta… Trei luni! Şi să nu mai strigi la intrarea bordelului select care trăsnea a pudră şi a odicolon: săru' mâna, tanti Lenuţo, (patroana), ori salut, fetelor – care se nimerea să fi fost… Trei luni! Să nu… — vorba lui Cioancă!

La început, se interesase la Vintiloiu, ca mai vechi şi mai versat, unde şi cum… Acesta, cu experienţa lui, îl lămurise numaidecât… Dormeau unul deasupra celuilalt, pe paturile lor de fier suprapuse – Lăzărică, aşa-l chema pe numele mic, jos, sub el. Încât, în noaptea aceea viforoasă de ianuarie, acesta îi aruncase explicaţia lui de jos în sus, pe şoptite, nu că auzeau şi ăilalţi, dar să nu deranjeze, mulţi şi adormiseră rupţi de oboseală, după instrucţie… Domnule, zicea, e mai multe posibilităţi (obiceiul lui de a se prosti). Ori la Şanghai, că îţi dă şi gumă; dar e-aşa de ieftin, că dai nas în nas cu trupeţii învoiţi şi ei, mersi!… Ori la Voluptas… ai dracului! pentru boşorogi şi cică intelectuali, scump foc! Nu te sfătuiesc, dar cred că n-ai nici atâta bănet, deşi e cel mai sic… Rămâne a treia, unde merg şi eu, e şi vesel, are şi basarabence care îţi cântă la balalaică… Uitase să spună şi numele. Când el întrebase, aplecat peste marginea patului, de sus în jos, Lăzărică îi trimisese imediat de jos în sus: FEMINA!

Pentru un latinist de forţă, nici nu era rău. Un pol! Pentru băieţii mai şcoliţi.

*

Portarul era un bătrân cu mustăţi lungi, albe, răsucite,

unse probabil cu seu, şi era ungur, fiindcă, la salutul său timid de client proaspăt, răspunsese cu falnica rezonanţă maghiară: *Ionopot kivano!…*

În ziua ailaltă însă, cu vreo două înainte de a se duce unde se dusese şi el, în sfârşit, prima dată, ca toţi ăilalţi, avusese loc înfruntarea finală cu sergentul Cioancă, pe aerodrom chiar, unde îi ordonase să execute suta de trânteli printre troienele împietrite de îngheţ.

Recrutul se înviorase de tot, făcând culcările alea, parcă se trezise dintr-un somn adânc. Astfel încât îşi adusese aminte de o întâmplare pe care i-o destăinuise tot Vintiloiu. Cu ea îşi luase revanşa, şantajându-l pe mârlan, pe gradat, şi cu o uşurinţă ce-l mirase şi pe el, băiat bine şi atent crescut.

Sculându-se din zăpada ce se topise parcă sub el de atâta tăvăleală şi aşezându-se, crăcănat, în faţa sergentului, mai înalt decât acesta aproape cu două capete, recrutul începu calm:

— Măi Cioancă, măi, eu ştiu… şi noi toţi de la flotilă ştim că tu îi aduci dame locotenentului Găgiulescu la cazarmă, când este de serviciu… Aşa că putem să te spunem ierarhic lui Măcărescu, pricepi?… Dacă, la ce ţi-oi zice io acuşica, ai să sari la bătaie si-o să scoţi şi baioneta aia pe care o ţii la şold, amărâtule, te fac praf, Dumnezeii mă-tii de turnător ordinar, şi te mai bag şi în p.m. de sergent de celofibră, nenorocitule!…

Cioancă înlemnise. Ca şantaj, era un şantaj! Se uita amutit la elev. Nu l-ar fi crezut în stare de aşa ceva. Părea un papă-lapte.

Acesta însă nu terminase. Punându-i palma dreaptă pe

umăr peste tresa lui lată, de tinichea, aurie, de sergent, pe care o simţi rece ca gheaţa, îl bătu apoi pe obraz uşor, părinteşte, îi trase brusc pe frunte boneta bleu, fără cozoroc, duse un deget la tâmplă, cum salută generalii pe front, şi plecă spre cazarmă, cântând: *Pe-al nostru steag e scris: Unire!...*

Cioara cameristă

Scriitorul cu nume de explorator arctic pune în centrul gravitaţiei sale sufleteşti fetiţa oropsită, înfruntând şi înfrângând, în imaginaţie, noaptea Anului Nou cu o cutie de chibrituri în mână, arsă până la ultimul băţ, gerul universal.

Andersen mă face să mă gândesc la Newton. Marile descoperiri sunt vecine cu basmul. Legea gravitaţiei universale nu începe şi ea cu povestea mărului picând în creştetul fizicianului într-un moment de meditaţie sub pomul celebru, măr vrăjit?... Cartea cu basme conţine în miezul ei, aparent naiv, motivele, ideile generoase pe care creatorii puternici, cu o viziune profund etică a lumii, le înfăptuiesc mai târziu în opera artistică sau de cercetare. Savanţii de anvergură păstrează contactul cu sursa fantasticului pur, care e a copilăriei; ei pot fi uneori ridicol de distraţi şi de bizari în comportamentul lor, dresând fluturi, captând mesajele furnicilor şi albinelor şi încercând să ni le traducă, nouă, celor mai practici şi care, în legătură cu aceşti mari candizi ai cunoaşterii, schiţăm de obicei gestul adresat aiuriţilor... Dar istoria? Fiindcă şi ea, istoria scrisă de bărbaţii de acţiune, se exersează mai întâi, ca operaţie fantastică, între coperţile minunate ale unei cărţi de poveşti.

Danezul ne şi explică, veghind somnul Elizei, plecată în căutarea celor unsprezece mici prinţi prefăcuţi în lebede şi adormită în pădure:

Toată noaptea i-a visat pe fraţii ei; se făcea că se jucau ca altădată, când erau mici, scriind cu creioane de diamant

pe tăbliţe de aur şi uitându-se în cartea cu poze colorate ce costase o mulţime de parale, însă pe tăbliţă nu mai scriau ca odinioară linii şi rotocoale, ci isprăvile vitejeşti pe care le făcuseră, tot ce trăiseră şi văzuseră de atunci încoace; şi în carte toate prinseseră viaţă, păsările cântau şi oamenii ieşeau din curte şi vorbeau cu Eliza şi cu fraţii săi dar când se întorcea fila, ei săreau repede înăuntru „ca *să nu se încurce pozele…*

Visul real al Elizei, eliberarea de blestem a celor unsprezece mici prinţi-lebede, este împlinirea unor munci grele şi pline de abnegaţie. Lecţia tenacităţii şi voinţei ea o învaţă pe malul mării, privind munca înverşunată a valurilor…

Şi cum stătea ea aşa pe gânduri, privirile i se aţintiră asupra pietricelelor ce umpleau ţărmul. Sticlă, fier, piatră, tot ce arunca marea pe ţărm era şlefuit, poleit şi căpătase înfăţişarea apei, care era mai moale decât mâna ei gingaşă. Şi ea se gândi:,» Apa se mişcă mereu netezind tot ce-i aspru; tot aşa am să fiu şi eu, neostenită; vă mulţumesc că m-aţi învăţat asta, voi, valuri veşnic mişcătoare!

Îmi spune inima că odată şi odată aveţi să mă duceţi la fraţii mei dragi…”

Basm-forţă (cum spui idei-forţă), reumanizarea aceasta a fraţilor-lebede, câştigată printr-o muncă tenace, culminând cu împletirea celor unsprezece cămăşi de urzici, aspre, dar salvatoare, lucrate fără cuvânt, până în pragul osândirii, al arderii pe rug, fiindcă în mintea celor ce nu înţeleg proporţiile unei devoţiuni, ce altceva poate fi o fată atât de îndărătnică şi de nestrămutată în planul ei, decât vrăjitoare?…

Marea artă a lui Andersen (crud, năstruşnic şi candid, cum sunt copiii) stă în acel mic amănunt din final, când, în criză de urzici, braţul unui frăţior rămâne aripă, – capodoperă neterminată, şi cu atât mai vie – amintirea atâtor peripeţii…

Rugul pregătit şi pe care va trebui să fie arsă sora dârză

a lebedelor va da flori, în loc de flăcări, trandafirii crescând triumfal chiar pe locul supliciului – semn că, oricât de vitrege ar fi împrejurările, trebuie să lupţi ca să câştigi…

*

Astfel încât, dacă vezi *Andersen*, e bine să cumperi Andersen.
Ca să afli ce-a mai făcut soldatul de plumb (fiindcă între timp eroii se mişcă),
şobolanul care-i cere paşaportul,
ce-a mai făcut şi cioroiul însurat cu cioara cameristă
la curte, şi care şi ea are cameristă o cioară
iar camerista asta – altă cioară cameristă ş.a.m.d.

O schiţă poliţistă

O femeie în vârstă de 55 de ani este geloasă pe bărbatul ei care are 60. Acesta e un fel de inspector plastic – inspectează librării unde se vând cărţi de artă. Ca să afle unde şi cu cine o înşală bărbatu-său, femeia angajează un detectiv în persoana unei femei de 50 de ani, o fostă bogătaşă (acţiunea se petrece în anii comunismului, o femeie slăbuţă, amărâtă, veşnic în căutare de bani, hăituită de nevoi). Zăpăcită din pricina asta, nu mai ştie ce să facă, să se descurce. Umblă mereu îmbrăcată într-o scurtă de iepure peticită, cum umblau mai toate femeile de condiţie, în anii aceia.

O agitată. Şi o disperată. Detectiva îi fusese recomandată femeii geloase de o a treia femeie, „binefăcătoare de bine" (se duce des la biserică), şi ea îi spune geloasei:

— E o prostie, la vârsta ta, să cauţi probe şi să dovedeşti că bărbatu-tău te însală. Ei şi ce-i cu asta? – aşa-s bărbaţii, nu te-ai convins până la bătrâneţe?…

— Da, dar de ce? nu se lasă femeia, gelozia e boală mare de tot…

— Mai mult de otrava ta din gură. Îţi faci… rău cu mâna ta…

Detectiva acceptă în schimbul unei rochii şi al unei perechi de pantofi purtaţi, dar noi, să-l urmărească pe infidel o lună şi să-i descopere amanta. Femeia geloasă e perseverentă, are un fel de manie, când telefonează, de pildă, acasă şi răspunde mai întâi servitoarea, apoi bărbatul, se gândeşte numaidecât că bărbatu-său s-a culcat cu servitoarea – de aceea se afla ea chiar lângă pat unde

era instalat telefonul.

Începe urmărirea. E vară. E caniculă. Oamenii abia se mai târăsc. Detectiva nenorocită îl urmăreşte peste tot, sare din tramvai în tramvai. El nu o cunoaşte. Pe el îl cheamă Budy. Într-o zi, Budy se duce la Moşi, ca să inspecteze standul cu cărţi al unei librării.

Detectiva, după el… Ca să-l spioneze mai bine, ea se aşază în faţa unei barăci cu tir, aflată chiar înainte…

Lumea trage la ţintă. Detectiva se amuză. A uitat de misiunea ei…

Premiul cel mare este Mireasa. Un buton în care, dacă tragi, se pune în mişcare un mecanism şi o mireasă de ceară, în mărime naturală, începe să alunece pe şine.

Nimeni nu a izbutit să nimerească.

Şi toţi trag, unul după altul, ca ea să vină spre ei cu braţele întinse.

Detectiva stă o jumătate de oră. Pe vremuri, ea trăgea cu puşca la moşie. E teribil de cald, îi vine să leşine. În clipa aceea, un bărbat cherchelit, cu două femei, se opreşte în faţa barăcii. Veselie mare. Glume.

— Asta cu două (femei) şi mai vrea una!

Trage şi el. Mireasa nu apare.

Şi atunci, văzând femeia aceea singură, stând de atâta timp şi privind, o îndeamnă să tragă şi ea. Detectiva se codeşte. Nu vrea. Toţi intervin. Şi, ca să nu pară suspectă, trage şi ea (i se plăteşte lovitura). Trage orbeşte…

Şi… mireasa apare alunecând pe şine – apare din fundul barăcii cu mâna întinsă, cu premiul în mână: o cutie de bomboane fondante, legată cu o panglică roz.

Urale. Toţi o ridică în braţe. Detectiva plânge în hohote.

Budy, urmăritul, între timp plecase…

Epilogul, de fapt, este acesta: într-o zi, nu mult după ce vestea câştigului se răspândise în cartier, detectiva se întâlneşte cu geloasa şi cu bărbatul urmărit pe stradă.

Cum sunt femeile, pe geloasă o ia gura pe dinainte. Detectiva, mândră, îi povestise acesteia norocul ce dăduse

peste ea.

Astălaltă uită şi i-o prezintă bărbatului său în mod călduros – şi astfel detectiva nu mai poate să-şi exercite meseria.

Zăpăcită, cucoana încearcă s-o dreagă – dar mireasa rezolvase şi aici o situaţie…

Un râs, de epocă

25 noiembrie 1958. Lili Soare s-a mutat… Am ajutat-o împreună cu Nego să-şi care cărţile. Intre om şi locul în care stă este o potrivire bizară. Interior burghezo-moşieresc cu mobile urâte, cu tavanul sculptat în ghips şi o atmosferă rece, neprietenoasă şi un miros pătrunzător de pipi de pisică…

Lili Soare, prietena noastră, prozatoarea, suferă de nervi. Schizofrenie, aşa ceva… Cu maladia asta a ei, ce mediu lugubru… Camera din care s-a mutat era ceva mai luminoasă. Dar nu se înţelegea cu proprietăreasa. A trebuit să se mute. Şedea prin centru, nu-mi mai aduc aminte unde.

Ţin minte că într-o zi venise la ea maică-sa, de la Bacău…

Lili mi-a povestit întâmplarea cu lacrimi în ochi, cu râsul ei nebunesc când povestea lucruri hazlii.

Intră mama în casă. Vede perechea de cizme bărbăteşti din colţul odăii.

Primul lucru pe care îl vede. Se dă pe lângă cizme. Un bărbat! Se face că nu le vede. Se întoarce. Iar se uită la ele. Nu zice nimic.

Lili nu observase toate aceste manevre…

În cele din urmă, nemaiputând suporta, maică-sa întrebă care e bărbatul acela – şi să nu-i spună ei, care-i este mamă, care a născut-o, singură la părinţi – se poooaaate?

Lili nu înţelege. Abia pe urmă îşi dă seama, uitându-se şi ea la cizmele din colţ, şi se porneşte pe un râs nebun, râsul ei, scuturându-şi capul mic cu părul creţ, ondulat. Râde de nu se mai termină.

Aştept, răbdător. În fine, se opreşte din râs. Şi-i explică maică-sii că cizmele alea sunt ale ei, cizme de călărie, s-a apucat să facă echitaţie… şi iar râde, şi râde…

Aştept să se oprească iarăşi. După ce se opreşte, o imită pe maică-sa, ce i-a zis ea: *Bine, dar tu, care eşti evreică, să umbli călare?…*

— Călare? face Lili şi iar râde în acelaşi fel greu de spus cum, trebuia s-o vezi…

Iar maică-sa, care credea că şi-a găsit şi ea un bărbat, un om cu care să se mărite…

Acum încep eu să râd, molipsit de râsul ei. Lili e mică şi slabă, o urâţică, are nasul ascuţit ca un plisc de pasăre. N-ar lua-o nimeni. Şi mai e şi deşteaptă foc. De aia s-a apucat şi de călărie. Statură potrivită pentru un jocheu. Dar nici mie nu-mi spusese până atunci… Noi, care eram prieteni buni, de când ne luase Ilca Melinescu la Editura P.C.R., proaspăt înfiinţată în 1947. În 1946, la sfârşitul facultăţii, Ilca se interesase de cei mai buni studenţi, aşa mergeau lucrurile la început, şi să fie deştepţi şi, dacă se poate, evrei!…

Lili Sonnefeld era prima la literatură franceză, şi eu lângă ea cu un *Magna cum laude!*

Atunci ne cunoscuserăm noi prima dată. Ilca Melinescu mă simpatiza… Dacă aş fi fost şi evreu… ori *jidan,* cum îmi spunea câteodată Lili… *eu pot să zic aşa, că sunt… dar tu nu, niciodată, că nu eşti!*

Am stat la P.C.R. vreo şase luni prin 1947. Nu pot să spun că *ne-au dat afară,* nu se proceda aşa, încă, pe atunci… dar *eliberaţi* (conta şi Ilca) am fost într-un fel, şi să vă spun cum…

Redactor-sef era Lazarovici, un evreu cumsecade. În preajmă avea o serie de redactori, ca Rachmuth şi alţii, toţi evrei, cu care aveam discuţii nesfârşite. Repet: totul era abia la început, când lucrurile se mai discutau… De pildă, întâmplarea cu Lili şi râsul ei care umplea toată editura. În redacţie lucrau nişte basarabence şi pe atunci se traducea

Istoria lumii de un autor sovietic, care peste doi ani avea să fie măturat de sovietici.

În ziua aceea, Lili începuse să râdă în hohote… Nu se mai oprea. Când s-a oprit, mi-a povestit. Redactora care traducea *Istoria lumii* tradusese numele Margueritte de Navarre… cu Margareta Navarskaia, aşa, în ruseşte, iar Lili umpluse editura râzând, aflase până şi prietena noastră, Ilca Melinescu…

În altă zi, îmi veni mie rândul să fac haz. Întrebând-o pe aceeaşi redactoare basarabeancă unde ajunsese *Istoria lumii*, ea îmi răspunsese că a ajuns la… Alexandru Macedonski.

— Cum?! am făcut, tresărind.

— Alexandru Macedonski… a repetat ea.

— Macedon! am corectat-o. Macedonski e un poet român…

— Aveţi voi aşa un poet… Macedonski?! a întrebat ea în culmea mirării.

Nu mai spun ce-a fost, cum a reacţionat Lili când i-am povestit…

Rămăsese o vorbă: *Aveţi voi aşa un poet?…*

Nu am fost daţi afară, fiindcă în 1947 încă nu se dădea, dar tot *eliberaţi* pentru… *contacte cu străinătatea… cosmopolitism.*

Dragoste de cartier

Un băiat din *Ferentari*, care se îndrăgostise de o fată din *Militari,* zicând:

— Ce-mi place la tine… e că nu eşti o pacoste.

— Clar!…

Fata, care îngrijea picioarele domnilor şi doamnelor, mi-a explicat.

Că Nelu o place, fiindcă nu-l întreabă niciodată când îl vede umblând cu alta, cine este, de unde o cunoaşte şi ce neam e – chestii din astea care te omoară cu întrebările.

Şi chiar dacă îl prinde pupându-se, nu zice – cel mult… *dacă îi place lui s-o pupe, treaba lor!*

Auziţi: treaba nu-i a ei, care este în cauză, orişicât!…

Nimic, ce zice Nelu, aia este. Nu-l gelozeşte, nu-l bate la cap, că de ce aşa şi pe dincolo, de ce l-a văzut umblând cu… nu contează.

— Toţi banii pe care îi câştigă, mie mi-i dă. Îmi cere cel mult de ţigări. Că fumeazăăăăăă!… Atunci, de ce nu ne luăm

— Vreţi să ştiţi. Ştiţi cum este când te iei… se schimbă lucrurile.

— Mai bine aşa, fiecare de capul lui. Nu?…

— Aşa zice şi Neluţul meu că e mai bine. Nu?…

— Spuneţi şi dumneavoastră, că sunteţi om cu carte, nu ca noi.

— Eu am făcut *Arte şi meserii.* Nelu… ceva cu mecanica.

— Cum de ne-am cunoscut noi?… Păi, era de Unu Mai… Ştiţi cum e, cald, soare, frumos, – lume, lume…

Ne-am văzut şi ne-am plăcut, – gata…

Să-mi facă el curte, să-mi ia flori, bomboane?… Aş, da de

unde… Mă ia cu nişte mititei… cu două sticle de bere. Ca băieţii! Mă trata ca pe un băiat… Am vorbit de Rapiduleţ… de nu ştiu care antrenor – aşa a început…

Şi dacă ne luăm noi?… Nu v-am spus cum e cu luatul?… Nu te bate la cap, nu mă baţi la cap… Păi, nu?… Aşa că stăm aşa cât s-o mai putea. Restul, vedem noi! îmi văd de treabă cu pedichiura mea…

Voroneţ

Voroneţ. Covorul zodiacal. Dumnezeu în mijloc. Patru îngeri de o parte şi de alta. Strâng covorul, îl rulează.

Asta simbolizează Sfârşitul Lumii…

Timpul s-a terminat. Singurii care rămân sunt cei doi îngeri militari, Mihail şi Gavril, care veghează Nefiinţa.

Nimic nu mai este. Reprezentaţia s-a terminat…

Animalele care au sfâşiat oamenii, resturile acestora, membrele rupte din trupurile lor…

Infernul, o dungă roşie. Dracii din vămile văzduhului care împiedică oamenii să se înalţe la ceruri.

Contractul diavolului cu omul, după izgonirea lui din Rai…

Păstrăvi pe marea din care învie înecaţii. Thetis ţine în mână o jumătate de corabie naufragiată.

Un râu de foc curge de la picioarele lui Iisus. Râul este populat de păcătoşii care zbiară fără să fie auziţi.

Balauri şi draci… Raiul este destul de plictisitor… Avraam, acelaşi Iacob… ţin în ştergare moldoveneşti pe cei drepţi… alături de fructe, pomi exotici… Culori vegetale…

Ce gând îţi vine în minte despre poetul ţării voastre?…

Eu nu mă încumet şi spun:

Fiecare popor are poetul pe care îl merită. Nu trebuie să fie un popor mare-mare.

Ajunge – zic – să fie aşa, mic, neambiţios şi să-i placă natura… *Codrul*, adaug. *Codrul verde… frate cu românul*, precizez.

Şi mai zic că acel popor nu merită un mare poet. Aşa… ca Shakespeare… Goethe… ci tot un fel de Eminescu al naturii, al ramurilor bătând în geam… Un poet al

Luceafărului rece, indiferent, nemuritor…

Fotografi de la televiziune ţăcănesc grăbiţi din aparatele lor, înregistrând şi spusele acestea – în timp ce copiii se adună în jurul nostru – unii dintre ei jucând cărţi, nu din *alea…* ci cărţi de jocuri copilăreşti… *Păcăliri, Capra cu trei iezi, Scufiţa roşie* ademenită de bunicuţa feroce, în care s-a deghizat lupul cel rău…

Jurnal intim

11 ianuarie 1957. Sunt unii oameni slabi, fără de voinţă, a căror inteligenţă, contrazisă de absurdităţile inteligenţei, se refugiază într-o lume ideală, abstractă.

Oamenii aceştia nu mai trăiesc, propriu-zis. Dezamăgiţi, mistuiţi de un dor nelămurit, visând armonia unor ceruri de cleştar, ei se învârt în jurul unei singure idei cu impasibilitatea unui astru mort.

*

Plin de planuri, mă simţeam greu, apăsat, tras încoace şi-ncolo de ispite, prea plin sau prea gol, fierbând, trepidând, abia aşteptând nu ştiu ce clipă când eliberarea avea să se reverse într-un dezgheţ vijelios, de nestăvilit…

*

Două categorii de scriitori. Prima, cei ce pun preţ pe meşteşugul literar, invenţie etc. A doua, cei pentru care literatura este instrument de cunoaştere.

La prima mă gândesc la Petru Dumitriu. În literatură, se produce un proces de osificare – deasupra actului spontan al creaţiei, pururi mobil, se aşterne un ţesut mort, *literatura:* poncifful, şablonul, imitaţia, automatismul, locul neapărat comun…

Impresia de veridicitate pe care ţi-o dă o pagină de Marin Preda sau Petru Dumitriu, de apucare a realităţii în toate

articulaţiile ei…

*

Respira rar, gâfâind, te făcea să te gândeşti la aerul care îţi pătrundea în corp, ritmic, cu regularitatea unei pompe aspiro-respingătoare.

Îţi revela brusc precaritatea maşinii omeneşti, care, fără de acel element subtil ce se strecura pe nări, mişcând firicelele de păr din nas, în gură, făcând să vibreze mucoasele umede, roşietice, s-ar fi prefăcut într-o masă inertă…

*

Dacă mă pui să jur, înseamnă că n-ai încredere în mine, pe orice aş jura, înseamnă că poţi crede că sunt în stare de orice.

Teoretic, deci, fii sigură că te-am înşelat – (şi tu eşti sigură de acest lucru în sinea ta).

*

P.S. Am pus ca titlu *jurnal intim*, ceea ce sună altfel decât celelalte… *Memorii din când în când*, apărute, în care explicam alegerea făcută, asupra căreia revin…

În AVERTISMENT notam: „L-am numit astfel (*Memorii din când în când),* întrucât un jurnal în înţelesul obişnuit al cuvântului m-a preocupat mai puţin decât o stabilire cvasicronologică a ideilor, lecturilor, întâmplărilor: o biografie cărturărească, mai curând, mai important pentru mine şi pentru felul meu de a fi…

Sau: nu voi fi dus eu o existenţă civică plină de fapte cutezătoare… care să merite o consemnare riguroasă în felul consacrat?

S-ar putea. Oricum, după cum reiese chiar din mărturia *O disidenţă mentală*, s-ar părea că acesta este adevărul…”

Răsfoind caietele foarte vechi, unele ferfeniţite, în ultimul timp, după cele trei volume de memorii apărute, constat… aud, de fapt… susurând un nou izvor, ce părea sleit… îmi dau seama că am omis multe lucruri, pe care le socoteam nedemne de a fi publicate. Nedemne, din punctul de vedere al celorlalte trei volume apărute şi în care mă preocupa mai mult o biografie intelectuală.

De pildă *Note cu femei din ‘58,* publicată la sfârşitul anului trecut, o socoteam sub nivelul impus mie.

Iată că nu ştim niciodată ce suntem… cine suntem… şi cine este, poate, mai interesant, pentru cititor.

Astfel încât – cât mai găsesc surse, ce mi se păreau inferioare, ori chiar uitate în însemnările mele făcute la întâmplare, surse binevenite – le reiau…

„General Motors”

Neantul făcut din evenimente gălăgioase, din infrasunete… pe care nu le auzim şi pe care doar elefanţii… pahidermele, le percep cu unghiile labelor lor grele călcând pe pământ, de la mari depărtări prin junglă. Sau din suprasunete, pe care nu le auzim de înalte ce sunt, şi care ne asurzesc. În orice caz, neantul, un receptacol de fleacuri gălăgioase pe care urechea noastră nu le prinde… E dimensiunea, ori subdimensiunea, anormală, felului nostru de a fi, de a suporta… Neantul, discurs politic interminabil cu ovaţii neîntrerupte. Sau îngheţ total după o execuţie… Sau fanfară intonând unul şi acelaşi marş glorios… Sau… declaraţie de amor în limba urdu… Sau Wehrmacht-ul intrând în cadenţa pasului larg deschis trântit pe asfalt şi în ropotul tobelor şi fanfarelor sub Arcul de Triumf, în 1940…

*

1970. Raionul de partid, nu departe peste drum de care se află catedrala catolică. Dangătele clopotelor grele acoperă discuţia membrilor de partid. Toţi tac. Surprinşi. Şi li se atrăsese atenţia ălora să nu mai bată clopotele… Dar este sărbătoarea lor mare de Paşti… O dată, mai merge. Membrii de partid se gândesc în acest timp… Unul ia cuvântul şi propune ca de aici înainte să se interzică de tot punerea în mişcare a clopotelor… Altul, mai isteţ, zice că unei case poţi să-i interzici, unei biserici nu. Când o dărâmi, e altceva… Se dărâmă – şi gata. Cei mai mulţi par seduşi de

logica aceasta. Stau şi rumegă în sinea lor. Se aude vibrând lung ultimul dangăt, ca un punct. Se reia citirea raportului.

*

Faleză cu radar. Căpiţe de fân înşirate. Trei vaci elveţiene bălţate, maro, cap alb, genele albe şi ele. Coasa, fără limba ei de oţel, cu un mâner ca un deget de lemn îndoit, sprijinind o cracă înflorită de corcoduş.

*

...Mă gândesc la rafinamentul, educaţia, la bună-creşterea Marietei... mânca doar *ciugulind...* şi mă învăţasem să *ciugulesc* şi eu... să mănânc delicat ca păsările... ceea ce nu se potrivea deloc cu foamea... cum mâneam noaptea, după îmbrăţişările înverşunate... uşa frigiderului „General Motors” o redeschideam... zumzăitul lui continuu se oprea, scoţând un pocnet... un dârdâit electric... şi mă gândeam la coşmelia cu pepeni de lângă Caracal, unde făcusem milităria... la pepenii bostănăriei şi cum într-o duminică mă culcasem cu o ţărancă tânără... şi cum şi băieţelul ei dormea lungit peste pepenii verzi... peste lubeniţe, cum le ziceau oltenii... şi cum un pepene de dedesubt se rostogolise şi Săftica... aşa o chema ţipase *aoleo, copilul... mi-l omoară...* şi o liniştisem întrerupându-mă... Era un pepene de sub noi şi zeama lui cleioasă dulce se amestecase cu a trupurilor noastre tinere şi pline de viaţă... la asta mă gândeam eu pe când mă legănam cu Marieta în casa ei bogată din cartierul select bucureştean în timpul foametei din 1946... ea având frigiderul încărcat de bunătăţi... şi ea, ţin minte, clănţănea înfrigurată şi şoptise nesăţioasă... istovită... abia mai bâiguind... tu... *satisfiediove... unsatisfiediove...* ce îi spusesem eu înainte de... versurile lui T. S. Eliot, pe care le ştiam pe de rost de

la un coleg care făcea engleza... *The torment of unsatisfied love... the greater torment of satisfied love...* chinul dragostei nesatisfacute... chinul şi mai mare al dragostei satisfăcute... era la început de tot T. S., când nu apucasem să-i recit versurile lui şi când ea spusese încântată că fac *atmosferă...* şi Marietei îi plăcuse mult şi mă pupase ea prima, ca un premiu... era o femeie fanată oarecum, dar nu cine ştie cât... trecută puţintel, aşa că frigiderul îi cunoştea experienţa... clănţănitul des din dinţii ei mărunţi când frigiderul scoţând un mic pocnet şi dârdâitul lui electric se oprea din zumzăitul său şi care aproviziona foamea şi mai nesăturată şi satisfăcută foamea... foamea...

Un personaj…

Unchiul Eddy, căruia i se spunea aşa de la Eduard, evident, şi Mereuţeanu, ardelean fiind, din Mereuţi – tatăl său, cunoscut avocat de stânga? fusese un băiat răsfăţat, născut înaintea celui de-al Doilea Război Mondial.

Tânăr, frumos, înalt, voinic, cu părul castaniu tuns scurt – un castaniu spre blond, pe care îl răsucea mereu-mereu, inele-inele, cel mai des cu degetul arătător drept, purtând pe inelar o splendidă camee prinsă sub încheietura degetului cu un arc de aur lat. Astfel avea în jurul capului – din cauza acestor ineluşe, făcute în momentele lui de meditaţie şi de adâncire în gânduri – un fel de coroniţă de premiant, care nu trecea de borurile pălăriei sale tiroleze. O slăbiciune a lui (până ce fusese primit în partid), ultimele clase le făcuse la Viena, unde stătuse vreo patru ani trimis de ta-su. Era şi motivul pentru care, reîntors în România, sub dominaţia sovietică, avusese de pătimit, deşi faptul că era român, că tatăl lui era de stânga şi că în 1946 venise în ţară de bunăvoie era un argument pentru patriotismul şi intenţiile sale cele mai bune…

La ruşi, se ştie, asta nu merge. Dar faptul că vorbea bine limba germană, precum şi darul pe care, cert, îl avea, de a scrie… îl absolviseră în cele din urmă de bănuieli… Până când, repede, prin anii ’60, fermecător, plin de calităţi, cum era, şi introdus în lumea nouă – politică ar fi prea mult zis –, lumea simplă, mitocănească, neştiind nici să ţină o furculiţă în mână ori să apuce un pahar… În fine, faţă de toţi aceştia,

el, Eddy, era un tip de proletar îngrijit şi cu maniere, totuşi.

Până prin 1967-68 făcuse o frumoasă carieră de jurnalist. Scria bine, repede, frumos, cu citate dese şi mai rare din clasicii marxismului. (De Lenin pomenea mai rar...) O vâlvă fusese anul evenimentelor petrecute în Ungaria, noiembrie 1956, când scrisese primul său articol contra revizioniştilor maghiari, primul şi ca dată a apariţiei. De atunci fusese băgat în seamă şi începuse urcuşul...

În 1971 fusese numit secretar de ambasadă în Berlinul de Est, RDG. Apoi, corespondent de presă la Viena, la Roma. Numele său era acum cunoscut în mai toată Europa. I se zicea... (un nume american, de epocă, celebru) – „de la Bucureşti”. Cutare (americanul) de la Bucureşti!... Nu accepta să fie criticat de alţii. Doar el avea acest drept şi de aceea el, ca inventator al atâtor poveşti despre alţii, ajunge să se povestească numai pe sine...

Stăpânit de o veşnică remuşcare, ale cărei motive el le interzicea altora să i le spună, numai el având dreptul – numai el! – să se autodenunţe...

În ziua aceea era proaspăt venit de la Viena şi se adunaseră o groază de prieteni, admiratori, să-i sărbătorească succesele, în sala unui mare hotel din centru, unde, după ce el luase cuvântul, încet-încet începuse să se răspândească un miros fetid care creştea, creştea, în timp ce Mereuţeanu vorbea, oarecum crispat, palid şi cu o dicţiune anevoioasă... Ceva insuportabil. La un moment dat se oprise şi începuse să-şi facă în cap, ineluţe-ineluţe, părul pe care şi-l păstra şi acum tuns scurt, cu acea coroniţă din jurul capului, înconjurându-i-l asemeni unui cerc de inele, acum mai stinse la culoare, lăsând să se vadă locul unde se apăsa şapca proletară... Pe degetul arătător, tot mai purta cameea prinsă la încheietura degetului de un

arc lat de aur.

Erau singurele lucruri din înfăţişarea sa care, curios, rezistară unei deveniri prăpăstioase…

Mirosul acela fetid sporea. Lumea strânsă în sală ducea batista la nas, femeile şi cei ce purtau asupra lor acest semn al unor purtări apuse… Eduard Mereuţeanu cu amândouă mâinile în cap, răsucindu-şi inelele întărite de sudoarea ce-i acoperise şi obrajii, era un rege cu coroniţă pe cap, ce părea la locul ei şi peste moartea ce întârzia puţin să vină şi să-i cuprindă întreg trupul, neîmbătrânit, dar care se dovedise incapabil să facă faţă unui rău, văzând în jur altă realitate, alta decât cea eternă şi, oarecum, transcendentală.

Ca la Rovine

Prima victorie românească la rugby împotriva Franţei – 15-10 – a avut loc în ziua de 14 noiembrie 1976.
Am văzut meciul la televizor. Ceva istoric.

Ziariştii francezi care au fost de faţă au scris după aceea că românii prea se omorâseră cu firea, luând totul foarte în serios, ca şi cum s-ar fi bătut pentru soarta ţării lor, uitând că poporul franţuz are zicala cunoscută – unică în lume: *à la guerre comme à la guerre.* Pe care ne-o traduseserăm şi noi, zicând… la război ca la război. E drept că ceva mai scurt – şi parcă noi o făcurăm!…

Să le impuţi românilor că luptă pe viaţă şi pe moarte… ca la Rovine. (Sau ca turcii, bunăoară, la campionatul de fotbal din 2008.)

Dacă acum noi suntem cunoscuţi, după acel eveniment sportiv, toată lumea ştie că noi suntem cei care făcurăm 0-2, cu Olanda, când ea s-ar fi lăsat bucuros bătută de noi, numai să fie scoasă Italia din grupă, pentru ca să nu o mai aibă de rivală. Cu noi ar fi fost altfel…

Iar noi, care atât trebuia: să împingem mingea în poarta lor… că ne-ar fi lăsat… nu am fost în stare să-i batem, spre mirarea olandejilor, care, văzând situaţia, nu au avut încotro şi ne-au băgat două, la repezeală, scăpându-şi de la eliminare marii lor inamici, italienii.

Români blegi!… Ne râseră până şi curcile.

Spiritul de joc, la rugby, este cu totul altul. Şi asta s-a văzut la 14 noiembrie 1976. Când franţujilor li se făcu frică de noi… Frică de români!…

Acum, dacă vreţi să vedeţi cum arată un antrenor de fotbal care instruieşte echipa noastră, nu avem decât să vi-l punem în faţă pe cel cunoscut, – un fudul, un rău şi-un viclean, mitocosit, pe metru pătrat…

Dacă îl vom avea pe acelaşi antrenor şi la mondiale… Nu mai descriu meciul istoric faimos… Uimirea francezilor în faţa iureşului fantastic al românilor, când le îngheţase pe buze… *Allons enfants de la patrie…* — care te scoală şi din morţi…

Luptam îndârjiţi, ca la Mărăşeşti… Rovine… legenda noastră naţională.

Scrisesem – scriam despre filmul lui Cousteau – ca somonii spre lacul Frazier din nordul Alaskăi, ca să-şi depună icrele – mingea ţuguiată, eseul, pe linia din fund a terenului…

Să te zbaţi cum arată trupurile lor roşii de icrele ce le poartă pentru a le lăsa să cadă în fundul apei – supţi, scofâlciţi, desfiguraţi de atâta abnegaţie, sărind peste cataracte, împotriva curgerii năvalnice a apei, înfruntând urşii care pândesc pe margini să-i înhaţe din zbor…

Elanul biologic al somonilor mâncaţi de ciuperci, cu mâzga lor albă în bot, agonizând, după ce şi-au îndeplinit misiunea…

*

Să fii somon. Să ataci ca un somon! Să facem o echipă de somoni intratabili.

Să cunoaştem şi noi nobleţea efortului şi răsplata finală a victoriei dobândite…

Reîntoarceri

…Dispun de un text la dictarea lui Nego, purtând data de 16 mai 1976.

O singură pagină. În care e implicat în faţa organelor Securităţii, *spre mirarea acestora*; din care pricină *nu fusesem arestat.* Pentru că Nego îmi luase apărarea înaintea lor…

Datorită lui, mă lăsaseră liber.

Nego avea să-mi relateze *circul* pe care îl făcuseră securiştii *amuzaţi* de pledoaria lui în favoarea mea, pe care o ţinuse în faţa lor, obişnuiţi să audă cum îşi toarnă prietenii acuzaţi la presiunile anchetatorilor, pârându-şi confraţii numai să scape ei…

— Faptul că nu te vorbeam de rău… că te apăram, îi înveselea…

— Nu cumva te-oi fi culcat cu el?… îl întrebase unul, cunoscând năravul lui Nego.

Dar el îl pusese repede la punct:

— Cu cine?… Păi, el era ăl mai mare umblăreţ cu femeile…

Adică eu: aşa m-ar fi lăudat.

A fost, în acea anchetă, cum spun, veselie mare… Iar Nego povestea ca şi cum s-ar fi aflat într-un cerc de prieteni…

— Unii par cumsecade… Sunt printre ei oameni şi oameni – spunea despre anchetatori. Nu erau nişte troglodiţi, aveau şi umor.

Revenind la tot ce am scris în *Memoriile* mele – lucru pe care îl consider, probabil, important, de vreme ce mă reîntorc mereu asupra lui...

Nego mă luase, prieteneşte, cu el la una dintre întâlnirile cu Noica.

— Unde nu se făcea politică, după cum precizam stăruitor la proces, ci doar se asculta muzică şi se comenta un manuscris al lui Constantin Noica, *Anti-Goethe.*

Acum, ce i-o fi venit filosofului român să-l atace pe autorul lui *Faust* nu înţelegeam. Nu fusesem de acord, la cenaclu, cu părerile gânditorului...

Eram de partea marelui poet german, un apolinic...

Nu prea erau destui de partea aceasta... Dar, în sfârşit, aşa eram eu, un clasicist. Cum poţi fi un anti-Goethe?... Un anti-Shakespeare?... Şi apoi, abia ispràviserăm războiul cu nemţii... La Noica era o formă de creştinism oriental, neo-ortodoxie... gândiristă, cultivată pe vremuri de partidele de extremă dreapta...

*

Ducându-mă la Paris, îi făcusem o vizită lui Emil Cioran. La despărţire, venind vorba de Noica, mă întrebase ce mai face. *Tot cu sentimentul paraguaian al fiinţei?...*

— Tot! răspunsesem...

A râs mult şi a repetat, umflându-şi vorbirea:

— *Un sentiment paraguaian al fiinţei...* El, care era un raţionalist nemilos...

*

Culmea e că, mai târziu, Noica, după arestare şi fiind lăsat să meargă la Paris de regimul comunist, ultranaţionalist, îi năucise pe românii de pe malurile Senei sprijinind fără să vrea naţionalismul delirant al lui

Ceauşescu, care se potrivea în linii mari cu filosofia gânditorului nostru…

Românii… Parisul… rămăseseră cu gura căscată.

Dacă şi Constantin Noica!… în fine.

Întâmplarea făcuse să nu mă fi dus la cenaclul lui Noica în ziua în care se vorbise despre un jurnal pe care Nicolae Balotă ar fi vrut să îl trimită la Vatican – aveam să aflu mai târziu.

Ştiu de la Negoiţescu că un călugăr catolic, clujean, îl turnase pe Balotă, scriu asta şi în *Memoriile* mele, cum coreligionarul îl dăduse pe mâna securităţii.

Tot de la Negoiţescu am aflat povestea jurnalului – text lăsat mie în custodie şi care va fi publicat mult mai târziu.

Securitatea ştia deci că eu habar n-am avut… Nu fusesem de faţă în timpul aşa-zisului complot. Altfel…

Dar, despre aceasta scriu şi în aceleaşi *Memoriu* care, în ciuda aerului lor teoretic sau de exerciţii de proză, conţineau uneori şi momente atât de teribile şi de tensionate, scăpărând în pâcla vremilor.

Lectura, ca a doua viaţă

Lecturi de altădată

27 august 1957. Vânătorul Grachus din *Colonia penitenciară* a lui Kafka:

— Cum, nu sunteţi mort?…

— Da, dar într-o manieră…

*

Funcţiunile sociale dezumanizează. Organizarea cetăţii nu poate fi adevăratul, ultimul Scop. Ea poate fi, cel mult, unul dintre ele, pentru realizarea personalităţii pluridimensionale a fiinţei omeneşti.

Omul nu este inginerul… mecanicul, el e doar acela care-l face pe inginer, pe mecanic, care nu pot absorbi întreg omul.

Omul lui Kafka aruncat în lume este o condamnare la moarte cu amânarea revocabilă…

*

Una din temele filosofiei existenţiale franceze: *La vérité contraire à la morale…* — adevărul contrar moralei – ideea unei justiţii reale, nu bazată pe morala convenţională.

Vezi *Recviem pentru o călugăriță.*

*

Metastază. Figură prin care un orator pune pe seama

altuia ceea ce este forţat să mărturisească.

Termen preluat de etapele unei boli tragice.

SEMAËS – îngerul iudaic decăzut, având douăsprezece aripi…

*

Un retor vorbind repede, fără ca vorbirea lui – printr-un fel de exasperare a neputinţei de a exprima totul – să se transforme într-un fel de litanie ininteligibilă, într-o radiaţie fizică, cum emană un corp hiperîncins căldura. Sau vorbele îşi pierdeau substanţa, devenind doar o emisie sonoră, *un crépitement de flammes…* un trosnet, un pârâit de flăcări…

Super-morbideţea lui Nietzsche. Tragedii nu va produce decât pesimismul ultra, decât paradoxul… Marea înflorire şi exuberanţă, vitalitatea, grecii din Antichitate, Shakespeare, secolul elisabetan, ca al lui Pericle.

Epocile de împăcare socratică sunt un semn al decadenţei, al inteligenţei decadente, iar Epicur, cu a lui serenitate morală, nu este prielnic tragediei.

Numai dionisiacul o face posibilă.

Dacă morala cade, lumea nu mai poate fi justificată decât estetic. Morala ar fi, aşadar, o voinţă de negare a vieţii, un instinct secret de aneantizare, un principiu de ruină, de decădere…

Puterea estetică a Naturii. Originea Tragediei.

*

Principium individuationis – principiul care îl face pe om să nu se uite pe sine, să fie distinct de natură.

Dionisiacul anihilează principiul, dar omul, individul subiectiv, se uită atunci pe sine, prins în mrejele unei beatitudini turburi…

Natura titanică şi barbară a spiritului dionisiac.

Lecturi repetate şi deviate..

Les deux Magots este una din cafenelele mari ce se înşiră de-a lungul Bulevardului Montparnasse, unde lucra Sartre, iarna, punându-i-se, ca nu dârdâie, şi un godin special…

De obicei – scriam – avea pe el o blană portocalie, ca a agenţilor de circulaţie, – filosoful dirijând în acea perioadă circulaţia ideilor – glumeau ziarele vremii… La vreo două sute de paşi de această cafenea celebră se află Biserica Saint-Germain-des-Pres, unde, în dreapta, cum te uiţi la altar, este depus într-un sarcofag Descartes, al cărui trup de bronz stă culcat deasupra cu o carte în mână…

Nu cred că citeşte *Discursul asupra metodei…* Dar nu îmi închipui altă carte…

Astfel că, în compania excelentului critic român ce trăieşte în Franţa, Mircea Iorgulescu, aprinzând amândoi câte o lumânare ortodoxă şi închinându-ne, cum facem noi în Răsărit, de-a-ndoaselea, faţă de papistaşi, murmur în loc de rugăciune: LE BON SENS EST LA CHOSE DU MONDE LA MIEUX PARTAGÉE…

Dar nu asta vreau să spun cronologic… Vreau să spun că biserica aceasta, care e de fapt o catedrală, este lăcaşul de cult al lui Saint François d’Assise, născut la 1182, decedat la 1226, venerat şi astăzi, când devine CEL MAI DE SEAMĂ ECOLOGIST AL PLANETEI NOASTRE, având în vedere păsările… Repet, deviez puţin…

Ştiu că, biserica luând toţi sfinţii la rând, în mod democratic, azi, pe poarta masivă de la intrare e scrisă biografia lui San Francesco din Assisi – italieneşte – şi

restul…

Eu aleg şi citesc pe uşă discursul pe care sfântul l-a ţinut păsăretului adunat – nu la congres, ci strâns acolo după nişte firimituri. Îmi place ce scrie pe uşile grele ale marilor lăcaşuri.

Aşa, am stat aproape un ceas, citind ce scria pe *Poarta germană*, istorică, Luther…

„Dragi Păsări, (cuvânta Sfântul)

Preabunele noastre surori,

Dumnezeu vă tine în viaţă, fără ca voi să semănaţi şi să seceraţi vreodată, El vă dă şi izvoarele, şi pâraiele unde să vă potoliţi setea, vă dă şi coline şi munţi în care vă adăpostiţi, şi arbori înalţi în care să vă faceţi cuiburile, şi pentru că nu ştiţi să coaseţi, nici să vă împletiţi straiele, vouă, şi odraslele voastre…”

Aici filmul se rupe… O îmbulzeală de credincioşi la uşă, aşteptându-l pe sfântul lor, care a şi venit, adus de un preot tânăr şi frumos, să lipească hârtiile respective, înlocuindu-l pe reprezentantul păsăretului convocat…

Mă enervez deodată, naiv. Ce v-a apucat?… Mă adresez preotului, româneşte. Văd că el lipeşte alt sfânt… Unul de care nu am mai auzit; fiindcă sunt – ca-n Parlament – şi din aceştia…

Ca să produc oarece scandal, întreb: când îl pun şi pe Descartes?…

Un zâmbet aproape ironic se aşterne pe figura de vedetă Cinecittà a preoţelului – înţeleg că nu au pe listă niciun sfânt Descartes, să ţin minte…

Şi am ţinut minte până astăzi. Nicio biserică din lume nu este a marilor gânditori, oricare ar fi ei şi de orice neam…

Dimineaţa, la etajul al şaptelea, unde locuiesc, presar firimituri pe pervazul de la bucătărie; şi de multe ori mă gândesc la Sfântul din Assisi şi la ideea lui – ecologistă! – să n-avem vorbe; şi care, într-o zi, în viitor, va produce o Revoluţie în lume, în natură, preschimbând-o într-o

UNITATE A LUMII SAU A NATURII ÎNSEŞI şi în care bunul-simţ cartezian va fi singurul lucru ce va fi cel mai bine distribuit, mai mult şi decât… voia, a vrut, comunismul cel mai utopic, cu bunurile pământeşti, fără susţinerea de bază a celor doi – autorul DISCURSULUI ASUPRA METODEI şi celălalt, AUTORUL CUVÂNTĂRII ADRESATE ÎNARIPATELOR PE LA ÎNCEPUTUL MILENIULUI AL DOILEA AL EREI NOASTRE, numită creştină.

Teama ca nobleţe

Italienii sunt ca drapelele în vânt.

Ca preludiu la ideea de teamă…

Diverse genuri de a-ţi fi teamă: grade – o ierarhie.

Teama animalică… Teama de Dumnezeu. Teama de autorităti. Teama de tine însuţi.

Este o stare ambiguă; mai jos, oarecum diferită decât frica, mai aproape de animal şi, în general, de reacţia fizică directă a omului neevoluat destul.

Pe când *teama* e mai cerebrală; se adresează intelectului, ca afect.

Tare mi-e *teamă* că nu înţeleg care este scopul…

Sau *teamă* mi-e că nu voi fi bine înţeles…

Sau… *Time o danaos et dona ferentes…*

Mă tem de greci chiar şi când aduc (fac) daruri… *Eneida* lui Vergiliu.

Verbul latin pe care l-am moştenit, ciudat, de la romani, nişte duri, – *timeo* spune destul, ca să-l distanţezi în orice vorbire de cuvântul *frică*, mai… fizic…

Sugerând starea, reacţia zoologică…

Spui, când eşti îngrozit… MOR DE FRICA. Nu merge… *mor de teamă.*

Ori *mă tem* să fluier… (unde vreţi).

Nu poţi zice: mi-e frică să fluier (idem)… Afară doar dacă a fluiera nu a devenit o interdicţie gravă, mortală… care să-l treazească din somn pe un tiran, când doarme.

*

Mă tem de un lucru… — spui şi pe faţă ţi se şi aşterne un nor, o nelinişte.

Nu ca atunci când zici… mi-este *frică să nu…* ca atunci când aproape îţi vine să dârdâi sau trăsăturile feţii se strâmbă…

Ori, dacă ceva lipseşte din ce ai enunţat, vrând să conturezi ceva adevărat, spui, iarăşi, *mă tem*, îţi exprimă această stare de nesiguranţă, că nu ai fost exact, că nu ai formulat cum se cuvine lucrul pe care îl socoteşti cel just.

Şi o seamă de alte… ambiguităţi.

Te temi, aşadar, nu… că îţi este frică şi tremuri din cauza acestui lucru… Deşi, în unele cazuri, se poate. Când pleci de acasă şi îţi aduci aminte pe drum că ai uitat robinetul deschis la maximum în baie şi nu-i nimeni care să-l închidă.

Atunci te apucă groaza. Dar astea sunt întâmplări excepţionale.

În fine, o nobleţe poate să capete uneori şi sentimentul pe care îl exprimă teama ta – să nu fi spus ceva sau să nu fi scris un lucru, ceva necuviincios, pe care nu ai cum să-l mai ştergi, el intrând definitiv în subiectul respectiv, devenind o observaţie *inefasabilă.*

Nu ajunge, când te temi, să nu se producă una ca asta…

Dar mai există o coardă… o strună secretă, care să scoată în mecanica, în mişcarea pianului, să-l facă să răsune… un de minor plin de nobleţe…

Englezii, în vorbirea lor, folosesc des acest *mă tem, I'm afraid,* din politeţe, să nu-şi contrazică partenerul, făcând o afirmaţie. De exemplu, zicând că cineva *nu vine*, ei spun *mă tem că nu vine:* I'm afraid, yes.

Sau… la *mă tem că vine* – I'm afraid, yes.

Deşi, în engleză, din cuviinţă, totul se atenuează, felul de a afirma ceva devine precaut – nu ca la mulţi români, care o zic de-a dreptul.

Nobleţea, în Anglia, e, câteodată, o formă de ipocrizie.

Cenzura… în integrum

În Antichitate, istoricul lăsa să treacă timpul „urilor proaspete încă”, spre a trece mânia stăpânilor şi, abia ele trecând, se eliberau şi puteau să scrie despre faptele adevărate…

Tacit a spus-o, notând vremea imposibilă a „urii încă proaspete”. Care, în viitor, avea să rămână observaţia capitală în scris… Ne referim la cel istoric, în orice istorie, până la… Stalin, cea mai cruntă perioadă a totalitarismului. Cu Hitler, acest tip de cenzură totalitară avea să ducă, de exemplu, la distrugerea culturii iudaice şi la promovarea triumfalistă a ideii ariene.

De la Inchiziţie, oarecum mai îngăduitoare cu literatura de ficţiune, intratabilă până la arderea pe rug cu tot restul, veni, în secolul douăzeci, *totalitarismul*, pe care unii dintre noi l-au trăit.

Se poate vorbi de… o *cenzură… în integrum.* Se cenzura o istorie a unei societăti trecute şi care trebuia condamnată cu o altă istorie, victorioasă la începuturile ei şi care trebuia susţinută, sprijinită în orice chip, până la nesocotirea celor mai vechi şi mai incontestabile realităti…

Ce să mai discutăm! Cenzura… *înlocuia… excludea*, pur şi simplu, una pe alta, convenabilă.

Oraşele ţării abia se născuseră. Braşovul nu era Braşov ori Kronstad, ci *Oraşul Stalin*, după cum Cetatea istorică a lui Petru cel Mare devenise *Leningrad.*

Nu se mai umbla cu târnăcopul. Se muta totul cu Caterpillarul.

A fost un vis urât. Câţi ani să fi avut, în epocă, V. Putin?…

Curenţi reci mai circulă prin atmosferă de atunci.

*

Trecem peste realismul socialist. Cea mai *nostimă* cenzură avea loc în secolul al şaptesprecelea. Se depăşise de mult inchiziţia spaniolă.

Se întâmplase cu o piesă şi cu autorul ei, Jean-Baptiste Poquelin, zis şi Molière.

Cum să laşi, într-o piesă de teatru, replicile unui personaj care spunea pe scena publică. „Şi nu-i păcat a păcătui-n tăcere…”

„Et c'est ne pas pecher, que pecher en silence…” în lojă fiind chiar regele?… Ce vor zice clerul şi oamenii lui răspândiţi prin sală?…

E prima dată când se pune problema unei cenzuri, şi nu atât regele e în cauză, cât înaltul cler. Nici nu i se mai cere autorului – domnului Poquelin – să facă ceva…

Un curtean se apleacă la urechea lui Ludovic al XIV-lea, atât de fină, şi îi susură o idee… ce-ar fi, majestate, să se pună o notă… nu în text: la subsolul paginii – sau să se şoptească din culise, – că, aici… mă rog, acolo… la pagina indicată… *il parle un scélérat…* aici… vorbeşte un *scelerat*, ceea ce Tartuffe şi este, nu-i aşa?…

Regele clatină din cap, făcând peruca bogată să azvârle un miros de lavandă royale amestecat cu mătreaţă, mai prizează într-o nară ceva ce-l face să tuşească, – şi zice: bine, bine, dar Biserica aţi anunţat-o?

— Cum să nu! Dar este posibil?… Richelieu ştie, e de-acord!

— E sigur că s-a înţeles?

— Sigurisim, Majestate, de altfel Tartuffe acesta se spune că ar fi… şi se apleacă iar la urechea regelui şi-i mai şopteşte ceva.

— Ei, nu mai spune, serios? face regele. Dar nu l-aş fi crezut atât de inteligent…

— S-a făcut. Mai trebuie încunoştinţat şi Poquelin, care, dacă aude de rege…

— Da, dar domnul Poquelin nu se va supăra? reia regele.

— Cine, domnul Molière? Păi, artiştii ăştia atât aşteaptă; nici pomeneală, Majestatea Voastră, îl onoraţi. Nu mai spun… şi face cu palma un gest, care înseamnă bani.

— Daaa? face mirat regele, n-aş fi crezut, atunci să le mai mărim tantiemele, ceva…

— Nu, nu, ajung, îl potoleşte pe rege curteanul, să nu-i învăţăm, lăsati-i aşa, modestia hrăneşte cel mai bine talentul, a şi scris cineva o piesă în genul ăsta…

— Care? face regele, *Avarul?*

— Acela, majestate, da, deşi e vorba de viciul avariţiei, de cei ce nu cunosc valoarea banului, şi-l strâng… îl strâng… fără folos.

— M-da! conchide regele şi întoarce spatele.

*

Cine ştie ce drăcovenii mai pot ieşi din capul unui scriitor. Dar trebuie să ai de-a face cu Ludovic al XIV-lea, care să înţeleagă şi care să se prefacă jucat de curteni.

Et puis,… acest *et ne pas pécher, que pécher en silence* nu-i rău deloc, dar deloc, se gândea noaptea, în pat, răsucindu-se în aşternut Majestatea Sa, după premiera cu *Tartuffe*, cuprins de o criză de insomnie. Deci: „Şi nu-i păcat…” dacă totul e făcut în surdină…

Pipoton vorbindu-le lingviştilor idealişti

La cursurile de reciclare, în 1975, mă fac că ascult serios în sala speriată, dar ascult numai cu o ureche, cu carnetul pe genunchi, cu cealaltă atent la vocea mea interioară.

Pe vorbitor îl cunosc! E Pipoton, nervosul, ideologul nărăvaş PIPOTON, fala dialecticii pe de o parte ca, pe de alta că…

El face mai întâi elogiul agriculturii sovietice, că importa din America porumb, lăsându-i pe ceilalţi să muncească, slăbiciunea lui Hruşciov, porumb adică, tocmai ce nu suporta Stalin, pentru că… pentru că porumbul ăsta, îmi şopteşte demonul meu interior, cere muncă şi iar muncă, săparea pământului şi altele, pe când ăsta, pământul, trebuie lăsat liber, liber, liber! – martelează demonul pornit, concurându-l pe vorbitor, adică pe Pipoton… – stepele trebuie să fie lăsate să crească libere, să dea fân pentru cai, pentru cavaleria sălbatică a lui Gingis-han, idee mongolică de nestatornici; Hruşciov a vrut mai târziu să dea o pondere mai mare, americană, dar n-a ţinut, ierburile perene, ideologia asiatică a lui Stalin, adânc pătrunsă şi în tratarea pământului, triumfând iarăşi, cu tot cortegiul de consecinţe, până şi în literatură…

Cerealele, porumbul, cer efort, perseverenţă, corectarea naturii. Stalin… şi asta mergea şi în semiotică, nu-i aşa?…

Stalin nu iubea cerealele, sursă de bunăstare, libertate, deci spirit critic, democratic deci; el iubea instinctiv ierburile perene, asceza, cumpătarea, domnule, teama, frica, spaima, groaza şi celelalte din ierburile perene, domnule, pricepi?… Hrana trupelor de cavalerie, că păpica

o dădeau ceilalţi, de pe teren, proaspăt cuceriţii, amărâţii, domnule, păi? Ce nevoie mai era să te speteşti pe câmp ca prostu'… (Şah mai, facu Clanc, călărind elefantul Glonţ.)

În acel moment, fiindcă nu mai avea chibrit, vorbitorul de la „Ştefan Gheorghiu”, care fuma Kent, ţigară după ţigară, tăcu, căutând cu privirea prin sală, iar un cursant glumeţ, fiind din Dolj, şi care lua des cuvântul, văzând situaţia, sări cu bricheta lui, scăpără la iuţeală şi îi dădu foc, realizând asta cu un fel de servilism ironic, pentru că în timp ce se întorcea spre sală, îmi făcuse mie cu ochiul, ca şi cum eu aş fi fost complicele lui.

Marxismul profesat zi de zi făcuse din Pipoton, amicul meu ajuns departe, vorbitorul, profesorul cu reciclarea, colegul meu sărac de liceu, cu care mă dusesem prima dată la Crucea de Piatră şi pe urmă şi la Şanhai, un bordel care nu mai era chiar aşa de popular, marxismul, vreau să spun, făcuse din el un orator, un retor nemaipomenit, în timp ce vorbea nu de la catedră, ca alţii, ci vorbind şi gesticulând la nivelul podelei bine lustruite…

Mai târziu, la ieşire, observasem în carnet că asta venea imediat după Ignaţiu de Loyola, iezuitul, şi mi se păru că asta se potrivea oarecum cu ce spunea în general sagacele Pipoton… în carnet scria aşa: că, dacă vrei să trăieşti mult şi bine, ca la carte, atunci trebuia musai să ţii mereu calea de mijloc… *aurea mediocritas…* nu ca Sfântul Pavel, care adora extremele, aruncând din gură tot ce era căldicel.

Ceea ce, la iezuit, explica tactul, înţelegerea slăbiciunilor omeneşti din motive prudente, civice, morale, politice – mă rog, să nu forţezi! Cum voia Pavel extremistul. Aşa cum spunea Generalul, lucrul dura mai mult, cultivând compromisul.

Dar intensitatea… cea care a cutezat totdeauna, ducând totul şi mai departe?

Asta mă depăşea. Ca şi nota următoare, *De casu Diaboli a Sfântului Anselm,* trăitor între 1033 şi 1109.

Plus ce venea mai departe şi care nu mă mai interesa: *Res sacra miser…* Cu alte cuvinte, scurt: Omul care suferă este un sfânt.

Pipoton îşi aprinsese ultima ţigară şi venea triumfător spre mine…

Cu scârbă şi necesitate

Cuvinte descoperite într-un carneţel din anul 1977 plin de note spaniole practice nefolosite, indicaţii, ca hoteluri, pensiuni, care aici uneori se numesc *hostales*, gen: Hostal Regional, Caile del Principe, sau altul Benaventi, Caile Careteas, unde e şi o cafenea. Caretas sau San Jaime, Caile Honoreta, Pension Lepanto, Hostal Residencia şi multe altele.

Nu mai tin minte unde am stat, era curat, într-o familie de intelectuali. Şi preţurile, – 300 pesetas, 270 pesetas, preţuri de atunci pentru o noapte…

Nu ştiu de ce le notasem eu atât de sârguincios. Şi undeva, pe la mijloc, cuvintele acestea două… *Cu scârbă şi necesitate*, iar dedesubt indicaţia: a se folosi într-o epistolă…

De unde şi până unde?… Ce-mi veni?… în Spania! În orice caz, nicio legătură. Era aşadar ceva care venea din urmă. O idee care mă urmărise până aici.

Nu era greu să deduc. Primo: cu scârbă, voiam să spun, cu senzaţia ce o aveam, ce o purtam în mine faţă de un loc… nu neapărat ţară, pe care îl cunoşteam aşa de bine şi pe care îl părăsisem temporar…

Doi: şi cu necesitate, întrucât trebuia trăit în el; oricum, nu aveai cum, trebuia musai să trăieşti în el!…

Ai fi putut să te revolţi, sigur. Însă cum?…

Deci, privind din Vestul dominat, culmea, de umbra lui Don Quijote, campionul Iluziei, spre Estul unde trăiam eu, în acea parte a Europei, în care se construia acum cealaltă iluzie, politică, reală? nu estetică, vai!… — privind astfel

lucrurile, notasem într-o zi trecând prin Spania, ce notasem eu, literar, vorbind, probabil, ca să mă descarc într-un fel…

*

Cred că eram în trenul rapid Talgo, dincolo de Barcelona, spre Madrid, despre care am mai scris…

Nu notasem faptul în sine, cele două cuvinte arătate, ci altă întâmplare, cea cu şeful de tren, de fapt un oficial mai mare, un fel de jandarm, cu o chivără pe cap, cum poartă ei în operele lor spaniole, şi care, din tot vagonul, mă inspectase numai pe mine.

Karin, care şedea alături, lângă mine, spusese tare, româneşte, după ce inspectorul îmi ceruse să-mi deschid valiza mică, neagră, în care totuşi putea încape o bombă artizanală, fin lucrată, pentru un atentat, ca cel petrecut treizeci de ani mai târziu, chiar în gara Madrid…

Aşadar, ea spusese româneşte, vezi, cu mutra ta de terorist, numai când se uită la ochii tăi, din tot vagonul numai pe tine te-a bănuit, vezi? Şi să mai spui că râd de tine!…

Aşa era. Câteodată, puteam fi luat un terorist! Nu exagera. Numai că eu nu mă vedeam cum mă vedeau uneori alţii.

Ca acest jandarm de operetă, nu neapărat din *Carmen* a lui Bizet: era de ajuns o uitătură profesionistă…

Cu cele două cuvinte avute în minte, în capul meu zumzăind de idei, puteam trece în acel Talgo – trenul de mare viteză, TGV-ul franţuzesc, – drept un nihilist, un terorist periculos…

Numai să-mi fi văzut mie ochii încruntati, concentrati *y y* la gândul de a-i aduce lumii o schimbare; lumii văzute *cu o infinita scârbă*, cu pofta de a o distruge privind-o, omul suicidului suprem din mine – cu o imposibil de mutat din loc necesitate…

Astfel păream pe atunci, uneori, ca un revoltat…

Frica..

Recitit *Foamea* lui Knut Hamsun. Delirul în faţa celorlalţi „efortul de a pluti” în sistemul convenţiilor sociale.

Căpeţelul de creion pe care eroul cărţii îl uită în jiletca vândută la muntele de pietate şi pentru care se întoarce să şi-l ia, ca să poată scrie articolul.

Funcţionarul, care îl întreabă dacă nu mai are ceva în jiletcă…

El ia jiletca, o scotoceşte mult şi adânc. Bravând… Foamea e la fel ca frica. Sau Frica precum foamea.

Trebuie să cercetez. Frica şi foamea.

Foamea şi frica. Două stări umane limită.

Foamea, ca detresă biologică.

Frica, una psihică. Amândouă generatoare de mari dezechilibre – sau de aranjamente social-politice.

Cu reversul lor imposibil de ocolit, de amânat: REVOLUŢIA!

Identice ca mobiluri ale istoriei şi identitare în acţiunea lor literară…

Întâlnire întâmplătoare, prin 1960, cu o prostituată cunoscută şi care acum, la vreo patruzeci şi cinci de ani, spăla pe jos într-un restaurant, la închidere.

O prostitutată care în urmă cu vreo douăzeci de ani arăta bine, fiind vestită şi apreciată de trecătorii de pe Brezoianu…

Acum, îmbătrânind, şi de mizerie – regimul, schimbându-se – executa o muncă umilă. Ce i-am zis eu cu acel prilej, – câteodată viaţa este… devine atât de livrescă!… Şi,

probabil, eram şi oarecum ameţit – băusem ceva în restaurant încât, spre a-i face un… bine… Scoţând-o un moment din mizerabila ei stare… îi spusesem… „ce bine că faci acum o muncă cinstită!” – Ea s-a oprit cu şomoiogul trântit pe duşumeaua restaurantului şi m-a privit urât de tot…

Ce întâmplare, ah! detestabilă!

Un copil de cinci-şase ani şi o bătrână, ducându-l pe băieţel de mână. Le iese în cale o pisică. Copilul se sperie.

Bătrâna rosteşte: „Fugi de-aici – pisică, fugi, că-mi sparii băiatul!”

Repetă fraza aceasta de cinci, şase ori, pe o distanţă de douăzeci de metri, tot întorcându-se încovoiată, cu aceleaşi cuvinte imprimate definitiv în mintea sa, ca pe o placă de patefon.

În timpul acesta băiatul, grav, absent, merge ca o păpuşă mecanică alături de bătrână (care se tot agita), ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

Scenă absurdă, de şaizeci de ani întipărită şi în mintea mea.

Aspectul mecanic – contrastul dintre intenţia hazlie, afectuoasă, jumătate defensivă, a bătrânei, proferând vorbele glumeaţă, şi dezarticularea ei în repetiţia mecanică…

Aceeaşi dezamăgire cu cea provocată de un acord înregistrat, plin de o intenţionalitate afectivă, a acului diafragmei, pe care-l pietinează, obstinat, accidentul material al înregistrării, uzura…

O noapte de insomnie

De la unu, înainte de a aţipi, se derulează în capul meu: *Curiozitatea a ucis pisica* întocmai ca la cinema, *Curiosity killed the cat.* Vorba care s-a prins nu ştiu cum de mine…

Pare un film. Sau un *policier* în stil britanic. În orice caz, tipic englezesc. Franţujii n-au asemenea formulări; au altele.

Dar cine s-o fi spus?…

Stau şi mă gândesc. Nu-mi aduc aminte. S-a făcut aproape trei – încă îmi şoptesc: *Curiosity killed the cat…*

Insomnia se anunţă rebelă.

Mă dau jos din pat şi încep să măsor odaia. Ca scriitorul acela român de la începutul secolului trecut, care era un mare admirator al lui Napoleon şi care avea, la capătul patului, un portret al împăratului.

Stingând lumina, să adoarmă, el se gândise la Bonaparte: „Ai fost mare, dar, oricât de mare, tot ţi-ai găsit naşu… Te-a bătut generalu ăla… cum îi zice… na, c-am uitat… cum îl chema, domnule?…”

Şi începuse să se perpelească…

Aprinsese lumina, iarăşi, privindu-l pe Napoleon de sub tricornul său, zâmbind enigmatic…

Mă rog, aşa şi-a petrecut eroul toată noaptea, încercând să afle numele celui care îl învinsese – de Waterloo îşi amintise, pe la cinci dimineaţa, dar de ducele Wellington, nu.

Până ce, a doua zi, sculându-se şi întrebând pe toată lumea, care credea că înnebunise, se întâlni nas în nas cu Simionaş, tânărul profesor de istorie.

Arăta slab, jigărit, neras, căzut în boală

Simionas îl întrebase ce are, s-a îmbolnăvit?

El spusese că da, că nu dormise din cauza lui Napoleon – şi aşa aflase, de la Simionas, tărăşenia.

Povestea este veche, de almanah. Numele scriitorului nu-l ştiu, ci l-am relatat, am pus de la mine – aşa, ca să fiu înţeles.

Dar partea reală şi adevărată este că nu ştiam cine spusese întâia dată *Curiozitatea a ucis pisica*; dacă era un autor şi nu o zicere din acelea anonime care fac deliciul unei limbi, cum este şi a noastră.

Totuşi, propoziţia avea altă... tăietură... alt stil – părea construită de un scriitor.

Unul care se topise în lexicul englez. E ca şi proza lui Shakespeare. (De pildă, *Bufniţa*, fiica brutarului.) Versuri care singularizează, scoase din canoanele liricii, devin simple propoziţii, ciudate, cu o compoziţie... arbitrară.

Nu-i rostul poeziei?...

Care să fie originea acestei... curiozităţi care a ucis pisica?... Este ea (şi asta vreau să ştiu) ideea unui autor inspirat? Care, lansând-o, s-a cufundat în vorbirea generală, în folclor?...

Am avut, pe vremuri o pisică, pe care o chema Grete. Era albă, leneşă, tot timpul cu boticul ei roz, reniflând lucrurile ce se găseau în raza privirii ei, însoţită de un scurt mieunat, interogativ.

Ştiam când îi plăcea ceva, un miros. Parfumurile o făceau să-şi dea de zor cu laba peste cap, vizibil deranjată.

Cred că adora mirosul, parfumul de şobolan, duhoarea lăsată în urmă de guzgani. Nu sunt sigur, dar presupun. Dar se enerva şi se dădea îndărăt crispată atunci când cineva se stropea prea mult cu Chanel...

Mirosul natural de om îi plăcea lui Grete. Cel puţin cum îi miroseam eu... Stătea minute în sir în braţele mele, introducându-si adânc boticul în subţioara mea...

Olfacţia aceasta o făcea după aceea să caşte des şi să-şi

arate cerul gurii sângeriu, pe când, se răsfaţa.

O curiozitate citeam şi în ochii ei albastri-verzui; dar nu mă preocupa atunci propoziţia ce nu-mi mai dă pace acum: *Curiosity killed the cat…*

Se crapă de ziuă. Şi nu am aflat încă… interesul mortal… acea febrilă amirosire a surselor din jur, care, imprudentă, a ucis pisica…

Căutarea ei prea insistentă… Şi fatală.

Nopţi de iunie

Abia acum îmi dau seama că vorbele pe care aveam să le aud peste un minut, două, le reţinusem tocmai datorită acestui fundal de tăcere, când tancul din fată nu mai încearcă să folosească poziţia înaintată.

Stă pe loc. Duduie din motoare. Scutierii prind curaj. La fel soldaţii, din spatele tancurilor, purtătorii găleţilor cu apă, pentru orice eventualitate.

*

Totuşi, mi se pare ceva comic. Dar cuvintele rostite de tânărul acela îndrăzneţ, fraza lui deloc pătimaşă, deloc vulgară, strict literară.

Vreun student, desigur. El se rupe deodată din mulţimea îngrămădită la răscruce, trece de ea pe Calea Victoriei, singur, pas cu pas.

Avansează între hotel şi Delta Dunării pe calea pustie. E ca şi scara nimănui.

Beligeranţii se privesc între ei. Flăcările abia mai pâlpâie. Băiatul înaintează încet, printre ele, cu mâinile dezlipite de corp, ca-n westernuri, ca să le arate, probabil, celor din faţă, spre care se îndreaptă, că nu are nicio armă.

*

Era un băiat destul de scund. Care mergea decis, deşi cu o anumită prudenţă. Mai ales din cauza cioburilor de sticlă

pe care călca şi care îl făceau să se dezechilibreze… aşa că, mergând, mersul său scotea scrâşnete stridente.

S-a apropiat de blindatul din faţă.

Nu-i mai văd figura, fiind atât de aproape de tanc. Îi văd doar creştetul capului descoperit, tuns scurt.

Aşa că, mergând scoate aceleaşi scrâşnete stridente.

Aflându-se el în poziţia aceea, chiar sub fereastra etajului şapte de unde privesc, îl aud de sus, zicând după o pauză mică în care apărătorii, plus soldaţii dindărăt cu găleţile, se clătinaseră uimiţi: ce o mai fi şi cu ăsta? Şi de ce o fi venit singur spre noi, o fi înnebunit?!…

Băiatul tace câteva secunde bune. Pe urmă rosteşte calm, fără să se răstească… o spune răspicat, deşi cu o urmă de dispreţ în glas:

— Patria… nu sunteti voi, băi!… Patria suntem noi! Şi, întorcându-se, i-a arătat pe ceilalţi, din urmă.

Un ofiţer, după uniformă, că se vedea bine, toate becurile ardeau, zice corect, articulând autoritar:

— Du-te, măi băiete, acasă!…

Ca şi când ar fi prins curaj de la superiorul său, un soldat de alături sau vreunul din purtătorii găleţilor cu apă caraghioşi, spune repede, dintr-o suflare şi pe tonul cel mai popular, pe care îl auzim zi de zi cu toţii pe stradă:

— Du-te, bă, în mă-ta, acasă, n-auzi?!…

*

Pe băiatul acela, făcând atâta caz de patria lui şi cu atâta mândrie, şi sfidând în acelaşi timp pericolul, nu-l voi uita niciodată.

Acum, când mă gândesc la el, parcă ar fi un personaj inventat, o ficţiune dintr-o carte.

E ce s-a petrecut în mod real în noaptea de treişpe/paişpe iunie 1990, sub fereastra apartamentului meu de pe Victoriei, la etaj, peste drum de Hotel Bulevard.

Dobrogea clasică

De la turceasca… Tulce… loc numit de geţi Aegyssus (romanizat), Dunărea, întâlnind vechiul lanţ muntos hercinic, o ia decisă spre mare, lăţindu-se acolo şi făcând Delta.

De pe una din cele şapte coline ale cetăţii de la acest cot al fluviului, se vede ceea ce localnicii au numit *Cotul Pisicii* – denumire nostimă, ca şi cum Dunărea ar deveni aici o pisică şi ar face speriată un salt lung în dreapta: o săritură pisicească…

Numele de *Tulcea* ar veni de la cuvântul *tuia,* care în turcă însemnează cărămidă de pământ argilos, ceea ce dă înfăţişare şi culoare olanelor albicioase, specifice locului…

Altă ipoteză vine de la *Tul* (un bei) plus sufixul *cea,* cum ar veni la noi „eşti” (Ştefaneşti).

Ipoteza îi aparţine lui Iorga şi este cea mai nimerită.

Într-adevăr, munţii Măcinului, cu nuclee hercinice rămase în Anglia, Germania, Polonia, Crimeea, dintre toate sunt cei mai *dezveliţi,* roşi, mâncaţi, măcinaţi de timp, cum se poate vedea, ca şi cum fluviul, în marşul său a simţit obstacolul…

Înainte de ocupaţia turcească, locul, organizat de romani, avea o civilizaţie a lui, de pildă scrisoarea guvernatorului Moesiei Inferioare, Pomponius Pius, despre învoirea de a se pescui în insula Peuce: „…pentru ca drepturile cetăţenilor să fie nu numai păstrate, ci şi sporite, am încuviinţat ca veniturile peştelui prins la gura insulei Peuce să fie al vostru…”

În nisipurile albe şi azi se găsesc monede, vârfuri de săgeţi, amfore ce vorbesc despre activităţile locului…

De această Peuce vorbeşte şi Ptolemeu. Pomeneşte şi Ovidiu. Caracterul getic al cetăţii reiese şi din epistola trimisă de acesta lui Vestalis, care este preamărit pentru victoriile contra geţilor:

„Virtuţii tale o cinste mai mare se cădea/ O spune chiar şi Istrul, a căruia talazuri/ Le-a înroşit cu sânge de get chiar mâna ta, Egissosul o spune…”

Pe urmă au venit turcii şi grecii, cu negustorii şi piraţii lor în nisipurile Caraormanului…

Străduţele Tulcei, albăstrii, de bazalt, coboară cele şapte coline, când plouă pe ele şiroiesc ape roşii de la minereurile cărate… Faţadele caselor negustoreşti au ancadramente, cu frontoane orientale…

„Sub coloane”, după modelele bazarelor din Turcia, se numeşte *centrul* urban, când Tulcea era raia, reşedinţă a paşalelor. Înăuntrul caselor cu odăi întunecoase, largi, cu obloane grele; deasupra uşilor, vezi litere turceşti săpate în plăci de ciment, frumos împodobite cu frunze de laur, pe care stă scris numele stăpânilor.

Înaintea otomanilor, stăpâni erau aici grecii, cu divinităţile lor. Aşa era, de pildă, străvechiul *Cavaler trac*, de unde ieşiră cavalerii danubieni, Derzelat, Derzales şi ceilalţi însemnaţi, venind din Odessos, intraţi în panteonul elenistic sub numele de *Megastheos*…

*

Umblu singur pe malul pustiu al lacului Sinoe. Calc pe nisipul plajei, alb-alb…

Ca şi cum ar fi aşteptat sosirea mea şi m-ar fi salutat, broaştele încep să orăcăie.

Pe urmă, ţânţarii, câte un greier, zborul cu ţipete stridente ale pescăruşilor, lăcustele ţistuind… fel de fel de voci intră în corul general.

Mă împiedic de ceva şi mă opresc, gata să cad. Ca la un semnal, ce credeam eu că este un cor de salut, orăcăielile

şi celelalte încetează, ca înţelese.

Mă uit alături şi văd de ce m-am împiedicat. De un inel mare, gros, coclit, semn că nu-i fier, ci aramă.

Nu departe, un belciug înfipt într-o lespede de marmură.

Când aud un tocăit uşor: toc-toc... Parcă ar fi o convorbire în şoaptă.

Atunci îmi dau seama că asta vine din bălării, care bălării mascau lespedea de marmură.

Aud acolo acest toc-toc, stins aproape. Ceva se mişcă: şi văd o broască ţestoasă călare pe altă broască ţestoasă. Carapace peste carapace. Fac amor.

Un şuierat. Vântul, poate. Sau Afrodita, veghind împerecherea ţestoaselor.

Luther şi biserica pe roţi

O vreme violentă, încărcată de fulgere şi electricitate. Ceva din blana acelei zile, scăpărările ei de ură, de împotrivire sălbatică i se desluşeau în priviri, în ochii umezi, tensionati.

Văduvele preţioase… Preţiozitatea lor, care, după moartea soţilor lor scriitori, se simt obligate să le preia scrierile, destinul bărbaţilor lor. (Vezi Ghighi M., Lena P., ca şi soţia lui Levtolstoi.) Ele, care nu au avut toată viaţa nici cel mai neînsemnat talent (*nedatata*). Eroul, un fotograf amărât, cu capul ascuns în mâneca neagră, gata să ridice oricând obturatorul. *(Nu uita, pune în portrete toată verva drăcească adunată. Oct. 1953.)*

„Numai cei aleşi şi cei tari trăiesc în această credinţă (libertatea, progresul). Dar omenirea este slabă şi are nevoie de pâine şi de autoritate, ar zice Stalin, parafrazându-l pe Marele Inchizitor." „De ce ai venit să ne jenezi?" – acelaşi (Isaac Deutcher)

Emil Cioran, *La tentation d'exister* – citând din Tacit, capitolul *Un popor de solitari – despre evrei.* (1962)

„Moise, ca să-şi lege de el mai mult neamul, a instituit alte obiceiuri noi, potrivnice altor muritori. În tot ce spune, ceea ce venerăm noi este batjocorit; în schimb, tot ce este impur este admis."

Înclinarea lor spre utopie (Cioran). *„Ce sont des maîtres a exister*" (idem).

Teologia a fost, nu de puţine ori, o formă de dictatură de stat acaparatoare, opresivă. Descoperirile importante ale ştiinţei au fost primele victime tragice. Absurditatea

(continuă) e că, pentru aceasta, papa, ultimul, şi-a cerut iertare. Absurd, deoarece… nu-nvie morţii, e în zadar, copile!…

*

Odată, un şofer, la drum lung, m-a întrebat de ce toţi tiranii, ca şi popii, au fost bărboşi. Cică, să-i explic…

Eram pe la Nehoiu. Ce să-i fi zis?… În sinea mea, mă gândisem că Luther nu avea barbă… Era imberb, şi susţinea că trupul este adevăratul lăcaş sfânt al omului…

Pe urmă, când ajunseserăm pe la Buzău, îmi mai adusesem aminte că românii din vechime erau de altă idee… Nu tu catedrale grandioase, nu tu un Bramante… un Bernini, acolo… un Michelangelo…

Culmea inteligenţei la bieţii de români, nevoiţi să o ia razna unde vedeau cu ochii, pe vremea bejeniilor şi năvălirilor, când pericolul nici nu se mai ştia de unde venea… Că, dacă ar fi venit regulat numai dintr-o parte, cu totul alta ar fi fost situatiunea; aşa că această culme a istetimii la românaşii noştri era să înhame bisericuţa lor de lemn în căruţa cu oişte la două capete, ca la două chinte roiale… şi s-o şteargă la iuţeală în partea cuvenită, salvând cu cele sfinte şi mălaiul, faina, ori sarea, ce mai aveau ei pe-acolo…

Şmecheria cu ghivent

Abia acum, după foarte multe decenii, poate chiar mai mult timp, în care intră şi studenţia, şi cel de-al Doilea Război Mondial, şi ce a urmat după el, totalitarismul, expresia, pe ducă se pare, în orice caz, demodată… şmecheria cu ghivent, ce-mi părea fără sens atunci, astăzi o înţeleg mai bine. Ca şi cum mi s-ar fi luat un văl de pe ochi.

Şmecherie automatizată, adică… mecanizată. Capabilă să funcţioneze uneori şi singură, independent de tine, şi când dormi… Ca unsă, ceva în genul asta… Pentru românul ahtiat de noutăţi şi în general de mecanica fină, productivă, era, într-adevăr, un produs, o unealtă utilă, chiar şi imaginară, o metaforă de serviciu. Nu degeaba, cei mai mari escroci din Europa, pe vremuri, şi nu doar în romanele poliţiste, erau români-români, de-ai noştri, un Vasilescu, un Ionescu, un Popescu… Dar şi când om intra noi, de-a binelea, în Ea, să vedeţi!…

Cei cincizeci de ani de învăţământ politic au obişnuit românii cu ideea că cine câştigă mai mult (chiar pe merit) e un bandit, un hoţ, ce trebuie denunţat, pedepsit; iar dacă nu, supus dispreţului public. Cei ce trebuie să-şi declare azi averile au, în sinea lor, o mentalitate de bandiţi şi de hoţi, de infractori neprinşi încă. Astfel se explică fuga generală a celor în cauză de adevărul situatiei lor materiale, financiare…

Daca şi premierul, rotofei, căzut cloşcă pe ouă anii trecuţi, îşi varsă în contul neveste-sii e majoritatea averii, prostindu-ne pe toţi! Domnul Sache, marele jurist, gata să

atingă suta, contemporan e puţin spus cu… naşterea şmecheriei româneşti cu ghivent, e de părere, în această privinţă, că nu arhitectul, ci reparatorul, ba chiar îmbunătăţitorul ŞMECHERIEI CU GHIVENT este… este… este cel sărac şi cinstit, şeful Tarafului Naţional, domnul Ion Iliescu, dialectician pe de o parte, iar pe de altă parte… Asta da, şmecherie cu ghivent, ce lunecă pă deştiul ăl mic, ca unsă.

*

Alternativa română, Capra sau Varza, categorii ale vieţii, în mod normal, trebuie să alegi doar una singură, coabitarea periclitându-le existenţa – capra în special, mai agresivă, ronţăind la iuţeală varza concubină. Ori politică, ori afaceri! E alegerea ce se impune. Alternativă pe care politicienii de frunte nu numai că o nesocotesc, dar fac ce fac şi, în ciuda oricăror legi, încearcă pe orice căi să şi le însuşească pe amândouă. Să deţină şi capra, şi varza. Şi pâinea, şi cuţitul!… Să transforme incompatibilitatea într-o profitabilă Compatibilitate, desfiinţând orice piedică în calea intereselor personale. Astfel că devine semnul puterii absolute, la care, pe lângă toţi marii tirani, visează toţi imbecilii pofticioşi. Declararea ipocrită a averilor demnitarilor noştri a fost un test grăitor, în trecând orice în laşitate şi nemernicie…

Şi astfel, în plin capitalism, apare acest paradox al averii

— Prefăcătoria, minciuna, ascunderea vinovată a bunurilor, păcăleala trasă tuturor, cu tupeu, de indivizii cu pricina. În loc să fie o mândrie faptul că ai realizat un mare beneficiu, că ai strâns o avere onestă, importantă pentru tine şi pentru societatea în mijlocul căreia vieţuieşti, în singurul regim ce garantează iniţiativa umană liberă şi nelimitată, în cadrul legilor, începi să minţi, să pui în cârca altora averile tale personale, să le doseşti…

E singurul lucru pe care l-au învăţat conştiincioşi aceşti

indivizi la orele lor de învăţământ politic, de altădată, dar care ar trebui să devină ceea ce numesc ei azi capitalism… capitalismul lor de ţoape… de cuscri, cumetrii… ginerici… soacre… nurori… cumnaţi… ca să-l pună pe el, pe capitalism, în fine, în practică, dar în folos doar personal…

Duceţi-vă învârtindu-vă!… Unde si-a înţărcat mutu' iapa! … Sau să nu mai fi fost nicio revoluţie… Şi azi să strigaţi cu toţii în cor pe la congresele voastre: *Stalin şi poporul rus! Libertate ne-au adus*!

Sub pana lui Saint-Just

Definiţie dată de Paul Claudel intelectualului: „Numesc intelectual un inadaptat... Nu este o clasă mai periculoasă decât aceea a intelectualilor; cu alte cuvinte, a oamenilor ce posedă un instrument, pentru care nu există nicio întrebuinţare.”

Un om al bisericii – cum era în fond Claudel –, punând la îndemâna marxiştilor un argument atât de potrivit propagandei lor, contrar spiritualităţii şi ideilor democratice.

*

Un comentator recent al religiei greceşti, M. Marconi – *Pasiunea zeilor în religia mediteraneană* –, observă că grecii nu au... „zeu trântor”.

Dar el nu spune ce înseamnă „eliminarea larvelor” apatice hrănite cu rugăciuni, care se întâlnesc în Orient.

„Acolo, totuşi, rezidă *răul helenic* – apare un fel de *nevroză colectivă* în această comunitate *(o socioză*, după cum spun sociologii moderni), şi nevroza aceasta face să se impună în ceruri călăii, torturând eroii umani transformaţi în păpuşi.” (Jean Duvignaud)

*

Aici găsesc însemnarea din 1957, postdatată decembrie 1988, în care zic: *în acest caiet mi-am exersat eu stilul şi*

rigoarea ideilor de mai târziu.

*

Oscar Wilde: în fond, sclavia n-a dispărut. A îmbrăcat doar altă formă. Funcţionarii, care depind de un salariu, de o instituţie, aproape cu acelaşi comportament şi caracter moral ca al sclavilor din Antichitate.

Atâta vreme cât vor exista umilinţa, mizeria, vor exista şi suflete de sclavi.

Elitele sociale, la fel, există şi astăzi… Refugiate într-o zonă neutră, de unde viaţa li se pare o poveste rostită „cu gemete, icneli şi ţipete, de un idiot” (ca în Faulkner).

Totul a rămas aproape ca odinioară. S-au complicat numai formele…

*

Saint-Just: Poemul *Organt*, în douăzeci de cânturi – alegorie a vremii.

Spirit lucid, umanist, dominat de măsuri… Extras din capitolul XXI:

„La popoarele cu adevărat libere…femeile sunt libere şi adorate, şi duc o viaţă blândă, aşa după cum merită… slăbiciunea lor interesantă… Căci în trupurile încercate de vicii, vei întâlni suflete dure…” (observaţie fină, aparent paradoxală – în corpurile sănătoase sufletul fiind mai înţelegător şi mai bun, de pildă acel *le bon sauvage…)*

Cu cât moravurile vor fi mai stricate, cu atât opinia va fi mai severă.

*

O, legiuitori! Daţi-ne legi care să ne facă să le iubim… Indiferenţa faţă de patrie şi dragostea de sine sunt sursa

răului; indiferenţa faţă de sine şi iubirea de patrie sunt sursa oricărui bine…

*

Naţiunile s-au golit de conţinutul lor – cuvinte ca patrie, om, libertate au devenit abstracţie, iar azi, când le mai folosim în discuţiile politice, îţi dau o senzaţie de zădărnicie.

Marile mituri s-au spulberat, în locul lor rămân formele lipsite de conţinut, noţiunile goale…

Şi ce patetic suna vorba PATRIE sub pana lui Saint-Just!…

Amsterdam, Spinoza, Centrul Mondial al doctrinelor nonconformiste

Mic sat de pescari în secolul al XII-lea, Amsterdamul (de la Amstel, care înseamnă dig) a ajuns repede, în secolul al XVII-lea, cel mai important oraş industrial al Europei, care a dat celebra bursă de diamante, printre altele născându-se în el şi un filosof de mărimea lui Spinoza, acest Descartes iudeu, autorul panteistului *Deus sine natura*, exilat din sinagoga coreligionarilor săi.

Spinoza a păţit ce au păţit toţi cugetătorii creştini de mai înainte, victime ale Inchiziţiei creştine, ca Giordano Bruno sau Galileo Galilei cu vestitul său *Eppur şi muove.* Şi tot au avut noroc, că niciunul nu a fost ars pe rug de Inchiziţia creştină. Aşadar la Amsterdam, în secolul al şaptesprezecelea, şi evreii, şi creştinii sufereau la fel când gânditorii lor încălcau legile doctrinelor lor, Spinoza fiind cel mai înalt exemplu al acestei autorităţi israelite fără milă, egalând-o pe cea creştină din epocă. Parisul de astăzi, angajat în polemici teribile, având ecou şi la Bucureşti, ar trebui să mediteze mai atent asupra acestui lucru.

Deci o capitală totuşi intelectuală şi unul dintre centrele comerciale ale lumii. De fapt, de la comerţ şi de la ideea protestantă a început înflorirea extraordinară a Amsterdamului.

Protestantismul lui inteligent, practic şi larg în concepţii, avea să se opună jugului catolic spaniol din secolele din urmă, când acest jug avea să se abată peste Ţările de Jos, eretice. Dacă facem o apropiere cu vremea de mai ieri din

zona noastră, nu greşim astăzi! Aceeaşi opresiune, aceeaşi senzaţie de eliberare după căderea zidului berlinez, cu singura deosebire că cei eliberaţi nu au fost olandezi, cu dârzenia olandeză, capacitatea inventivă a acestei rase de descoperitori ai lumii, ci, să mă ierte Dumnezeu, numai români, polonezi, bulgari – şi mă opresc aici. Cine a vizitat Spania şi a văzut Escurialul e frapat de asemănarea lui cu Kremlinul! Nu mai intrăm în amănunte!

*

Când am fost prima dată la Amsterdam, cu mulţi ani în urmă, recunoscusem imediat asemănarea ce i se făcea cu Veneţia italiană, zicându-i-se Veneţia de Nord. Aceleaşi canale, brăzdând oraşul în toate părţile, aceiaşi stâlpi înalţi de susţinere a edificiilor, unele într-adevăr impunătoare, aceeaşi idee de a i se smulge mării un loc bătut de valuri.

În Veneţia italiană chiar luasem, într-o după-amiază, cafeaua în Piaţa San Marco, cu apa mării clipocind până la genunchi, împinsă de fluxul zilnic. Mă minunasem! Dar îmi spusesem că oamenii sunt capabili de lucruri şi mai senzaţionale. De pildă – în Olanda, unde marea încearcă să înghită toată Ţara de Jos – să construiască altă ţară, cu o fantastică risipă de energie intelectuală.

Buni şahişti şi matematicieni inventivi au fost totdeauna olandezii! Faţă de Veneţia italiană şi de misticism, se impune această altă Veneţie, olandeză, mai complexă şi cerând un efort de inteligenţă extraordinar.

Nu degeaba Amsterdamul e supranumit un oraş savant şi plin de şcoli, de instituţii vestite; aş spune, iarăşi, nu degeaba în Amsterdam s-a născut cel mai mare filosof iudeu,

Spinoza, cu a sa gândire panteistă, cum spuneam la început, *Deus sine natura*, care, de fapt, l-a exclus din Sinagogă. Fie creştini, fie evrei, teologii rar admir o gândire liberă…

*

La Paris, când am fost să văd impresioniştii, la Muzeul d'Orsay, ca să ajung mai repede am întrebat un paznic unde găsesc *Lanul de grâu gata copt, abia ieşit din mare.*

Paznicul a clipit năuc: Care mare, domnule? – Şi atunci m-am răstit cât puteam de tare: Olandezul acela, domnule, Van Gogh, ce naiba!…

*

Aşadar, Spinoza s-a născut în 1632 la Amsterdam, într-o familie bogată, primind o educaţie strălucită, şi a murit în aceeaşi ţară, în La Haye, în anul 1677. Patria sa a fost Olanda secolului al XVII-lea, în plină ascensiune culturală.

A trăit patruzeci şi cinci de ani, puţini faţă de o activitate extrem de laborioasă! Viaţa si-a trăit-o făcând metafizică şi şlefuind lentile de ochelari… Un optician de geniu. „Ochiul" său vizionar depăşeşte însă cu mult randamentul pur fizic!

Este cel dintâi filosof metafizician cu o gândire panteistă sistematică, bazată pe o logică strânsă, asemănătoare cu a lui Descartes, faţă de care Spinoza, ceva mai rar la un cugetător iudeu, vădea o adevărată veneraţie – ceea ce duce la altă religie, [a un cu totul altfel de Dumnezeu… Lucru care nu le-a scăpat marilor rabini olandezi ai secolului al XVII-lea, în ample discuţii – deşi foarte cuviincioase – cu teologii creştini, după cum arătam în volumul întâi al *Memoriilor* apărute.

Astăzi s-ar putea lua exemplu de la acest stil…

După această nouă metafizică spinozistă, cum era posibil un Dumnezeu iudaic, şi nu numai iudaic, care să nu mai fie El însuşi deasupra oricărei creaţii, ci aceasta însăşi, Natura, creată de El, care nu mai este decât Natura Naturans, Natura Naturata, Natura Făcătoare de Ea însăsi… Ce fel de Dumnezeu, democrat, parlamentar, mai este ăsta?… Un

Dumnezeu comun, obedient, în rând cu toată Lumea, ca întreaga Natură?… Nici teologii creştini nu ar fi fost de acord…

Etica lui Spinoza, care poartă pecetea carteziană a *Diseursului asupra metodei*, se bazează pe patru definiţii:

„Înţeleg prin cauza însăşi ceea ce esenţa cuprinde existenţa, adică a cărei natură nu poate fi concepută altfel decât a fi existenţa. Prin substanţă înţeleg ceea ce este în sine şi se concepe prin sine, adică al cărei concept nu cere, pentru a fi format, conceptul altui lucru. Prin atribut înţeleg ceea ce inteligenţa percepe din substanţă, ceea ce constituie esenţa ei. Prin moduri înţeleg afecţiunile substantei, adică ale lucrurilor din care sunt ele făcute…

De aici, definiţia lui Dumnezeu: o fiinţă absolut infinită, adică substantă constituită de o infinitate de atribute, dintre care fiecare exprimă o esenţă eternă şi infinită. Dintre aceste atribute, noi nu cunoaştem decât două: gândirea şi întinderea (spaţiu). Lumea e ansamblul modurilor acestor atribute.

Natura naturată e Dumnezeu. Natura naturată este lumea. Intre Dumnezeu şi lume nu e decât o diferenţă de puncte de vedere. Omul este o seamă de moduri de a fi, de întinderi conceptuale şi de gândiri (noţiuni – n.n.)”.

Filosofie, geometrie! Două cuvinte leagă pe cei doi mari filosofi ai lumii: pe Spinoza din Olanda şi pe Descartes din dulcea sa vecină, Franţa: doi mari geometri ai lumii.

Poate că însăşi rigoarea arhitectonică a construcţiei acestei ţări, darul ei de a se împotrivi mării ostile şi furtunoase a nordului, caracterul cetăţenilor, dârji, corecţi, inventivi, au creat un stil tipic, stil olandez, care se reflectă în tot ce edifică, mai ales în ce construiesc, stil prezent până în jocul de fotbal… O anume atitudine intelectuală în tot ce fac, ceea ce francezii numesc *ésprit de justesse.* Până şi în pictură, olandezii devin deodată geniali – să ne-amintim, de pildă, un Rembrandt… un Van Gogh, un Van

Dyck sau, dacă ne oprim la muzică, olandez de origine este şi van Beethoven.

Am pus în titlul articolului ideea de nonconformism... Geniul este tot ce e în afara unei conformităţi trecătoare. Ideea e practică în sensul că, dacă nu aş respecta regula olandeză, care este precizia... aş fi în stare să las să se inunde în câteva minute o regiune întreagă. Deci, dacă nu lucrez exact, mă inund eu însumi, mă bag la fund... Aşadar, trebuie să execut totul cum trebuie.

*

Tot această idee de nonconformism domină şi cultura de idei olandeză. Mă refer la doctrine religioase, care aici îşi găsesc o dezvoltare strălucită. Excelează ideea protestantă creştină şi religia iudaică – ţară în care au apărut marile doctrine religioase. Vom da un singur exemplu din cearta iudeo-creştină petrecută în Olanda secolului al XVII-lea, cea între Filip Liborc, teolog al Aminienilor, şi Orbio, rabin foarte învăţat în anul 1685. Trebuie să spunem că aceşti doi, unul creştin, altul evreu, discutară între ei fără răutăti, ca doi prieteni care încearcă să se lumineze unul pe altul.

Ei s-au hotărât să publice discuţia lor, care a şi apărut în 1687. A fost cea dintâi dispută între doi teologi în care nu s-au aruncat ocări dimpotrivă, amândoi adversarii purtându-se cu tot respectul cuvenit. Şi unul, şi celălalt respingând argumentele aduse. Rabinul Orbio, evreu, nu vorbeşte niciodată de Iisus Hristos decât cu multă grijă şi punând în joc credibilitatea lui. La rândul lui, Liborc nu se atacă, păstrându-şi tot calmul.

Dăm un exemplu din ce susţine rabinul Orbio. Mai devreme, sau ceva mai târziu, ba chiar şi în zilele noastre, acest rabin rău de gură, cârcotaş, dând peste cap tot ce adoră creştinii, susţine că „orice profet, chiar dacă ar face minuni, schimbând o literă din legea mozaică, ar trebui pedepsit cu moartea” şi că „iudeii aşteaptă mereu un

Messia, care însă va sprijini legea iudaică, n-o va distruge”.

*

Apoi câteva consideraţii care zguduiră Europa şi toată lumea creştină, constituindu-se în câteva referiri istorice: „Că o dovadă a imuabilităţii eterne a religiei mozaice este faptul că evreii, împrăştiaţi pretutindeni în lume, nu au schimbat nici măcar o virgulă din legea lor şi că israeliţii din Roma, Anglia, din Olanda, Germania, Polonia, Turcia, Persia au păstrat mereu aceeaşi doctrină de la cucerirea Ierusalimului de către Titus, fără ca vreodată să se fi ridicat dintre ei cea mai mică sectă care să se fi îndepărtat fie şi cu un singur rând sau o singură părere faţă de naţiunea israelită.

Că este cu neputinţă ca evreii să fi răstignit pe noul Messia, având în vedere că profeţii spun cu tot dinadinsul că Messia va veni să cureţe Israelul de orice păcat”.

*

Murind pe cruce, cu ultimul strop de energie, Mântuitorul nostru ar fi şoptit: „Doamne, Doamne, de ce m-ai părăsit?”.

Cuvinte care produc o breşă în credinţa creştină: Tatăl ceresc mustrat pentru *non-secours* în momentul de cumpănă… Ca şi cum cel mai important lucru era Viaţa, ce trebuia oricum salvată, indiferent de doctrină. Este o idee israelită!

Viaţă improvizată

Întâmplarea petrecută cu mine mă pune în situaţia de a schimba deocamdată modul de acţionare – adică de a scrie în sensul că nu mă voi baza numai pe posibilităţile mele de a însemna, cu mâna mea, literele cuvenite, de a le transcrie pe hârtie, de a le duce eu personal la redacţie, unde aveam prilejul fericit de a-mi vedea uneori şi colegii.

Nu! De astă dată trebuie să fac aceste acţiuni prin mijlocitori.

Norocul meu (şi totdeauna am noroc – nu se ştie de ce!) este că aceşti „mijlocitori” sunt fiinţe de bună calitate sufletească şi spirituală.

Ei sunt:

Doris Jurgea-Negrileşti, văduva marelui autor de memorii Gh. Jurgea-Negrileşti, al cărui volum *Troica amintirilor Sub patru regi* a făcut senzaţie anii trecuţi.

Mă întreb de ce cartea nu este republicată în a doua ediţie, întrucât ea e cunoscută şi admirată şi de românii din SUA – am aflat.

Portretul doamnei Doris l-am făcut în prefaţa la *Troica amintirilor*, nu mai revin asupra lui.

A doua persoană, gata ieşită, ca din capul lui Zeus, înarmată, este Delia Damirescu, cunoscuta redactoare de cărţi, o doamnă deşteaptă şi care pare totdeauna parfumată cu tutun de *extraquality.*

A treia persoană e chiar fiul ei, un tânăr cu aspect de efeb bărbos, extrem de amabil. El te ajută cu plăcere şi este deosebit de simpatic. Printre altele, îmi face legătura cu ai mei confraţi şi este o permanentă relaţie cu lumea

literară.

Deci, devenind singur, sunt de fapt trei…

Interesant este faptul că persoana a doua a fost, demult, soţia poetului Valeriu Sârbu de la Cheia, pe care l-am vizitat anul trecut, întâmplător, cu maşina condusă de Andi, împreună cu doamna Jurgea-Negrileşti.

Culmea e că peste drum de casa lui se află casa unde am scris ultimul capitol al romanului meu *Galeria cu viţă sălbatică*, stând cu faţa la Zăgan, muntele nins (era în decembrie). Am mai scris acest lucru în *Memoriile* apărute.

*

Având principala greutate (vă rog să-mi daţi voie să glumesc), eu aş fi… Zeus, creator, doamna Delia îndeplineşte poruncile sau ce-i dictează Zeus, pe când fiul ei este, pur şi simplu, agilul Hermes.

În felul acesta, existenţa se improvizează, se face mai uşor de manevrat. Este o slăbiciune şi o putere în acelaşi timp. Slăbiciune, pentru că simţi că-ţi lipseşte ceva. Putere, pentru că ai senzaţia că deţii totul. E ceva complex, bineînţeles.

Un element neobişnuit în acest sens este că visul însuşi pare o ficţiune… Expresia literară capătă câteodată această formă onirică…

Ca om normal, exişti dacă cugeţi în mod cartezian.

Ca artist – şi nu orice fel de artist – exişti când şi dacă visezi…

Totul e să visezi, ca să zic aşa, cu un rost şi cu finalitate.

Despre motto-uri, ca stil literar

Ele au apărut în epoca modernă a literaturii, când subiectele s-au individualizat, s-au liberalizat, faţă de clasicismul vechi.

De exemplu – exagerând – *Iliada* nu putea avea ceea ce astăzi numim, modern, motto. Cel mult ne putem gândi la *Mehr Licht* al lui Goethe în acest sens – mai multă lumină…

Orice carte, deci, acum are un motto care este oglinda întregului text. Acesta devine tot atât de celebru ca şi volumul propriu-zis. Nu mai ţin minte în ce operă a lui Gogol şi la ce se referă cuvintele „O scară, repede o scară”.

Dar eu le iau ca un motto. El mă obsedează şi îl repet destul de des în scris. Este încercarea disperată a scriitorului de a ieşi din infern cu o scară, cerând o scară să-i vină cât mai repede pentru a ieşi la suprafaţă.

Din toată literatura pe care am citit-o, propoziţia aceasta înfrigurată constituie cel mai dramatic strigăt pe care îl ascult în sinea mea, ca şi cum Gogol ar fi alături de mine.

*

Am fost inspirat când la *Galeria cu viţă sălbatică* am pus motto-ul: „Răstriştea treacă, s-o numim vis… Cheile sună… tot s-a deschis.” (I. Heliade Rădulescu – *Sonet. La anul 1830).*

Sinuciderea lui Chiril ne mântuieşte pe toţi, puşi într-o lumină tragică. Iluminarea e a omului indestructibil.

Referindu-mă tot la scrisul meu, alt motto pe care îl

consider interesant este:

Candor e pingis igneo. Cugetarea Sfântului Ambrosio, care a trăit de la anul 340 la 397. Aceasta înseamnă să pictezi cu o candoare de foc, să zugrăveşti totul cu acea intensitate care să egaleze ce crede sfântul că trebuie arătat oamenilor. Să pui foc în orice faci şi lucrezi!

Motto-ul l-am descoperit în Italia. Asta s-a petrecut în vechiul Vatican, San Giovanni în Laterano, pe care îl străbăteam zilnic, adăpostindu-mă în el din cauza arşiţei romane.

La un moment dat, am văzut acolo un tablou mare al lui Giotto cu *Mântuitorul şi cu o pasăre*, plutind într-un văzduh albastru – nuanţa lui Giotto – şi care părea lipsit de legea gravitaţiei. Puţin mai târziu am descoperit şi ce scria Sfântul Ambrozio despre felul cum trebuie să pictezi, şi aceasta a devenit motto-ul romanului de mai târziu, *Istorisirile signorei Sisi.*

Vreau să spun că aceste cuvinte scurte, pe care le pui înaintea unei cărţi, au şi ele o poveste a lor, uneori tot atât de atrăgătoare pe cât textul în sine. Cer iertare că m-am referit la mine, dar eu cunosc mai bine problema motto-urilor, fiind ceva personal ce înseamnă alegerea unuia, când scrierea e sinceră şi reuşită.

P.S. – Socotind că, în materie de reportaje, astăzi se scrie de cele mai multe ori fără îngrijire literară, fără respect pentru cel ce te citeşte, m-am gândit să reproduc – pentru comparaţie – câteva din articolele mele apărute în trecut, în volumul *Răvaşe din Kamceatka*, apărut în 2000, la Editura Allfa.

Ştiu, e ca şi cum as vrea să dau o lecţie de stil şi în acelaşi timp o dovadă de respect faţă de cititor. Ştiu, şi să fiu iertat pentru îndrăzneală. Dar asta este. Sunt un observator prea vechi al realităţii şi un scriitor prea fidel şi preţuitor al celui ce ia cartea în mână şi îşi apleacă ochii asupra ei, citind-o.

Şi apoi, în anul 2000 când apărură, în plină epocă sexoasă în proză, răvaşele mele imaginare, trimise din fabuloasa Kamceatka, Eldorado-ul îngheţat, siberian, din nord-estul Eurasiei, nu trecură? în uşurateca României unei democraţii noi, prost înţelese – neobservate?…

Este spiritul de conectare la care ţin să anexez următoarele cinci articole, cu precizarea finală că este vorba de o reluare…

Garda literară

Piaţa Amzei este un perimetru de câteva sute de metri pătraţi, unde se vorbeşte cel mai felurit româneşte. Sectorul agricol Ilfov, bărbaţi şi femei din Bolintinul din Deal, din Vale, din alte comune de pe la sud. Dar şi de mai departe, de la vest, din Muscel, Argeş. Aceştia cu mere, pere. Printre ei, ţigăncile. Cu mărar, cu pătrunjel, tinere, mai în vârstă, cu vorbirea lor cântătoare. Din metru în metru pătrat, vorbirea se schimbă. Cuvintele, accentul, felul cum sunt rostite, într-un amestec ce se ia la întrecere cu diversitatea produselor expuse. Limba aici este vie, concretă. Nu spun că o greşeală gramaticală îl costă pe vânzător, ca în presă, radio, televiziune, parlament. Şi nici că frazele ar angaja cine ştie ce urmări. Piaţa-i piaţă. Corect vorbeşti, corect vinzi.

Cumpărătorul se ia, instinctiv, şi după modul cum i se adresează „ţăranii”. Din tarabă în tarabă, ajungi şi în partea stângă, cum priveşti pavilioanele Amzei. Acolo unde ciobanii îşi vând marfa lor specifică… îţi dau să guşti din brânză, din caş, din urdă, pe lama cuţitului şi, în cele din urmă, alegi… – De unde sunteţi? – după ce ţi-a cântărit ce-ai luat. – Eu, domnule, mi-s din Bistriţa… – Din Bistriţa? Frumos, frumos; am fost p-acolo. Da de unde, din oraş sau din… – Mă rog, frumos, – şovăie bărbatul cu clop pe cap şi şorţ alb –, domnia voastră sunteţi de la gardăăă?… Gardă rostit ca-n Transilvania, prelungind a mirare vocalele. – Gardă? – fac – ce gardă? – Finanţiară, domnule, râde bistriţeanul de neştiinţa mea. Era o neînţelegere. Curiozitatea mea lingvistică fusese luată ca o acţiune de

control al comerţului. – Nicio gardă, vai de mine! mă lepăd cu oroare. – Eu credeam că domnia voastră păziţi preţurile, reia bistriţeanul, iar alături de el e şi un sibian din Mărginimea Sibiului, care, tot aşa, e păstor, şi se amestecă voios în vorbă. Sibianul intervine peste taraba bistriţeanului şi îmi pune în vedere că ei nu măresc preţurile, ca ceilalţi, că ei ştiu că viaţa-i grea la oraş şi că o bătrână, domnu' nost! îi ceruse într-o zi să-i cântărească cincizeci de grame de caş, că avea poftă, sărmana… cincizeci, domnu nost! de grame, domnu nost!… şi când o văzuse atât de amărâtă, îi dăduse o bucată de caş, de sufletul bătrânilor de-acasă. (Habar n-avea, eram la curent: fusese Maica Vineri, în controlul ei de rutină.) Ioasaf, ca-n Biblie, zâmbea îngăduitor. Stând de vorbă cu bistriţeanul şi cu sibianul, îi privesc pe amândoi ca pe nişte modele de baladă; în fond, nici nu s-a exagerat prea mult. Mioriţa e-n ei sau cu ei; umblă cu ei; o duc şi-acum cu ei în vehiculul Aro ce-l posedă; şi nu mai ştiu dacă mitul hrăneşte realul sau invers.

Şi îmi aduc aminte de Năsăud şi de toată partea de la miazănoapte a ţării, unde s-a format limba română şi unde, şi azi, ea e într-o fierbere curată. Dacă mai sunt insi care să-i preţuiască şi să-i îndrăgească pe cinstiţii oameni ai Nordului nostru, aceştia sunt, sigur, cei ce iubesc literatura şi limba română.

De aceea, luându-mi rămas bun de la cei doi, le spun în gând, cu bucata de caş proaspăt în mână: – Garda literară moare, dar nu se predă!…

Ca să ne descreţim frunţile, să ne întoarcem în trecut, recitim cartea captivantă a lui Ştefan Ionescu, *Bucureştii în vremea fanarioţilor.*

Cum era controlat comerţul:

„…Călare, cu picioarele desculţe, în iminei… domnul se oprea la prima dugheană… începea să cântărească pentru a vedea dacă nu cumva negustorul fură la cântar. Era vai şi amar de cel prins.

Pe loc, după gravitatea faptei, era bătut în uliţă sau pur şi simplu spânzurat. Însă, în afară de bătaie sau spânzurătoare, Mavrogheni mai aplica o pedeapsă.

Ţintuia de urechea dreaptă pe negustorii necinstiţi chiar în uşa prăvăliei, pentru a fi de râsul târgoveţilor, iar mărfurile le împărţea imediat la cei mulţi şi săraci.”

Comandorul de piatră

Parahodul, vasul fluvial, plutea în amonte pe Obi, îndărăt, spre locul de unde porniserăm.

Un chef straşnic se încinsese şi-o sete nebună de împerechere. Eram pe *Le bateau ivre*, corabia beată criţă. Dar nu mai era vremea plăcerilor, era vremea meditaţiei. Cu Omicron împreună, ne îndreptarăm spre pupa vasului. Era trei dimineaţa. Noaptea albă ostenise. Părea aşa, pe înserat; dar se vedea încă bine. Şedeam lungiţi pe puntea lucioasă, straşnic frecată. Miresmele taigalei înnobilau clipa…

— Au de toate, am zis, ca un fel de încheiere. Energie, să încălzească secole la rând planeta. Metale preţioase, pietre scumpe, blănuri, să învelească-n ele toate damele prezente şi viitoare ale Europei, dragă Omicron, scuze. Şi nicio speranţă. Şi suferinţă. Multă suferinţă.

— Ah, facu, grav, Omicron, stând pe o parâmă făcută colac, ce v-aş mai trimite eu pe voi toţi un sezon la Vorkuta!

— Şi mai era vreo şansă?…

— Sigur, răspunse Omicron, fiindcă totul, dar absolut totul în viaţă se răstoarnă. Aici s-ar putea să ia fiinţă, cândva… paradisul, în cunoştinţă totală de cauză. E viitorul planetei… Va fi o…

În momentul acela, o umbră se ivi înaintea noastră. Umbra ne salută ceremonios. Era comandantul vasului. Un bărbat falnic, înalt, uscăţiv. Pe Omicron nu avea cum să-l vadă; aşa că mi se adresă doar mie, într-o engleză marinărească:

— Singur, Sir, când toată lumea de pe bord petrece?! Atât de singur, Sir? De ce?... Mă privea lung, intrigat.

M-am simţit deodată suspect şi mă ridicai. Cei mai suspicioşi oameni din lume sunt ruşii: turtiţi sub teascul stalinist, ei peste tot văd, vedeau, numai spioni.

La început crezui că era o altă scamatorie a lui Omicron şi că mi-l pusese în faţă pe însuşi Comandorul de piatră, ficţiunea care bântuie cugetele păcătoşilor. Dar nu, era un simplu căpitan de vas. Un şef ursuz, iubind şi el singurătatea; şi care, văzând pasagerul treaz, solitar, se înviorase oarecum, cuprins de un soi de simpatie morocănoasă:

— Poiet?... Puşkin?... întrebă el în glumă, cu o aluzie evidentă la starea romantică în general...

— Puşkin? am bâiguit, surprins de adresare...

Pe urmă pricepusem. Era ca o nobilă parolă; un nume hărăzit visătorilor şi bântuitilor lumii.

Comandantul salută şi plecă solemn. Şi iar mă gândii la pianul prinţesei Trubeţkoi...

*

Nu cu mult înainte văzusem muzeul din Tobolsk, căsuţa de lemn care adăpostea pianina prinţesei Trubeţkoi, din cea mai nobilă familie a Rusiei, exilată la Tobolsk.

Pianul, subţire, plăpând, fusese cărat prin nămeţi, tocmai până-n centrul Siberiei. L-am văzut cu ochii mei, singuratic, în odăiţa de lemn, şubred, mâncat de vreme, având aspectul unei fosile imemoriale, sugerând doar ideea, spiritul.

Nici nu ţi-ar fi trecut prin minte să-l atingi.

Abia pe urmă aveam să aflu că Muzeul Trubeţkoi era, de fapt, închis pentru reparaţii. Nouă, străinilor, ni se făcuse o favoare.

La ieşire, am văzut un cetăţean între două vârste, care venise tocmai din Crimeea, două zile şi două nopţi, numai şi

numai să vadă, Iatobolsk, pianul prinţesei Trubeţkoi. Nu i se dădea drumul să intre şi aştepta de aproape trei zile... L-am întrebat cu ce treburi venise. Mi-a răspuns că numai ca să vadă odăiţa prinţesei Trubeţkoi. Îi pusesem o vorbă bună ghidului şi omul se bucură de ceea ce dorise atât să vadă şi de la o atât de mare distanţă.

Cultura este şi va fi totul.

Anton Pann

Din *Povestea vorbei* a lui Anton Pann, ediţia magistrală îngrijită de I. Fischer, prefaţată de Şerban Foarţă şi apărută în B.P.T. În 1971, în 58.180 de exemplare, îi aduc aminte publicului mai nou de astăzi una dintre poveşti, poate cea mai lungă, de la pagina 134 până la 139 (pe sărite).

Nu ca să-l intrig eu pe tânărul cititor amator de literatură îi voi mărturisi că autorul acesta judecat la repezeală, sub-judecat, îl va bate într-un viitor, foarte apropiat, dacă nu chiar de junii lui 2007, cu sensibilitatea lor specială, pe Vasile Alecsandri şi alţii.

El, gata, iubind arghezismele, este atras de sturlubatecul cântăreţ din strană, de poetul periferiei române ortodoxe.

Gata cu patriotismele! Gata cu metafizica şi grandilocvenţa!

Snoava rămâne baza – snoavele sunt preferinţa românului.

Las la o parte ce a zis, înainte de tot, despre Anton Pann, Ion Barbu, – nu mai cităm… îngăduiţi-ne să privim lumea din strană, cum făcea cântăretul bisericesc, cuviincios aşezat, dar cu atâta haz, în ea, şi să vedem ce ne povesteşte printre câte observă…

O femeie sărăcuţă, c-o roche pe ea capot
Vechey ruptă, peticoasă, şi cârpită peste tot
Mai mult aţă decât faţă se vedea în al ei port,
De cânepă, de in şi lână şi de tot felul de tort,
Fiind astfel îmbrăcată, nici mai bine, nici mai prost,

S-a dus să se spovedească la un duhovnic în post…

Frazarea, ritmul, rima, impecabile. Păcătuieşte biata eroină a poveştii, în plin post, mâncând de dulce carnea unei găini furate, mă rog, dar bagă deştile-n gură şi-o varsă pă loc.

Dar păcatul cu văduvită ce stă alături, lângă ea, şi care nu face nimic toată ziulica şi o trimite să-i aducă bărbaţi, şi stă de pază când vine unul, să nu dea peste el al doilea, şi peste ăsta un al treilea…

Duhovnicul ascultă şi dă din cap, – grele, grele păcate… Şi?… E şi leneşă, leneşă de tot, părintele, se spovedeşte ea mai departe.

Că nu o văz niciodată lucru în mână luând,
Ci oricând mă duc în casa-i o găsesc în pat şezând,
Gătită, împodobită, *hainele ei ochii'ţi ia…*

Şi mai înşiră aşa la păcate… Recunoscute şi aspru combătute imediat.

Fiică – duhovnicul zise – în felul ce te privesc
Puteam, fără de a-mi mai spune, acestea să le ghicesc.
Chiar portu-ţi mărturiseşte şi te arată curat
C-ai ţinut sărbători multe şi nimica n-ai lucrat.

Alta e când e zi de sărbătoare – foarte frumos că atuncea nu mai lucrezi! Şi tună şi fulgeră contra necredincioşilor:

Lepădaţi, zic, rătăcirea, dacă credeţi în Hristos,
Întoarceţi-vă la lumină, *fugiţi de drumul noptos…*

Avem noptatec… şi alte variante ale ideii de noapte… dar noptos… drum noptos… cred că prima dată îl foloseşte numai autorul în *Povestea vorbei.*

Fugiţi de drumul noptos!…

Printre atâtea, în literatura românească, Anton Pann strecură mi se pare că mai mult decât o rugă, această recomandare, să-i spunem capitală…

Reportaje de altădată

Baia Mare, 1961

Din turnul înalt ridicat în secolul al cincisprezecelea deasupra cetăţii de Ioan Huniadul, vezi cele două pieţe ale urbei, cea nouă şi cea veche, aşezate la extremitătile bulevardului principal.

Piaţa veche este patrulaterul tipic medieval, greoi, cu ganguri largi şi curţi întunecoase, prin care parcă priveşti istoria, imaginată.

Când ninge şi te uiţi în cealaltă parte, prin ganguri, spre arcadele din fund ale curţilor interioare apărate de ziduri, pavate cu bolovani colţuroşi de râu, ninsoarea cade dreaptă, ferită de vânt, ca pe un ecran, ori un tablou cu „un efect Villon”, – spune un artist de pe aici, băimărean, având ochiul specialistului.

Zăpezile de altădată cad numai în pieţele vechi, medievale (şi nu numai în ele).

Aici a căzut şi Pintea Viteazul, în mijlocul pieţii străjuite de instituţiile sumbre ale cetăţii feudale: primăria, monetăria, congregaţia, hanul, farmacia şi locul execuţiilor capitale, mutat mai târziu în câmpia Kakas.

Murind, haiducul a dat într-o lespede cu toporul, îngropându-l în ea cu muchie cu tot – şi-a zis: „Atunci să se nască altul ca el când va ieşi toporul lui din piatră”.

Unealta fabuloasă de lucru şi de luptă a haiducului, sădită în cremenea pieţii vechi, a răsărit, înflorind paşnic în perimetrul pieţii noi, monumentale, de la celălalt capăt al străzii centrale, mândria cetăţenilor de azi ai oraşului cu pictori şi castani şi cu cea mai mare flotaţie de minerit de pe întreg cuprinsul României.

Firizu, minereurile complexe, bogăţia regiunii, încă o mină de neferoase, hidrocentrale racordate la sistemul energetic naţional, fabrica de unt, o poligrafie întinsă, un sanatoriu, un cămin studenţesc, o bibliotecă centrală, un teatru de stat, o casă de cultură cu o mie de locuri, cartierele nou construite dau fostei cetăţi feudale aerul unui oraş modern şi activ.

Lumina băimăreană în care se răsfaţă adierea caldă a Adriaticei, suflând peste Banat, spre nord, atrasă de curenţi reci din văile umbroase ale Tisei, peisajul dulce, vaporos, în care creste castanul Italiei, au creat aici o harnică şcoală de pictură şi grafică, pe lângă străvechea artă regională a sculpturii în lemn.

Dacă vizitaţi oraşul iarna, nu pierdeţi ocazia de a privi operele pictorilor profesionişti sau amatori din Baia Mare, expuse, familial, în restaurante, la poştă, la telefoane, în clădirile publice, în încăperile muzeului…

Ramele largi, aurite ale tablourilor sunt spărturi, ferestre, practicate dibaci în paradisul verii băimărene, de o limpezime sudică.

Hârtia rabdă orice – 1965

Mă gândesc la proverbul franţuzesc pe când băiatul de la Planificare învârte de zor manivela maşinii de socotit. Fel de fel de forme şi dimensiuni pe care poate să le ia materia de bază după care a început Era Gutemberg… Ca ea, poate răsuci o ţigaretă lungă vreo 10.600 de kilometri, dacă lucrezi la ea nu mai ştiu cât timp. Că folosind banda de toate sorturile de hârtie fabricată la Bacău, produsă, dacă nu am uitat, în 33 de zile, se poate înconjura o dată Ecuatorul…

Şi alte poveşti din astea… Sau numai că maşina 47 scoate un sul în douăzeci şi patru de ore mai lung decât calea ferată Bucuresti-Bacău.

Mai reiese că ei, dacă s-ar apuca să tapeteze toată România, transformând-o într-o papetărie, ar acoperi-o în…

Stop! îi spun acestui ucenic vrăjitor… Stop! mă arăt speriat la ideea că am putea călca peste o coală imensă de câmpie dictando, poligonul dificil de trageri hărăzit peniţei.

Fel de fel de năzdrăvănii.

Cercetând la obârşie materia primă din care se face hârtia, aleile pământii de baloturi de vechituri pline de amintirea gropilor de gunoaie; trecând printre căpiţele de putregaiuri, îndesate, presate în tăcerea cu ciment pe jos a marelui depozit de zdrenţe, de cârpe, un maidan betonat, văruit, cu ferestre largi să intre cât mai mult aer; privind, sufocat, acest jalnic cimitir textil de lepădături fără nume, fără formă, din care MAŞINA CICLON va sorbi tot praful, toată murdăria şi din care încet, cu o neînchipuită trudă, se

va toarce velina cea mai curată... ştiam, văzând aceasta, ce greu este marşul ei spre albul absolut.

Nu-i o vorbă. Te aştepţi să vezi ceva şi mai alb decât neaua şi eşti gata să închizi ochii, orbit, dar proba purităţii desăvârşite bate în nuanţa cerului. Pe urmă, chibzuind, tragi concluzia că, asemeni sunetelor foarte acute, vibraţiile albastrului perfect nu se mai văd, tocmai prin forţa intensităţii lor, a gamelor joase, ca zbierătele elefanţilor, pe care omul nu le aude; şi că aşa se manifestă orice lucru puternic, adânc şi curat...

Cu lemnul, cealaltă sursă principală a hârtiei de tiraj, a cotidienelor, e altceva.

Buştenii vin în jos pe Bistriţa şi cu ei mireasma pădurilor.

Aici mai poţi să te gândeşti idilic la brazi şi răşină. Aici omul înfige cangea în trunchiul de lemn ca ciobanii, directionându-si berbecii...

Pe urmă, cu încetul, totul se transformă într-o frizerie forestieră automată.

Hârtia suportă brutalităţi fără de seamăn. Un vârtej de clor, o fierbere, arderi cumplite, presiuni crâncene, furtuni de gaze, răciri bruşte, lichefieri, pompări în sus, căderi apocaliptice în jos, infiltrări prin piatra de var pentru rafinări, apoi jocul acizilor înverşunat, plămădind, prealbind, albind de tot pasta informă ce curge vâscoasă prin hrube...

Ce apare, în sfârşit, la lumina zilei, la „partea umedă a maşinii” este celuloza, ca un fel de covor interminabil de iaurt.

La „partea uscătoare” cheagul... acest covor de iaurt, prinde treptat consistenţă, tăvălit, învârtit pe cilindrii dogoritori, stors, presat, rulat, zbicit pe flanele de lână moi, delicate...

Apoi încleieri, apăsări, turtiri, calandrări, satinări, neteziri – o călcătorie neiertătoare a hârtiei – până la „netezimea în secunde”.

La urmă vine tiparul, aplicând pe ea o sărutare pătimaşă… O înjurătură. Un vers genial…

Hârtia rabdă orice – traducând în felul nostru ce au spus cei dintâi francezii pe limba lor: *LE PAPIER SOUFFRE TOUT.*

Arad – 1963

Când îşi isprăvesc munca, locuitorii oraşului vin la Mureş. Fără el, s-ar sufoca. Poate însăsi realitatea metalului – lucrul asupra căruia ei stau aplecaţi zi de zi – îi face să se îndrepte spre marginea râului frate cu Oltul, mai grav, mai pus pe gânduri, parcă…

În cartea balenei albe, *Moby Dick*, Herman Melville cânta cărările ce duc spre vraja apei, elementul primordial al lumii…

Podurile numeroase de pe Mureş întăresc impresia de civilizaţie veche a oraşului. Spre mijlocul râului, trepte urcă alcătuind bolţi de trecere, un gabarit special pentru ambarcaţii.

Canotajul este sportul cel mai iubit. Şi pescuitul, desigur.

E un stil special, al locului. Pescarul rareori sade jos, în poziţia gânditoare a undiţarului amator venit pe malul apei să se mai destindă.

El stă treaz, încordat, în picioare, ca la lucru, atent la băţul gros al lansetei… tremură… vibrează cumva?… Oblic înfipt în pământ ca o halebardă, încât, de departe, omul şi unealta par că susţin o convorbire…

Deodată, firul aruncat în Mureş şi băţul înfipt în pământ se scutură şi vibrează cu putere, semn că nu-i de joacă.

Guta întinsă la maximum zbârnâie, băţul se apleacă încoace şi-ncolo, se-ndoaie, apa se agită ca nişte perdele smulse frenetic în lături, lăsând să se vadă când spinarea, când burta albicioasă a prăzii, şi trece uneori un sfert de oră, trece aproape un ceas, lupta continuă, lumea se adună ca la înec. În cele din urmă, Mureşul zvârle peste umăr, în

iarbă, somnul de treizeci de kile.

Într-un oraş în care se lucrează fierul, un peşte enorm, palpitând, zbătându-se, rostogolindu-se prin iarba verde, vie, tras la strung milioane şi milioane de ani, pare… „un obiect” atât de rar, o invenţie atât de stranie, încât face să te opreşti din drum, ca să-l contempli.

*

Apă şi oţel. Două pasiuni. Apa-i viaţa. Celălalt element, modelarea metalului, atât de caracteristică arădenilor… se constată numaidecât pe străzile atât de îngrijite…

Ringuri, rastele de fier, migălos făcute, cu o pedanterie, cu o manie de gospodar, unde, lângă asfaltul neted, parcă spălat, oamenii îşi lasă libere bicicletele în trecere pe la vecini.

Ţiganii… Până şi ţiganii sunt altfel, disciplinaţi, curat îmbrăcaţi, respectuoşi, cu un accent dur, unguresc.

Centrul, parcă periat şi el, cu aceeaşi manie, „boala civilizaţiei”… fiindcă, „asta”, care se vede aici, civilizaţia, e o „maladie”, o apucătură, pe care nişte sălbateci nu o pot avea…

Din când în când potcoavele unui cal gras, bine frecat şi el, ţăcănesc pe caldarâmul vânăt, surprinzător de clar şi de ritmic, un sunet al Transilvaniei, amplificat de ziduri şi de edificii vechi, ursuze, trainice însă.

Mirosuri de coloniale, piper şi vanilie, săpun şi apă de colonie se amestecă în aer cu tăria ţigărilor de foi, cu trabucele, obişnuite aici, miros intrat în aceşti pereţi bătrâni ai Europei de mijloc.

(Treceam într-o zi pe… strada Fulgerului, pe la margine. Stradă ce cade perpendicular pe linia cimitirului orăşenesc, solid şi betonat.

De unde să fi ştiut eu, atunci, că pe ea, întocmai ca un fulger, într-adevăr, sclipise, se născuse Dora, fata din Arad, cu gândul la proză…)

Reporter pe locomotivă

(prima formă)

...1958. Regulator de aburi… robinete… aer… apă… lumină… centralul. Robinetul mecanic, manometrele, ţeava de nivel.

Fata în roşu care trece linia.

Mecanicul are două fetiţe, care îl aşteaptă în gară, pe una o cheamă Rodica, pe cealaltă Viorica… Pe el îl aşteaptă nevasta, împreună cu fetiţele – una dintre cele două, a mare, are pe cap o coroniţă de pionieră, ciorapi albi şi poartă un cosulet roşu de vinilin, în care nu se vede ce are…

Semnele cu degetele pe care le face fochistul rezemat de fereastră, când intră în (oraşul *Stalin)...* Braşov, vorbind pe muteşte cu cei de jos pe care îi vede – de la magazie, în trecere, de la depou… Ridică un deget numai, ca mareşalii, dă din umeri, ridică apoi două degete… ridică din sprâncene, un întreg alfabet: nu se aude nimic. Locomotiva, intrând în staţie, trepidează, schimbând macazul, bătaia aceea inegalabilă a expresului, întărâtată, crescând… slăbind totul în cabina de conducere, se clatină… se cutremură… se bâţâie…

Am învăţat să închid… să deschid… să apăs, să răsucesc totul.

Mecanicul glumeşte cu mine:

— Să vă angajez fochist?… Cât?…

— Atât! spun o sumă, în joacă…

— Numai atât?!… se miră el spre mine. Sunteţi un băiat

modest… Ati învătat carte? face. Mecanica?… Însurat sunteţi?… Ei, nu se poate! Cum… nu v-aţi însurat încă?…

Bătaia locomotivei la joante… Eşti azvârlit dintr-o parte într-alta. Tangaj mare, ca pe un vapor bătut de furtună.

Deşurubez placa din faţă, ca să văd mai bine… Notele indescifrabile ale trepidaţiilor… Cred că delirez puţin.

Mecanicul e în halat gri, şapcă maro… salută şi el, ridicând încet braţul, ca un colonel, primind defilarea regimentului…

Feldioara… Apusul de soare colorează ruinele… Oltul negru, uleios, lin… meandre strânse… Mi se pare, prin înserarea ce se lasă, că îl văd pe Geo Bogza pe bicicletă pe drumul paralel.

Râul curge leneş, cu un şic al său…

Punctele în care Oltul atinge calea ferată: Ormeniş, Apaţa, Măieruş, Vadul Roşu, Feldioara…

Din Sinaia urcă o delegaţie sovietică şi bulgară. Nu se mai despart de cei care îi însoţesc.

Impiegatul se apropie binişor de locomotivă şi îi spune mecanicului:

— Ia-o încetişor, că ăştia nu mai termină!…

Pornim. Manometrele încep iar să se bâţâie, ca epileptice…

Tic-tacul kilometrajului… banda de hârtie… pe care se lasă perdele de fum înecăcios. Iau note.

Nu se mai înţelege nimic. Ajutorul de mecanic, Iuliu Roşioreanu, seamănă cu un personaj din tabloul lui Van Gogh: *Mâncătorii de cartofi.*

Şinele verzi în lumina semafoarelor… roşii.

Locomotiva, la curbe, se apleacă asemeni unui cal de curse…

— Liber!… strigă mecanicul deodată, ca trezit din somn.

— Liber!.. tresar şi eu, de pe scăunelul cu arc dedesubt.

Mecanicul râde, nu ştiu de ce…

— Să te iau, vasăzică, fochist?… Când te însori, să mă

chemi la nuntă, auzi?… ţipă prin vacarmul trenului. Facem nunta în tren…

— Facem… facem, zic supus.

M-a cuprins o moleşeală… Cuvântul *liber,* pe care l-am rostit adineaori, mă face să picotesc sub cerul liber.

E senin.

Constelaţiile.

Încet-încet depăşim Carul Mare.

Locomotiva, în raport cu ele – cu constelaţiile – le imită mişcarea adormitoare.

Închid ochii şi cred că sunt gata să aţipesc printre constelaţii…

Fochistul de poveste şi fochistul care nu mai este…

– reluare –

Cunoaşteţi povestea palpitantă a bătrânului mecanic de locomotivă şi a fiului său?…

Nu mai ţin minte unde, când şi cine a scris-o. Lecturile copilăriei sunt anonime. Multă vreme, de pildă, eu n-am ştiut cum îl chema pe autorul lui *Robinson Crusoe*, şi era Biblia mea.

Bătrânul conducea noaptea un personal. Mergea cu viteză normală. Când, departe, în urmă, la o curbă, în beznă, apar ochii roşii ai unei locomotive şi se aude un şuierat puternic. Era acceleratul. Mecanicul cunoştea orarul. Fusese o întârziere. 312, acceleratul din urmă, recâştigase teren. Pe impiegatul de la staţia dindărăt ştia cum îl cheamă, îl chema Ilie, Iliuţă, care greşise şi nu-l oprise pe 312, unde fochist era fiu-său, Tăchiţă, îşi luaseră la revedere la despărţire, urându-şi drum bun. Normal ar fi fost ca impiegatul ăsta, Ilie, să-l fi reţinut pe 312 în staţia lui, unde acceleratul nu avea oprire; dar uitase, şi bătrânul, cu personalul lui, nu mai apucase să intre în staţia următoare, care era o gară importantă, să tragă pe o linie secundară, să scape, presupunând că impiegatul următor ar fi fost avertizat de greşeala ivită.

O luptă pe viaţă şi pe moarte începe. Farurile din urmă se

apropie vertiginos. Bătrânul, disperat, dă peste cap regulatorul de aburi. Fochistul său, mai bătrâior, pe care-l chema Toader, zvârle în cuptor lopeţi peste lopeţi de cărbuni, să obţină cât de cât viteza salvatoare, locomotiva lor se hâţână ca beată, vagoanele se clatină, gata-gata să sară de pe şine, călătorii zbiară cu toţii, habar n-având ce se întâmplă, unul ţipă că mecanicului i s-a făcut rău, iar locomotiva a luat-o razna.

Acceleratul din urmă se apropie cu o iuţeală turbată, bătrânul îşi biciuie personalul. Peste o mie de pasageri sunt în cele două trenuri angajate într-o cursă a morţii. Mai e puţin-puţin şi personalul ar intra în staţie... Impiegatul dinainte s-o fi prins şi va trage în ultima clipă de macaz, băgând trenul pe o linie secundară?... Măcar de nu ar fi ocupată şi aceea, cine ştie cum. Că se mai întâmplă, când n-ai noroc, ori dacă Cel de Sus consideră că nu-i cazu'...

Personalul apucă de se pune la adăpost. Acceleratul trece pe lângă el valvârtej.

*

Mecanicul meu, adevărat, al acceleratului, să-i zicem 35, Bucureşti – Cluj-Napoca, zâmbeşte ascultându-mi binevoitor povestea. Poveste-poveste. Deşi, omul acum ştie, mi-e martor că, de acum încolo, va fi pur şi simplu realitatea, una trăită de amândoi pe locomotiva lui, avându-mă la bord ca fochist doi, admis, după multe probe – dacă văd bine, dacă aud cum trebuie, să nu mi se facă rău, dacă rezist la efort, la căldură, să nu beau, pe ascuns, să nu chiulesc, să nu casc gura...

Era prin 1963. Şi eram reporter; cu ăştia... ăştia care scrie, trebuie să fii atent, atent, să nu-ţi facă figura, pă trenu tău... Dar, chiar! Ce i-o fi venit!?... Să se facă el fochist! Poate, să vază cum e... Mare brânză, să dai la

lopată…

*

Suntem pe la Periş. Pe vitezometru scrie aproape o sută. Cu blocurile astea automate de azi, noua tehnică ferovieră – exclus ca un tren, noaptea, oricât de grea, pe ploaie, pe furtună, să ajungă din urmă alt tren şi să-l ciocnească. (De aceea mecanicul, amfitrionul meu, om în vârstă, cu experienţă, zâmbea…)

Cu obiceiul meu de călător care se uită în primul rând la peisaj, mă uit afară, spre Ploieşti, uitând de noua mea treabă de fochist, astfel încât, în viteza acceleratului, apucasem să îmi amintesc femeia bătrână cu o plapumă roşie în cârcă, de la vulcanii noroioşi de la Nehoiu, de pe lângă Buzău, pe care o salutasem trecând pe lângă ea… – Bună ziua, coană Marioară! – Bună să-ti fie inima – da cum îmi zisăsi, de unde ştii, că parcă n-ai fi dă p-aici – se-ntorsese ea spre mine cu palpumă cu tot – (în Muntenia, nu rişti dacă unei femei necunoscute, la ţară, îi spui Marioara…).

*

Îmi adusesem aminte, fiindcă fimeia mea, de aici, din cazul ăstălalt, pe care o văzusem din mersul acceleratului meu, după Periş, era, din contră, o fată, care avea pe ea doar o rochie roşie ca focul, ? nu plapuma – şi era tânără de tot, aşa că putea să o cheme, invers, LENUŢA, – şi n-am mai zis nimic pe chestia asta, gândindu-mă că un fochist de treabă trebuie să se lase de glume.

*

Eu, drept să spun, când m-am apucat prima dată să citesc cărţile lui Faulkner, m-am oprit întâi la aia pe care autorul zicea c-o scrisese pe o mască de sudură, când lucra într-o fabrică – şi era, dacă-mi aduc bine aminte, romanul *Pe când trăgeam să mor..*

*

Mecanicul locomotivei stă pe scaunul basculant cu arc dedesubt, privind înainte pe gemuleţul scurt, îngust…

Din când în când, întoarce spre noi capul, ţeapăn, mişcare de lup. Maşina lui se hâţână cu putere, dezordonată, părându-mi-se un pahiderm pornit la atac.

Pe fochist îl cheamă Guriţă. Vorbeşte cu manometrele, cu robinetele, povesteşte câte şi mai câte, neuitându-şi niciun moment porecla.

Treptat, printre lopeţile de cărbune aruncate, când îşi închipuie el că am învăţat şi eu, mă lasă şi pe mine să-mi fac meseria, si-l imit conştiincios.

Sinaia, Predealul nici nu le văd. Adică le văd eu, dar altfel decât înainte, cu răspundere – ca şi cum mi-aş fi schimbat profesia.

După Predeal, la vale, fiindcă acum totul merge ca de la sine, reiau, îmi aduc aminte de masca de sudură a lui Faulkner şi mă gândesc cum de scria el în vacarmul uzinei şi cum sensurile existenţei lui, probabil, îl făceau să se audă cel mai bine zgomotul şi furia, celebrate…

Şi mă mai gândesc cu necaz la un scriitor român care, pe vremuri, cerea, la Pelişor, camera cea mai scumpă şi mai retrasă… prielnică inspiraţiei.

Eram sigur… aveam să fiu sigur, mai târziu, că masca de

sudură faulkneriană avea un secret al ei…

*

La Braşov, agitaţie mare. Se schimbă şi mecanicul, şi fochistul Guriţă, care mie îmi devenise simpatic, aflând de la el atâtea.

Numai eu şi locomotiva rămânem, după ce ne vom lua rămas bun ca de la nişte combatanti lăsaţi la vatră – ceilalţi. Îmi mai pare rău de Guriţă şi pentru felul lui de a se despărţi de locomotivă, cum începuse el s-o gătească, încă de pe la Predeal, s-o lase curată următorilor…

Pe urmă, în triajul braşovean, în timp ce locomotiva se cutremură pe la macazuri, mai sunt atent cum le face Guriţă muteşte semne prietenilor săi de jos, de la depouri, magazii, cum râde, cum ridică el un deget, ori dă din umeri, clatină din cap, cum ridică vesel din sprâncene, cum face cu mâinile aşa şi-aşa, mai vorbim noi, cum duce mâna la cozoroc, salutând de sosire, de revedere… Femeia de jos, blondă, grăsuţă şi care aleargă ca o raţă, târând după ea doi copii, spre mecanicul care face semne de pe bordul maşinii lui, precis că este nevastă-sa.

Pe Guriţă nu-l aşteaptă nimeni. El mai mult vine. Cu povestirile lui – cu realitatea lui atât de vie… Echipajul nou, în compania căruia voi călători până la Cluj, căruia echipa cea veche mă recomandă – un om de vreo 40 de ani, îmbrăcat într-un halat gri de laborant, cu mutră de senator roman (mecanicul), şi un fochist bătrân, strâmb, cocârjat de atâtea aplecări de-o viaţă şi care pare fratele geamăn al celui pictat de Van Gogh… Ardeleni amândoi…

La Braşov ar fi trebuit să mă schimbe şi pe mine, de oboseală. Dar nu sunt un profesionist. Aşa am vrut, aşa să fie! Ca să nu aţipesc, să nu cad pradă vreunei năluciri, strig în faţa cuptorului încins, când îmi vine rândul să dau şi eu

cu lopata – strig, şi Van Gogh mai întâi se miră – strig: Liber! Pe urmă, obişnuit, el tace, se uită la mine, şi-o fi zicând: regăţenii ăştia îs cam aiuriţi…

Acum sunt de-ai casei. Am învătat rosturile electrice… contactorii… comenzile… controlerul… oprirea… pornirea… robinetul K 2… frâna directă Oerlikon…

Când mai strig: Liber! să n-adorm, şi-l văd, şi mă aude, mecanicul râde la mine, fără să spună nimic.

Van Gogh al meu nu se mai miră… Tăcere în seara înaintată, sclipiri mărunte ale semnalelor…

Şinele, pe sute de metri ard, se fac purpurii de soarele de septembrie, atingând, la vest dunga orizontului.

Aplecat peste fereastră, trag în piept mireasma melancolică a câmpiei transilvane.

Ormeniş… Apaţa… Măieruş… Vadul Roşu.. Oltul, limpede, cu liane mişcându-se lin în curgerea întunecoasă a apei…

*

Cineva, un biciclist, s-a oprit pe şoseaua paralelă, deşi pe ea nu se vede înainte nicio barieră de cale ferată, şi, ţinându-şi vehiculul de ghidon, ne priveşte, nu ştiu de ce mi se pare mie, cu admiraţie, ca de mişcarea pricinuită de un aparat; ori cu respect, cine ştie.

O cină respectabilă.

La Cluj ajung noaptea şi trag, dinadins, la cel mai elegant hotel. Deşi nu mă schimb, nu mă spăl.

Cobor aşa cum am sosit, e drept că şi mort de foame.

Dar mai e altceva. Pentru care nu mă aranjez cuviincios. Din liceu ştiu că ni se spune „valahi puturoşi”, şi o fac exprès... Braşovul este german. Oraşul şcolii mele dragi, pe care îl iubesc şi în care m-am format.

Clujul este altceva... Cultură maghiară. Oraş distant, rece, fudul. *Budoş olah*, – aproximativ – ştiu că ni se zice (primele cuvinte ungureşti învăţate), de când am ajuns din Urziceni în Ardeal cu şcoala. Având, de fapt, o stimă veche faţă de unguri. Vrând să fim ca ei. Cum scrie şi Emil Cioran? dacă vă mai amintiti...

Aşteptând şniţelul comandat – precizând, aţos, *bitte,* vienez! – mă gândesc la Gide.

Ştiu de ce fac pe nebunul. Eu, care detest mitocănia, incultura... în general toţi agramaţii şi nespălaţii. Inşii care miros urât, nu numai ai noştri... Ştiu foarte bine. Ştiu şi de ce pe faţă am lăsat, dinadins, funinginea de pe figura „fochistului” abia sosit.

Mai ştiu că, faţă de cei ce muncesc fizic, am un fel de complex. La fel ca Gide, care, după cum scrie în *Jurnalul* său, întors dimineaţa de tot din provincie şi neavând la el cheia casei, a aşteptat în faţa locuinţei sale câteva ceasuri bune, să nu trezească portarul la o oră atât de matinală. Cartea încă nu o citisem. Alegerea feroviară fusese făcută pe cont propriu, slăbiciunea, abstractă, pentru „oamenii muncii”, – ca autorul celebrului Retuş la întoarcerea mea

din URSS, imperiul proletariatului râvnit, la început.

*

Chelnerii de toate naţiile cunosc foarte bine barierele sociale. Chelnerii şi, curios, câinii de lux. De aceea, distanţa oberului, pe când mă aşezasem singuratec la masa acoperită de o splendidă faţă de masă de Olanda, scorţoasă, pe care străjuia o glastră înaltă de cristal cu cinci trandafiri galbeni.

*

Trebuia, aşadar, să răstorn criteriul infam… Astfel încât, după şniţelul bine pregătit, revărsat pe o farfurie grea, groasă, un Meissen alb cu bleu, berea germană şi un măr ionatan, roşu, tăiat încet, ca o prăjitură delicioasă, am mai stat niţel. Ascultam un Mozart discret.

Pe urmă, cerui plata… Şi când aceasta veni, servită pe o farfurioară de argint, cu nota scrisă într-un carnet, înfăşurată într-o învelitoare de marochin verde, am depus, fără să mă sperii, o sumă babană, cu un bacşiş la fel, întrecând cu mult capriciul unui boier, şi am rostit leneş, cât mai bucureştean, LIBER! exact ca înaintea cuptorului duduind de flăcări.

*

După o noapte bună, de somn greu, m-am trezit, înviorat, m-am îmbăiat, m-am bărbierit, îndelung, am pus pe mine hainele de schimb şi m-am stropit din belşug cu colonia de care nu mă despărţeam, un *Fougère royale.* Marca, mi se spusese, preferată de Napoleon…

Am ieşit din hotel întâmpinat de o zi radioasă de septembrie, petrecut ca un domn, e drept, cam năzuros.

Dar asta era: românii ăştia, când sunt şi ei domni, sunt darnici, curaţi şi miros frumos.

În ziua aceea, după ce am avut grijă să iau, pentru întoarcere, supliment la expresul de noapte – mi se făcuse dor de Bucureşti – am colindat prin Cluj.

M-am oprit înaintea grupului statuar al lui Matias, cu mustăcioşii lui. I-am salutat. M-am înclinat şi în faţa măreţei catedrale. După mine, nu se compara cu cea din Braşov… în gând, îmi venise Biserica Neagră, incendiată de tătari.

M-am gândit şi la Honterus, la bustul lui de la intrare, în stânga lăcaşului. La liceul săsesc, de alături, ce poartă numele cărturarului. La meciurile de handbal. O dată îi bătuserăm şi noi pe saşi… La Gelu Gologan, colegul meu de bancă de la *Mesota*, băiatul primarului, care făcuse primele patru clase la *Honterus*, şi care ţinea cu nemţii, având încă prieteni buni la şcoala săsească.

Noaptea, plecam acasă. Musai cu a-ntâia…

Legea e dură, dar e lege!

Cunoscutul dicton latin mi-a venit odată în minte într-un taxi, dar să vedeţi cum…

În ultimul timp, trebuie să evit mijloacele de transport în comun şi să recurg la cele… personale, oricât m-ar costa, în felul ăsta însă, raza mea de explorare umană, pe lângă altele, se adânceşte, se precizează, ori se diferenţiază, nu ştiu cum să zic…

Veţi înţelege mai bine ce vreau să spun informându-vă că, intrând în vorbă cu şoferul de taxi, fără alt martor, aflu o mulţime de lucruri, care, altfel, ar rămâne neluate în seamă.

Nu mai zic ce surprize se întâmplă să am… De pildă, odată, un băiat de vreo treizeci şi ceva de ani, care conducea, din vorbă în vorbă, mă întrebase ce meserie am – era vorba de cei ce câştigă azi bani – i-am răspuns că mă ocup cu scrisul, ce să spun!…

— Şi că ce fel?… pe urmă m-a întrebat pe cine dintre scriitori cunosc eu, pe urmă l-am întrebat şi eu dacă a auzit sau cunoscut scriitori, şi mi-a răspuns sigur că da! îi cunoaşte pe… Albert Camus, pronunţând în felul său, pe Antonie… Santexupery… cam aşa… şi pe unul care a scris ceva despre o crimă… şi care a fost, din cauza asta, pedepsit.

— Daaa, fac eu, şi cum îl chema…

— Pe scriitorul care a scris cartea?

— Da, da, pe acela,

— Îl chema staţi, staţi, şi pronunţă parcă numele unui fotbalist ca şi cum juca la Şahtior Doneţ…

— Dosto… ev… ski.

— Bravo! exclam, plin de entuziasm. Trage te rog pe dreapta! — dreapta asta, fiind o străduţă dincolo de Calea Dorobanţi.

Şi opreşte băiatul maşina mirat, că de ce? Şi că nu că îi cunoaşte el, personal… dar auzise de ei, ştia că acela pe care îl chema Albert era african…

— Din Alger! precizez eu…

În fine, mă gândesc eu, dar de unde şi până unde, mai ales că mă aşteptam ca băiatul să fi auzit de vreun scriitor din generaţia lui, unul din aceia, scandaloşi, care scriu la măscări care le plac atâta azi tinerilor,

— Nu, el ştia de Dostoïevski!…

*

Am aflat pe la Statuia Aviatorilor, în toiul aglomeraţiei, că tânărul era prieten cu băiatul unui profesor care avea o bibliotecă şi, ducându-se el pe-acolo, se uita la cărţi, şi-acolo îl văzuse pe Albert şi pe ăilalţi doi, dacă nu erau trei, şi-i răsfoise, nu aşa, că făcuse doar o scoală tehnică, dar… se prinsese… Era aşa, spusese, cum iei o scarlatină!…

Aă! Vasăzică, aşă… Dă-i înainte, te rog! Şi, ocolind, în fine Statuia, o luasem cu greu la vale spre Piaţa Victoriei, era pe la şase după-masă, nu mai văzusem blocaj de circulaţie ca acela, blocaj peste blocaj.

Cred că am făcut până la Cercul Militar vreo patruzeci de minute, cum ai merge în viteză de la Otopeni până la Ploieşti Vest, dacă nu era şi acolo aglomerat…

Constatarea următoare, băiatul de la volan avea să o facă între Palatul regal şi Telefoane, vă daţi seama…

Anume, că deşi mergeau ca melcii coarne-n coarne, bară-n bară, abia mai târându-se, nimeni nu claxona, nimeni nu ţipa, nu înjura, sau… *boule*, *tâmpitule*, aşa şi pă dincolo, *ba pe mă-ta şi pe tac’tu*, nu, nici pomeneală! linişte şi ordine de cazarmă în inspecţie, priviri între şoferi aproape

politicoase, cel mult… ceva cu guvernul, despre guvern, ştiţi dumneavoastră, cu acord general! Aici solidaritate…

Băiatul imita situaţiile. Dar, nu ştiu cum, cu respect parcă… Şi el altădată, înainte de aplicarea noului cod rutier, avea obiceiul să-njure, să ţipe, dar acum şedea ca toţi, calm, răbdător – cică asta era situatia, ce vreţi…

Ce vreau eu, adică; eu, care mă gândeam, în sinea mea, pe la Capsa, cu puţin înainte de a coborî, în sfârşit… dar pe latineşte, musai! cum exclamau strămosii noştri, romanii, fără vorbă multă, scurt, da scurt de tot:

Dura lexy sed lex!

Orologiul Londrei

...1968. Mai sunt câteva minute bune până la ora douăsprezece. Turiştii aşteaptă privind turnul aurit al Big-Benului, ardezia lui strălucitoare.

Timpul la englezi este aproape un lord bătrân… Face să-l cunoşti. Am auzit de insi care l-au văzut şi care au stat de vorbă cu el – replici celebre. Printre aceştia, Shakespeare.

Un ceas, oricât de celebru, nu poate să bată mai mult de douăsprezece ori. Douăsprezece bătăi oarbe, ziua şi noaptea. Exceptând ce punem noi în ele, iluziile, convenţiile, împărţirea noastră arbitrară.

Am fost şi la Greenwich. Am pus mâna aici pe meridianul de bază, începând cu navigatorii la care toată lumea se referă.

Big-Benul se pregăteşte, scrâşnind, să anunţe orele promise, pe când lumea priveşte încordată cadranul imens în ziua aceasta de vară, în care şi regii, toţi regii şi reginele Angliei, şi-au topit în văzduh coroanele.

Şi Big-Benul iese din tăcerea lui, morocănos, ca un autor pragmatic, care prea multe nu are de spus… doar cât s-a făcut – esenţa Timpului, punându-ne la treabă.

Ascult cu multă atenţie, una câte una cele douăsprezece enunţuri simple şi nete, frazele unui tratat de filosofie empirică, Bacon, John Locke…

Când şi ultima bătaie se pierde în cerul radios – culmea, senin! – în aerul umed, mirosind a larg de ocean şi îndrăzneală, parfumul acestei naţiuni… mă gândesc şi la orgoliu, şi la umor, la umorul până la insolenţă ce-i face, de pildă, pe vânzătorii de ziare ai Londrei să strige în gura

mare pe străzile învăluite în ceaţă…

Continentul în ceaţă!… Atenţie. Europa, azi, se află în ceaţă!

Ca şi cum ar fi vorba de un eveniment care pe englezi nu i-ar privi…

*

De la Westminster, pe Whitehall, în linie dreaptă, până la Trafalgar Square cu leii de piatră, coloana lui Nelson şi porumbeii graşi, îmbuibaţi de grăunţele turiştilor, am tot răgazul să-mi aduc aminte cuvintele oratorului, încheind aniversarea numărului de ani împliniţi de la înfiinţarea ONU şi pe care neglijasem să-i notez.

Dar ele răsar acum de la sine în memoria mea ca o emanaţie a perspectivei largi şi monumentale, plină de forţă şi decizie. Plină de o duritate şi de un magnetism al ei şi de atâta gingăşie, în acelaşi timp.

Ajungând în dreptul santinelei călare, cu tunică stacojie şi coif galben, tras până sub sprâncene, mi-am amintit!

Cuvintele vorbitorului se reaşază în ordinea lor greoaie, fără nicio strălucire de stil, fără niciun efect retoric.

Cuvinte searbăde, aproape sâcâitoare prin repetiţiile sau stăruinţa lor.

Din mers, încerc să le tălmăcesc în cea mai clară limbă română – şi mi le rostesc şi în şoaptă, mie însumi, să aud cum sună, cum vibrează ele aici, eu fiind singurul sau primul care, în toată metropola asta cosmopolită, gândeşte şi exprimă în româneşte următoarele:

„Ambiţia unui individ (sau ţări, extind) poate să nu fie ambiţia altui individ, (altei ţări): dar umanitatea unui individ (unei ţări) poate fi umanitatea altui individ (altei ţări)”.

(În Parlamentul român, greu s-ar găsi un vorbitor care să enunţe spontan sau în mod firesc această idee. Dacă ea există în mintea cuiva…)

De mâna lui Ion Neculce.

Cel dintâi prozator român

Descăpăţânarea

...Vremurile se schimbă. Caracterele, nu. Faceţi în gând comparaţie după experienţa pe care o aveţi şi veţi recunoaşte adevărul acestor cuvinte.

Două personaje perfect actuale: un informator şi un călău.

De ei a depins viaţa celui mai luminat intelectual al nostru din secolul al XVII-lea.

Pe turnător îl chema Tifescu. Era ori un mâncău, ori îl văzuse lumea într-o zi frigând o vită.

Blândă şi dulce-i vorbirea în Moldova. Dar să te ferească Sfântul să-ţi puie ea o poreclă.

Frige-vacă! Nici lui Rabelais nu i-a dat în minte una ca asta.

Totul s-a tras de la o nuntă ce avusese loc undeva pe lângă Bârlad. Se însura Ion Palade, cumnat cu vornicul Velicico, frate bun cu Miron Costin. De faţă, multă boierime aleasă, nemulţumită de mojiciile bătrânului domnitor Cantemir.

Acesta... de pe cum îi era natura lui (fire, hire, dar Neculce pluseză şi scrie, primul, cred, în limba română „, natura!”) se înţelegea uşor cu boiernaşii parveniţi, grosolani ca şi dânsul.

Ştim, s-a mai văzut: complexul pustiitor al unui şef ca bătrânul Cantemir, un ignorant, compensând ştiinţa de carte cu bădărănii...

Revoltaţi de această josnică tiranie, boierii de neam se sfătuiesc şi se jură să fugă cu toţii la Brâncoveanu, să obţină ajutor de la el, să-l răstoarne pe Cantemir şi să-l

pună în loc pe Velicico, vornicul.

Frige-vacă trage cu urechea şi îi toarnă imediat pe toţi. Ca azi.

Bătrânul Cantemir asmute haita lui de oportunişti ajunsă şi la putere, câţiva răzvrătiţi reuşesc să se refugieze în Muntenia, alţii sunt prinşi, în frunte cu acest Velicico, şi primitivul domn îl bate cu buzduganul pe opozant şi-l bagă la beci.

Adepţii lui Frige-vacă aţâţă mânia oarbă a domnitorului, septuagenar, şi Miron Costin logofătul, fiind pârât, Cantemir porunceşte de este omorât.

Să citim cuvânt cu cuvânt fraza fatală a lui Neculce, care nu ţine decât o singură respiraţie:

Ce ca un tiran au trimăs pe Matei, vătavul de paharnicel, *cu slujitori de l-au luat de acolo* (pe Miron Costin) *de la acasa lui de la Bărboşi, de l-au dus până la Roma şi i-au tăiat capul.*

*

Miron Costin era nevinovat. Nu ştia nimic de complot. Auzind de sosirea lui Macrei şi a cetei lui, slujitorii îl îndeamnă pe Miron Costin să se ducă la Neamţ să se ascundă, însă el n-a primit, ştiindu-se drept.

Gândindu-se că se duce el la Iaşi şi acolo explică şi se aranjează totul.

Dacă s-ar fi dus acolo – presupune Neculce, – „poate s-ar hi îndreptat şi n-ar hi pierit”.

Când slujitorii îşi iubesc stăpânii, ei rezistă în faţa primejdiei, care, trecând, adevărul iese la iveală.

Cele mai grele lacrimi pe pământ cad din ochii tiranilor. Cantemir s-a căit mult şi a plâns zgomotos.

„...Mult se căie ce-au făcut el şi de multe ori plângea între toată boierimea şi blăstăma pe cine l-au îndemnat de-au grăbit de l-au tăiat.”

Pedeapsa dată părintelui celui mai mare cărturar al

românilor din epoca veche, Dimitrie Cantemir, a fost o remuşcare cumplită.

Dar şi unui regret îi trebuie timp, o parte din viată, ca să ispăşeşti. Niciun an n-a mai apucat să trăiască bătrânul, şi îşi dete sufletul.

Mulţi despoţi, la capătul carierei lor, avură lacrimi multe pe obraz… Posedând totul, ce le mai lipsea era doar mila.

E valoarea umană care costă cel mai puţin.

Istoria însă este o zeiţă păgână. Ea înregistrează, şi-atât.

Iar dacă ai puterea să o priveşti în ochi, din ochii ei de cremene ţâşnesc doar fulgere; şi, din artere, dacă o tai, curge nu sânge – curge cerneală…

Moş Cantemir

CARTE nu ştie, ce numai iscălitura învăţasă de făce.

Practică bună ave la voroavă, era sănătos, mânca şi be bine…

Ce e interesant este că practica, cuvânt derivând din grecescul *praxis*, care a devenit cu timpul cheia civilizaţiei moderne europene, apare pentru întâia oară scris la Neculce, dacă nu mă înşel.

Fericit moment. Nu se ştie în ce an, zi sau ceas s-a ivit scrâşnind, pe hârtia asta a vremii, sub pana tocită, PRACTICA… În textul îmbâcsit al cronicarului, vorba aceasta nouă străluceşte ca traiectoria unui bolovan picat din cer… Practica vorbirii! E o minune. O adevărată minune lexicală. Şi sunt vreo trei sute de ani de atunci… Lansarea surprinzătoare a câte unui astfel de cuvânt fundamental, printre greoaiele „îndemnuri pentru vite” curente, se întâmplă să depindă de câte un singur ins, ciudat, singuratic, urâcios, ce se dovedeşte a fi un scriitor puternic, departe văzător. Limba o facem noi, cei de rând. Harnaşamentul ei însă, fiind durabil şi director, îl fac ceilalţi, osânditii, la scris, şi cărora li se mai şi taie, din când în când, nasul, urechile, capul…

Iată cum zace în veşnicie un om, un personaj, învelit într-o pânză trainică de litere bine ţesute – portretul:

„Semne multe ave pe trup de la războaie, în cap şi la mâini… La stat nu era mare; era gros, burduhos, rumăn la faţă, buzat. Barba îi era albă ca zăpada. Cu boierii trăie până la o vreme, pentru că era om de ţară şi-i ştie pe toţi, tot anume, pre carile cum erae. Şi nu erae mândru, nici

face cheltuială ţărâi, că era un moşneagu fără doamnă (frumos!). Şi ave doi ficiori, beizadele, pre Antiohii şi pe Dumitraşco… (ostateci la Poartă).

Dimitrie şi Antiohie. Fala culturii noastre. Poate că paginile cele mai cu miez şi mai actuale ale Letopiseţului sunt cele în care intră în scenă Petru cel Mare, prietenul lui Dimitrie Cantemir – momentul Stănileşti.

Tată ignar al primului domnitor intelectual din istoria ţărilor noastre şi autor moral al executării altui mare intelectual autohton, după cum am citit. Deocamdată, pe Miron logofătul, abia sosit din Polonia, moşul Cantemir îl primeşte „cu milă şi cinste”. Ba el se şi încuscreşte cu Miron Costin, numindu-l staroste la Putna, post important în relaţiile cu leşii.

Ţara era cutreierată de-a lungul şi de-a latul de polonezi. Bătrânul Cantemir, aliat cu turcii şi tătarii, îi combate cu succes. El se distinge în lupte, lăudat fiind chiar de sultanul Suleiman, după cum notează Neculce: „C-aşa merge în frunte, de nu se putea ţine după dânsul”.

Şerban-Vodă se înţelege cu Cantemir, care, înţelept, face mereu un joc dublu… dezonoarea nu-i o povară prea grea pentru cei mici, mai ales când în cumpănă stă supravieţuirea lor. Presiunea leşilor creste. Sub comanda marelui Sobietki, ei coboară în josul ţării, făcând prăpăd la, cităm câteva localităţi doar, Ruginoasa, Hălăuceşti, Cosmeşti, Purceleşti, Stolniceni, Păşcani… Nume comice şi grave, pline de epica existenţei, din care cel mai grandios sună autoironia anonimă acestei „imensităţi de proşti”.

Şi, după toate acestea, au luat craiul (Sobietki) şi pe Dosoftei, cu toate hainele şi odoarele mitropoliei, plus moaştele Sfântului Ioan, aduse mai demult de la turci de Alexandru cel Bun. Dosoftei va rămâne în ţara leşească, unde va şi muri. Iată cum îl descrie Neculce: „acest Dosofteiu nu era om prostu de felu lui şi era pre învăţat, multe limbi ştie: elineste, lătineste, sloveneste şi altă adâncă carte şi învăţătura, deplin călugăr şi cucernic, şi

blând ca un miel. În ţara noastră pe-această vreme nu este om ca acela…”

Cantemir, necioplit cum era, se înfurie pe Dosoftei. Trădare! Dă poruncă să fie afurisit. Cum să osândeşti un sfânt?… În schimb, bătrânul domn începe să aibă dificultăţi. Nu e bine să ataci cultura.

„Măria-ta, zic boierii, să nu ne punem rău cu leşii…” Şerban-Vodă, din Muntenia, îi scrie şi el să se înţeleagă cu vecinii de la nord, că astfel îl va putea urma…

Căpăţânos, Cantemir nu s-au potrivit… Una că ştie felul leşilor, a doua că avea la Poartă fecior zălog.

Oricum, turcii, la curent, apreciază gestul. Mai multă fidelitate uneori găseşti la analfabeţi; şi caracter, de asemeni, deşi în politică asta duce la catastrofa…

Starea economiei

…VITELI era scumpe, mierea era scumpă, găinili mai nu era în ţară. Găina câte un leu, oul câte un potronic (15 parale), oca de untu câte doi orţi bătuţi (20 de parale), oca de brânză câte doi potronici. Bani ieşisă mulţi în ţară, dar bucate nu era…

Înţelegem, înţelegem. Asta era situaţia în a doua domnie a lui Dumitraşcu Vodă. Cele mai rafinate şi extravagante petreceri au loc de obicei în plină degringoladă economică.

Mizeria ascute luxul şi joaca. Grec din Ţarigrad, acest Dumitraşcu era un ins hotărât, tălpiz (viclean), amăgitor, geambaş de cai de la Fanar… Şi după aceste, după toate, era bătrân şi (iertare!) curvar…

Nevastă-sa se afla la Ţarigrad. Urmează o pagină delicioasă… Neculce romancier:

Vodă îşi luasă o fată a unei rachieriţe de pe Podul Vechiu, anume Arhipoaie, care o chema Aniţa, ţiitoare, de o purta în vedeală între toată boierimea, de-o ţine în braţi, de-o săruta şi purta cu sălbi de galbeni şi cu haine de şahmarand (aur şi argint), cu şlic de sobol şi cu multe odoare împodobită. Şi era tânără şi frumoasă şi plină de suleiman (fardată), ca o fată de racheriţă.

Şi o trimite cu carăta domnească, cu siimeni şi cu vornici şi cu comişi dzioa amiadzidze mari pe uliţi, la feridiu (la baie) şi pe la mânăstiri şi pe la vii (perfect!), în primblări. Şi face şi pe boieri de-ş trimite giupânesele cu dânsa. Şi după ce vinie de la primblări, trimite giupânesele daruri, canaveţe (stofe scumpe), bilacose (mătăsuri), căce (pentru că) i-au făcut cinstea de-au mersu cu dânsa în primblare…

Ce galanterie! Mazilit, Dumitraşcu o ia cu el pe Aniţa la Ţarigrad şi o mărită acolo (nevastă-sa fiind la Poartă) cu o slugă, cu un grec.

Cronicarul se indignează:

Căutati, fraţi iubiţi cetitori, să vedeţi ce ieste omenia şi curvia grecească!

Ceea ce îi prilejuieşte lui Neculce o strălucită pagină de proză.

Şerban-Vodă, domnul Munteniei, era văr primar cu Dumitraşcu, amândoi Cantacuzinesti. Se urau din tinereţe, şi se tot pârâie la Poartă unul pe altul.

Ambiţiile lui Şerban-Vodă sunt mari. El vrea să profite de conflictul turco-german, care reizbucnise: Mehmet pierde luptă după luptă... şi-l tot băte neamţul pe turcu şi luase mult loc neam tu de la turcu... În fine, văzând că turcii pierdeau, Şerban se dăduse cu nemţii, cu ruşii, cu leşii, scopul său fiind de a ajunge într-o zi împăratul creştinătăţii la Ţarigrad, făcând să renască Bizanţul.

Nu era rău. Dar deloc, deloc.

Totuşi, istoria nu se întoarce. Mai ales când nu există energia necesară...

Vreme măruntă de intrigi şi păcăleli. Ca la bâlci. Astfel, boierii moldoveni care mai ţineau cu Dumitraşcu trec imediat de partea lui Cantemir, simţind dincotro bătea vântul... şi stătuseră acolo cu pâra câteva zile.

Văzându-i la picioarele sale, bătrânul Cantemir îi sileşte pe acei boieri să-i trimită lui Dumitraşcu scrisori prefăcute, cum că ei ar fi reuşit să-i confirme domnia şi că Suleiman – foc pe Cantemir şi pe trădătorul Gavriliţă – i-ar fi pus în lanţuri, dându-i pe mâna lor, să-i aducă la Iaşi, să fie judecaţi.

Dumitraşcu e fericit citind scrisorile acestea. Se pregăteşte de sărbătoare.

Strânge lumea la miting, să-l întâmpine pe Husain-bei, presupusul aducător al mult râvnitei confirmări.

Locului de întâlnire, capcanei întinse, farsei şi comicăriei,

se nimeri să i se zică Valea Adâncă.

La Moscova în exil

Caracterul lui Dimitrie se schimbă în exil. Lipsit de domnie, el devine bănuitor şi îşi tiranizează suita, plecată cu el în ţară străină.

Neculce remarcă: „Şi apoi domnul să visadză că este tot puternic ca la ţara lui”. Un hatman, oricât de fidel, dacă e şi scriitor, vede, trebuie să vadă, şi spune.

Nesiguranţa îl înrăieşte pe domnitor, deşi ţarul continuă să-l răsfeţe, nerefuzându-i nicio cerere. Dacă e gata să-i ofere toată regiunea Harcovului!… Pierduse o ţară, să-i dea altă ţară. Senatul se opune…

Cantemir primeşte până la urmă vreo o mie de gospodării în preajma Moscovei şi 50 de sate cuprinzând 15.000 de suflete, evident moarte. Suita de boieri moldoveni capătă şi ea o samă de privilegii, pământ, iobagi, case măricele.

Dar Dimitrie, atât de bun şi de tolerant în ţara lui, aici devine de nerecunoscut.

„Că i s-au schimbat hirea într-altu chip, nu pre cum era domnu în Moldova sau precum era mai înainte, tânăr, pre când era beizade… încă şi mai rău şi iute la beţie. Să scârbie, şi uşa îi era închisă şi nu lăsa pre moldoveni nicăiuri din târgu să iasă afară…”

Suspiciunea vine din Crivăţ. Acest intelectual luminat vede acum în jurul său numai urzeli duşmănoase.

Nu s-a scris încă un roman al acestei perioade ce ne aminteşte de marii kominternişti ai mişcărilor comuniste din Europa, adăpostiţi cu toţii în celebrul hotel moscovit unde se încuiau, ferindu-se unii de alţii; cei ce scăpau din lagăre

sau de plutonul de execuţie.

Neculce este singurul personaj din toată galeria de eroi ai perioadei istorisite care a prins atmosfera lumii unde-l târâse Dimitrie Cantemir, împreună cu ceilalţi boieri moldoveni. Nu-l leg, Doamne fereşte, pe cronicar, de Orwell.

Să desluşim însă cu atenţie textul următor: *dar eu eram bucuros c-au venit acela ceas* (al întoarcerii în ţară) *de-am găsit vreme să ies dintr-acel norod greu şi cumplit. Că-s nişte oameni foarte necredincioşi acestu felu de oameni dintr-acele părţi... Şi după ce-am venit, încă şi Şeremet mi-au dzis să mă aşedzu şi va scrie la împăratul să-mi dea jalovanie şi sate. Dar tot n-am primit, că este norod prea cumplit...*

Doi ani trec stăpâniţi de obsesia întoarcerii, de speranţa revenirii în locul natal.

Nădejdea domnului – filosofează Neculce estimp – *este ca săninul cerului şi ca încetul mării: acmu este senin şi se face nuor, acmu este mare lină şi se face furtună.*

Dacă experienţa exilului i-a folosit la ceva naratorului, ea îl face să scrie această frază tulburătoare, unică în literatura noastră.

Chinuit de dorul ţării, hatmanul suferă până în ziua când însusi tarul Petru cel Mare îl slobozeste cu mărinimie, spunându-i lui Dimitrie:

Dacă nu va să şadză, volnic să fie. Dumnezeu să-i agiute să margă unde i-i voia...

O astfel de generozitate numai la marii seniori se întâlneşte. Cantemir însă i se opunea. Poate şi fiindcă, pentru el, Neculce însemna Moldova.

Mulţi dintre noi cunoaştem senzaţia pe care o aveam în marea ţară vecină în anii dogmatici, făcând în ea câte o vizită, senzaţia că nu te mai puteai întoarce acasă.

E cunoscută şi vorba de pomină a lui Victor Eftimiu plecat la Moscova într-o delegaţie oficială prin 1946, împreună cu Parhon şi ceilalţi, să aibă o întrevedere cu Stalin.

Împrejurare în care Eftimiu, văzând că tiranul tot mâzgălea ceva, pe când îi asculta răbdător pe români, îi ceruse la urmă cu fermecătoarea lui impertinenţă, hârtia înnegrită. Iar Stalin, surprins, i-o dăduse. Şi pe ea erau numai lupi, capete de lupi. Istorica hârtie se află azi undeva în România; poate la Academie?...

Dar întrevederea aceasta era mereu amânată. Trece o săptămână, trec două... Stalin nu-i mai primea.

Delegaţia română sta la hotel ca pe ghimpi, la fel ca Neculce pe vremuri.

Şi, într-o bună dimineaţă, la al câtelea mic dejun... apare Eftimiu, freş, pempant, cu lavaliera sa boemă la gât, şi în auzul tuturor, deschizându-şi teatral braţele, declamă cu voce bubuitoare, din Racine:

Sortirons nous jamais de ce funeste empire?...

Ieşi-vom noi vreodată din ăst funest imper?

Portretul clasic

Cel clasic, executat la Berlin, ce se poate vedea în mai toate şcolile, ni-l arată pe Cantemir în armură, cu sceptrul în mână, sprijinit pe un teanc de cărţi, cu hermina albă de domnitor lunecând peste braţul înzăuat.

Peruca (iluministă) îi învăluie capul puternic, expresiv. Ochii mari, atent-melancolici, nasul drept, hotărât, buzele cărnoase, chemând plăcerile, reliefate de umbra fină din dunga bărbiei. La gât, o eşarfa de mătase, atârnând peste armură ca un fluture. Ciudat. Bărbăţia imaginii nu reuşeşte să ascundă un anume aer feminin…

Neculce îi face două portrete. Primul înainte de a fi domn: *… era atunce nerăbdătoriu şi mânios, zlobiv (rău) la beţie, si-i iesisă numele de om rău.*

După înscăunare:

Iar acmu, viind cu domnia, nu ştiu să-ş piiardă numele cel rău; au doar mai la vârstă venisă, au doar chivernisisă viiaţa lui, unde nu era pace? Că aşè să arăta de bun şi de blând! Tuturor uşe deschisă şi nemăreţu, de vorovie cu toţi copiii.

Vorbea cu toţi copiii!… Amănunt tuşant…

Deci, boierii, văzând ase milă şi nemărire, începuseră toţi a să lipi şi a-l lauda. Era omû învăţat. Numai la giudecăţi nu prè pute lua sama bine, poat-fi trăind mult la Ţarigrad în streinătate. Lăcomie nu ave mare, lucrurile lui poftiea să fie lăudate.

Amor propriu de artist.

CUM SĂ-L PRINDĂ pe Brâncoveanu?… Că aşa fusese înţelegerea. Minciună şi vicleşug. Fraţi de limbă şi de neam,

căutându-şi unii altora pieirea! Ce să mai scrie bietul martor al anilor una mie şi nouă sute şi nouăzeci?… Neculce a zis totul:*…ca ne-am înmulţit obiceiuri rele asupră şi ne-au făcut oameni de nimică de suntem, că ne-au călcat precum le-a fost voia… Căutaţi acmu de socotiţi ce fără de năroc ţară şi oameni…*

Noroc?… Norocul însă îi ajută pe cei tari. De la marele han venise firmanul de prindere a domnitorului muntean. Numai să încalece, să-l prinză. De la Poartă, niciun semn. Şi fără ştirea Porţii acţiunea nu putea să înceapă. Vizirul temporiza. De fapt, aştepta ca mai întâi Brâncoveanu să-i trimită cele cinci sute de pungi de bani, ideea lui Cantemir, pentru adormirea vigilenţei. Nu-l nimiceşti pe unul căruia îi ceri bani. Dar poate că vizirul mai punea în cumpănă şi altele. Obsesia turcilor, echilibrul. Şi să nu-l înlocuieşti prea repede pe unul pe care măcar îl cunoşti, cu altul, necunoscut, care poate să-ţi facă cine ştie ce figuri. Mai stăm, mai vedem… Să recunoaştem că, dacă am luat ceva de la turci, am luat şi această şovăială, gustul întârzierii, căreia, ca un fel de reparaţie subconştientă, i-am spus mai târziu înţelepciune.

Dar tot gândindu-se la Brâncoveanu şi aşteptând semnalul Porţii, care nu mai venea, Dimitrie îşi dă seama că jocul politic, nu numai al ţării sale, dar al întregii Europe era cu mult mai înalt. Creştinătatea îşi punea toată nădejdea în ruşii lui Petru cel Mare, ajuns în culmea puterii. Astfel că domnitorul moldovean au început a să agiunge (să se înţeleagă) cu moscalii. Se oferă să-i informeze despre ce se petrece la Poartă. În acelaşi timp (joc dublu) scrie la Poartă că se va face că se înţelege cu ruşii, dar va înştiinţa Poarta despre toate mişcările acestora. Vizirul îi dă voie. Petru cel Mare are fler. El înţelege jocul moldoveanului. De mult căzuse în mare cinste şi dragoste la Petru Alexeievici. Dimitrie îl scoate din funcţie pe Jora, iar în postul de hatman îl numeşte pe cronicar: l-au mazilit şi m-au pus pe mine, pe Ioan Niculce, spătarul…

Scriitorul intră direct în eveniment, scriind despre sine ca despre un altul.

Cantemir trimite la ruşi un om pentru încheierea unei înţelegeri. Solul îl întâlneşte pe ţarul rus la Iaroslav, unde au loc primele tratative.

Moldova îl va ajuta pe ţar, dar Moldova pune şi ea nişte condiţii.

Iată-le: Tara Moldovii cu Nistrul să-i fie hotarul, şi cu Buceagul şi cu toate cetăţile tot a Moldovii să fie.

Ruşii au dreptul să se aşeze în aceste cetăţi cât timp Moldova e în primejdie, iar apoi să lipsască oastea moschisească. (Cum s-a văzut mai târziu.)

Când moare un şef

Un conducător de ţară sau de imperiu, când moare de moarte bună, decesul lui devine mai important decât propria sa viaţă.

Dacă trage să moară, dacă agonia lui durează, se dau mai întâi comunicate medicale, se trag eventual clopotele, zvonul, pornit într-o zi, cuprinde întreg teritoriul ţării… şi se zice că şeful moare azi. Dar nu-i după el, după răposat.

Decesul nu se anunţă pe loc.

Lupta pentru succesiune încă nu s-a terminat. Se mai fac aranjamente pro şi contra, iar MORTUL trebuie să mai aştepte o zi şi încă o zi, multe zile la rând, mai viu ca niciodată.

Lumea ştie că e mort, a aflat. Însă sfârşitul, din atâtea şi atâtea pricini, n-a fost încă declarat oficial.

E una din tacticile funebre ale regimurilor totalitare. Stăpân e pe viaţă. Stăpân e pe moarte. Încercând astfel să-şi supună şi natura, când în joc nu sunt nişte scopuri concrete.

Dar noi suntem mai modeşti. Neculce notează:

Cantemir-Vodă, după ce-au murit, ţinutu-l-au mort tăinuit o zi şi o noapte, păn s-au gătit cărţile de-au făcut harzuri de la ţară la Poartă…

Pârghiile puterii se pun în mişcare. Se anunţă că urmaş la tron va fi feciorul răposatului, tânărul Dimitrie Cantemir…

Atunce au spus la tot nărodul c-au murit Cantemir-Vodă…

Norodul, prost. De unde, nerod. Bun de manipulat şi de minţit. Dar, ca să fim drepţi, are el în viaţă alt scop decât să

se înmulţească – să bea, să mănânce, să tragă chefuri la nunţi şi chiar parastase?

Să-i înţelegem pe hatmani, pe vătafi, vistiernici şi postelnici, dacă prostimea n-are alt ideal, dacă stă aţipită între ziua de azi şi ziua de mâine.

Turcul-agă, văzând că strigă cu toţii într-un cuvânt, au luat un căftan ş-au pus în spateli lui Dumitraşco beizădeae. Ş-au şezut amândoi în scaone. Ş-au început a da din pusei şi a dzice surlele, şi toţi boierii şi slujitorii, căpeteniile, cineş după rândul său, au purces a săruta poala turcului ş-a lui Dumitraşco beizadea. Şi dup-acee au încălicat cu alaiu ş-au purces la Sfetei Neculaiu, de i-au cetit molifteli de domnie dup-obiceiu.

Mortul, *tatăl analfabet*, este în fine îngropat. Prima domnie a unui intelectual, sută la sută, din istoria noastră, care a durat (domnia)… trei săptămâni.

Şi demonul… demonul responsabil cu registrele cronologice ale ipotezelor, ale arhivelor fantastice sau numai logice ale ipotezelor, întrucât infernul se joacă în glumă cu noi, deciziile serioase aparţinând lui Dumnezeu… Ei bine, acest drac foarte vioi şi pus pe cele mai aiuritoare presupuneri îmi suflă la ureche: măi frate-miu, acu, în nouă zeci şi nouă, să-l fi avut voi pe Dumitrică ăsta Cantemir şef…

Intelectualii prezintă această atracţie. Şi risc în acelaşi timp. Dacă Dimitrie ar fi avut armata de partea lui, altfel ar fi mers lucrurile.

Altfel, cărturar cum este şi cam năuc, poate că iese la poceală şi iese rău. Deşi rămânem măcar cu *Istoria ieroglifică* (şi demonul tace după ce tuşeşte cu subînţeles).

REALITATEA este – tot pe cronicari e bine să te bazezi – că au vinit un capugiu de la Poartă de-o luat pe Dumitraşcu-vodă Beizade. Deşi acest capugiu era un bun prieten al familiei Cantemireştilor. Dar intriga de dincolo, din Muntenia, lucrătura Brâncoveanului era mare. Acesta, cu relaţiile ce le avea la Ţarigrad, şi îmbrăcase caftanul de

domnie asupra Moldovei. Susţinătorii lui Dimitrie se împrăştie, fug la Ieşi.

Şi Neculce ne atrage atenţia din veacul său:

Pe aceste lucruri poate şi alţii să se încrează cu Poarta turcească că unele se gătie şi alteli s-au făcut!

Adică începe ceva şi iese altceva. Socoteala de acasă nu se potriveşte cu cea din târg. Fidelitatea lui Mehmet-paşa e mare.

Domnitorul intelectual va reveni la domnie. Stătuse pe tron doar trei săptămâni.

Cantemireştii, Cantacuzinii, duşmănie mare

Deci, teribil personaj acest Cantacuzin! Un Boss ahtiat de cultură. N-a editat el *Biblia de la Bucureşti*? Un tip de Renaştere valahă, dozând în părţi egale inteligenţa rafinată şi otrava, argumentul fiind şi cucuta, lichidându-şi cu sânge rece adversarii, până când pieri şi el otrăvit...

Cum arăta el? Neculce l-a văzut şi l-a prins în această frază grea:

Om mare la stat cu ochi ca de bou, *harnic*, *darnic*, *milă mare face la streini*, *la slujitori. Cheltuiè mult*, *să-ş facă nume*, *iar nu să strângă.*

Un generos în aparenţă, mânuind cu iscusinţă arma vremii, corupţia. (A vremii, numai?...)

Dincolo, Cantemir analfabetul. Un viveur sigur pe el.

Intelectualii, Miron Costin, căruia i-a tăiat capul, şi toţi intelectualii vremii îi ironizează la mese pe bătrân şi pe Iordachi, precautul, ministrul de finanţe:

„Mai des cu păharăle, măria ta, şi mai rar cu orânduieleli, că ţara îi iertată de la Poartă, s-ei *vrè* să-ti dai măria ta sama odată şi nu-i putè.

Aceeaşi violenţă, la muntean. Care visează copacul de aur, din al cărui falnic trunchi o ramură este cantacuzină. Ea desfaşoară o mare energie diplomatică şi militară. Strânge oşti în Muntenia. Lansează pe Argeş vase cu provizii să le îndrepte spre Dunăre. Se înţelege cu căpeteniile sârbeşti. Trimite la nemţi soli. Printre care şi pe aga Bălăceanu, ginerele său. Repede un crainic şi la Moscova. Să se lase în jos muscalii. Să coboare spre Buceag, să dea sprijin la momentul oportun, când turcii,

înaintând spre Belgrad, el, domnul creştin al Tării Româneşti, ar năvăli cu toţi aliaţii spre sud, să „apuce Ţarigradul” (visul, încă nevisat, al lui Petru cel Mare, al cărui rol în istorie abia începe).

Trebuie să recunoaştem: după unirea efemeră a ţării sub Mihai Viteazul, de la care abia trecuse un secol, planul lui Şerban vodă Cantacuzino de a reînvia Bizanţul, cu o sucursală la Bucureşti, este a doua tentativă grandioasă a carpato-dunărenilor. N-a fost să fie. Mişcarea va fi inversă. Fanarul va veni el încoace, iar epoca fanariotă se va lăsa curând, grea, peste noi…

*

Cum sunt şi moldovenii aceştia… Refractari. Molateci. Opuşi măreţiei visate. Şi, culmea, pro-turci. Ei, care nici măcar nu vieţuiesc sub răsuflarea Islamului la Dunăre. Mai sunt şi Cupăreştii. Boieri moldoveni oploşiţi la Iaşi. Care tot umblă cu pâra pe la înalta Poartă. Şerban Vodă se împotriveşte, dar moare subit: „S-au şi murit”. Efect stilistic colosal. Un „şi” micuţ; consecutiv; un şurubel vârât la iuţeală în sintaxă, şi moartea ne face să râdem…

Aici, pe tărâmul dintre proiect şi viaţă, supus oricărui neprevăzut, aruncă Neculce vorba lui mare:

Ce gândeşte omul, nu dă Domnul!… Şi dacă se întâmplă, dacă se nimereşte să dea, să ofere ceva, El îţi dă, îţi oferă ce nici nu te aştepţi şi nu meritai, şi chiar meritând, sperai la acel lucru de atâta vreme şi cu atâta deznădejde, încât oferta îţi pare o adevărată minune. Ca-n Dechemvrie 1989.

CULTURA şi inteligenţa complică istoria. Intriga se rafinează. Ambiţiile se ascund mai bine. Scopurile politice se învelesc în raţiuni din ce în ce mai subtile. Renaşterea, în fastul ei, înseamnă şi crima (de stat). Tradiţia sentimentală face din Constantin Brâncoveanu, ctitor strălucit de cultură, o victimă a cruzimii istorice…

N-a fost şi nici nu se putea, în acele timpuri, să fie altfel.

Domn blând?...

Să ne gândim doar la acest episod relatat sec de Neculce.

Ginerele lui Şerban-Vodă, Bălăceanu, inamic a lui Brâncoveanu, moare în luptă în tabăra nemţească pe care o alesese, ucis de cazaci, aliaţii voievodului muntean. Acesta, văzându-l mort pe rival, în ura lui, îi taie capul de l-au pus într-un prepeleac în mijlocul ogrăzii lui, de-au şedzut vrun an cu capul în prepeleac.

Aerul Europei

Focul se înteţeşte. Turcii scot pe metereze toate armele şi încep să tragă „ca la Verdun”. *Văzduhul se întunecase de nu se mai vede omu cu omu, şi să vede numai pară cum ieşea din pusci. Parcă ardea stuful pe nişte vânt mare, ase să vede focul ieşind din pusci.*

Prăpăd. Mare prăpăd. Cât se putea pe la anul una mie şapte sute şi ceva… Un scriitor angajat în luptă, cu stilul său în loc de armă. Şi ce armă: uşoară ca fulgul; care nu scapă amănuntele esenţiale în toiul fricii, zăpăcelii, primejdiei de moarte…

Numai ce voi să zic – deschide Neculce o paranteză între bubuituri – dar parcă Dumnezeu i-ar proteja pe oameni când sunt în război, că, *dintr-o mie de sineţe, abie să tâmplă de loveşte una omu.*

Că de ar hi nemerit cât focul slobodzie n-ar fi rămas nici la turci, nici la moscali, omul de poveste.

Om de poveste!… Azi, când spunem aşa, ne gândim mai întâi la un ins ale cărui calităţi întrec posibilităţile obişnuite. Mai poate fi şi un alt înţeles…

Din chinul literar al unei limbi încă neformate, ca scris, se nasc astfel de expresii concise, derutante, stângace în aparenţă, însă încărcate de o surprinzătoare putere de sugestie…

Aşadar, dacă turcii şi muscalii, războindu-se, ar fi pierit cu toţii *(et la bataille cessa faute de combatants),* nu ar mai fi rămas niciun supravieţuitor care să nareze cele petrecute, nu ar mai fi existat niciun om de poveste – un om care să povestească întâmplările…

Sintagma n-a prins. N-a intrat în uzul curent al vorbirii, ca tot ce poartă pecetea unică a unui artist genial.

Dar despre om, Neculce mai zice numaidecât un lucru citându-l pe Miron Costin, şi, în felul acesta, pe o singură pagină, limba română produce un certificat, concurent cu al tuturor graiurilor importante ale culturii universale, din care, din cele mai vechi timpuri, se pot cita cuvinte, fraze memorabile…

Punând pe hârtie vorba lui Miron Costin privind harul narativ al omului, cronicarul adaugă imediat ce zicea bătrânul logofăt, patriarhul decapitat al literaturii noastre, tot despre om, şi tot despre cum e el în luptă:

Mare este omul, iar la războiu pre mică-i este ţinta.

Mare, în spirit; mititel la trup, ca ţintă oferită inamicului. Să-l fi citit oare Miron Costin pe Pascal? Cronicarul moldovean: 1633-1691. Pascal: 1623-1662.

Ceva ca în meteorologie, curenţii. O deosebire există însă. Cronicarul român se lipseşte de metafizică.

Moldoveanul pare a zice: omu-i mare, ca intelect, însă mic fiziceşte. Psihologie de popor mereu atacat.

În mijlocul bătăliei furioase, are loc şi un fenomen natural pe care darul de prozator al lui Neculce îl introduce în naraţie cu o fină intuiţie a contrapunctului sau contrastului: cade o ploicică…

Întru acele vremi, când sa bate, venit-au un nouraş caè mic şi stropie de ploaie. Şi avemu grija să nu dè atunce năvală călărimea…

Iar muscalii nici să mira şi ne îmbărbăta şi dzicè că mai pre mari ploi să băte ei cu sfedzii, că avè mantale în spate şi ţinè flintele suptu mantale…

Şi n-au ţinut mult acel nouraş, ce ca giumătate de civert de ceas, şi au lucit soare cu mare hierbineţală, cumu-i în luna lui iulie…

Mai pre mari ploi se băteau ruşii cu suedezii, luptând în mantale, cu flinta purtată sub manta: epică de la miazănoapte, admirabil tablou gherier.

În acest moment intră în acţiune generalul Vitman, un german care lupta în statul-major al ţarului.

El se prezintă în faţa lui Petru cel Mare în culmea iritării, neţinând seama de niciun protocol:

Ce este aceasta de umblăm toţi (ca năucii) şi nu ne căutăm treaba şi orânduiala războiului după cumu-l ştim că să cade?

Cu nemţii nu te pui. Tactica generalului: concentrarea forţelor într-un singur punct, atac masiv pe centru, pentru a crea o breşă… Ca în Polonia, Franţa, URSS, în primii ani ai ultimului război mondial.

Bietul Vitman! Un singur lucru nu prevăzuse: ghiuleaua turcească, fatală.

Avertismentul lui Neculce

(Rugăm pre dumneavoastră, iubit cetitori tineri, să luaţi sama aceştii scrisori, tâmpla vreodată să mai vie nişte lucruri ca aceste în tara noastră, să vă stiti chivernisi, să nu păţiţi şi voi ca şi noi..).

Punere în gardă înduioşătoare. Dar, de păţit, păţirăm cu mult mai mult decât îşi putea închipui cronicarul. El scoate capul din *Letopiseţ*, iese o clipă din lucrul său, şi, ridicându-se niţel din jilţ, să ne vază mai bine, ne face obosit semn cu mâna pierdută în fumul lumânărilor – nouă, de la nouă sute nouăzeci şi nouă.

Nu se ştie niciodată ce vine, de unde vine, şi mai ales cum vine. Astfel încât avertismentul lui Neculce, cântărindu-l cum trebuie, noi îl transmitem grijulii mai departe. Să zicem, tot răul spre bine, dând binelui o şansă cotită.

Să ne mulţumim măcar cu această mecanică strâmbă a lucrurilor…

*

După ce Neculce îl sfătuieşte pe ţar să nu rişte să fugă în Transilvania şi Petru cel Mare îl ascultă, începând retragerea tactică a oştilor muscăleşti, care, în fine, fac joncţiunea cu grosul trupelor mult aşteptate, cu greimea, venind de sus.

Sfânta Rusie poate să-i fie recunoscătoare cronicarului nostru. Să-l fi prins turcii pe Petru cel Mare… Nu e rău, zic

iarăşi, nu e rău deloc să tii câteodată seamă de sfatul unui scriitor, chiar şi în zilele noastre.

Dar unde-i Scriitorul?... În orice caz, nu la putere. Şi e bine că nu-i. Când este, s-a văzut. Asta fiindcă cel mai bine lui îi şade în opoziţie. Un opoziţionist de pomină, un apucat, pe seama căruia lumea ar fi început să facă bancuri.

Coada acestui topor, lustruită de serviciile speciale, deseori se întâmplă a fi însăşi mulţimea ignorantă, care nu înţelege şi e gata să batjocorească excepţia, jignitoare.

Un tip amărât (romancierul) cu dinţii rupţi în scoarţa dură a evenimentelor, ori sparţi de pumnii anchetatorilor.

Un *Lear* dacă vreţi. Insul dreptăţii celei de pe urmă, căruia tinerii i-ar striga azi numele pe străzi.

*

Iar de focurile turcilor şi a tătarilor era cuprinsă costişa până pre suptu pădure, tot câmpul acela, până în Huşi. Iar turcii şi tătarii de la focuri audzie hreamătul obuzului (armatei muscăleşti în retragere) şi nemică nu să clintie, ca cum ar fi nişte oameni morţi în revărsatul zorilor.

Viziunea unui reporter special trimis pe câmpul de bătălie. Cinematografia italiană a speculat cu efect tabloul cutremurător al mormanelor de soldaţi morţi, înainte sau după atac (1914).

Ostile muscălesti, reunite, fac redute, întărituri să reziste presiunii duşmanului.

*

...Stilul, aici, ca şi în alte locuri ale cronicii, sub presiunea şi varietatea acţiunilor relatate, se înviorează...

Deci mergè câte puţinel, şi sta obuzul de aştepta pre cei din urmă (ariergarda), că cei din urmă merge tot bătându-să. Şi merge puţinei, şi iar sta, de să aştepta, că cei din

urmă ave greu mare...

Deci aşè au mărsu luni toată dzioa, păn'ân vremea chindiei, de la Stănileşti, de suptu deal, păn la Prut…

Cadenţă în care scrisul prozei noastre merge şi astăzi…

Prinderea lui Brâncoveanu

Se prezintă mai-marele tătarilor înaintea Sultanului. Printre atâtea şi atâtea necazuri politice, de care imperiul nu duce lipsă, îi face Stăpânului sublim şi următorul raţionament…

Brâncoveanu este un domn puternic şi bogat. El are oaste, iar în ultimul timp pare a se da de partea muscalilor.

Înalt-Prea-Luminate (vorbeşte hanul), eu consider că n-ar fi bine în aceste vremuri grele, să fie lăsat domn în Muntenia Brâncoveanu, ţinând cont de faptul că el ar putea oricând să ne înşele şi să provoace pierderi ireparabile oştilor împărăteşti. Părerea mea umilă este că acest domn, viclean şi periculos, ar trebui prins acolo, în ţara lui, că el, de bunăvoie, la Poartă nu mai vine, ştie ce ştie… Mă va întreba Înalt-Prea-Luminatul, cine să-l prinză… Dacă îmi îngăduiţi, vă răspund pe loc: nimeni pe lumea aceasta nu este mai capabil să-l prindă pe individ, decât feciorul lui Constantin Cantemir, pe nume Dimitrie, un băiat deştept, studios, îndrăzneţ, talentat, cântă la tambură ca un înger…

Am auzit, am auzit! (sultanul)… Cred că acest Dimitrie e omul nostru (continuă hanul).

Deci împăratul, cum au audzit acele cuvinte într-acel ceas au şi răpedzit, făr de ştirea vizirului, de-au adus pre Dumitraşco beizade de la gazdă… şi l-au adus la saraiu la împăratul. Şi îndată l-au îmbrăcat cu cabaniţă, cu spinare de soboli în loc de căftan, şi l-au pus domnu în Ţara Moldovei…

E informat şi Vizirul, peste care se trecuse, fapt ieşit din comun. În câteva zile alaiul noului domnitor (Cantemir)

porneşte spre Iaşi. Şi nu se cheltuise niciun ban la Poartă. Tuiurile şi celelalte semne ale puterii au fost trimise ulterior… pe gratis! Doar muzica, vinul şi strălucirea de spirit fuseseră puse la contribuţie.

Vizirul îi cere lui Dimitrie să facă tot ce se poate să-l prindă pe Brâncoveanu şi să i-l trimită la Poartă, viu.

Răul cel mai adânc ni-l facem singuri. Când ne dăm seama, este prea târziu. Înaintea noastră Timpul s-a îngroşat, s-a închis pentru noi.

Dacă-l prinde şi-l predă pe domnul muntean, îi oferă noului vodă şi domnia Munteniei!

Dimitrie se învoieşte, însă îi dă Vizirului un sfat… Să-i scrie lui Brâncoveanu să-i trimeată urgent Sultanului cinci sute de pungi de galbeni, pentru întâlnirea oştirii, ca să-i anestezieze complet vigilenţa…

Şi Brâncoveanul s-a uitat la acea carte ce scrie Vizirul şi n-avea grijă de mazilie…

*

Parşivenie slavă! Nici otomanilor nu le-ar fi dat prin cap una ca asta: să amorţeşti mai întâi victima, spre a-i paraliza orice reacţie.

Seamănă cu metodologia perversă a serviciilor speciale totalitariste ale secolului douăzeci, care, cu un patetic spasm de izbăvire, s-a încheiat cu două războaie mondiale…

*

Nu e cu putinţă ca astfel de monstruozităţi politice să zacă şi în mintea unui mare umanist.

Dimitrie Cantemir gusta şi el, înfiorându-se, din elixirul ameţitor al puterii.

O clipă doar. Cât să măsoare prăpastia, scuipând din

gură otrava…

Să fie cultura antidotul Puterii?… S-a văzut aceasta mai târziu în purtările blânde ale noului domn, deşi în politică blândeţea nu asigură succesul, care totdeauna este, trebuie să fie, feroce.

În orice caz, cultura noastră are în centrul ei două crime săvârşite de tatăl, C. Cantemir (care a pus să se taie capul lui Miron Costin) şi fiul său sublim, Dimitrie Cantemir, care a pus la cale prinderea şi uciderea celui mai înalt domn al Ţării Munteneşti, rivală şi frăţească totodată.

*

Franţuzul are o vorbă. El spune *AINSI VA LE MONDE!* Nu trebuie să o mai traducem.

Aşadar, atunci mî cheamî ţarul şi zice…

…Era duminică dimineaţa, 7 iulie. Iară turcii…venie care cum pută, în puterea calului. Iată, cu amănuntul, cum ajunge Petru cel Mare, în toiul luptei de la Stănileşti, să-i ceară părerea hatmanului Neculce.

Turcii înaintau. Tătarii prădau, jefuiau, pârjoleau. Cazacii, într-un vârtej nebun de cai, roiau în jurul avangărzii lor, s-o apere.

Cei 4.000 de muscali, câţi alcătuiau avangarda, se retrăgeau, încercând să se unească cu oastea împăratului, dar la Stănileşti sunt opriţi.

Petru cel Mare, văzându-se încolţit, în primejdie de a fi prins… atunce m-au chemat pre mine, fiind hatman, şi mi-au dzis…

Neculce are acea convorbire dramatică cu ţarul tuturor Rusiilor, aflat la ananghie.

Păstrând proporţiile, acest dialog pripit, alarmat, semăna cu momentul critic de la 1877, când ruşii, în altă dificultate, îi trimit domnitorului Carol I un mesaj disperat să-i scoată din cumpănă.

În acel moment dificil, ţarul stă de vorbă cu hatmanul moldovean.

Nu ar putea el să-l scoată din viesparul turcesc şi să-l ducă în Transilvania cu 200 de dragoni ai săi şi 100 de moldoveni?…

Cronicarul are această şansă unică. Una din marile figuri ale istoriei universale, a cărei acţiune mesianică se face simţită şi astăzi – eliberarea Constantinopolului, a Bizanţului din mâinile otomanilor, care îl cuceriseră la 1457,

alaltăieri parcă –, cere părerea unui fel de scriitor de peste Prut…

Acesta îl sfătuieşte că e foarte periculos ce voieşte a face, turcii şi tătarii roiesc în jur ca lăcustele, şi dacă pun mâna pe Dânsul...

Judecată de popor mic, deprins cu nenorociri de tot fielul.

Şi împăratul, punându-i o mână pe umăr, dzice: hatmane, ştii că ai dreptate... şi nu s-au mai cutedzat!

Putem să ne mândrim că o figură ca Petru cel Mare a urmat sfatul unui scriitor român, orice s-ar zice.

Dacă ţarul nu l-ar fi ascultat pe Neculce – cine ştie?!… Dacă ar fi picat în mâna turcilor sau tătarilor… Greu de imaginat care ar fi fost urmările. Putem să ne gândim la orice.

În acest fel, cronicarul nostru poate fi socotit un şurub… un mic şurub… un şurubel… o piesulică în mecanismul Istoriei şi care, dacă ar fi lipsit…

Nu strică, dar nu strică deloc, să ai, să ţii lângă tine un om al slovei.

Un năzdrăvan, care, în loc de ostaşi, pune în mişcare teribile regimente de cuvinte. Un tip care vede primejdiile de tot felul, începând cu cele închipuite… Unul care le vede şi pe acestea…

Nu-i rău, nu ar fi rău deloc, să te bizui pe un biet scriitor…

Marii politicieni ai lumii au intuit acest lucru…

Că se pierde, de fapt, că un sărman om al lumilor imaginate, stăpân doar pe ficţiunile sale, din mijlocul cărora el însă vede cel mai bine ce pare de nevăzut…

Aşadar, să te fereşti de linguşitorii care te pierd totdeauna, şi de mărunţeii denunţători ai hoţilor de smochine – fi-le-ar smochinele de cap să le fie, că alt rău în jur ei nu mai văd, gudurându-se tot timpul umili pe lângă stăpân.

Şiit sau sunit?…

Răspunsul ni-l oferă tânărul critic Sorin Lavric, comentând în *România literară* cartea lui Barnaby Rogerson, *Moştenitorii profetului Mahomed.*

Nu-l cunosc pe cel ce semnează *Cronica ideilor*, în pagina vecină, 15. Nici nu l-am auzit vreodată vorbind. Dar îl citesc cu mult interes.

Prin 2005, trecând pe la redacţie, am nimerit într-o şedinţă de număr *A* revistei, cu toţi redactorii de faţă. Şi atunci l-am întrebat pe vechiul meu prieten, Gabriel Dimisianu, director-adjunct, care-i acela. Şi Gabi mi l-a arătat, făcându-mi în şoaptă elogiul lui şi ca să-l ţin minte – iar eu l-am ţinut.

Dovadă, aceste rânduri. Iar mie, când mi se întâmplă astfel de lucruri, spun cu franţuzul clasic: ce se concepe bine se enunţă clar!…

Dacă e prima dată când văd persoana – asta aduce cu un fel de botez literar. Şi mă bucur că rândurile fidelilor speciei noastre cresc.

*

Acum, citind articolul lui Lavric, ştiu de ce şiiţii nu se au bine cu suniţii. Nu fiindcă între dânşii ar fi un conflict ideolo gic. Cum sunt la noi catolicii cu protestanţii. Inchiziţie… arderi pe rug… Nema. Sau ceva în genul *Dogmei filioque…*

E mai simplu. O chestiune de genealogie. De familie, la propriu, cu încuscriri, neveste, neamuri şi moştenitori. Un

fel de… patriotism şi fanatism… Exact ce resping creştinii, importante fiind înrudirea, neamul…

Se spune direct:

„Citind cartea lui Barnaby Rogerson, afli că forţa islamismului stă în genealogie. Musulmanii sunt preocupaţi până la obsesie de origini şi de ramificaţii familiale, cu încrucişări de neamuri şi de număr de urmaşi.”

Ceva feudal. Faţă de noi, musulmanii ar trăi cam pe la 1400 şi ceva, înainte de era descoperirilor moderne. Lucrul nu îl spune Lavric, dar se deduce…

În Irak, şiiţii se bumbăcesc mereu cu suniţii. În Turcia, suniţii sunt mai mulţi, şi nu pot să-i sufere pe şiiţi.

Dacă ne întoarcem la crestinism, reducându-l… „la un mănunchi de cunoştinţe ce propun o anumită viziune asupra vieţii, s-ar ajunge la ceva lipsit de puterea vreunei atracţii sufletesti”.

În schimb… „dacă aşezăm toată teoria creştină pe reazemul vieţii unui om, despre care ni se spune, acasă sau la biserică, că a fost Dumnezeu răstignit, atunci puterea de seducţie spirituală este maximă”.

„Acelaşi lucru – continuă Lavric – e valabil şi în cazul islamului. Religia musulmană nu poate fi ruptă de viaţa lui Mahomed şi a rudelor sale, iar învăţătura islamică nu poate fi predată teoretic, în doze abstracte… Iar un model uman nu stă într-o predică teoretică, ci într-un traseu biografic… Tocmai de aceea apartenenţa la o religie nu este o chestiune de opţiune teoretică, ci una de preluare a modelului predecesorilor. În cazul de faţă, a fi musulman înseamnă a-l imita pe Ali, îndrăgitul discipol al lui Mahomed.”

Dacă dăm la o parte orice diferenţă ideologică, atunci ce înseamnă a fi şiit şi ce înseamnă a fi sunit?…? se întreabă autorul.

Aflăm:

„La originea schismei stă conflictul dintre două personaje apropiate profetului Mahomed: de o parte Ali, venerat de

şiiti, şi tot de cealaltă parte, Aişa, una dintre soţiile lui Mahomed, femeia pe care şiiţii o consideră prototipul de intrigantă, ale cărei uneltiri l-au împiedicat pe Ali să capete puterea mai devreme. În plus, suniţii cred că Mahomed a murit cu capul în poala Aişei, în timp ce şiiţii cred că profetul a murit în braţele lui Ali.”

„Cartea lui Rogerson – încheie Sorin Lavric – este o versiune picarescă a vieţii lui Mahomed şi a primilor patru califi.”

Îmi permit să adaug: *Cherchez la femme*!

Cum vede un musulman creştinismul

Nu credeam să mai revin; urmarea însă obligă.

Tot la rubrica vecină, *Cronica ideilor*, cartea lui Alain Besançon, *Eseuri despre lumea de azi*, este comentată delicios în numărul 31 al revistei de acelaşi recenzent spiritual, sub titlul *Lumi paralele.*

Sorin Lavric a ales un singur capitol din carte, nu întâmplător, ISLAMUL.

Destul, pentru ca lectorul să creadă… că suntem vorbiţi!…

Acum, când va ieşi fumul cel negru, rezultând din arderea buletinelor de vot ale înalţilor clerici, anunţând lumii întregi… HABEMUS PAPAM!… într-adevăr, iată ce aflăm:

„Aşadar, cum arată creştinismul dacă e privit prin prisma islamului? Arată ca un monstru doctrinar ale cărui dogme sunt atât de aberante, încât reacţia firească a musulmanului mediu, e una de stupefacţie: pur şi simplu nu poate pricepe cum de sunt oameni pe lumea asta care dau crezare unor asemenea grozăvii dogmatice…”

(Şi nu numai musulmanul de rând; dar fie de la noi, treacă!…)

Sunt numărate unsprezece motive ce l-ar face pe un asemenea ins să-şi piardă „uzul raţiunii”.

Voi reproduce doar câteva, întâi că Allah, care este numai Unul şi Acelaşi, în Unicitatea Lui, – creştinii au trei Dumnezei, Tatăl, Fiul şi… acest Sfânt Duh, care nu se ştie ce-o mai fi – politeism curat, lăsat moştenire, oho, de păgânitate!…

(Nu pun la socoteală cum să se nască Fiul, dintr-o Fecioară!...) Dar creştinii aceştia sunt cam poeţi... Mistici. Naivi. Copilăroşi.

Doi, cum să sufere El, să fie chinuit, răstignit, ca un om, şi de ce, – ca să-i mântuie pe alţii? – pe care chiar El, Dumnezeu, i-a făcut, – şi-atunci Dumnezeu la ce să se mai amestece în treabă!?...

Pe urmă, de ce ne bat capul mereu creştinii, cu iubirea lui Dumnezeu sau a lor faţă de Creator, când misiunea lor este supunerea, să fie supuşi, recunoscători, că El i-a făcut, în definitiv. Şi multe altele.

Pe musulmani, ideea creştină, să-ţi întinzi şi celălalt obraz, când eşti pălmuit, îi lasă perplecşi.

În loc să dai şi tu, să ripostezi, ca un bun musulman, cu simţul onoarei şi datoriei. Am zis. Creştinii? Nişte naivi. Nişte copii...

„Vrăjmaşii – se spune – trebuie înrobiţi. Trebuie omorâţi. Şi cu asta, basta! Dar, în niciun caz, nu trebuie să le vrei binele."

O spunem încă o dată. „Relaţia dintre Dumnezeu şi credincioşi nu e una, cerând obligatoriu dragoste, ci supunere!" Şi autorul mărturiseşte: „Capitol savuros."

*

Se cunoaşte observaţia lui Lenin – burghezia îşi va face singură ştreangul cu care comuniştii îi vor spânzura pe toţi, în cele din urmă.

Aşa şi cu creştinii, susţine islamul, fanatic... „în fine, spre deosebire de creştini, musulmanii (nici) nu simt (nevoia) de a se informa asupra creştinismului."

La ce? Că se vede cu ochiul liber. Cât de stricaţi sunt, fără a mai intra în detalii. Totul este o chestiune de timp: lichidarea lor.

Şi mai e ceva. Musulmanii pot să-şi ia neveste câte vor şi pot. Femeia rămâne obiectul de la 1400... după Cristos, să

fim bine înţeleşi. Creştinul… doar o nevastă, si-atât. Amante, ibovnice, câte vrei. Ipocrizie în toată regula.

Şi să nu uităm că relaţia cu o singură femeie este garantată chiar de religie. Mai ales la catolici.

Nu zice franţuzul, pus în dificultate, cu umorul lui: „În lipsă de altceva mai bun, te culci cu nevasta…”

Are vreo alternativă? N-are. Decât necinste, prefăcătorie…

Credinţă şi joc lexical

Românii au o faimă de buni creştini. Aşa să fie! Ori o fi?… În orice caz, spiritul laic din ei scoate des capul. Puţine popoare cu frică de Dumnezeu au în ele tendinţa asta de a lua în răspăr totul, inclusiv cele sfinte.

Până la Dumnezeu, te mănâncă sfinţii… Dumnezeu dă, dar nu-ţi bagă în traistă… Să nu faci ce face popa, să faci ce zice popa, şi altele…

Acum, după problematica dispariţie, întrunindu-se marile, luminatele, bărboasele capete, este bine să fie admişi, printre ele, şi lingviştii de vază, cei ce studiază zicerile grele, româneşti, să le ia serios în discuţie, să stabilească de unde pornesc ele. Mai cu seamă că noi acordăm oamenilor Bisericii rolul de excelenţi vorbitori ai limbii române.

Parlamentul să înveţe!…

Vorbe în pustiu, însă.

Să luăm glumeaţa observaţie pe care şi copiii în creşterea lor rapidă o deprind…

Să nu faci ce face popa… E ca o dogmă populară. Nici nu trebuie să stii carte.

O doamnă în vârstă, amintindu-mi vorba aceasta, cuvânt cu cuvânt, plus repetiţia – iar proverbele, se ştie, nu au nevoie de stil, lor nepăsându-le de acesta, adoptând stilul lor… să nu faci ce face popa, să faci ce zice popa – repetiţia, în sine, frumoasă, să-ţi intre bine în cap, vasăzică…

Iar doamna, uscăţivă, plutind de atâta experienţă, care, de fapt, uşurează, imită comic situaţia, buzunarele popii

atârnând grele de atâta căpătuială, cu burdihanul, uite-aşa, revărsându-se, cu obrajii umflaţi… să nu faci ce face popa… să faci, zice, ce zice popa – şi doamna, ca o veritabilă actriţă, îşi suge la maximum fălcile, ca şi inexistente.

Dacă toate acele înalte preasfinţii… le-am tunde, dacă le-am rade, dacă le-am bărbieri… ce ar mai rămâne din ele?

— Aceasta-i întrebarea!…

Să nu uităm ce spune o altă religie… Că important este exemplul personal. Al celui ce slujeşte. Ce face el, cum se poartă şi cum aduce un folos tuturor celorlalţi. Nu ce zice. Pălăvrăgeala fiind de la diavolul.

Ce trebuie apreciat, întâi şi întâi, este comportamentul omenesc. Nu nălucirile înfierbântate.

Parcă ar vorbi un mohamedan. Poate că nici nu le-ar fi stat rău românilor, să fie… turci. În Balcani, s-a văzut des. (Luaţi-o ca pe o glumire.)

Trecând pe lumea cealaltă, Ştefan cel Mare lăsa cu limbă de moarte moldovenilor săi că dacă trebuie să închine ţara, să o închine turcilor, că sunt mai cinstiţi şi îşi respectă cuvântul dat.

Ca observaţie, era cum ar fi câştigat o bătălie…

De atunci, ne rămase probabil propoziţia… turcu plăteşte! Plată onestă.

Românul nostru nu putea fi decât un ambiguu din naştere. Este el un creştin botezat, dar posedă o judecare la rece a existenţei, când este cazul… De aceea avem… capul ce se pleacă sabia nu-l taie şi altele.

De aceea Maiorescu spunea că felul întâmplărilor la noi nu e tragic. Totul se termină cu… *embrassons nous, Foleville!*

De aceea, dacă avem şi noi o rezistenţă, avem o rezistenţă smerită…

Atunci, de unde vreţi, de la Vlădică până la opincă, să fi tremurat din cauza noastră Securitatea?…

Dacă, în altă ordine, lipsa vreunei rigori şi misticismul (era să zic miticismul) rămân matca noastră naţională, e

bine să ştim, în aceste zile de răscruce, când pare că se pregăteşte o trecere de la ceva la altceva, trezindu-ne dintr-un somn, nu neapărat dogmatic, nefiindu-ne felul, să dăm teologiei noastre un sens, nu ritualic, unul real:

Să dăm omului ce este al omului, iar tuturora celorlalte lucruri – dar nu mai mult – ce este numai al lor.

Estetica urâtului

Tabloul lui Murillo, pe care l-am văzut pe timpuri la Louvre, alături de *Şchiopul falnic*, sfidător, al lui Ribera, – nu mai ţin bine minte dacă pe acelaşi perete, – sunt două picturi spaniole ce definesc singure spiritul culturii iberice, nu atât socializantă, cât nerefuzând esteticii, urâtul.

Lăsaţi de o parte gesticulaţia lui Goya, înverşunarea asupra fizionomiei umane, şi veţi înţelege ce vreau să spun.

Dacă veţi pune la rând şi pictura flamandă, italiană din epocă, intenţia devine clară…

Imediat vă va răsări în minte, în literatură, *Don Quijote*, proza lui Cervantes, lucrând în aceeaşi direcţie, pe linia distorsionată a handicapului mental.

Ficţiunea, ca dereglare a naturii, tot umane…

De unde, prin acuitatea viziunilor, geniul.

*

Estetica urâtului! Hm. Mulţi confundă lucrurile, mai ales în literatură… E o maladie curentă, nu numai lexicală.

E greu de tot; şi îţi trebuie mult talent, cum a fost cu Arghezi la noi… care… din bube şi gunoi să işte frumuseţi noi, plus apostrofările acelea care rămaseră în istoria literară: *O fi fost mă-ta vioară, trestie sau căprioară…*

*

De la figura în care domină griul şi negrul, a *băiatului*

care se despăduchează, al spaniolului, până aici drumul nu-i prea lung; deşi diferentele de cultură ar pune la încercare orice apropiere.

Ei, reprezentanţii unui imperiu, catolici, arşi de vântul de peste Gibraltar, invadaţi, amestecaţi cu arabi, din care ieşi spiritul maur, Alhambra. Noi, din grecime în grecime, care tăiem în Asia turcime, popor urgisit, şi ortodox, pe deasupra!…

Totuşi, în artă, precumpănesc asemănările întemeiate pe spirit mai mult decât pe culoarea ochilor şi a pielii.

*

A existat în cultura noastră – mică, nu mare – o tendinţă moralizatoare, unde binele şi frumosul jucau un rol important, sustinut nu numai de artişti mediocri, dar şi de ideologi bărboşi, fanatici.

Ne mai lipsea un totalitarism politic în acest sens.

Ei bine, îl avurăm şi pe-acesta, n-am scăpat.

De unde, probabil, astăzi, reacţia aceasta a urâtului cu orice preţ, a războiului total, exagerare nesusţinută de vreun har cert, şi care, Doamne, iartă-mă, căzu în partea aialaltă, în domnia frumosului cu orişce preţ, pe care critica noastră inteligentă o detesta atât.

Şchiopi sfidători noi avem… Şi ce caută de zor băiatul lui Murillo în cap… Ne-ar trebui unul ca acesta. Şi un Ribera…

De poeţi talentaţi noi nu ducem lipsă. S-ar putea ca, nu peste mult, să avem, în sfârşit, şi un Nobel…

Molto vivace.

Am observat, mai demult, că oameni de la care te aşteptai la ceva îţi dădeau cu totul altceva; ori nu-ţi dădeau nimic.

Că, părând, de pildă, generoşi, erau de fapt nişte zgârciţi. Sau că, făcând impresia că vor sări în ajutorul cuiva, se dovedeau, în fond, nişte indiferenţi. Una ţi se pare şi alta iese…

Franţuzul are aici o vorbă: *Mefiez-vous de la premiere impression*, *elle est la bonne*. Teme-te de prima impresie, este cea bună.

Invers decât ne închipuim noi, păcăliţii din născare.

Această judecată paradoxală, sofistică, ne-ar şedea bine nouă, românilor, mai fripţi, mai amărâţi, atât de mult exploataţi…

Din contră, noi suntem mai uşor de dus de nas, fiind totuşi atât de păţiţi…

Ei, nu-i aşa. Insul lucid, mai ferit de cele rele şi deci mai avut, e mai pătrunzător… Tipul foarte inteligent, educat, şi ajuns.

Proverbul, zicerea aceasta franţuzească, mi-a dat mult timp de gândit…

Dar de ce să te temi?… Pentru că repeziciunea cu care ţi se dezvăluie un lucru poate să fie învelişul protector al acelui lucru, ce nu se lasă ghicit cu una, cu două…

E ca în actele de spionaj celebre, când pui în faţă, la vedere, ceva pe care ai dori să-l ascunzi.

Însăşi experienţa, care ar trebui să-l avizeze pe om, îl

face deci mai uşor de păcălit – prima fată a impresiilor fiind dinadins cea bună.

Supercherie de ins foarte evoluat. Aşadar, minciuna bine gândită cere o fină prefăcătorie.

În aşa tel, ceea ce pare o sinceritate e ocultat, din care pricină observatorul trebuie neapărat să se teamă că tocmai cea dintâi impresiune lăsată asupra ta, atenţie! ar fi cea bună, cea adevărată, părând ceva foarte prefăcut.

De ce să credem însă în acest gen de prefăcătorie şi să nu vedem aici o morală reală?

Ce are în cap şi în inimă, unui om onest i se întipăreşte pe figură, – de ce nu am da o şansă cinstită celui care acţionează în mod cinstit – complexitatea venind din partea felului tău neîncrezător de a fi?

E ca în societăţile primitive această tactică supercivilizată: ce-ai în guşe şi în căpuşe. Aproape un fel de religie a comportamentului onest, vasăzică.

Cu precizarea că lucrul se produce cu o înaltă tehnică psihologică. Se minte… se va minţi cu o sumedenie de idei mascate cât mai bine, spre a crea senzaţia aceea de adevăr umbrit. Ceea ce nu reuşesc, deşi vor şi ele, regimurile totalitare, cu ideologiile lor în sens unic, direcţionate o dată pentru totdeauna în unul şi acelaşi sens.

Am trăit această prefăcătorie. Dar ea nu se compară cu ceea ce afirmă, cu atâta vivacitate, gândirea ce a dat lumii proverbele cele – nu neapărat înalte – dar cele mai subtile şi cu o semantică atât de complicată în deschiderea spre umorul uman.

P.S.: Nicio legătură muzicală. Dar când ascult Mozart, şi se anunţă… *Molto vivace*, tresar şi în spiritul meu totul se iuţeşte…

Nevoia de regi…

Dacă… Ciao ar fi fost un bărbat bine, cu engleza făcută la Oxford şi cunoscând pe dinafară replici din Shakespeare, invitat la masă, cum a şi fost, de regina Elisabeta a doua, schimbând la desert, făcând împreună cu ea, peroraţii din *Henric al cincilea*, spre necazul Lenii, de alături, o chimistă rămasă la CODOI (C02) şi care îl vedea pe bărbatu-său, în închipuire, nu preşedintele, ci regele României sadea; (în timp ce el se ştergea cu deştele, uşor, de faţa de masă fină de Olanda, dându-şi în petic, cum a şi facut-o), ar fi rămas tot Ciao întâi, regele drag al românilor…

Şi ce dacă?!… Poporul, cu gura lui slobodă, nu şi-o şterge şi pe-a lui (gura!) de ce apucă?…

Românu-i monarhist, domnule!

Deşi cu regii e aşa: după ce îi detronează (toţi cetăţenii lumii, revoluţionare) şi îi împuşcă şi îi ghilotinează şi îi lichidează cum pot, poporului i se face milă de ei şi îi regretă.

Transformat în metaforă, substantivul acesta, râvnit acum de toată mitocănimea română înduioşată, este folosit în mod mercantil, la gradul superlativ, deocamdată.

Avem, de exemplu, regele cremei de ghete care lustruieşte cel mai bine; avem regele berii, celei mai spumoase; avem regele bumbacului, unde creşte el; avem… regele fotbalului!

Pe Ghiţă-n sus şi Ghiţă-n jos!… O fi el aşa şi-aşa, da nu contează.

De ’telectuali, suntem sătui! Şi presa, toata ziua: Regele

Ghiţă!... Să vie Ghiţă, că altfel nu ne calificăm!...

Nu regula de trei simple ne trebuie nouă, acuş... L-ai văzut pă Chită ce face el cu mingea aia?...

Chit că trebuie să fii, ca antrenor, deştept foc. Or, marele, Regele Ghită... şi împărţirea se zice că o cam încurcă...

Acum, e drept: ce rege ai, aia eşti!... Să nu ne mai mirăm. Dacă acest „rege" o dă iar în bară, în final, îl încoronăm pe următorul, că abia aşteaptă.

Dar să dăm mai întâi citire apelului susţinătorului viitorului monarh din Dinastia Războinicilor Ecleraţi...

MAJESTATEA MÂRLĂNIEI VOASTRE... (începe apelul)...

După ce se scrie numele cu majusculă şi cu trei binecuvântări liturgice, una în greacă, alta în slavonă (???) şi a treia într-o românească voievodală, greu de priceput, urmează supradenumirile ce i le va da în viitor istoria, deocamdată nescrisă, dar pe cale de a fi, grămăticii fiind gata angajaţi, ori tocmiţi, cum spune MÂRLĂNIA SA...

...Cel cucernic... temător de Dumnezeu... făcător de pomeni pentru bunăstarea bunilor şi dreptcredincioşilor creştini şi membri ai Partidului înaltei Sale MÂRLĂNII... (mai urmează alte titluri); apoi, comprehensibil, devine restul, pe care îl redăm...

Şi dacă nici anul ce vine nu cucerim cupa mondială de fotbal, care a României trebuie a fi, şi nici campionatul Europei, că de aia intrarăm în dânsa, mă jur, uite-aşa (îşi face o cruce mare peste pieptul său păros, rostind, la microfon, un bubuitor Tatăl nostru)... şi încruntând din sprâncene, zbiară ca la o turmă de capre nedisciplinate:

Şi nu uitaţi, Români, a noastră va fi gloria şi lumea aceasta făcută de Dumnezeu şi pe care noi trebuie să o îndreptăm – voi merge mâine şi voi repeta ce zic acuşa şi la Muntele Athos (şi iar îşi facu o cruce, sărutând nu se mai văzu ce...).

Zmeiele Mangaliei plutind deasupra Braziliei…

Şi fiindcă numele lui însemna libertate, venind din greceşte: Elefterie – Elefteriade – nu mai suportase ocupaţia sovietică; decât până în 1950, în decembrie, când plecase în Brazilia…

Aşa că ajunsese acolo în luna ianuarie, lună ce dădea şi numele oraşului – Rio de Janeiro – şi, unde statuia Mântuitorului uriaş te primeşte cu braţele larg deschise.

Obsesia sa… ridicarea de zmeie. Asta se petrecea când era mic, pe plajele Mangaliei.

În 1947 – cât mai rămăsese în România – deschisese o expoziţie de pictură. O imagerie coloristică, plină de rigoare, ducându-te cu gândul la Paul Cézanne, inspiratorul…

Prin vară, factorul poştal, un tânăr simpatic, îmi întinsese uluit o scrisoare voluminoasă… Era din Brazilia. Şi dacă mai eşti şi fotbalist… Dar nu, era de la… Elefteriade. Colegul de clasă, pictor şi arhitect renumit.

Trecuseră cincizeci şi şase de ani de la despărţire. Făcuserăm amândoi liceul la Braşov, la Dr. Ioan Mesota. Aflase adresa mea de la Stănicel, alt coleg, bucureştean, căruia în clasă îi ziceam Torpilorul. Ar fi mult să explic…

În 1942, ne pregăteam să dăm bacalaureatul. Plănuiam şi un banchet, deşi duceam lipsă de bani. Toată clasa, elev cu elev, urma să se perinde prin fata tablei negre, fiecare să fie fotografiat – eu, fiind *poetul clasei*, trebuia să scriu pe tablă o strofa, să fac un soi de portret.

Totul se constituia într-un fel de album, pe care elevii urmau a-l păstra ca amintire.

Ciudat. Numai *portretul* lui Stănicel îmi rămăsese în minte; nu ştiu de ce. El suna aşa:

Pentru banchet, cum n-aveam bani, *nimic fără prezenţa lor, să-l vindem la americani (!) pe Pussy*; *bravul Torpilor*:

Cred că din toată clasa aceea, numai noi trei am rămas în viată: Elefteriade, Stănicel şi cu mine.

Nu am să înţeleg niciodată ce legi dictează ţinerea de minte. De pildă acum, deşi nu ne-am mai văzut de atât timp, Elefteriade mi se pare mai… viu! Numai contemplând zmeiele Mangaliei…

I-am răspuns în luna următoare, pe 19 iulie, tocmai ziua mea de naştere. (El îmi scrisese la 19 iunie). Eu la alt 19, dar iulie! Potriveală de bun augur.

Rămâne doar să ne strângem mâinile.

Dar cum se poate face acest lucru, cel puţin… peste un OKEANOS… Ne vom mulţumi, deocamdată, cu arta… Se vede că zmeiele mangaliote ale copilăriei artistului au, coloristic, aceeaşi structură cu a Procesiunii de Paşte, pictată din memorie, – aceeaşi obsesie mangaliotă.

O procesiune cu mitropolitul în mijloc, unul verde – un verde grec, de păstaie de mazăre încă negătită, cum sunt şi unele zmeie ridicate de băieţii de pe malul Mării Negre.

În jur, mulţime de credincioşi, foarte civili, nimic sacru, burghezi îmbrăcaţi fiecare de capul lui – un grec are şapca trasă pe ochi, şmechereşte.

În dreapta mitropolitului, cu un potcap grecesc pe cap, camilafcă – Elefteriade îmi atrage atenţia, în scrisoare, că băieţelul cu ceva ca o icoană în braţe este el, la opt ani – se zugrăvise acolo ca Velăsquez, cu *Meninele celebre.*

E un ulei de haz şi de o expresie coloristică rară…

Pelerinul, tabloul suprarealist, are ceva din ce scrie criticul portughez Antonio Beata (1975):

„Emoţiile grecului sunt o disciplinare a raţiunii – adusă de

raţiune”.

Este exact! Elefteriade face o artă cu emoţiile strunite de o minte rece şi calculată.

Doi critici, pe sărite. „Stăpân pe matematica combinată a culorilor, poet al modalităţilor coloristice, Elefteriade surprinde înţelepciunea originală a obiectelor ce ni se impun prin forme şi culori...” (George Cioroianu, *Apoziţia*, Miinchen, 1985)

Iar Dan Grigorescu, în *Dicţionarul avangardelor,* observă:

„Tablourile lui Elefteriade mărturisesc puterea de a coborî în adâncurile propriei fiinţe, pe care o explorează cu intensitatea unei poezii de factură expresionistă, exprimată într-o cromatică rafinat ritmată.” (Bucureşti, 2005)

Deocamdată, atât.

De la Paul Cézanne, Elefteriade ştie că...

„Un artist trebuie să-şi facă opera, aşa cum migdalul îşi face florile, cum melcul îşi lasă balele.”

Pare ceva arghezian. Dar genial...

Fizionomie, pictură şi depresie

Iulie 1960. Foarte pistruiat, ca şi cum i-ar arunca cineva un ou în faţă – gălbenuşul – iar oul acela ar fi rămas pe faţa lui şi s-ar fi uscat, lăsând o culoare aurie. Dând chipului un fel de mască aurie.

Pistruile dese continuau pe frunte, părând că merg şi mai departe sub părul blond, auriu şi el. Şi genele, dacă te uitai la ele atent, erau înmuiate în acelaşi gălbenuş de ou.

Urechile roşii, cărnoase, refuzau parcă a primi pistruile, deodată. Ele erau triunghiulare, cu vârfurile nu în sus, ci în spate – o creastă de cocoş din acelaşi material…

Două gropiţe în obraji, care se vedeau numai când băiatul râdea foarte tare, ceea ce se întâmpla mai rar…

*

Fructe şi insecte, Fructe, flori şi fluturi, pictură de Joris Hoefnagel (1544).

Moartea Cleopatrei, de Anton van Dyck (1599), – (Şarpele pus pe sân ca un copil alăptat…)

Ignaţiu de Loyola şi Francis Xavieras, de Peter Paul Rubens.

Ecce homo, de Vecelli Tiziano.

Triumful credinţei, de Alexandro Magnosco.

Fecioara cu Iisus, de Lucas Cranach.

Cap de copil, de Veronese.

Portret de bărbat, de Jorg Breu.

Satirul şi ţăranul (vorbind prieteneşte), de Pseudo de

Venne.

Neguţător de vânaturi, de Hendryk van Balen.

Judecata lui Paris, de Marinas van Reymerswaele.

Suzan şi cei doi bătrâni, de Frans Floris.

Bărbat cu craniu, pictor necunoscut (secolul XV). *Doamna cu diademă*, de Frans Pourbus.

Hoefnagel, la fluturi şi insecte: „Bis delectamus cum pictum florem cum vino decertatem videmus, în altero miramur…”

(Muzeul etnografic Bruckenthal).

*

— TIMPUL RISIPIND IDEOLOGIILE!…

Ceramica, – de Goleşti, R. Muscel, Argeş.

Capra cu toarte, uitându-se în sus.

Vlădeşti: Plosca cu patru împletituri ca un colac şi dedesubt o tâtă care seamănă cu un coi – semn al fecundităţii.

Ploscă – Horezu. Războiul de ţesut.

Roata de tors, Meliţa, Mâţu, Depănătorul, Vârtelniţa rotind lucrurile.

*

21 noiembrie 1961. Trebuie să se schimbe ceva. Ce?… Lucrurile se apropie de punctul de unde nu mai au decât să cadă în jos… în fond, este nevoie de un „dezastru”, Faulkner e atât de profund!

Piatra de încercare…

*

Dar, cum spune celălalt, F. K.: *Garder son calme..*

Ecouri la Olimpiadă

Un proverb al celui mai vechi, mai înţelept şi mai numeros popor din lume spune că… e mai bine să fii cu un înţelept în pierdere decât cu un viclean la câştig…

Observaţie profundă. De bun-simţ şi cu o bătaie de milenii – s-a văzut.

A trebuit să dea peste China comunismul, cu maoismul lui cu tot, pentru ca ideea chineză de succes să se transforme într-o manipulare indiferent cum – chiar şi printr-un fals, numai scopul propagandistic să fie atins…

Efectul a fost invers. Căci ce voia să înalţe propaganda – la deschiderea Olimpiadei? punând să cânte o fetiţă adorabilă de cel mult 6 ani, cu vocea (în play-back) a unei vedete de cincisprezece ani; sau ce gimnastică făceau copiliţele… maimuţicile acelea… de opt-nouă ani… despre care se zicea că împliniseră cincisprezece-şaisprezece ani… În loc să ne lase muţi de admiraţie, ne cobora pe treptele cele mai de jos, până la cel mai jalnic joc viclean…

A fost? această idee de succes? o superserie totală; şi totalitaristă…

Ceea ce nu se poate nega. Lumea a înghiţit şi a tăcut…

Totul s-a desfaşurat sub veghea Marelui învăţător, al cărui portret înrămat ca al unui bunic străjuie Piaţa Păcii Celeste, unde, în iunie 1989, nici nu puteai să pui jos piciorul – după reacţiunea violentă. Mă făcusem că nu ştiu şi rugasem şoferul, prin interpret, să oprească niţel, să calc o secundă în faimoasa Piaţă Tien An Men.

Nici vorbă. Nici pomeneală – şoferul zâmbea, superior… îmi aduc aminte tancul şi studentul oprit cu braţele

desfăcute înaintea lui şi blindatul, cotind în dreapta, în stânga – chipurile, să nu-l calce? de ochii unei televiziuni străine…

*

Propune-le activiştilor chinezi o a doua sărbătorire a Jocurilor Olimpice şi voi fi surprins iarăşi cum înţeleg ei lucrul lăsat nouă moştenire de grecii vechi, făuritorii ideii simple de bine şi de frumos, iubitorii formelor geometriei lui Euclide, proslăvirea trupului uman, a Omului… O exaltare până la minciună, uneori.

Nu ceva cât se poate de natural… *Mai tare… mai repede*… *mai sus!…* şi celelalte însuşiri ale corpului omenesc, virtuţile simple care formează un Om şi la care aspiră Omul…

*

Nu individul a fost proslăvit la această Olimpiadă, ci masele de indivizi, tratate politic, organizate politic.

A fost un Circ cu lumini orbitoare, cu acrobaţi şi acrobaţii pe sârmele invizibile, cu chipuri fosforescente de mascaţi care nici nu păreau a gândi…

Olimpiada „galbenă”?… Olimpiada 2008?… Comunismul gata să ridice, prin capitalismul, pe care voia să-l dărâme şi care printr-o fractură ideologică nu se ştie cum deveni altceva, o forţă a lumii… şi cal, şi măgar… ce înalţă zgârie-nori pentru sărăcimea cea mai feudală din lume, şi asta rapid într-o generaţie, făcând întreg globul terestru să se crucească…

Dar nimic nu stă în calea unei Utopii pe termen scurt…

O Chină păzită şi azi de zâmbetul dulceag al lui Mao, care a început împreună cu umbra nouă a lui Mao, o nouă revoluţie culturală – de-a-ndoaselea…

*

Credeam că eu eram singurul scriitor român care vede critic Olimpiada…

Noroc că m-am înşelat… în *Evenimentul zilei* de marţi 26 august 2008 N. Manolescu semnează un articol memorabil despre jocurile olimpice şi despre greşeala Comitetului respectiv de a face astfel reclamă ţării care a încălcat şi încalcă mereu drepturile omului…

E destul să reciteşti delicioasa comparaţie cu Potemehiniada… ibovnicului împărătesei Ecaterina a doua a Rusiei. Utopia este un imperiu ce ne domină şi astăzi, sufleteşte. Suntem supuşii lui Gr. Potemkin, oricât ne-am scutura.

Spiritul olimpic rămâne însă călimara străveche de cerneală *Noire de Chine*, care, de mii şi mii de ani, trece pe hârtie – una făcută din viermi de mătase – faptele cele mai diverse şi mai absurde, ca şi când ea ar atrage atenţia lumii, să nu le repete…

Dixi et salvavi animam meam!…

Hubble

Cu telescopul gigantic lansat în spaţiu anii trecuţi, purtând numele celui mai mare astronom al erei moderne, universul a mai făcut îndărăt un pas de câţiva ani-lumină – îndărătul Universului. Prin fotografiile luate cu o incredibilă precizie şi claritate, vedem altă lume, care exista fără ca noi să bănuim. Deşi nu se ştie dacă azi o vedem – şi nu e…

Comparat cu polonezul Copernic, care a avut îndrăzneala, faţă de Biserică, să susţină că nu Soarele se învârteşte în jurul Pământului, ci invers, adică Pământul se roteşte, bietul de el, în jurul astrului zilei…

Ce lovitură pentru oamenii Bisericii!… Care credeau că pământul, care a fost făcut de Dumnezeu să stea, se mişcă, domnule!…

Cât e Dumnezeu de mare n-are trei clase primare, orişice învăţăcel ştie mai multe ca el… ne aminteşte Arghezi.

Aşadar, descoperirea lui Copernic trimisese Pământul la locul lui, să vagabondeze printre celelalte corpuri cereşti; atât că el avu la *Facere* norocul ca pe el să se nască viaţa.

Probabil că aceasta şi făcuse să fie socotit principalul scop al creaţiei. Vom vedea.

Cu Hubble şi cu telescopul lui lansat în spaţiu de americani, Universul nu a devenit numai ceva raţional, dar el ni se înfăţişează drept ceva cu totul şi cu totul fantastic…

Câteodată chiar iraţional, cum pare, faţă de un roman ordonat scris, un poem dereglat, nebunesc, *à la* Lautréamont… Şi continuă, va continua să ni se arate astfel prin imaginile luate de la distanţe incomensurabile cu aceeaşi claritate de necrezut.

Se ştie acum şi când avu loc *Explozia*, *Marea explozie.* Şi că n-ar fi trecut de atunci decât vreo treisprezece miliarde de ani şi ceva, ani-lumină, de când se petrecu evenimentul.

Văzut la tv: studentii unei universităţi americane sar în sus de bucurie la vederea imaginilor, ca la un meci de fotbal (tot american!)...

Trecem peste explicaţii, peste performanţele acestui telescop de poveste, cu oglinda lui uriaşă. Se trecu şi de bariera unde nu mai există praf (decât stelar). Unde niciun fel de impuritate nu alterează viziunea. Totul fiind perfect...

Dar mai este ceva. În fine, să ne oprim la ceva de neînchipuit. Aflasem, mai demult, ce sunt găurile negre. Stelele care se surpă, se prăbuşesc în ele însele, pierzându-şi greutatea, căpătând forma unei portocale, cu o pondere colosală.

E vorba de materia neagră invizibilă care ţine strâns laolaltă galaxiile, care, dacă fug una de alta, fug legate împreună, într-o goană generală...

Ni se dă următorul exemplu: privim de sus, din înaltul boltei cereşti, suprafaţa globului terestru, noaptea, şiragul de lumini al marilor aşezări omeneşti, oraşele importante? şi, între ele, beznă deplină, ca şi când nu ar mai exista nimic.

Nu vedem însă autostrăzile ce leagă una de alta aceste oraşe luminate; nu vedem materia neagră invizibilă ce le uneşte, nevăzută.

Este materia fără de care totul s-ar desface, împrăştiindu-se în toate părţile. Ţinerea laolaltă e legea creaţiei universale. O interdependenţă, care nu se observă.

În momentul în care HUBBLE îşi va încheia misiunea şi va recădea pe pământ, un alt telescop, şi mai înzestrat, care se află în pregătire, îi va lua locul, aţintindu-şi Ochiul vrăjit spre alte descoperiri, uimindu-ne, iarăşi, pentru cele ce nu le vedem încă...

Peste câteva mii de ani, Zeus cu întreaga lui cohortă de zei mai mărunţi, secundari, până la Dumnezeul creştin, iudaic, islamic, se vor topi în eter ca nişte schele ce au sprijinit Omenirea în căutarea ei spre Absolut…

Miturile vor fi aceste Căutări, pe care azi parcă le-am fi început…

Ce distanţă între Marele… Supremul Arhitect… ori Forţa ce ne susţine, fără chip uman, având toate chipurile vieţii. Şi Cel de astăzi, ANTROPOS, care ascultă, primeşte rugile noastre în orişice limbă sau dialect, atent la toate, binecuvântându-l şi pe fotbalistul care se închină pe teren când marchează golul, ţinând cu echipa lui…

Să ne închinăm când El tună, ca să nu ne trăsnească. Să zicem: Doamne ajută! ca să ne ajute pe noi, în timp ce HUBBLE ne mai deschide o lume, o altă lume şi poate, cândva, pe cea extraterestră, pe care o visăm atâta, deşi ne va trebui un alt sistem de comunicare… Parcă ne-am fi ridicat în… o mie de picioare…

Parcă am fi auzit ceva… Şi mai jos, ori şi mai sus decât sunetele pe care le aud cu unghiile elefanţii… sau cine ştie ce pasăre care zboară mai sus decât a zburat vreodată Hubble.

Un Lanţ infinit de Legende şi de Poveşti. Ale Omului, creând altă Lume, imaginară…

Lucrul în sine

Să rabzi imensa apăsare a singurătăţii, dacă se zice că eşti important, şi că ai până la urmă ceva de spus…

Să te laşi invadat de adevărurile nepermise.

Să fii mai presus decât eşti.

Să minţi întotdeauna în sensul celor ce nu pot fi, ca înălţime, de orice fel.

Să ataci, să ataci, să ataci mereu, cum zicea Malraux, astfel încât să-ţi spui: „Ce eliberare!”…

Dar ce de lucruri se pot spune, ori impune!…

Câte! lăsând în urma lor o dâră…

Start from scratch… cum ai râcâi fundul unei cratiţe de la zero; cum ai găti de la fundul unei cratiţe…

A pleca de la zero… Lucrările de bază de aici pornesc.

Cenzura e ca pre vremuri… o doamnă între două vârste, decent îmbrăcată, cum era Doamna… nu-i spun numele… îi voi spune Madame Caliopi…

Al cărei realism era… nu realism socialist, realismul realism, realismul absolut, fără de care clasa muncitoare n-ar fi existat…

Realismul fără de nicio umbră. Realismul… sau lucrul în sine…

Ceva kantian, fără ca Madame Caliopi să-şi dea seama sau să realizeze…

DAS DING AN SICH!…

Madam Caliopi făcuse filosofia ailaltă… Dar sunt sigur că nu citise *Critica raţiunii pure.* Auzise ceva. Dar de citit, nu

citise.

Era, în epoca aceea, una dintre femeile care păreau să se fi născut în altă lume.

Sau felul ei de a fi o făcea să pară astfel.

Sigur e că atunci, când asta începuse să capete aerul unui avantaj, deodată, cu schimbarea regimului, se transformă într-un dezavantaj, căruia numai firea ei extrem de labilă reuşi să-i dea aspectul, unul nesperat, de avantaj.

Aşa s-a întâmplat cu marile figuri ale vremii fără origine sănătoasă; ele o căpătară, însuşindu-şi-o ca pe un rol. Ce sperietură trăsese de la necititul „Das Ding an sich”!

Dar faptul că nu citise *Critica raţiunii pure*, că nu auzise, clar, de lucrul în sine, se putea deduce după o frază de a ei, nu tradusă, originală…

Ceva care se referea la ce era interzis. Subiect al cenzurii, o aluzie la ce nu era permis, ori cenzurat, şi în politică, şi în morală; un… lucru neîngăduit, ceva ce te făcea să te gândeşti la… actul sexual, la propriu, ceva ruşinos, de ascuns…

Cele mai nepermise aspecte ale existenţei se ascund, de fapt, în AMOR şi în POLITICĂ…

Regele cu şapcă, adică Proletariatul, tipul activistului care te controlează.

Zâmbetul lui scurt şi vorace.

„Măi, tu eşti un rege, unul cu şapcă.” Ca eroul lui Romain Gary – pe care îl chema Schatz…

Rânzei, redivivus?

Revin la regele cu şapcă al lui Romain Gary, individul de care am pomenit şi care îl controlează zilnic.

Un fel de activist. Un alter ego (Rânzei din vechile mele romane, redivivus?).

Dar care lui Romain Gary îi spune:

„Je suis habité par un parasite juif”.

Ideea de parazit activ în conştiinţa celuilalt…

Un parazit care are strângeri de mână puternice, dar false şi unsuroase.

În acest timp se exprimă în mulţime de limbi străine, în care monologhează…

Am uitat că-l cheamă Schatz – ceea ce vrea să spună… comoară.

O comoară de… întâmplări… E cazul lui Redivivus al meu, şi el tezaur de vrute şi nevrute.

Dar să vedem ce imaginează Schatz… Ovreiul. Care spune atâtea lucruri… E de-ajuns să… răsfoieşti cartea lui Gary…

Dar cestălalt, Rânzei, care îmi aparţine?… E cunoscută limbariţa lui.

— Dragă domnule, ? are momente când vorbeşte ca un om cu carte –, liber eşti mai puţin într-o ţară ca Franţa unde, cultura orişicât, este la ea acasă, plină de vestigii care te condiţionează în sensul că nu poţi fi tu Sartre şi să scrii ca el… ştiţi, scriitorul!… (adaugă ca unui necunoscător) – Vrasăzică, stiti… Deci, ideea lui era că liber cu adevărat nu poţi fi decât într-o ţară să nu te tiranizeze? ca Franţa – să nu ţi se impună. Uite aşa o ţară… un continent ca

America, aţi fost acolo, în Statele Unite? mă întreabă iarăşi, ca pe un om neumblat – eiii, dacă *fuserăţi*… înseamnă că se schimbă treaba şi ştiţi ce vreau io să zic… Domnul meu, vreau să zic că America asta este atât de neînvăţată, atât de tânără, cu spaţii imense, necultivate, că ţi se face milă de ea… că nu mai ai pe unde s-o întorci.

Mi-aduc aminte (eu, nu Rânzei) că, la Revoluţie, aia din 1789, tot aşa, şedeam aproape de Notre Dame – nu, nu, greşesc, lângă catedrala Saint Germain, distrusă de Revoluţie, dar refăcută. Eu îmi amintesc că la Revoluţie, la ghilotină – că tocmai se ghilotina acolo, de zor fiul lui Buffon… ar fi zis ca să nu-l omoare, pe el, că el… este fiul lui Buffon… Ar fi spus să nu mă ucideţi pe mine – şi i se retezase capul cât era el de Buffon; îl decapitaseră în râsetele mulţimii, de unde se dedusese că *aparatul* acela nu tăia numai capete de regine, ca al Austriecei, ca al Antoanetei, că nu se limita numai la capete de măscărici…

Scuză, Rânzei, am marcat întreruperea, şi Rânzei urmă parcă amuzat de ce păţise băiatul lui Buffon; asta îl pusese pe gânduri; înţelegea, pe Maria Antoaneta – o regină; dar pe fiul unui Buffon…

*

Tot la Paris eram, reluă Rânzei, când trăia Brâncuşi… Şi, cum îl chema, domnule, pe ăla… Pi… Piso…

— Picasso! l-am ajutat.

— Da, face el, şi ăstuia îi tăiau capul, parole! – dacă s-ar fi născut pe atunci – şi vede ăsta operele lui Brâncuşi, se uită ce se uită la ele… şi zice *ce falus superb ai,* – el o spune, care avea un ştremeleag uite-aşa, că schimba femeile zi de zi… multe, multe… domnule, şi de toate felurile. Se zice însă că Brâncuşi ar fi reacţionat ca un ţăran oltean. Erau pe Rue de la Gaâté, strada cu teatre şi veselie mare, pe unde Brâncuşi lua şi câinele, se plimba cu câinele lui, şi intră, aşa, la un teatru şi îi cumpără câinelui un bilet,

– era cu unu… cum dracu-i zicea că şi numele ăstuia începea tot cu Pi.

— Picabia, erau prieteni, am spus.

— Intră tustrei în sala de teatru, începe comedia, era una din comediile alea, că mureai de râs, nu alta, şi râdea şi câinele în felul lui, mai mult lătrând; un cerşetor bărbos care mătura pe jos intervine şi îi dă afară pe turbulenţi, pe cei doi şi, cu câinele, trei spectatori, – ăl cu barbă chiar directorul teatrului? mai spune Rânzei, serios.

Nu-l auzisem niciodată povestind fără de haz un lucru – care lucru, întâmplarea, avea atâta haz…

Cifra norocoasă

1 ianuarie 1968. De Revelion, m-am culcat la trei şi jumătate şi am visat, scrisă cu bidineaua pe un perete alb abia vopsit, deviza lui Leonardo şi, peste ea, mare de tot, cifra 8.

Mie îmi place opt. Cifră norocoasă. Este infinitul stând în picioare.

Foarte curios, deviza aşadar… Tenace, înverşunată rigoare, plus cifra norocoasă 8…

Îi dădusem telefon la 12 şi jumătate lui Radu Tudoran, care şi el îmi dă din când în când – el, care are doi prieteni, sticla de whiski şi… tiutunul…

Dar de ce… înverşunată rigoare…

Cum?… Se referă la Tudoran, care scrie şi în ziua de Anul Nou, numai să-i meargă bine?

Înseamnă că 1968 îmi cere să mă aşez serios pe treabă!

Deschisesem ochii pe la vreo şapte. Cu glasurile chefliilor în auz: Ce frumoasă este viaţa, când te-apucă dimineaţa etc.

Pe urmă, trezindu-mă bine de tot, o însoţisem până la Catedrala Sf. Iosif, pe Karin, care îmi ceruse pe drum ceva mărunţi. Ia te uită cum încep eu anu… – glumisem – va fi un an cu buzunarul deschis. Nu, că lăcaşul spre care ne-ndreptam ar fi catolic. Nu. Karin ceruse pentru a da de o rugăciune la Sf. Anton.

Rămân afară. Sunt ortodox. Asta e cum ai fi protestant ori liberal. Numai să n-o conturb pe Karin… Văzând că întârzie, fac câţiva paşi până la Hamparţunian, armeanul, cafegiu. Curios, e deschis.

Înăuntru, băiatul lui mare, care îi ţine uneori locul, Babis. A rămas de Anul Nou un client apropiat fără cafea şi a venit să ia o pungă şi să i-o ducă conului Alee, aşa-l cheamă, un om în vârstă. Şi eu am rămas odată… nu fără cafea… fără chibrituri –, se întâmplă – zic eu – nu aveam cu ce să aprind focul.

— Ce zi era? mă-ntreabă.

— 23 august, spun, cu bărbia-n jos.

— Eiii! face ca pişcat. În ziua asta să nu puteţi aprinde focul… aveţi gaze?

— Am, am, am – bâigui.

Pe acest băiat al cafegiului îl ştiu că face epigrame. Rasele inteligente care fac comerţ de mii de ani se ocupă şi cu scrisul, citesc cărţi. Comerţul merge cu poezia…

— Hermes? exclamă Babis, care avea lecturi.

— Da, Hermes, care circulă, poezia, ca şi fâlosofia, vine cu corăbiile încărcate cu mirodenii… Poezia şi fâlosofia, spun, sunt ca femeile răpite… în Antichitate, femeile erau fericite când erau răpite şi duse încolo şi-ncoace pe corăbii, mai vedeau şi ele lumea, ultima modă, nu?…

— Aşa-i? face Babis râzând şi întinzându-mi o napolitană.

Unele făceau că nu, dar intrau în corăbii, să vadă stofele, să miroasă parfumurile, şi corabia încet-încet se desprindea de chei şi ele se lăsau duse în larg… în largul lumii… pe urmă ţipau ele, prefacându-se disperate… dar ţipetele astea, dragă Babis, nu erau nişte ţipete de groază, erau făcute, prefăcute…

Babis mai pune mâna pe o napolitană, mi-o întinde zâmbind încântat, duce cealaltă mână la piept, la frunte, la buzele negre, unsuroase, schiţând salutul oriental.

Mi-am luat rămas bun şi am ieşit afară. Catedrala nu era departe. O zării pe acelaşi trotuar pe Karin venind repede spre mine fără să mă vadă, uşurată parcă, asemenea cuiva care până atunci cărase ceva greu.

Mă oprisem, privind-o, iar ea, ca şi cum ar fi simţit că se uită cineva la ea, înălţă capul ei drag, zâmbind şi facându-

mi semn cu mâna înmănuşată, într-o mănuşă de piele fină roşie, o ştiam… Atunci, când s-a apropiat, m-am gândit să-i spun ce visasem? Babis mă înviorase…

I-am povestit cu multe amănunte visul meu şi cifra 8 şi mai pusesem de la mine ce nu visasem, de fapt. Da, aşa ştiam că fac romancierii – pun de la ei.

Ea m-a privit adânc după ce terminasem ficţiunea mea, şi mă întrebă dacă cred în vise…

— Cred că da, i-am răspuns.

— Ei atunci, ştii cum e cu inspiraţia?

— Păi, ştiu eu…

— Nu ştii. Inspiraţia nu înseamnă visuri… idei frumoase… femei, aiureli… Inspiraţia înseamnă odihnă, somn bine dormit, plimbare, hrană nu multă, dar cât trebuie, respiraţia în aer liber… Şi cum ziceai că ai visat?… Da, asta el Şi hai mai repede acasă!…

Scrisori din Canada

Deţin, bătute la maşina de scris cu o panglică albastră azurie, nuanţă mai rară, expediate la 8 august 1958, două scrisori adresate domnului Vasi Bater de către prietenul său plecat din ţară, Lazăr Haberthal – din Montréal – acesta, evreu, găsindu-şi o altă patrie dincolo de Ocean, după cum reiese din scrisoarea plină de aduceri aminte şi de evenimente, tipice epocii…

Le reproduc pe amândouă cu ortografia şi grafica vremii.

„Dragul meu Vasi,

Am găsit scrisoarea ta, la revenirea din voiajul săptămânal. Mi-a creat aceeaşi stare sufletească pe care ai avut-o şi tu când mi-ai scris-o.

De altfel, acum câteva săptămâni am avut vizita avocatului Poldi Shrager, care mi-a spus multe lucruri despre voi. Scrisoarea ta recentă mi le-a completat.

Dar, înainte de a intra în fondul scrisorii, vreau să te lămuresc asupra unor fapte, care-ţi vor explica multe lucruri despre noi, pe care – desigur – n-ai putut să le ghiceşti…

Câţiva ani, am dus-o extrem de greu: ţară străină, obiceiuri noi, o totală lipsă de pregătire… Este inutil să-ţi spun cum am dus-o, pentru că acum sunt lucrurile trecutului. Un lucru însă ti-l semnalez: am venit în ţara asta fără să am o rudă, un cunoscut, o relaţie care să-mi fi putut da un sfat. Desigur că la Montréal sunt mulţi români şi printre ei mulţi cunoscuţi…

Am ajuns într-un oraş necunoscut într-o după-amiază de

ianuarie. Obişnuiţi cu căldura tropicală a Israelului, de unde pornisem cu câteva zile înainte, pe un frig de crăpau piet rele. Aveam UN DOLAR în buzunar. Când aşteptarea s-a dovedit inutilă, am cerut credit – primul – unui taxiu, care ne-a dus în oraş. Aveam adresa unor români, pe care, după multă căutare (căutare, noaptea, pe jos, nemâncat, fără haine de iarnă etc...) i-am găsit. În fine. Pe la orele 10 în aceeaşi noapte ne-am găsit gazda. Şi aşa a cam mers vreo doi ani. Înţelegi! Şi vei înţelege mai departe de ce îţi spun toate aceste istorii.

Am fost exploatat. Datorită lipsei mele de experienţă, naivităţii. Am învăţat o meserie, dar desigur că nu poci aduna de la bun început.

În epocă, când am început să vă trimit câte ceva, agonisisem şi eu ceva. Dar soarta crudă mi-a scos în cale pe cineva. Îl cunoşti şi tu: un avocat BARAFF, din Bucureşti.

Mi-a fost recomandat călduros de alţii şi i-am încredinţat TOT CE AVEAM şi TOT CE AM PUTUT ÎMPRUMUTA, ca să facem o afacere.

Individul s-a dovedit un escroc: l-a pedepsit Dumnezeu. Dar îmi mai trebuie doi ani ca să achit împrumutul făcut...

Ca şi cum asta nu ar fi fost de ajuns, cumnatul meu LEO AUER a căzut bolnav (paralizat!).

Înţelegi?... Din Israel, altă dramă, cu mătuşa Suzetei. Şi, între timp, poate că nici nu aţi auzit şi voi – a izbucnit o criză unică în istoria Canadei (celebra recesiune). Desigur că acestea sunt simple evenimente, dacă le priveşti de departe. Dar când eşti angajat să plăteşti... Eu lucrez pe încredere cu firma mea şi trebuie să garantez clienţilor – automobil, chirie, hotel, restaurant, toate s-au dus.

Dar am scris două scrisori în primăvară. I-am scris chiar şi lui Lily, recomandându-i să nu cheltuiască atâţia bani pentru retur cu recipisă, pentru că la noi vine toată poşta care se scrie. Cu voi e mai complicat. Mi s-au întors anul trecut un pachet şi apoi, încă unul!... — 5464 Victoria Av., Montréal

*

Dragul meu Vasi,

Am primit între timp o scrisoare şi de la Lilly. M-am îngrozit la strigătul ei de disperare.

Dragă Vasi, te rog să-i explici că nu sunt încă miliardar. De îndată ce situaţia se va schimba, voi şti să-mi fac datoria.

Este o imposibilitate acum să faci faţă nevoilor.

Dragă Vasi, am impresia că Lilly îşi face gânduri nejuste cu mine. Repet – nu sunt încă miliardar! înţelegi şi tu. Mă şi jenez să dau explicaţii prea multe. Ştiu bine că a trimite un pachet nu reclamă o avere.

Ştiu foarte bine acest lucru, dar… starea de spirit – aici este chestiunea!

Dragă Vasi, te rog să mă crezi că aş face şi mai multe, ca să pot alina necazurile altora şi în special pe cele ale celor dragi mie. Câteodată însă soarta este ingrată şi protejează pe cei care nu au meritat-o.

Mulţi oameni de aici, chiar compatrioţii noştri cei mai norocoşi şi mai pricepuţi, au reuşit să acumuleze într-un timp relativ scurt economii importante.

Eu mulţumesc lui Dumnezeu pentru ceea ce am putut realiza cu cele 10 degete ale mele. Şi din puţinul pe care l-am avut – martoră mi-e conştiinţa – ce am făcut, proporţional, am făcut mai mult decât alţii cu posibilităţi însutit mai mari.

Iartă-mă că am insistat asupra acestui capitol penibil. Dar am vrut o dată pentru totdeauna să lămuresc situaţia.

La întoarcerea mea din Voiajul Viitor, pe care îl sper cât mai îndepărtat (va fi ceva mai lung!), îţi voi face o scrisoare nudă de orice explicaţii. Va fi o Scrisoare adevărată, şi pe care o aştepţi şi tu…

Te îmbrăţişează cu toată dragostea lui al tău prieten neschimbat, Lazăr…”

Urmează scris cu creion roşu: „Sărut-o pe Lilly şi pe copii”, – şi, cu un creion albastru, Suzeta adaugă dedesubt:

„Te rog să mă ierţi, Vasi dragă, şi primeşte o sărutare de la mine şi te rog să citeşti scrisoarea şi lui Lilly şi mii de sărutări, – sincer 100 la 100 lui Lilly!”

*

Cincizeci de ani! 1958.

Au rămas acei oameni care, pe atunci, aveau vârsta maturităţii şi care, astăzi, dacă ar fi fost sănătoşi, ar fi atins sau depăşit SUTA DE ANI!…

S-a schimbat ceva, omeneşte vorbind, din 1958?…

Esenţial, nimic.

Aşa va fi întotdeauna. Ca-n scrisorile cu întâmplări mici, fără istorie. Viaţa fiind Istoria, de fapt.

Pe moment

Scriind imprudent – anii trecuţi – despre Grecia campioană europeană de fotbal, înainte de a se juca propriu-zis finala, ca românul deştept şi nu prea învăţat cu marile victorii şi temându-mă că mai mult decât rezistenţa eroică din preliminarii a urmaşilor lui Ulise nu se putea (insistând mai mult pe devotament), ratasem lovitura, eu, care de obicei le nimeresc…

Lăsasem titlul în doi peri… Dar n-a fost să fie *Termopile*, dezastrul celor 300, în cap cu eroul, cu Leonida – a fost *Salamina!…,* biruinţa istorică, nebunia lui Xerxes, înfrânt, bătând cu vergile marea, Helespontul, că-i înecase corăbiile…

Victoria decapitată, de la Luvru, o fi tresărit, pe moment, recăpătându-şi capul şi ţipătul teribil, probabil, în cinstea uriaşei probe sportive, agitându-şi aripile viguroase, ca să scuture poate de pe ele praful parizian al muzeului…

*

O echipă de fotbal, aşadar, (e drept, antrenată de un neamţ, pe care-l chema, culmea, şi Otto, ca pe cel dintâi împărat german)… ca şi cum însuşi Temistocle, făuritorul flotei elene, învingătorul de la Salamina, s-ar fi amestecat, pe moment, într-o afacere europeană de fotbal, aruncând

Grecia drept în secolul cinci al epocii dinaintea lui Hristos – ştiţi, secolul cu dialogurile lui Platon…

*

Deschid *Banchetul* şi citesc la pagina 146 a traducerii lui Bezdechi:

„… Iar voi, slugi, şi oricine mai e pe aici dintre profani şi neciopliti, puneţi-vă cel mai gros zăvor la urechi…”

Sigur, este vorba de altceva. E vorba de Spirit, de aristocraţia gândirii, în care se amestecă toţi cizmarii şi toţi mocofanii… şi cărora Divinul le interzice să privească mai sus de obiectul muncii lor, sandalele…

*

Deşi nici fotbalul, ca orişice rafinament, ca orice performanţă a inteligenţei, nu poate fi la îndemâna oricui… a lu’ nea Gicu, a lu’ nea Nicu, ori Mitică…

*

Numai hoţi şi barbugii… în loc de mari luptători, în loc de mari jucători, – niciun Termopile, vasăzică…

Şi nici vreo Salamină… în loc… – numai afaceri dubioase, şarlatanii, lovituri pă moment.

*

Hopa… Cioran? probabil după Caragiale… susţine că la noi, în ţara românească… totdeauna important e doar momentul… ce se întâmplă *pe moment*.

Hm. Dar depinde ce…

Un ministru poet

A fost o puternică surpriză pentru mine. Mai cu seamă având o râcă personală faţă de politicienii cu veleităţi literare, abuzivi, caraghioşi. Ca Radu Vasile, de exemplu, domnul cu ghiul şi cu mustaţă *à la* Pristanda. Ca şi celălalt domn… domnul fals în toate, prim-secretarul de partid Ion Iliescu – de alde Năstase, cu mătuşica, nu mai vorbim…

Dacă vreo carte, azi, mâine, va scrie şi căpitanul vorbăreţ de petroliere pântecoase… Cicerone… hâââ!… Traian Băsescu, slăbiciunea mea de acum vreo doi ani, stinsă de când cu sfântu gigi… nu mai îmi rămâne nimic de făcut…

Surpriză, prin urmare, deoarece fostul ministru liberal al împărţirii dreptăţii, Valeriu Stoica, prieten statornic, bărbat serios, cultivat, pătrunzător, îşi publică, sub titlul simplu, sincer, *Istorii duminicale*, versurile scrise de mult de tot, în anii studenţiei, de care habar nu aveam, o discreţie desăvârşită împiedicându-l să-şi trădeze talentul – când poeţii, se ştie, fac mult tapaj pe chestia asta, şi dacă nu au – talent, vreau să zic.

Nici criticul Mircea Scarlat, regretatul, amicul său cel mai bun din juneţe, fiindu-i ca un frate, nu-i dezvăluise taina…

La vârsta aceea tânără, în studenţie, Valeriu, admirator al lui Ştefan Augustin Doinaş, decide cu luciditatea viitorului liberal… mai liberal şi decât Tăriceanu şi decât prietenul acestuia, Patriciu… decide, prin urmare, să fie numai avocat – poeţi rămânând în continuare Rimbaud… Rilke… Nichita…

Şi nici nu va mai fi, public. Poet continuând însă să fie, în secret, cu modestie, prin întreg comportamentul, unul amăgit doar, singurul politician român iubitor de literatură şi autorul, mascat, al unor poezii de o juvenilă, disciplinată inspiraţie, din care o citez, fără să supăr, sper, pe cea mai succintă:

Târziu, obosit, luptătorul

Tomnatic foşnet – când ridici o pleoapă,
Din cer se năruie în ochi argintul.
Pământul e un fruct în care-şi sapă
Bătrâne animale labirintul.

Copiii, respirând în somn pe plaur, ;
Stârnesc dezastre dulci în carnea florii.
Sub coaja universului de aur,
Auzi târziu cum mişună dihorii.

Câmpia lumii îşi înalţă grâul,
În verdele miracol de lumină.
La noapte-n scorburi va domni desfrâul
Negrelor vânturi care ne înclină.

Placheta poartă pe copertă un fel de nod... ori semn... un fel de literă, necunoscută, străveche, de pe vremea, probabil, când potrivirea de cuvinte avea ioc numai în ziua finală, a încetării treburilor fizice, rezervată numai lucrărilor spiritului eliberat de obsesiile vieţii căznite.

Na-vă Europa…

Când a apărut prima dată la noi volumul de versuri *Joc secund?* În 1930?

Datorită numai acestei întâmplări literare româneşti, orice s-ar spune, eram gata intraţi în Europa. Numai fiindcă Ion Barbu, poetul matematician, scrisese şi tipărise întâiaşi oară, într-o carte, în România, *Timbru*, *Grup* şi celelalte… Auz un hohot de râs grosolan, dar sincer. O spune un scriitor cu ceva experienţă, având năravul de a prevedea urcările şi care a scris cu plăcere articolul prevestitor… cel dinainte de alegeri… cu o lună înainte, sătul, ca mai toţi? Nu-i prima dată… Numai să scăpăm noi pă moment de belea… Şi când scăpăm, cădem noi în alta…

*

Cum citim şi pe prima pagină a cărţuliei de versuri a primei vorbiri alese: „… ne fut-ce que pour vous en donner l'idée". Stéphane Mallarmé (Villiers). De n-ar fi decât să vă dau despre acest lucru ideea…

*

Cu literele să nu te joci. Să luăm anul 1930… În Europa, după vijelia suprarealistă (la ea suflând şi câţiva români), apăru cu totul altfel poet… acest Ion Barbu… ce nici nu se compară cu restul… Mână-n mână, nu zic, cu alde Eliade, cu alde Cioran, netrebnicii… Lumea, în liniile ei mari, întâi

nici nu înţelesese despre ce putea fi vorba, matematica superioară fiind doar a unui viitor peste care trebuia să treacă mai întâi un război nimicitor, în numele căruia, probabil, se şi manifestase, ea, teribila ştiinţă a numerelor, intrând cu drepturi grele în legile universale. O invenţie ştiinţifică, precum şi una literară, poate să aducă lumea pe un plan socotit modern, cu timpul. (Noi parcă nici nu existaserăm de fapt până atunci.) Şi deodată, pe neaşteptate, pe nepusă masă, în ţara aceasta mioritică, adică duios analfabetă, în anul încă virgin al lui una mie nouă sute şi treizeci după Cristos: *Cimpoiul veşted luncii, sau fluierul în drum! Durerea divizată o sună-ncet, mai tare*…

Dar piatra-n rugăciune, a humei despuiare/ Şi unda logodită sub cer, vor spune? cum?! Ar trebui un cântec încăpător, precum/Foşnirea mătăsoasă a mărilor cu sare;/ Ori lauda grădinii de îngeri, *când răsare/ Din coapsa bărbătească al Evei trunchi de fum.*

*

Ei?… S-ar putea ca 1930, cu toate nenorocirile lui de după şi care ne făcură să vorbim iarăşi peltic, să fie anul resurecţiei româneşti, în spirit, anul ei de aur, european, dacă vreţi. Şi oricât s-ar încontra, literar, de aici încolo, simpaticul nostru om de stat, domnul Traian Băsescu, lucrul să se datoreze oare unei poezii numai? doar câtorva strofe de versuri bătute cu dalta, norocos, întâiaşi dată după Eminescu?… S-ar putea.

Să ascultăm, aşadar, cu întregul respect cuvenit funcţiunii obşteşti, dar şi cu adâncă uimire, secretă, eventualul, vigurosul, veselul râset prezidenţial, cel dintâi, cetăţenesc, din ce mai credem noi azi, că este, că va fi… ei bine, ţineţi-vă cu tărie!…

„EUROPA voastră, mult, cu disperare visată, na-vă, Continentul necesar! şi să auzim cu toţii numai şi numai de

bine…”

Banchetul

Eros… ori Ura (un Prozator)

Deţin din 1944 o ediţie a *Banchetului* platonician tradus de St. Bezdechi şi purtând ştampila roşie, ovală, Casa Studenţilor, nr. 1298, Bucureşti, Biblioteca. (Să nu fi restituit eu cartea? Aşa s-o fi cumpărat?…) Cert e că am considerat-o întotdeauna Biblia mea.

Tot Bezdechi semnează şi un studiu laborios, din care, pe vremea studenţiei mele, ghicisem că atenianul ar putea fi şi primul prozator al Europei – un literat, înainte de a fi divinul filosof.

Întâi că Bezdechi alege în traducerea sa titlul din original, *Symposion*, evitând cuvintele prea concrete… Ospăţ… Praznic, oprindu-se la *Banchetul*, nume ce-l pune numai în interiorul cărţii, nu şi pe copertă, întrucât şi când zici banchet, – observă el, te gândeşti la chiolhanurile indivizilor graşi, mâncăcioşi, imbecili, nevizitaţi de nicio idee… Bineînţeles că nici tinerii noştri scriitori de azi, războliti, dedaţi filosofarilor sexy, n-ar scăpa nici dânşii ocazia de a spune în stilul lor… Taifasuri… Flecăreli… Palavre; găsindu-se, până la urmă şi un sef de rubrică TV, mai acătării, mai frantuzit, care să zică Cozerii; ori pe-ălălalt, convivul crunt, ce dă cu banul: Vrăjeli…

Cum spune Horaţiu: *Non erat his locus!…* nu era cazul, aferim, – da tentaţia-i mare!

Aşadar, ideea că Platon ar putea fi şi un prozator, un literat modern, mi-o sugerase pe timpuri încă de la prima lectură Bezdechi însuşi.

Destul să citeşti la pagina zece a ediţiei din 1944, – Fundaţia Culturală Regele Mihai I, – la capitolul *Persoanele*

dialogului:

„Symposion nu e un dialog direct, ci e o povestire încadrată în altă povestire”.

*

Tehnică curentă, a amboatării planurilor, obişnuită şi în proza de azi. Ilustrul elinist fixează din capul locului intriga: aceasta se petrece în casa lui Agaton, poetul. Avem două categorii de persoane: cele directe, ce iau parte la prima povestire, la banchetul propriu-zis, şi cele indirecte, ivite în cursul repovestirii.

Îmi permit să reproduc pe scurt, cu vorbele mele de bucurestean trăitor în anul 2006, textul clasic tălmăcit de Bezdechi:

Apolodor, primul narator, declară la persoana întâi că este gata să dea toate explicaţiile aşteptate de cititori, să nu aibă grijă. (Prima frază.)

Cu o zi înainte, aşadar, venea spre cetate, când se întâlneşte cu un prieten ce-i spune că tocmai îl căuta şi care ţinea să afle ce se discutase la banchetul ce avusese loc la Agaton, unde se vorbise despre iubire (Eros), de faţă fiind şi Socrate, frumosul Alcibiade şi alţii.

De altfel, amicul spunea că ştia aceasta de la Fenix, fiul lui Filip.

Aflând prin acest Fenix că, de faţă, fusese şi Apolodor,: el mai în măsură deci să-i povestească cele discutate, era el, mai cu seamă că acest Fenix le cam încurca…

Astfel încât Apolodor, cel dintâi personaj important, este rugat să relateze el conversaţia, fiind în cunoştinţă de cauză. Aflăm abia acum că pe obscurul prieten ivit în cale îl chema Glaucon.

Apolodor îi atrage ăstuia atenţia că întâmplarea avusese loc, ehei, cu mult înainte, pe vremea când ei doi erau copii, şi că ar fi vorba doar de o poveste, povestită, de o relatare, de fapt de un fel de memorii, de o ficţiune în definitiv, cum

spunem noi în zilele noastre. Glaucon se miră, însă vrea musai să afle amănunte de la Apolodor, zicând (textual):

— Atunci e tare demult, pe cât văd… dar ţie cine ţi-a povestit? se interesează Glaucon. Chiar Socrate?…

Apolodor neagă cu tărie:

— Oh, nu… ci tot acela care i-a povestit şi lui Fenix, (informat vasăzică la mâna a doua)… un oarecare Aristodem din suburbia Kidathenaion… (cum am spune noi Ferentari).

*

Nu mă voi feri de aici înainte, urmând firul traducerii clasice… învăţătorul, neconvenţional, Silenele, Satirul fără de seamăn, să aibă uneori un ton haios, în felul învăţăceilor săi dragi mai slobozi la gură, ca tinerii de totdeauna, acest lucru facându-l mai viu…

*

După un schimb de cuvinte glumeţe cu prietenul Glaucon, Apolodor îi spune că şi el aflase de banchet de la Aristodem, care la rândul lui îi povestise cum se întâlnise cu Socrate, care tocmai făcuse baie şi îşi pusese sandalele în picioare, ceea ce nu prea era în firea lui. Dar, fiindcă se ducea la frumosul Agaton, îşi pusese sandalele, măcar că-l strângeau.

Aşa susţinea Aristodem. Socrate îi spusese că se gătise astfel în cinstea vizitei, propunându-i lui Aristodem să meargă şi el la Agaton, deşi nu era invitat.

„Se aranjează”, îl face să înţeleagă înţeleptul pe nechemat, din moment ce va veni cu el… şi citează versul faimos din *Iliada*: „Suntem doi şi o să vedem noi pe drum ce să spunem”, la modă pe vremea aceea.

Şi cum mergeau ei, Socrate rămăsese în urmă, venindu-i

o idee, cum era el. Văzând că Aristodem aştepta, îi făcuse semn de departe să o ia înainte, că vine şi el. Şi Aristodem ajunge singur la Agaton.

Banchetul sta să înceapă. Noul venit îl informează că îl lăsase pe drum pe Socrate, şi că, de venit, o să vină şi el. Atunci, gazda se întoarce spre un sclav şi îi porunceşte să se ducă după Socrate şi să-l aducă numaidecât.

Pe urmă (după Bezdechi), Aristodem povesti cum l-a spălat un sclav, ca să poată să se întindă, şi cum a venit un alt sclav, anunţând că Socrate s-a retras în tinda unor vecini, şi că în ciuda chemărilor sale, nu vrea să vie… (fiţe de-ale lui!)

— Ce tot spui? îi zise Agaton sclavului. Ia cheamă-l încoa. Şi nu-l slăbi până nu vine…

Atunci, reluă Aristodem, le-am spus:

— Doamne fereşte! Lăsaţi-l în pace! Aşa e el, se retrage într-un colţ oriunde se nimereşte şi stă pironit locului. Dar vine el…

Agaton zoreşte sclavii să se înceapă libaţiile, Socrate însă tot nu mai vine… Amfitrionul, nerăbdător, vrea iar să trimită după el, dar Aristodem se împotriveşte… Şi încep să cineze. Pe la mijlocul cinei, soseşte şi Socrate. Atmosfera se încinge. Se schimbă mai întâi ironii între amfitrion şi cel întârziat, ceea ce va da o mare vivacitate duelului de idei aprins care va începe îndată.

Primul începe Eriximah, care, mizoghin cum e, cere să fie dată afară flautista, care mai mult îi încurcă, şi să le cânte femeilor din casă, dacă vrea, şi care se miră cum de se fac atâtea imnuri zeilor şi eroilor, şi numai unui zeu atât de important ca Eros, nu, şi să i se facă şi lui o cântare. Lui, de care depind toate pe pământ…

Toţi se arată de acord. Socrate însuşi susţine propunerea, el, care ştie că nu ştie nimic, dar care măcar se pricepe în dragoste şi în arta iubirii.

Şi dialogul începe. Aristodem, povestind, mai întâi îşi cere

iertare că n-a reţinut totul, dar câte ceva tot mai ştie, de pildă că cel dintâi care a luat cuvântul a fost Fedru, care a spus că Eros ar fi unul dintre cei mai vechi zei, citându-l pe Herodot, care spune că... Pământul cu vastul său piept, lăcaşul pururea trainic, el şi cu Eros ar fi temelia Universului...

Şi că pe urmă a luat cuvântul şi Parmenide, zicând că, aşa e cum susţine şi Fedru, Haosul a dat naştere celor doi, Pământului şi lui Eros, iubirea fiind agentul principal al Armoniei.

Că, dintre toţi zeii, Eros ar fi fost creat cel dintâi. Şi că avem două Afrodite: una pământească şi alta cerească.

*

Aristodem ezita, susţinând că nu îşi mai amintea exactordinea în care vorbiseră ceilalţi, dar ce reţinuse el mai ales fusese intervenţia lui Pausanias, dialectician de forţă. Care spusese că Fedru vorbise frumos despre Eros, într-adevăr, însă greşise propunând apologia unui singur Eros, când de fapt erau doi.

Şi demonstrase pe loc că Eros, nefiind posibil fără Afrodita, care l-a născut, şi fiind două Afrodite pe lume, Afrodita pământească şi Afrodita cerească, de aici se deduce în mod necesar că şi Eros ar fi de două feluri: unul pământean, iar celălalt ceresc, ca şi maică-sa, nu?...

*

Dar să-l lăsăm pe tălmăcitor să ne transmită el vorbă cu vorbă ce îşi mai amintea Aristodem că susţinuse Pausanias, reluând argumentaţia acestuia, strălucită... în original:

— Stim cu totii că nu există Eros fără Afrodita – începuse el. Aşadar, dacă ar fi o singură Afrodită, ar fi şi un singur Eros.

Devreme ce însă sunt două, urmează neapărat că sunt şi două feluri de Eros.

Care sunt cele două Afrodite? se întreabă retoric Pausanias. E una fără mamă, fiica lui Uranus, pe care o numim şi Afrodita cerească; apoi una mai nouă, fiica lui Zeus şi a nimfei Diona, pe care o numim Afrodita cea obştească.

Rezultă deci, trăgea concluzia Pausanias, că pe acel Eros, care e colaboratorul Afroditei obşteşti, trebuie să-l numim obştesc, iar pe cel al Afroditei cereşti, ceresc.

Pe toţi zeii noi trebuie să-i lăudăm, dar trebuie să căutăm, în orice caz, să lămurim care e partea ce revine fiecăruia din aceste două feluri de Eros (...)

Aşadar, conchide el, iubirea insuflată de acel Eros care e fiul Afroditei celei obşteşti este şi ea obştească (vulgară, precizează în text Bezdechi)... De ea sunt călăuziţi oamenii de rând. (...) De altfel, sentimentul acesta e explicabil, căci e insuflat de o zeiţă cu mult mai tânără decât celelalte, şi care a avut părinţi şi de parte bărbătească, şi de parte femeiască... Pe când... Pe când, adaugă Pausanias... celălalt fel de dragoste e insuflat de Afrodita cea cerească, care, în primul rând, n-are nimic de-a face cu partea femeiască, ci numai cu cea bărbătească (aceasta este dragostea pentru băieţi)... Aşa se face că cei însufleţiţi de această dragoste îşi îndreaptă iubirea lor asupra sexului bărbătesc, care e mai robust şi înzestrat cu mai multă minte.

Este evanghelia... este constituţia pederastiei mondiale...

În urma expunerii lui Pausanias, Aristodem susţinea că urma să ia cuvântul Aristofan. Comedie mare, dar potrivită unui autor de păţanii vesele şi triste, în care vezi şi auzi atâtea de-ale vieţii. Mâncând probabil sau bând mult, ori din cine ştie ce altă pricină, el începu deodată să sughiţă, stârnind interesul tuturor... Nu mai putea vorbi, tocmai

acum când îi venise rândul. Eriximah aflându-se lângă el, îl întrebase pe el, ca doctor ce era, ce să facă, pentru că se tot chinuia: Eriximah… hâc!… e treaba ta… hâc! să faci ceva să-mi treacă sughiţul… hâc!… sau să vorbeşti tu în locul meu… Şi iată cum un sughiţ, un simplu sughiţ, sughiţul lui Aristofan, intrat în povestire, îi pune pe cap lui Platon cununa eternă a Prozatorului…

Eriximah se oferi să-l ajute pe Aristofan, sfatuindu-l să-şi ţină un timp respiraţia, ori să facă gargară cu apă, până ce-şi revine…

Doctorul îi mai recomandase, în final (Aristodem era să uite!), să se gâdile pe la nări cu o pană de gâscă şi să strănute cât mai tare şi cât mai des. Ceea ce autorul de comedii, atât de des pomenit, o fi făcând şi azi…

Şi iată cum începuse să-şi expună ideile la nemuritorul Banchet comicul, truculentul autor de farse populare…

Nu ştiu cum se făcuse, dar sughiţul, lui Aristofan, îi trecuse.

Eriximah, ca doctor, îi pusese în vedere să nu se mai ţină de comicării ca în piesele sale, unde îl atacase până şi pe Socrate, că iar o să-l apuce sughiţul. Ca personaj prezent în Dialogul nemuritor, Sughiţul, comicul, în general, pătrunde şi el pe scena ideilor transcendentale, deşi în mod teatral. Astfel autorul *Păsărilor, Lisistratei* (atât de actuale şi astăzi, mai cu seamă când sunt combătute utopiile), deşi se arată de acord cu antevorbitori de talia lui Fedru, Eriximah, Pausanias, vede în alt mod lucrurile: ca pe scenă.

Comedianul măreşte miza. El pretinde că sunt nu unul, doi Eros, două feluri de iubire, ci trei. Banchetul este plin de suspans. Ce fel de a iubi va triumfa din confruntare, dacă sunt trei?… Aristofan lămureşte, cu Bezdechi:

Mai întâi trebuie să aflaţi care e firea omenească şi păţaniile prin care a trecut (...). Întâi şi întâi erau trei feluri de flinte omeneşti, nu două ca acum, bărbatul şi femeia, ci mai era al treilea fel, alcătuit din acestea două şi de la care ne-a rămas numai numele, măcar că lucrul a pierit. Atunci erau şi hermafrodiţi, androgini, neam aparte... un amestec din partea bărbătească şi cea femeiască. Acuma nu mai este, explică Aristofan, ci i-a rămas doar numele, şi acela... de ocară. Înfăţişarea oamenilor de acest fel, spuse el mai departe, era a unui tot, dintr-o singură bucată (...) Aveau patru mâini, tot atâtea picioare, două feţe, patru urechi, două ruşini şi celelalte (...); tare îndrăzneţi, se luau la luptă şi chiar şi cu zeii... încât aceştia i-au despicat în două, – scurtez – să se înveţe minte. Sarcina aceasta, cu tăieturile şi cu lipiturile, îi revenise, bineînţeles, lui Apolon... Şi de atunci, rupţi în două cum erau, jumătăţile astea se căutau între ele, să se întregească. Iată amorul, ar fi încheiat autorul de comedii.

*

Mai rămăseseră să ia cuvântul Agaton şi Socrate.

Frumosul amfitrion, sentimental şicanat de Socrate, că, după cuvântarea lui, el, bătrânul şi urâtul, nu o să mai aibă ce spune, mai întâi face un portret al lui Eros, cu totul diferit celui făcut anterior de majoritatea vorbitorilor, care spuneau că e mic, urât şi sărac, fiind de aceea şi atât de umblăreţ, întrucât doreşte mereu ce nu are, căutând ce-i lipseşte la alţii, pe lângă care se dă; că e un fel de cerşetor amărât ce umblă mereu pe după garduri.

Agaton, chipeş, generos cum e, iubit de toată lumea, îl vede altfel: Pe lângă că e tânăr şi gingaş, spune el printre altele, Eros este şi mlădios, căci n-ar putea să se strecoare peste tot, în orice suflet (...). Lucrul cel mai însemnat e că el nu vatămă pe nici-un zeu şi nici pe oameni, iar la rândul

lui nu poate suferi vătămare… Şi daca suferă, nu suferă prin violenţă…

O tuse câtuşi de puţin discretă se auzi în preajmă. Mai întâi se crezuse că era a lui Aristofan, cu giumbuşlucurile lui. Dar acesta nu era de faţă, ieşise pe afară cu o nevoie, probabil.

Agaton, mai atent, ca orişice gazdă, descoperi îndată figura unui intrus, pe care nu-l mai văzuse niciodată, şi care părea picat drept din lună… Hazul era că picase, într-adevăr, dar nu din astrul nopţii, ci din secolul 21 după Cristos: un fel de înger tânăr-tânăr, efectiv decăzut, nimerind îndărăt, în altă epocă şi care vorbea greceşte, însă cu un accent trac…

Fără ca toţi cei ce participau la Banchet să înţeleagă ceva, personajul, care ţinea la ureche un fel de scoică părând a vorbi singur… numai Fedru pricepuse şi le traduse şi celorlalţi ce zisese tipul rătăcit printre ei; ciudăţenia de personaj zisese, dar nu lor, ci altora, care nu erau de faţă: cică… fără violenţă, auziţi?… habar n-au, că, dacă n-ar fi ea, tocmai ea, de unde să ştie, sărmanii – şi emisiunea, – fiindcă fusese una – se-ntrerupsese.

De Dincolo

O amintire ce-mi revine mereu în minte, ca şi cum lucrul s-ar fi petrecut ieri, şi despre care am mai scris, fără să simt vreodată că am spus-o cum trebuie…

Negoiţescu încearcă să se sinucidă. E cât pe-aci să reuşească. Salvat în ultima clipă, la căpătâi, bunul său prieten Ştefan Augustin Doinaş, de la Cercul literar din Sibiu, îl întreabă ironic, ca pe un critic despre un volum nou apărut:

— Nego, dragă, spune-mi şi mie, cum e Dincolo?…

Am reţinut două… măşti. Una de pe figura lui Doinaş, care îmi spusese cu un aer al lui, goethean, mefistofelic, că Nego i-ar fi spus, bâlbâindu-se…

— Dragă Doinaş… tot un fel de aici…

Pe faţa lui Negoiţescu însă – Doinaş nefiind de faţă în acel moment – scria ca pe un palimpsest, în timp ce se înfrunta sever:

— Îmi pare rău, dragă Doinaş, dar mi s-a spus că n-am voie să spun…

Ceea ce era în atmosfera vremii.

Niciuna din cele două fraze nu pare, cert, o invenţie.

Asemenea replici nu pot fi născocite… decât prin mijlocirea geniului…

Şi, totuşi, ele par replicile unei Comedii… ale unei Utopii de infinite truculenţe, ce nu avu încă timpul, deocamdată, să fie imaginată.

*

E ciudat că eu, deşi prieten bun cu cerchiştii sibieni, nu am pătruns niciodată, de fapt, sau nu am fost cooptat în cercul lor. Una, probabil, că mi se păreau – ca regăţean ce eram – cam greoi; a doua, că formaţia lor germană mă diferenţia de ei, pe mine, ca francofil, oricât de legaţi am fi fost. Dramaturgul I. D. Sirbu însă, nu ştiu de ce, cu mandibulele lui dârze de miner scotocind adâncurile, mă intimida... El putea fi feroce, având raierii necruţătoare, ca orice bucureştean. Normal, s-ar fi cuvenit să ne înţelegem. Păstram însă distanţa. Fiind el atât de sincer şi de agresiv, instinctul îmi şoptea să am grijă...

*

Mai întâi, pe Doinaş l-am cunoscut în lumea artistică bucureşteană ce o frecventam, în epocă. Pe vremea aceea, pe lângă reportaje, la *Gazeta literară*, scriam uneori şi cronici de balet la spectacolele de la Operă. O slăbiciune a mea din juneţe. Dirijoratul clasic, de pildă, ansamblurile orchestrale părându-mi-se divizii-divizii, executând impunătoare mişcări de paradă, asalturi polifonice devastatoare, sub comanda, sub bagheta unor adevărate căpetenii de oşti, ca Wilhelm Furtwängler, Herbert von Karajan...

Eram prieten cu Irinel Liciu, balerină de mare clasă, socotind-o ca pe o soră. De ea avea să se îndrăgostească subit, abia sosit din Ardeal, timidul poet Ştefan Augustin Doinaş. Astfel, ne cunoscurăm... Când el a fost arestat, pentru non-denunţ, Irinel Liciu, în culmea gloriei, s-a dus la Leonte Răutu, să-l scoată pe poet din închisoare. Cunosc de la ea reacţia marelui politruc, admirator al artistei, cum l-a imitat ea pe acesta... Crezând că era vorba de o cerere

oarecare, la început Răutu o copleşise cu laude. Dar când auzise despre ce era vorba, ochii i se transformaseră... în două bucăţi de gheaţă – cuvintele ei. (Piatra... cine are de gând cumva s-o azvârle, odată, e bine în primul rând să se gândească, întâi, la sine, şi... tot bine). Prin Doinaş, aveam să-l cunosc pe Negoiţescu. Am arătat cum în memoriile apărute. Repet, fiind vorba de doi scriitori atât de importanţi... Ştiţi, prin urmare, cum îl trimisese Doinaş la mine, pe Nego, la ESPLA, – am mai povestit – cu un manuscris... Ştiţi cum mă pomenisem eu în holul editurii cu un tip care se bâlbâia teribil, încât nu înţelegeam ce vrea să spună.

Cu greu, aflasem. Enervat, îi dădusem pe loc telefon lui Doinaş, certându-l: ce mi l-ai trimis pe cap pe idiotul ăla?!...

Frază pe care Nego, râzând, mă punea des să o spun.

Un băiat care scrie bine

Schiţa foarte scurtă a lui Hemingway *I guess everthing reminds you of something* – Presupun că orice trebuie să-ţi aducă aminte de ceva – am citit-ô în volumul de nuvele, *The Heat and the Cold, – Căldura şi Frigul* – versiune în limba franceză, apărută în 1995 la Gallimard.

Prefaţa este semnată de Philippe Sollers, care susţine că schiţa citată... „e cel mai bun text din întreaga operă” a americanului...

O citisem prima oară. Francezul are dreptate. De aceea, m-am gândit să o reproduc în româneşte, în „Atelier”, bătrâna rubrică pe care am cinstea să o urmăriţi. Mai reducând câte ceva, nu mult, cât să încapă, cu înţeles, în spaţiul tipografic exiguu. Ar fi şi o premieră. Iat-o.

*

„— E o poveste foarte bună, zise tatăl băiatului. Îţi dai seama cât e de bună?

— N-aş vrea, papa, să te plictisesc.

— Ce altceva ai mai scris?

— E singura poveste. N-aş vrea să te plictisesc. Dar, fiindcă a luat premiul acela...

— Ar trebui să te ajut. Dar dacă scrii bine, n-ai nevoie, tot ce trebuie e să scrii.

Ţi-a luat mult timp?

— Nu prea mult. Unde ai auzit tu vorbindu-se de specia aia de pescăruşi?

— În insulele Bahamas.

— Dar tu n-ai fost niciodată acolo… la Dog Rochs, la Elbow Key (…).

— Am fost la Kilem Peters. Cu siguranţă. Se refugiază acolo, pe reciful de corali.

— Prin părţile mai joase, poate. Totuşi, unde şi când ai putut tu să vezi specia aia de care scrii în povestea ta?

— Mi-oi fi vorbit tu de ea, tată.

— E o poveste foarte reuşită. Mi-aduce aminte de una pe care am citit-o foarte demult.

— Aşa e, presupun că orice trebuie să-ţi aducă aminte de ceva, zise băiatul.

În vara aia, băiatul citise cărţile pe care tatăl său le ţinea în bibliotecă. Când se întâmpla să lipsească, deseori băiatul spunea că scrisese.

— Arată-mi ce scrii. Şi dacă ai vreo problemă, zise tatăl. Scrie ceva ce stii…

— Păi asta şi fac, spuse băiatul…

— Nu vreau să viu să citesc pe la spate ce scrii, spuse tatăl, să-mi simţi răsuflarea-n ceafa. Totuşi, dacă vrei să te ajut…

— Cred că mă descurc.

— Nu-mi arăta nimic, dacă aşa simţi tu. Cum ţi-a plăcut… ce zici de… *Atât de departe*, *atât de mult timp?…*

— E grozavă, mi-a plăcut mult.

— Problema de care-ti vorbeam, ar fi că… Adică am putea merge împreună la piaţă, la o luptă de cocoşi, şi-apoi fiecare din noi să descrie ce-a văzut. Ce se întâmplă şi ce ai văzut tu şi ce ţi-a rămas în minte. Chestii de-astea. Fleacuri. Ca să vedem fiecare ce a văzut.

Băiatul îşi lăsase capul în jos şi privea fix în farfurie.

— Sau putem să mergem la cafenea şi să dăm cu zarul, şi tu să scrii ce-ai auzit discutându-se acolo… Bineînţeles, fără să încerci să scrii tot-tot. Numai ce crezi tu că ar fi interesant.

— Mi-e teamă că încă nu sunt gata pentru asta, tată.

Cred că ar fi mai bine să continui cum am scris povestea.

— Bine, fă-o. Nu vreau să-ţi impun sau să te influenţez…

— Poate ar fi mai bine să fac cum am făcut şi până acum…

— Bineînţeles, încuviinţă tatăl.

Eu nu puteam să scriu aşa de… când eram de vârsta lui, se gândi tatăl. Niciodată n-am cunoscut pe cineva care să fie în stare ca el să… Ori să fi cunoscut pe unul care să tragă atât de bine ca acest băieţel la numai zece, doisprezece ani. Nu aşa, de văzul lumii. Ci tir în regulă, tir de concurs, alături de bărbaţi în toată firea, profesionişti. Parcă ar fi avut un radar. Niciodată nu trăgea alături. Având un simţ perfect al momentului, fie la fazani, fie la pasajul de raţe. La porumbeii vii, la vreo întrecere, când avansa pe teren şi trecea de portiţa batantă şi se îndrepta spre placa de metal marcând cu o linie lată, neagră, postul lui de tragere, profesioniştii tăceau şi priveau fix la el… Era singurul trăgător care-i făcea pe toţi să tacă mâlc. Unii profesionişti zâmbeau, ca şi cum ar fi fost vorba de un secret descoperit în momentul în care băiatul ducea puşca la ochi controlând mai întâi dacă patul armei era bine înşurubat în umăr… „Gata” rostea el cu o voce joasă, care nu era a unui băieţel.

— Gata, răspundea servantul.

— Trag, anunţa vocea joasă şi, oricare ar fi fost trapa, dintre cele cinci posibile, care lansa porumbelul sur, oricare ar fi fost unghiul alcătuit de aripi pentru un zbor cât mai rapid, peste iarba verde, în direcţia barierei albe, scunde, salva celei dintâi ţevi şi lovea pasărea, iar cea de-a doua se auzea aproape simultan cu prima. Când porumbelul cădea cu capul înainte, doar cei mai buni trăgători vedeau secunda salvei a doua atingând pasărea gata moartă în văzduh.

*

Băiatul îşi frânse puşca şi se îndreptă spre pavilion, cu faţa lipsită de orice expresie, cu ochii-n pământ, indiferent la aplauze, rostind cu vocea lui joasă „Mulţumesc”, pe când un profesionist îi spunea „Straşnică lovitură, Stevie!”

Îşi punea la rastel arma, aşteptând să tragă şi taică-su. Pe urmă amândoi s-ar fi dus la barul în aer liber.

— Pot să beau o sticlă de Coca-Cola, tată?

— Ai face bine dac-ai bea numai jumătate…

— De acord. Sunt dezolat că am fost atât de lent…

— Era şi o ţintă grea, dragă Stevie, zbura una cu pământul.

— Nimeni n-ar fi văzut-o, dacă n-ar fi fost atât de lentă.

— Te-ai descurcat bine.

— Îmi regăsesc eu viteza, n-ai grijă, tată, nu o Coca-Cola o să mă încetinească pe mine.

Pasărea în care trase apoi muri în aer… Toată lumea putu să vadă a doua salvă lovind porumbelul înainte de a atinge solul. Pasărea nici nu apucase să zboare mai mult de un metru, ieşind din trapă.

Băiatul revenea, când unul din trăgători spuse: „A fost o lovitură prea uşoară pentru tine, Stevie!”

Băiatul dădu din cap şi îşi ridică puşca. Se uita la tabelul: u rezultate. Înaintea lui taică-su mai figurau patru trăgători. Se duse în întâmpinarea lui. „Ţi-ai regăsit viteza”, îl lăudă bătrânul.

— Asta e că acum am auzit trapa când s-a deschis, zise băiatul. Nu vreau să te jignesc, tată, mai spuse. Poţi auzi toate trapele, dar trapa numărul doi face de două ori mai mult zgomot decât celelalte. Ar trebui unsă. Nimeni n-a băgat de seamă acest lucru, cred.

— Eu ochesc numai după ce aud zgomotul trapei.

— Bineînţeles, dar trapa asta face pe stânga mult zgomot (…).

Tatăl nu avu nicio pasăre la trapa numărul doi în cursul celor trei tururi următoare. Când avu una, nu auzi zgomotul trapei, şi ucise porumbelul la a doua salvă, atât de departe,

încât pasărea se ciocni de barieră înainte de a cădea, iar lovitura fusese declarată valabilă.

— Zău, tată, sunt dezolat, zise băiatul. Au uns-o. Ar fi trebuit s-o blochez.

În noaptea de după ultimul mare concurs internaţional de tir, avuseseră o conversaţie şi băiatul spusese:

— Nu ştiu, tată, cum poate cineva să rateze un porumbel.

— Să nu spui asta nimănui altuia decât mie, spuse tatăl.

— Nu, să ştii, pe bune, n-ai cum să ratezi niciunul. Acela pe care l-am pierdut, l-am atins de două ori, dar a căzut dincolo de limită.

— Aşa ţi se întâmplă ţie să pierzi.

— Da, înţeleg. Aşa am pierdut eu. Dar nu înţeleg cum un trăgător normal poate să rateze de-adevărat un porumbel…

— Poate c-ai să înţelegi peste douăzeci de ani.

— Nu voiam să te jignesc, papa.

— Bine, bine, facu tatăl. Numai să nu spui asta nimănui altuia…

Se gândea la asta şi la băiat, şi la faptul cum scria el. În ciuda talentului său extraordinar, nu ajunsese campion la tirul de porumbei, fără o educaţie, fără o disciplină. Acum, tatăl uitase de tot antrenamentul. Uitase cum, în zilele în care băiatul rata păsările, el se ducea la fiul său şi ridica de pe el cămaşa ca să controleze vânătaia de pe umăr în locul unde cel mic sprijinise aiurea puşca. Îl scăpase de năravul ăsta obligându-l să se uite atent la umărul lui, ca să vadă dacă proptise bine arma acolo, înainte de lansarea porumbelului.

Uitase şi de disciplina piciorului bine întins, apăsat, înainte, şi de capul culcat într-o parte pentru a ochi. Cum de ştii că piciorul e-n poziţia care trebuie?… Păi, simplu, înălţând călcâiul piciorului drept.

*

— Capul plecat, ocheşti şi tragi repede. Acum puţin

contează rezultatul. Dar vreau să dobori pasărea cum iese din trapă. Nu te uiţi înainte la nimic altceva decât la cioc.

Te iei numai după cioc când ocheşti. Dacă nu vezi ciocul, ocheşte unde ar trebui să fie. Si-acum, ce vreau eu de la tine este viteza, este iuţeala…

Băiatul era un trăgător înnăscut, dar lucrase mult ca să facă din el unul desăvârsit, şi în fiece an, când îl lua şi-l punea să exerseze viteza, băiatul reuşea şase ori opt focuri din zece. Pe urmă ajunsese la nouă din zece; apoi, să te ţii, la câte douăzeci din douăzeci – fără să-l mai învingă decât norocul, care, în cele din urmă, se ştie, numai el separă trăgătorii perfecţi.

Nu-i arătase niciodată tatălui său altă poveste scrisă. La sfârşitul vacanţelor, nu era mulţumit de niciuna. Zicea că trebuia să fie absolut sigur de succes, înainte de a i-o arăta. După ce ar fi terminat-o, i-ar fi trimis-o tatălui său s-o citească. Avusese vacanţe grozave, zicea el, printre cele mai frumoase, şi era mulţumit că putuse citi atâtea cărţi, încât îi era recunoscător tatălui său că nu îl îndemnase prea mult să scrie, fiindcă, la urma urmei, vacanţele erau vacanţe, poate printre cele mai reuşite vacanţe, în timpul cărora trăise cele mai plăcute momente pe care le petrecuseră vreodată împreună.

Trecuseră şapte ani de când tatăl său citise povestea care obţinuse premiul acela. Ea se găsea în cartea de care dăduse căutând alte cărţi în odaia de altădată a băiatului. De îndată ce văzu cartea, ştiu de unde venea povestea. Un sentiment de familiaritate prelungită îl cuprinsese.

Răsfoia cartea şi ea era acolo, neschimbată, cu acelaşi titlu, într-un volum de nuvele foarte bune, aparţinând unui scriitor irlandez.

Băiatul îl copiase cuvânt cu cuvânt, folosind şi titlul original.

*

În ultimii cinci ani de zile – şapte separau vara povestirii premiate de ziua în care bătrânul dăduse de cartea irlandezului – băiatul făcuse tot felul de stupidităţi, care de care mai detestabile, se gândea tatăl său.

Dar asta se întâmplase fiindcă era bolnav, îşi spunea el. Josnicia fiului se datora maladiei. Până atunci fusese bine. Totul însă începuse cu un an după ultima vară.

Acum ştia că acest băiat nu fusese sănătos niciodată. Aşa se gândise, deseori, bătrânul, revăzând lucrurile.

Şi era trist să ştii că a trage bine nu însemna nimic.”

Cesare Beccari

La opt iunie 2004 predam la Cluj un text mai lung, *Delicte şi pedepse*, din opera umanistului italian, – mare cărturar jurist, contemporan cu iluminiştii francezi ai secolului al XVII-lea. Text încredinţat Martei Petreu, ce conduce cu atât entuziasm minunata revistă *Apostrof.*

Traducerea, după cum arătam mai demult în prefaţa clujană, aparţine răposatei prozatoare Dora Scarlat. În amintirea căreia îmi îngădui să public şi în *România literară* un scurt fragment din tălmăcirea măiastră a *Delictelor*, şi-aşa depăşind cu mult spaţiul de tipărire al oricărei reviste.

Cap. XXXIX. Despre un tip special de delicte

„Oricine va citi această lucrare îşi va da seama că eu am omis un tip de delicte care a acoperit Europa de sânge omenesc şi care a înălţat acele estrade funeste unde corpurile umane vii serveau de aliment flăcărilor, când spectacolul era vesel şi armonia plăcută pentru mulţimea oarbă la auzul gemetelor confuze şi surde ale nenorociţilor care ieşeau din vârtejurile de fum negru, fum de membre omeneşti, între trosnetul oaselor carbonizate şi sfârâitul viscerelor palpitând încă.

Dar oamenii cu judecată vor vedea că locul, secolul şi materia nu-mi permit să examinez natura unui astfel de delict. Ar fi prea lung şi în afara subiectului meu să arăt cât de necesară trebuie să fie o uniformitate perfectă de gânduri într-un stat, contra exemplului multor naţiuni; că opinii care se deosebesc între ele doar prin unele diferenţe

foarte subtile şi neclare, prea îndepărtate de capacitatea umană, pot totuşi să tulbure binele public, când una nu este autorizată cu precădere faţă de altele; şi cum natura opiniilor este compusă într-atât încât prin contrast se clarifică, fremătând şi luptând împreună, şi aducând la suprafaţă pe cele adevărate, cele false se scufundă în uitare, nesigure din cauza constanţei lor nude, şi trebuie să fie investite cu autoritate şi forţă.

Ar dura prea mult să dovedim cum, oricât de odios ar părea imperiul forţei asupra minţilor omeneşti, ale cărui singure cuceriri sunt prefăcătoria, apoi înjosirea; oricât ar părea de potrivnic spiritului de bunătate şi fraternitate comandat de raţiune şi de autoritatea pe care o venerăm cel mai mult, este totuşi necesar şi indispensabil.

Acest fapt trebuie crezut dovedit în mod evident şi conform cu adevăratele interese ale oamenilor, dacă există cineva care-l exercită cu autoritate recunoscută.

Eu nu vorbesc decât despre delicte care izvorăsc din natura umană şi din pactul social, şi nu despre păcate, ale căror pedepse, chiar vremelnice, trebuie să se conducă după alte principii decât cele ale unei filosofii limitate.”

Cap. XL Idei false de utilitate

„Un izvor de erori şi de nedreptăţi sunt ideile false de utilitate pe care şi le formează legiuitorii. Idee falsă de utilitate e aceea care pune înaintea inconvenientului general inconvenientele particulare, aceea care comandă sentimentelor în loc să le stârnească, care spune logicii: slujeşte. Idee falsă de utilitate e aceea care sacrifică o mie de avantaje reale pentru un inconvenient sau imaginar sau cu consecinţă mică, care ar lua oamenilor focul pentru că incendiază şi apa pentru că îneacă, care nu remediază rele decât prin distrugere. Legile care interzic portul de arme sunt legi de această natură; ele nu dezarmează decât pe cei care nu sunt înclinaţi sau determinaţi la delicte, în timp

ce aceia care au curajul să poată încălca legile cele mai sacre ale umanităţii şi cele mai importante ale codului, cum le vor respecta pe cele minore şi pur abitrare, şi ale căror contravenţii trebuie să fie atât de uşoare şi scutite de pedeapsă, şi a căror executare exactă ia libertatea personală, foarte dragă omului, foarte dragă legiuitorului luminat, şi supune nevinovaţii la toate samavolniciile datorate vinovaţilor? Acestea înrăutăţesc condiţia celor asaltaţi, îmbunătăţind condiţia asaltatorilor, nu reduc omorurile, ci le măresc, deoarece e mai mare încrederea în a ataca pe cei dezarmaţi decât pe cei înarmaţi. Acestea se numesc legi care nu previn delictele, ci se tem de ele, care se nasc din impresia zgomotoasă a unor fapte particulare, nu din meditaţia raţională a inconvenientelor şi avantajelor unui decret universal. Idee falsă de utilitate e aceea care ar vrea să dea unei mulţimi de flinte sensibile simetria şi ordinea pe care le suportă materia brută şi neînsufleţită, care nu ia în seamă motivele prezente, care acţionează doar ele asupra mulţimii cu constanţă şi forţă, pentru a da forţă celor îndepărtate, a căror impresie este foarte scurtă şi slabă, dacă o forţă de imaginaţie, neobişnuită în umanitate, nu suplineşte prin amplificare depărtarea obiectului. În sfârşit, este o idee falsă de utilitate aceea care, sacrificând lucrul numelui, separă binele public de binele tuturor cetătenilor. Există o diferenţă de la starea de societate, la starea naturală, în care omul sălbatic nu face rău altuia decât atunci când termină să-si facă bine sie însusi, dar omul sociabil este uneori mânat de legile rele să-i lezeze pe alţii fără să-şi facă bine sieşi. Despoticul aruncă spaima şi deprimarea în sufletele sclavilor săi, dar se reîntoarce cu mai mare forţă să-şi chinuie sufletul. Cu cât spaima e mai solitară şi intimă, cu atât e mai puţin periculoasă pentru cel care face din ea instrumentul fericirii sale; dar cu cât e mai publică şi agită o mulţime mai mare de oameni, cu atât e mai uşor să existe sau imprudentul, sau disperatul, sau îndrăzneţul priceput care să-i facă pe

oameni să servească scopului său, trezind în ei sentimente mai plăcute şi cu atât mai seducătoare cu cât riscul întreprinderii cade asupra unui număr mai mare, iar valoarea pe care nefericiţii o dau propriei existenţe scade proporţional cu mizeria pe care o suportă. Aceasta este cauza pentru care ofensele dau naştere la altele noi, că ura este un sentiment cu atât mai durabil decât iubirea, cu cât prima îşi ia forţa din continuarea actelor care slăbesc iubirea.”

Zăpada suedeză

…Acum venise rândul lui Pavelescu; Susu obosind, luase el cuvântul, ca agronom mai bătrân…

Tânărul agronom Titi Streaşină, protejatul său, trimis în experienţă în Statele Unite – povestea Pavelescu – mergea spre miazănoapte împreună cu prietena lui, Miriam, o negresă, în rabla lor de Buick, pe una din autostrăzile late, nesfârşite, părând că duc nicăieri.

De condus, conducea ea, care-i spunea lui Titi „prinţul meu”. Şi care se fălea cu el, mai ales în faţa albilor, că el, Titi, care nu prea vorbea englezeşte, le făcuse din sârma unei cozi de mătură aruncată la gunoi, bătând-o câteva zile în şir, nu cu ciocanul, cu laba unui godin de tuci aruncat şi el, o busolă – ca să se magnetizeze, spunea, cunoscător, un profesor care era de faţă.

Că Titi al ei, pe ce punea mâna, creştea, înflorea. Că femeile, cu el, făceau la trei luni gemeni.

C-asa era bărbatul ei şi că aşa era în ţara lui, de unde venise…

Era în primele zile ale lui decembrie. Treceau printre două lanuri de porumb galbene, paralele. Titi o rugase să oprească. Negresa frânase lung, periculos, fiind polei. Titi se dăduse jos şi intrase în lanul din dreapta. Întârziase, depănuşând de probă porumbul pe care americanii îl lăsau pe câmp, până iarna, ai naibii, să se usuce cât mai mult, să nu care şi apa din ştiuleţi cu ei, acasă, şi abia pe urmă îl depozitau în hambare. Miriam claxona în joacă, crezând că el coborâse cu o nevoie. Parcă începuse să fulguie, rar. Apoi

ninsoarea se înteţi, ca supărată brusc. Titi lăsă să-i bată faţa – era prima ninsoare din an şi i se făcuse dor de acasă. Pusese un genunchi jos. Pe urmă şi pe celălalt, care scârţâi, parcă, trebuind să fie uns. Atinsese cu fruntea pământul îngheţat, zâmbind în sinea lui cum ghicise nu demult negresa că se tăvălise în pat cu colega ei de cameră, o chinezoaică din Taiwan, numai după un fir de păr drept şi lung-lung şi negru-negru, cum e la ei, găsit pe partea ailaltă a pernei, când, găsind-o singură – Miriam fiind întâmplător plecată? ţipase, zgândărindu-l, de fapt ea dându-i ideea... Africa şi Asia la un loc, poftim! – pufnea Pavelescu? se putea spune că băiatul poseda acum două continente, plus Europa.

Întorcându-se spre maşină, se gândea la treicraidelarăsărit prin ninsoarea înverşunată şi la Crăciunul român, atât de sărac în comparaţie cu cel de aici, copilăros, şi care la ei venea parcă mai de vreme. Văzându-i zbenghiul ţărânii în frunte, Miriam i-l ştersese la iuţeală, cum era preschimbat el în noroi, încălzit de energia cerebrală a românului. O făcuse cu palma ei moale, pluşată şi fierbinte, privind atentă fără să zică nimic cele două dâre de lacrimi solidificate de ger la rădăcina nasului; apoi demarase în trombă.

Fulgii îngheţaţi se năpusteau furioşi în parbriz cu un zuruit de zaruri aruncate. Negresa începuse să cânte un cântec de-al ei, vechi, de sclavă; pe urmă, fiindcă se apropia Crăciunul, îl rugase să-i spună şi ei o poveste de Crăciun, de-a lor, din ţara lui.

Titi se gândise bine, dar nu găsise ceva adevărat, ori care să semene cât de cât cu viaţa de acolo, şi îi spusese povestea cu sârbul care muncea în Suedia; şi nici măcar nu puteai să zici că era o poveste; era propagandă, ce citise el mai de mult într-un ziar românesc.

Cică sârbul ăsta, care muncea în Suedia, cum începea să ningă acolo, aşa cum ningea acum, sărea în maşina lui, un Volvo la mâna a doua, sâmbăta, în zori de tot, când avea

liber, şi aşa zbura pân ninsoare, pân viscol, ce era, pe şoselele mai puţin circulate ale Europei, pân-ajungea în zece ore şi ceva în Serbia lui, trecea graniţa câţiva kilometri; dacă ningea şi acolo, era bine; dacă nu ningea, se dădea jos din maşină, vorbea de iarna sârbească cu hangiul la care trăgea, ciugulea ceva, dormea apoi cu capul pe masă câteva ore bune, se trezea, mai bea o cafea, şi se întorcea în viteză la zăpada lui suedeză…

Dacă treceau vreo câteva ore de miezul nopţii… al zilei următoare, fiindcă a doua zi era duminică.

Negresa pusese prin viscol o frână neaşteptată, că pe autostradă ţopăiau doi iepuri în călduri, şi îl întrebă pe prinţul ei, care tăcuse, dacă aceasta era toată povestea. El încuviinţă, nemaiadăugând nimic.

Negresa vru să-l îmbrăţişeze, şi chiar o facu, dar scurt, cât permiteau centurile de siguranţă…

San Francisco

La 12 august 1986, prietenul meu siberian Sava Filipovici, un poet de doi metri, umblând împreună prin Irkuţk, îmi arătase cimitirul vechi al oraşului lui Michel Strogoff, eroul lui Jules Verne. El se oprise înaintea unui mormânt foarte vechi cu un gărduleţ de fier, silabisind numele decedatului, pe care nu-l mai reproduc…

Reproduc doar textul cioplit în piatră în josul monumentului, unde văduva defunctului precizează că monumentul bărbatului ei a costat *180 de ruble.*

Sava râde ca un uriaş traducându-mi înscripţia văduvei. Răposatul a fost un mare negustor de blănuri şi pietre scumpe de pe la începutul secolului al XIX-lea, care făcuse mari afaceri la San Francisco. E o personalitate istorică a negoţului moscovit, dacă leagă între ele numele a două oraşe atât de deosebite – cel de pe coasta Pacificului şi oraşul din apropierea lacului Baikal, pe care peste câteva zile doar aveam să-l vizitez împreună cu amicul meu, poetul gigant, şi când, gata să trecem cu bacul şi cu cele două Volgi spre insulă, mi se atrăsese atenţia că eram primul *european* get-beget ce păşea pe insula nelocuită din mijlocul faimosului lac Baikal cu apa cea mai curată şi de unde se exportau, la New-York, cele mai bune şi mai scumpe scrumbii din lume pentru restaurantele de lux americane…

Sava are un aspect de viking. Nu numai statura, îndrăzneala, dar mai ales bancurile lui semeţe de alb puternic despre locuitorii asiatici din stepa buriată pe care aveam s-o străbatem cu cele două maşini, vreo şase sute

de kilometri. Spun *viking,* fiindcă marii drumeţi ruşi, negustori faimoşi, ce populau oraşul San Francisco pe la finele secolului 18 şi începutul lui 19 erau cam de aceeaşi rasă cu Sava. Mai ales după ce văzusem mai înainte copiii blonzi, roşcaţi şi înalţi la un *miting* din piaţa centrală, la Tobolsk, oraşul unde fusese masacrată familia ţarului cu ţarul însuşi şi unde văzu se în şi căsuţa şi odaia simplă cu pianina veche a prinţesei Trubeţkoi, surghiunită la Tobolsk, când cu decembriştii…

*

Înţeleg, din câte aflu aici, la Irkuţk, că, pe vremea ţarilor, tânărul stat american era plin de oameni de afaceri ruşi foarte bogaţi; că, la San Francisco, trăiau din negoţ vreo sută de mii de rusi atraşi de libertătile de afaceri ale noului continent şi că trecerea spre cele două Americi nu se mai făcea, ca la origini, cu migrări primitive, greu de conceput, prin strâmtoarea Behring, ci direct peste Oceanul Pacific, cu ajutorul marilor veliere şi apoi al vaselor comerciale cu aburi. Dacă punem la socoteală şi faptul că un ţar rus, pe la mijlocul secolului al XIX-lea, le vânduse americanilor Alaska pe câteva milioane de dolari *(mare imbecil!* pufneşte alături de mine, Sava…), dacă socotim şi *imbecilitatea* asta de ţarism decadent, putem să ne punem întrebarea cum ar fi arătat azi continentul american de nord cu câteva zeci de milioane de ruşi, pioneri, şi vorbind un fel de anglo-rusă şi scriind, aici, cu caractere latine… Ori n-ar mai fi existat niciun bolsevism; ori… cine ştie!…

*

Cea mai mare experienţă de călător e să vezi la puţin timp, una după alta, Newyork-ul şi Siberia, centrul ei, unde vorbeam cu poetul Filipovici – pe malul fluviului Angara de

la Irkuţk – despre San Francisco…

La 12 august 1986, îi povestisem câteva lucruri… De pildă, cum se vedeau de la etajul nouă, noaptea, străzile în pantă ale oraşului, şuvoaiele de maşini coborând în viteză străzile la vale ca nişte torente de nestemate colorate strălucind în întunericul dens străbătut de boarea Pacificului, ca şi de a Asiei îndepărtate… Ziua, tramvaiele verzi cu un singur vagon, căţărându-se şi ele pe aceleaşi străzi înguste suind, coborând… Nicăieri nu mai văzusem o circulaţie atât de accidentată… Străzile oraşului cosmopolit străvechi, cu arhitectura victoriană a caselor cu un etaj doar, lemnul aparent, vopsit, folosit des în clădirea unor astfel de locuinţe… ca-n bătrâna Europă. Văzusem şi câteva izbe, refăcute, construcţiile primitive de lemn având aerul acela al lor rustic, pe care poţi să-l vezi pe întreg întinsul răsăritului european… Dar lui Sava cel mai mult îi plăcuse *întâmpinarea de la autoservire*… Nu că ar fi fost un comunist. Din contră, era primul poet ţarist în carne şi oase pe care îl ascultam, după Puşkin… Se jura că va ridica la momentul potrivit cu mâna lui, pe malul Angarei, statuia Ţarului, păstrată undeva ascunsă, la Irkuţk.

*

Mâncasem ceva la iuţeală la o autoservire populară. Întârziam înăuntru privind forfota clienţilor mai mult asiatici, părând recent imigraţi. *Era o sărăcie* evidentă în toată înfăţişarea lor, dar nu *rezolvată*. Mă uitam în jur. Probabil îngândurat. Deodată văzusem în partea deschisă vederii a bucătăriei o negresă corpolentă cu turbanul alb pe cap, desfăcut, făcând semn cuiva cu braţul înălţat, agitându-l cu însufleţire.

M-am întors; în preajmă nu era nimeni. Când m-am uitat din nou la ea, încuviinţa cu capul – adică pe mine mă chema!

M-am dus la ea, care îmi zâmbi larg cu toţi dinţii ei

africani dezveliţi şi, apucând un platou mare, tot de plastic, şi înfundând într-o cratiţă uriaşă polonicul zdravăn, îmi trânti în farfurie o porţie grea, cred că de tocană, una cu de toate, strigându-mi ceva ce nu înţelesesem prin larma restaurantului.

Ce pricepusem, după fizionomia ei bucălată de *mamy,* era că ce-mi dădea ea era gratis. Luasem farfuria, mă înclinasem înaintea ei, cum poate n-o făcuse până atunci nimeni, niciodată – dovadă aerul ei mirat cum sta şi mă privea cu unealta ei generoasă în mână.

Apoi mă întorsesem şi plecasem, uitându-mă îndărăt la bucătăreasa planetară, miraculoasă, la eroina visată de combatanţii atâtor războaie civile de pe tot globul…

După aceea, ieşind afară din restaurant, şedeam şi mă gândeam: să fi arătat eu oare, în clipele acelea, ca un biet calic?… Să-mi fi apărut, oare, din nou, în ochi, aerul acela de câine *bătut* despre care se spunea că ar fi tipic celor din Est, ajunşi *Dincolo?…*

Sigur e că poetul ţarist înălţase un deget în semn de *atentie, mare atentie!,* si-atât.

La San Francisco, primisem *acolada* femeii, a sclavei eliberate… Cât mă silisem eu să stau drept în spaţiul liber, american, negresa mă răsturnase…

La Fontaine şi autocenzura

Voi traduce pentru cititori una dintre fabulele mai puţin cunoscute ale marelui clasic. Nu din criză de subiect – ca vara…

Franţuzul din secolul 17 este, de altfel, scriitorul european moralist cel mai mult apreciat, de pildă, de ideologii realismului socialist de altădată, ca, în general, de tot ce este bisericesc, de absolutismul monarhic de totdeauna, de cenzura oficială – un rol de seamă jucându-l aici şi cenzura exercitată de capul nostru asupra propriei noastre lucrări, cum se întâmplă.

De exemplu, în *Guzganul retras din lume.* Şi retras foarte, foarte comod, într-un burduf de brânză de Olanda. Ca parlamentarii noştri de azi, într-un caşcaval.

Cum nu-i mai pasă dumnealui de şoricimea neamului său, silită să ducă război contra inamicului natural, pisicimea… împotriva poporului pisicesc… *contre le peuple chat…* – şobolanului retras din lume, vasăzică, mâncău şi cuvios.

El nu e făcut călugăr (ceea ce biserica nu ar permite), ci numai derviş. Ca mohamedanii, indienii – nici vorbă de creştini.

„Lucrurile de-aici, din lumea de jos, nu mă mai interesează” – declară călugărul, situat în cele mai cereşti poziţii confortabile… *Les choses d'ici bas ne me regardent plus…* Ipocrizia fiind, alături de corupţie, se cunoaşte, baza puterii.

Foarte… ba chiar foarte mult seamănă această putere cu un vechi-vechi senator de la noi (unul purtând şosete scurte

când stă picior peste picior).

Dar să vedem cum… vânătoresc împreună cu cele două vieţuitoare atât de diferite între ele… regele animalelor şi bietul de măgar.

Am ales fabula aceasta nu numai fiindcă este mai puţin cunoscută, dar şi pentru stilul ei mai uşor.

E din Cartea a doua, numărul XIX.

Versiunea mea, în proză, sună aşa:

Leul şi măgarul la vânătoare

Regele animalelor şi-a pus în cap într-o zi să vânătorească (de la *giboyer*, singurul poet francez din veacul al XVII-lea căruia-i place să mascheze verbele, n.n.), deoarece îşi serba ziua, vânatul unui rege nefiind vrăbiile, ci robuştii, falnicii mistreţi, precum şi cerbii cei cumsecade, ori drăguţele de căprioare.

Ca să reuşească în treaba asta, leul recurse la măgar, cu răgetul său de Stentor (războinic grec ce răcnea cât cincizeci de inşi, n.n.).

Măgarul, aşadar, Nălţimii Sale facu oficiul de Corn de vânătoare, Leul îi găsi un loc, îl acoperi cu ramuri şi frunze, să nu fie văzut. Şi îi porunci să zbiere tare, convins că, la acest sunet, până şi cei mai puţin fricoşi o vor şterge din aşezările lor, ei nefiind încă obişnuiţi cu tunetul vocii sale; aerul răsunând de un vuiet colosal, groaza i-ar fi cuprins pe locuitorii pădurii; toţi ar fi fugit care-ncotro, toţi ar fi căzut în capcana inevitabilă unde-i aştepta Leul.

„N-am servit, oare, cum trebuie, în această ocaziune?” se interesă fălos măgarul, luând asupra lui toată faima vânătorii.

„Da, zise Leul, ai zbierat cu mult curaj. Dacă nu te-aş cunoaşte şi nu ti-as cunoaşte nici neamul, şi eu m-aş fi speriat”.

(Ironie regală foarte fină şi la ţanc, n.n.).

Măgarul, dacă ar fi îndrăznit, ar fi dat drumul mâniei sale… Acum, îşi mai şi bătea joc de el – deşi pe bună dreptate; căci cine ar suferi un măgar lăudăros! Nu ăsta

fiindu-i caracterul.

(Bun înţeles, punem aici punct.)

O notă a ediţiei clasice pentru şcolari, arhicunoscută, ne atrage atenţia că, în fabulă, cuvântul măgar, pe lângă că-i scris fără majusculă, este folosit la singular, ca şi cum pe pământ nu ar exista decât un singur asin; şi că acest lucru, în gramatică, e bine să ştim că se numeşte *syllepsie.*

Se înţelege de asemenea, că Leul se scrie numai cu majusculă, când El, desigur, ar putea fi însuşi regele, despre care o cenzură atentă cere să i se acorde, chiar şi fiind vorba doar de o glumă, tot respectul, fie şi cu literă mică.

Despre roman

După ce-l tunde şi îi ia puterea, Dalila îi mărturiseşte lui Samson: „Ce am făcut eu, tu mi-ai dat ideea să fac. Înainte de a te trăda, te trădaseşi singur.”

Morala acestei mărturii este legea Existenţei, de gen feminin mai totdeauna, asemeni iubitei eroului tuns de orice vigoare… Slăbiciunile personale te devitalizează. Fie că eşti romancier sau jucător de fotbal.

Cu alte cuvinte: orice ai face, orice ţi s-ar întâmpla, orice înfrângere ai suferi, rezistă ispitei de a da vina pe altceva sau pe altcineva decât pe tine însuţi, pe propria ta moliciune generatoare de iluzii, de insuccese, aşa cum lipsa de luciditate, somnul raţiunii… naşte monştri.

Nu vreau să spun că aceştia, monştrii, dacă nu te privesc, obiectiv vorbind, nu pot fi şi ei interesanţi, când viziunea estetică desfigurează natura. Bosch atrage, fiindcă sperie. Delirul imagistic al Nefacutului, ori Făcutului anapoda, ne tulbură, deoarece, în omul evoluat, acestea corespund conştiinţei vinovate, vizitată de păcat.

Ne recunoaştem cu un fior rece în cele fantastice, deviind de la firea umană…

Am toată stima pentru de-reglarea voită a confraţilor de obicei mai tineri, ce preferă somnolenţa, partea de somn a pământului, şi îndrăznesc să spun că eu mă situez în partea de veghe. În fond, diversitatea de stiluri permite.

Cât despre dereglarea pomenită, în sensul în care ea face să se lege aiurea formele, datele existenţei, sub presiunea instinctelor, ori firile omeneşti rău, prost întocmite de autori, deviate, folosind un termen de

psihanaliză; cât despre aceste distorsiuni, aşadar, aceşti monştri (nu neapărat sacri), se pot găsi destui rătăciţi şi în partea de veghe… De care în mod firesc e mai uşor să te ocupi, dacă îţi aparţin, tu plăsmuindu-i, făcând parte din închipuirea ta.

În plastică există o sferă întreagă de reprezentări în această privinţă. Muzeele mari ale lumii, cu pânzele lor celebre agăţate de pereţi, sunt panoramare inubliabile de gesturi, atitudini, fizionomii ale genului uman. La Luvru, ieşi năuc, cuprins de un vertij. La Uffizi… delirant. La Prado… (cel puţin subsemnatul)… la întoarcere, pe străzile Madridului, urmărit de viziunea ţapului gigantic, şiret, stând în noaptea de Sabat pe şezut cu labele din faţă întinse, binecuvântând soborul de vrăjitoare strâns înaintea lui…

Totdeauna, scriind, m-am simţit mai aproape de Goya decât de Giotto; culmea, eu, care pretind că nu figurez în partea de somn a realităţii, ci în registrul ei treaz, ţinând ochii cât mai deschişi. (Cu toate că tot monştri produce şi excesul de luciditate). E câteodată însă în noi, despre noi, o imagine ce înfioară, dacă-i sinceră, neprefacută şi exactă.

*

Un scriitor francez lua partea vitalităţii contra aristocratismului estetic (el reprezentându-l).

De câte ori venea vorba de vreun roman nou, acesta declara, cu vulgaritatea inşilor obosiţi de atât rafinament: că el preferă scrisul… care miroase a popor, a maţe şi sudoare…

Da. Dar… Fiindcă tot el, mai zicea despre realismul socialist, portdrapelul populist, că este făcut ca pentru bibliotecile roz ale domnişoarelor, de totdeauna, fie burgheze, ori proletare…

Norocul… (şi nenorocul)… nostru e că, în dramatica înfruntare de astăzi a inteligenţelor umane din toată lumea, nu avem o cultură consumată; că, în linii mari, nu am ajuns

încă la o plictiseală distinsă; că mai avem, vom mai păstra în noi, câtva timp, copilăria de a crede în poveşti; de a asculta şi, eventual, chiar de a scrie poveşti.

Bunevestiri la Uffizi

Apariţie 1275, expusă prima dată la biserica *Santa Trinita*, celebra *Fecioară pe tron cu îngeri* de Cimabue conţine şi elementele picturii bizantine – opera lui Giotto, şcoala florentină.

În faţa porţii de la intrare – grandioasa *Fecioară cu Sfinţi şi cu îngeri*, de Giotto, de la biserica *Ognissanti.*

Fecioarele acestea sunt, întâi şi întâi, nişte zeiţe primitive, creştine. În sala a treia, domină *Bunavestire* a lui Simone Martini (1333), marele pictor al Siennei.

Fecioara lui este prima Madonă – nu zeiţă –, cea dintâi femeie îmbrăcată… nu *fundamentalist…* ci, potrivit unei Doamne care îşi alege mătăsurile, croitorii, mari artişti ai veştmintelor.

Madona lui Simone Maris stă în fotoliu (nu pe tron), întoarsă spre dreapta, puţin surprinsă, ruşinată parcă – zicem noi – de anunţul abia făcut de îngerul îngenuncheat, cu o ramură de măslin în mâna stângă, lângă vaza de pe podea plină de crini albi, deschisi; doar câţiva sunt închişi, neîmboborciti.

Mâna dreaptă a Fecioarei strânge pudică sub bărbie gulerul pelerinei, mantiei albastre ce acoperă rochia de un purpuriu cardinal.

Peretele pe care sunt proiectaţi cei doi e auriu, iar îngerul este şi mai auriu, mai deschis la culoare – reflex divin.

Feţele Fecioarei şi îngerului sunt nediferenţiate. Este expresia caracteristică începutului de secol 14. Cum sunt la Giotto. Nu gravitate; ci absenţa oricărui sentiment strident uman.

Psihologie nu există încă în acest veac.
Ca fizionomie, fecioara şi îngerul sunt sincroni.
Pelerina îngerului, coada părului lăsat să cadă pe spate sunt încremenite în vârtejul presupus al sosirii.
Precipitarea a lăsat loc doar unei fixităţi supranaturale…

*

Gentile da Fabriano. *Adoraţia regilor-magi*. Îmbulzeală… UNESCO. Coroane de monarhi cu peruci.
Copilul, primind pintenii de aur ai regelui mag prosternat şi pe care şi-i pune ca brăţări la mâinile sale.
Vaca în admiraţie, printre regi.
Calul, stupefiat de eveniment.
Câinele cu botnită şi cu o salbă de aur.
Sala Botticelli. Faunul care tocmai prinde o nimfa.
Femeie cu o cruzime voioasă pe faţă…

*

Nicolas Froment. Nişte domni bine îmbrăcaţi, care îşi astupă delicat nările înaintea putrezitului Lazăr, care se uită la ei cu o mutră speriată parcă de învierea lui, de ieşirea din putrefacţie…

*

Îngerul cel mai sever din toate *Bunavestirile*, la Uffizi, în stilul lui Leonardo.
Chiparoşii funebri ţepeni, ca decor.
Senzaţia că totul are greutate.
Că trupurile tuturor, plus al micuţului Iisus, au un loc al lor, atârnând în spaţiu; că există, fiind nespus de vii…
Tot Leonardo, *Adoraţia*, e consecinţa venirii pe lume a Mântuitorului. Auriu în contrast cu pământul, – maro-ul…

În jurul pruncului, o lume grotescă, hidoasă, care îndrăzneşte să se apropie de Cel născut.

Toţi zac în umbră, neclar desenaţi, cu capetele ca nişte hârci, deja marcaţi de moarte; un bătrân (în stânga Fecioarei şi a Pruncului) se uită cu palma pusă streaşină la ochi, ca şi cum ar privi ceva de foarte departe.

În tablou, distanţa aceasta, de la care priveşte bătrânul, pare foarte reală – ea există între FĂGĂDUINŢA evenimentului şi lumea cealaltă.

Pruncul ia darul; îl primeşte cu condescendenţă – ai crede aproape cu dispreţ.

Este darul unui mag-rege, complet turtit la pământ de îngenuncherea lui.

*

Caravaggio. *Vechiul Testament. Jertfa lui Isac.* Adolescentul cu umerii şi capul luminate care-l apucă de mână pe Avraam şi îi arată un berbec – vezi, îi arată, ai un berbec acolo! Jertfeşte-l, pregăteşte-te.

Isac ţipă strâns de ceafa de Avraam, cu degetul gros apăsat cu toată puterea pe ceafa băiatului – decizia ce-i umple întreg obrazul? în timp ce Isac zbiară aplecat peste butuc, înainte de a se abate securea şi de a-i trimite, dintr-un tufiş, mielul izbăvitor…

(Altă lume, alte timpuri.)

Pământul nu-i frumos, el e doar sublim…

Una din fotografiile cele mai frumoase luate cu ani în urmă la întoarcerea de pe Lună a ultimului Apollo pune planeta noastră, bătrână şi arţăgoasă, într-o ipostază pe care n-am fi bănuit-o niciodată: ea e intens de pură şi de albastră ca cerul (acesta având, din contră, culoarea ţărânii plouate) şi împotmolită, sau rotindu-se, mă rog, într-un imens vârtej de frişcă sau de naftalină (norii), ca în filmele tehnicolor de mare montaj.

Nu Homer, nu Sofocle, nici Shakespeare, nu ei au trăit şi au scris aici epopeile, tragediile lor încurcate; nu Cezar, Napoleon şi nici măcar, în epoca noastră, un bărbat de Stat strălucit ca Churchill, care, în clipa cea mai încordată a războiului, îi promitea deschis poporului său numai sudoare, lacrimi şi sânge.

Foarte greu îţi vine să crezi că lucrurile acestea pot avea vreodată o culoare de basm. Privind fotografia aceea atât de avantajoasă pentru capricioasa curtezană bătrână care a fost, în istoria ei, Terra, iarăşi, foarte greu îţi vine să crezi că nava se îndrepta chiar acolo, spre ea, spre globul acela paradisiac, de un albastru feeric, şi că prin feeria asta umblăm tocmai noi; că într-acolo se îndrepta, şi nu către cine ştie ce altă planetă necunoscută şi fericită pe care viaţa încă nu apăruse şi, neapărând, nici nu exista vreo problemă, toate şansele fiind, dimpotrivă, pentru o mai clementă alcătuire a naturii şi biologiei respective, chiar din startul lor anevoios, îndelung pregătit, având în urmă şi o învăţătură de tras: ce-au păţit, la vremea lor, bieţii pământeni pe bulgărele lor fertil, cât s-au mai canonit,

săracii, prin câte n-au mai trecut – să nu facem ca ei, să evităm ceea ce ei n-au putut evita, ca pionieri ai lumii raţionale ce erau, să nu cădem în aceleaşi greşeli!

Fie şi numai pentru atâta lucru, constituind un exemplu, o imensă lecţie pentru întreg universul şi pentru reţetele posibile ale altor existenţe de pe alte corpuri cereşti, istoria pământească ar căpăta o justificare.

Dar spiritele cârcotaşe, veşnic nemulţumite în idealismul lor mincinos, să nu găsească în această fotografie un argument pentru eternele lor văicăreli, uite cum ar trebui să arătăm şi uite ce suntem.

E foarte ciudat cum poate să falsifice o imagine de ansamblu şi luată de la mare distanţă realitatea particulară şi concretă a unui obiect, fie el şi o planetă.

Totul e să ştii să priveşti lucrurile cât mai de aproape şi de la distanţa care nu înşală ochiul omenesc.

De aceea mai interesant pare ce vedea de la mica lui înălţime Exupéry, zburând pe deasupra continentelor. El vedea uriaşe întinderi pustii şi posomorâte şi, între ele, drumuri, fântâni şi case, eforturile oamenilor de a da planetei un sens, de a face din pământ *un pământ al oamenilor*.

Eroismul nu are culoare. Cel mult, el are fata cenuşii: tot ce rămâne din orice ardere sinceră şi puternică.

Nu, pământul nu-i frumos; el e doar sublim.

Cade timpul răcoros…

Cum se întâmplă adesea în istorie, un popor îşi făureşte un vis şi, pentru a-şi fauri acest vis, cu timpul el se înzestrează cu o organizaţie. Apoi, această organizaţie, cu timpul, devine mai tare decât visul şi în cele din urmă se substituie visului însuşi.

(Shimon Peres, Prim-ministrul Israelului, într-un interviu acordat ziarului *Le Monde* la 26 februarie 1986)

*

Frază vizionară, rostită cu puţin înainte de încheierea jumătăţii de secol trăite, pentru a înţelege schimbarea de temperatură căzută peste cincizeci de ani…

*

Un bătrân vorbind cu mobilele lui *stil*, strânse de-o viaţă.

*

— Nu mai am timp, spuse Mesia. Trebuie să fim sinceri până la capăt.

Minciuna este un ocol prea mare; îţi trebuie timp, îţi spun, şi noi nu mai avem asta… timp!

*

Te resemnezi cu răul ce-l cunoşti.

(*Hamlet*, Monologul)

*

Mă poţi dezacorda. Mă poţi lovi. Dar nu mă poţi face să cânt.

(Guilderstern, *Flautul)*

*

Înţelese lucrul care îl nedumerea: de ce râd oamenii simpli la tragedii…

Fiindcă, sub aparenţa lor, se ascunde reflexul comicului.

Tragicul este totdeauna la un pas de comic, şi cei prea cultivaţi, prea serioşi, nu mai văd decât partea tragică; ceilalţi simt vecinătatea tragicomicului, fiind mai liberi… *necultivaţi.*

*

O curte cu grilaj de fier şi înăuntru trei găini albe, la distanţe mari una de alta, ciugulind rar, şi o cişmea în mijloc, nu bine închisă, care picura… Un tablou.

*

La un moment dat, nici nu mai ştim ce e adevărul… Murim fără adevăr. Nu-i neapărat necesar…

Bătrânii care treceau pe lângă cinematograful *Patria*, unde rula *Golgotha.*

— Asta din film… e o altă Golgotha, îi explică un tip unui băieţel care părea a nu fi făcut şcoală – este altă Golgothă, nu aia pe care o ştim noi, bătrânii. Ai auzit de Iisus, da?…

— Cine era ăla? se interesă băieţelul ignorant, scobindu-

se în nas.

*

1 Ianuarie 1967. Bon départ! Je l'éspère. Să fii mereu într-o formă fizică precum aceasta.

Ah, încep să îmbătrânesc.

*

Cu cele două scrieri apărute, am tras două focuri de avertisment…

Regele David şi Mihai Eminescu desculţi…

Sculptura de piatră a lui David, văzut nu mai ţin bine minte, unde… parcă la *Notre Dame…* are faţa ştearsă, tocită, mâncată.

Sub braţ ţine un fel de carte groasă, semănând a volum mai mult decât a oricare alt obiect, şi ea roasă, pierzându-şi forma, dar sugerând totuşi că ar putea fi o carte, aproape distrusă.

Cu tunica, grecească aici, un fel de *peplum…* îmi pare că pe acest *David* l-a văzut, în exilul său la Paris, Ion Vlad, pentru că *Eminescu* al sculptorului român – pe strada Jean de Beauvais, ce dă în rue des Ecoles? tine şi el sub braţ o carte, fiind de asemeni desculţ, ca autorul *Psalmilor* şi biruitorul lui Goliat; numai că pe a lui Vlad scrie citeţ *Opere – Eminescu…*

Cartea lui David, înfruntând vremea şi-a uitat conturul, tinzând spre alte forme, dar spiritul pe care ea îl conţine, Poezia a rămas indestructibil în cântările lui…

Talpa piciorului parcă sună…

Poetul Mihai Eminescu, aproape contemporan cu noi, nu a intrat încă în mit, încât să nu mai fie nevoie să precizezi epoca scrierii, să o faci înţeleasă…

De aceea, nici nu se compară una cu alta cele două *cărţi* ţinute sub braţ.

Dar, în artă, excesul de precizie, totuşi, strică. Este inestetic acest exces al preciziei…

Înainte de a-l sculpta, trebuia să laşi timpul să devină mit…

E prea mult. Nu-i imput precizia asta lui Ion Vlad, care mi-a fost şi prieten… Dar zic!…

*

Un singur vers al lui Eminescu văzut de Ion Vlad îl face nemuritor pe poet, cu picioarele lui de bronz desculţe, neumblând pe această lume:

Atât de fragedă, te-asameni
Cu floarea albă de cireş,
Şi ca un înger între oameni
În calea vieţii mele ieşi…

Ar mai fi de citat *Luceafărul*, cu întreaga lui Cosmogonie, autorul rămânând impasibil… *nemuritor şi rece.*

Poetul nu participă la avatarurile acestei Lumi… Nu iubeşte Creaţia. Nu aduce slavă, ca Poet, celor făcute de Dumnezeu.

El scrie psalmii, – de pildă, acesta, numit *Psalmul 103*, *al lui David*:

1) *Binecuvântează, suflete al meu,*
pe domnul, Doamne, Dumnezeul meu,
măritu-te-ai foarte…
2) Întru strălucire şi mare podoabă
te-ai îmbrăcat, cel ce te îmbraci cu lumina ca
şi cu o haină…
6) Cel ce ai întemeiat pământul pe
întărirea lui şi nu se va clătina în
veacul veacului…
7) Cel ce răsări iarbă dobitoacelor
şi verdeaţă spre slujba oamenilor…
22) Puii leilor mugesc ca să apuce
să ceară de la Dumnezeu mâncarea lor…
28) Toate către tine aşteaptă ca să

le dai lor hrană la bună vreme…
30) Dar, întorcându-ţi tu faţa ta,
se vor tulbura; lua-vei duhul lor
şi se vor sfârşi, în ţărână se vor întoarce.
35) Plăcute să-i fie lui cuvintele
mele, iar eu mă voi veseli de Domnul.
36) Piară păcătoşii de pe pământ şi
cei fărădelege, ca să nu mai fie.
Binecuvântează, suflete al meu, pe Domnul.

*

Sub braţ, regele David ţine atât *Poezia*, cât şi *Lumea…*